

G. GVILELMI ab ISENDOORN

EFFATORVM

Philoſophicorum

CENTVRIÆ DVÆ.

EFFATORVM Philoſophicorum CENTVRIA PRIMA:

In qua

CENTVM CELEBRIA Philoſophorum

DICTA EX IPSORVM SCRIPTIS & mente partim explicantur, partim diſtinguuntur, adſtruuntur, negantur

Opera

GISB. GVILELMI ab ISENDOORN
Eda-Velavi.

CVM INDICE EFFATORVM.

Superiorum Permiſſu, & Priuilegijs.

VENETIIS. M DC XLIII.

Sub Signo Mineruæ.

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, Prudentissimo

D. D. TETRARCHIÆ GELRO-VELAVICÆ DEPUTATORUM Collegio.

CONSUETUDO *fuit olim*, Patres Conscripti, *apud nescio quam gentem Paganorum cœno coinquinatam, ut omnes & universi apud Ephoros suæ vel Civitatis, vel Patriæ rationem redderent quotannis eorum, quæ toto gessissent illo tempore, quo Sol Zodiaci signa de-*

currere perhibetur. Hanc ego aliqua ex parte nunc ſequar laudatam conſuetudinem: Vos, ſi vacat, Rerum Velavicarum Inſpectores, paucis accipite, & quid undecim hiſce menſibus, quibus in patriæ vivo ſinu, egerim, & qui quatuordecim illis annis, quos apud Exteros poſui, ætatem triverim.

Atque ut ab ovo ad mala rem omnem arceſſam, cùm viderem vix ullam eſſe Facultatem, ad quam non infiniti pene è Noſtratibus aſpirarent, imò illotis, proh pudor! pedibus irruerent, ut pote nullis, vel certè paucis iiſque aridis Philoſophiæ præceptis imbuti; Ego hac ætáte primus è noſtris Sicambris id mihi faciendum duxi, ut non extremis modò labris Philoſophiam deguſtarem, ſed plenis faucibus devoratam in ſuccum quaſi & ſanguinem converterem.

Iactis ergo in Athenæo veſtro feliciter Grammaticæ, Rhetoricæ atque etjam totius Philoſophiæ ſundamentis, primum Ionſtono & Schmitio Naturæ ſpe-

speculatoribus & venatoribus egregiis, Donalsono morum virtutumque Magistro eximio, in Academia tum Sedanensi Philosophiæ Doctoribus operam octodecim plus minus menses dedi. Inde Lutetiam Parisiorum delatus, ac Freyum, Venierium, Duvallium, Vauchellium, Hallierum, Perrellium, Imbæum, aliosque non ignobiles Philosophiæ Mystas triennium & amplius secutus, etjam ipsos Italos adire volui: quorum urbibus & Academiis lustratis, vel potius leviter inspectis, in Galliam me rursus deportavi, atque seriò de Medicinæ curriculo absolvendo cogitationem institui, ita tamen ut, cujus flagrabam amore, Philosophiam non desererem, quin potius audiendo, disputando, docendo, commentando familiarem mihi indies magis magisque redderem.

Quoniam verò (ut inquit Orator Arpinas) non nobis solùm nati sumus, sed partem ortus nostri sibi vendicat parens omnium communis Patria, invitis etjam amicis & fautoribus,

quos in Gallia mihi pararam non paucos, in Gelriam nostram anno superiori me transtuli, ut, si Patriæ possem esse civis utilis, juveniles la- certos non tam meæ utilitati impenderem, quàm aliorum studiis manciparem; sin minus, membra mea apud Gallos condi paterer, aut Anglos.

Ac ne mihi hic dies ulla sine linea, memoriam meam appellare cœpi librorum omni copia destitutus, & in gratiam I. Martini Quæstoris Regii apud Compendienses, mei non ita pridem in Philosophia auditoris & amici intimi, aliquot in Philosophorum Scholis decantatos Aphorismos in chartam, prout sese menti offerrebant & calamo, conjeci, distinxi, negavi, adstruxi. Hos cùm amicis quibusdam legendos tradidissem, Authores mihi fuerunt & Suasores, ut publicatos & in vulgus emissos multorum ire per manus sinerem. Cui quidem consilio & amicorum voluntati ut refragari nefas arbitrabar, ita tam rudem, impolitum, & infor-

mem

mem fœtum foras protrudere, iniquum putabam, nec mihi satis honorificum. Quare id operam dedi, ut in capita quædam, tanquam sub certa signa, Philosophicas hasce sententias tribuerem, & quia tum valetudo, tum hostium in VELVAM *irruptio eas typis committere vetabat, etjam in Centurias aliquot dividerem: Quarum nunc primam Vobis* (Magnifici Deputati, *Tibique imprimis Nobilium triga,* IOHANNES HACFORT, ASSVERE ab APPELTORN, HENRICE ab ESSEN, *qui fulcra, qui Tutelares estis Patriæ per has turbas nonnihil periclitantis) tanquam primitias laborum meorum in agro vestro natas inscribo & offero. Has si Vobis gratas esse cognovero, ad reliqua, quæ jam mihi affecta sunt, opera Philosophica in lucem protinus edenda, animum addetis & calcar.*

Accipite ergo, POTENTES DOMINI, *hæc* Effata Philosophica, *nec donum hoc quantitate metimini aut mole, sed offerentis animo;*

memores Christianorum Numen pauperculæ mulieris obolos non aspernatum, & Ethnicorum Iovi despectorum thura placuisse, atque Regum quandoque magnificentiæ rusticorum olera non sorduisse. Valete viri nobilissimi, Amplissimi, Prudentissimi: *Valete, vigete, vivite diu Vobis, Patriæ & Nobis. Ita vovet, qui felix Vobis huius & multorum annorum curriculum precatur,* HARDERVICI III. *Kalend. Februar. anno reparatæ salutis* 1630.

GISB. GVIL. ab ISENDOORN.

EFFA-

EFFATORVM Philoſophicorum

CENTVRIA PRIMA.

CAPVT I.

DE PHILOSOPHIA.

Præludium.

MVLTI ex eo errores pullulant in omni diſciplinarum genere, quòd vocabulorum multæ ſunt ſignificationes, habentque, ſe ſicut calculi, qui pro utentium arbtrio plus minuſve ſignificant. Ideo rectè præcipit. Orator Romanus in omni, quæ à ratione ſuſcipitur, diatriba, ab ipſa ſtatim definitione, id eſt, vocis ipſius explicatione exordiendum eſſe, ne vi ipſius ignorata in errorum ruamus præcipitia. Hoc ergo præcepto moniti etiam nos vocabulorum,

rum, in quibus opus erit captibus, varia ſignificata & homonymias evolvemus, ut faciamus, quid quoque loco intelligendum, conſtet.

Quapropter & hic vocis *Philoſophiæ* multiplicem poſtetatem indicabimus, ſi prius, unde id nominis fluxerit, obſervaverimus.

Dicitur itaque *Philoſophia* ab amore ſeu ſtudio Sapientiæ: nam quod nos *Philoſophiam* Veteres Σοφίαν *Sapientiam*, ejuſque peritos Σοφὺς *Sapientes* vocarunt vel à Græco σαφὲς manifeſtum, quòd nihil ſit clarius, nihil manifeſtius demonſtrationibus Philoſophicis, vel ab Ebræo *Scaphat Iudicavit*, quod propriè Philoſophorum ſit, omnibus de rebus judicium ferre, cùm & rerum naturas ipſi habeant perſpectas, & paſſionibus, quæ animos Iudicum pervertere ſolent, vacui eſſe debeant.

At cùm ſolus Deus omnia ſciat, Sapientem ex hominibus cenſeri debere neminem rectè cenſuit Pythagoras, qui à Leontio Phliaſiorum Principe rogatus, cujus ſeſe rei Profeſſorem vocari vellet modeſtiæ cauſa φιλόσοφον, id eſt, ſapientiæ ſtudioſum reſpondiſſe fertur. Habes originem vocis, nunc ejus homonymiam accipe.

Sumitur *Philoſophiæ* vox 1. *latiſſimè*

&im-

& *impropriè* pro *quauis cognitione*. Et sic non tantùm *Theologia* Iustino Martyri *vera* appellatur *Philosophia*, sed artes etiam mechanicæ nonnunquam eo nomine veniunt, vt cùm Timon apud Lucianum *ligone se philosophaturũ* dixit.

2. Sumitur *latè* pro *scientia theoretica practica* & *artibus*, quas vocant, *liberalibus*.

3. Sumitur *strictissimè* pro *cognitione primarum causarum, rerumque excellentium*, quas tractat *Metaphysica*.

4. Sumitur *strictè* pro solis *scientijs theoreticis*, aliquando pro *practicis* tantũ.

5. Sumitur *propriè* pro *cætu omnium scientiarum* tam *theoreticarum* quàm *practicarum*.

EFFATVM I.

Philosophia est medicina animi.

HOmo nõ corpore modò, sed & animo (qui est veluti tabula rasa, in quà nihil scriptum, nihil pictum cernitur) nudus nascitur. Nec nudus solùm nascitur. sed duplici quoque morborũ genere coinquinatus, quorum vnum corporis vires labefactat, aliquando prorsus exstinguit; alterum facultates animi, tanquam pestilenti quodam sidere sic afflat,

ut

ut eas planè depravet, & veneno inficiat præsentissimo *Malitia* quippe *Voluntatem, Ignorantia* verò *Mentem* siue *Intellectum* nostrum suis sordibus usque adeò obruerunt, vt vix vestigium vllum primæ perfectionis appareat reliquum. Quemadmodum ergo *Medicinam*, quę jam contractos morbos persanat & humana corpora ad veram pristinamque sanitatem reducit, multi dicunt *Philosophiam corporis*: ita *Philosophiam*, quia animo malè affecto ita medetur, vt ad amissam sanitatem quàm potest accedat proximè, epitheto non incongruo *animi Medicinam* vocitarunt. Nam ut *Medicina* valetudini tuendæ, omni morborum generi pellendo, corporis viribus, dū vivitur, roborandis ac vitæ quam diutissimè prorogandæ hominum generi concessa fuit: ita *Philosophiam* animo nostro purgando, antiquo vigori recuperando, malitiæ sordibus everrendis & ignorantiæ nebulis discutiendis inventam fuisse & comparatam, nemo est qui nesciat. Et *Ignorantiam* quidem ex *Intellectu* deturbant unà cum *Logica scientiæ theoreticæ*, *Voluntatem* verò *prauis affectibus* purgant *disciplina practica*.

2. *Philosophia est meditatio mortis.*

HOc aphorismo deceptus Cleombrotus seipsum de saxo præcipitẽ egit, credens Philosophos debere fieri αὐτόχειρας mortẽque sibi ante diem accersere: sed hoc noluit Plato, in cujus Phœdone effatum illud legerat Cleombrotus. Cui ut sua constet veritas,

1. nomine *Philosophiæ* hic intelliges solam *Moralem* sive *Practicam*: quomodo sumitur à Platone, cùm ait; *Tum felices fore Respublicas, cùm aut Philosophi regent, aut Reges philosophabuntur.*

2. nomine *Mortis* intelliges *Moralem* sive *Ethicam*, non autem *Naturalem* sive *Physicam*.

Mors naturalis est, cùm corpus deserit animam, id est, cùm anima evolat è corporis quasi vinculis, quoniam id amplius animari est ineptum, nec idoneum animæ domicilium aut hospitium.

Mors Moralis sive *Philosophica est, cùm anima relinquit corpus*, id est, cùm corporis illecebras spernit, passiones exuit, vitiosos affectus abjicit, & virtuti rerumque cęlestium contemplationi se totam mancipat, adeoque varijs & supervacaneis abjectis meditatur mortem, vincula, exilia, tormenta. Verbo: in omnem eventum est parata.

3. *Phi-*

3. *Philosophia est similitudo Dei.*

HIc cave cum Stoicis criſtas erigas; Philoſophe, qui hominem ſapientem æquare Deum, imò antecedere ſtultè clamitant.

Cave quoque nimis te projicias: cur enim ad Dei imaginem, ad Dei ſimilitudinem conditum te ſapientiſſimus Moyſes teſtatur, ſi nihil quicquam illius repræſentes? Sapientia, ratio, mens, judicium tibi data, qualia nulli animantium. Ne ergo aberres.

1. Falſum eſt de *ſimilitudine ſecundũ eſſentiam:* ideo namque Cacodæmon & primi noſtri parentes erarunt, quòd Deo *ſecundùm eſſentiam* ſimiles eſſe voluerunt.

2. Verum eſt *in ſenſu cauſali*, qui talis eſt: Philoſophia, cùm finem ſuum conſecuta eſt, efficit, vt homo Philoſophus ratione quadam ad Dei ſimilitudinem accedere videatur. Similitudo autem iſta conſiſtit in eo, quòd

1. Quemadmodum Deus per omniſcientiam nouit præterita, præſentia atque futura, ita & Philoſophus præterita ſciat per *Hiſtoricam* & *Memoratiuam*; præſentia intelligat partim per præterita, partim per ſcientias theoreticas & pra-

ēticas;

ɛ̃ticas; futura autem partim per discursũ colligat ex præteritis & præsentibus, partim prævideat ex *Medicina*; & *disciplinis mathematicis*, maximè verò ex *Astronomia*.

2. Quemadmodum Deus author est omnis ordinis in natura: ita & philosophus per Logicam ordine & methodicè omnes tractet artes & disciplinas.

3 Quemadmodum Deus prouidentia sua cuncta gubernat: ita Philosophus per disciplinas practicas regat non modò seipsum, sed etiam familiam & Rempublicam.

Verbo: ut Deus *μακρόκοσμον*: ita Philosophus regit *μικρὸκοσμον*.

Ex aliorum mente sic distingues:

1. Falsum est de *similitudine Perfecta* seu *uniuoca*, quæ requirit æqualem inter similia perfectionem.

2. Verum est de *similitudine Imperfecta* seu *Analogica*, quæ nihil aliud est, quàm levis & adumbrata quædam imitatio talis causæ, & qualiscunque effectus. Philosophia ergo claudicante gressu accedit ad diuinitatis opes, nunquam pervenit.

Dices, Analogia omnis in qualitate est: Dei autem qualitas nulla: quomodo ergo Deo & Philosopho similitudo analogica?

Respon-

Reſpondeo: Deo qualitas nulla eſt, ſicuti nobis idcirco imperfecta eſt imitatio, non plena & adæquata imago. Quocirca ſecundùm perfectionem, qualis & quanta eſt in Deo, non perficiuntur noſtræ mentes, ſed quaſi colorantur primo illo lumine, quod quidem in ſe ſubſtantia eſt, in nobis affectio & configuratio accidentalis. Quemadmodum igitur inter *realem* hominis faciem & *intentionalem* eius in ſpeculo repræſentationem ſimilitudo manet: ita quoq. inter ὑπερουσίους Dei perfectiones & qualeſcunq; virtutum noſtrarum umbras.

Dices, Parentum primorum lapſus ne veſtigium quidem, etjamſi fuiſſet, analogiæ reliquit.

Reſp. Vt Luna in deliquio claritate ſua ſpoliatur, umbram nihilominus retinet punicantis cuiuſdam ſplendoris: ſic nos, quoad externa virtutum ſimulacra, in ſummo perfidiæ & tranſgreſſionis primævæ defectu.

4. *Philoſophia eſt ſcientia rerum divinarum & humanarum.*

1. ABſolutè falſum eſt: Theologia enim perfectè res divinas contemplatur.

2. Verum eſt *ſecundum quid*, quatenus

nus ſcilicet res diuinæ naturali lumine cognoſci à nobis adhuc viatoribus poſſunt.

Diuina ſunt omnia æterna & immutabilia, qualia ſunt.

1. Subſtantiæ immateriales, & à materia ſeorſim aut exiſtentes, aut opera noſtri intellectus abſtractæ & avulſæ, vt, Angeli, animæ humanæ, eſſentiæ rerum & vniuerſalia.

2. Deus ipſe: ad ejus enim cognitionem ex rebus creatis aſſurrexerunt Philoſophi.

Dices, Sciẽtia eſt cognitio rei per cauſas. At Deus, cùm ſit Ens primum, non habet cauſas. Non ergo poteſt cognoſci per cauſas. Ergo de Deo ſcientia non eſt.

Reſpondeo, Cauſas eſſe duorum generum, vt infrà dicetur: Sunt enim *cauſæ* quædam *Eſſendi*, quædam *Cognoſcendi*. *Cauſas eſſendi*, ſive per quas ſit, Deus non habet, cùm ſit Ens primum, cauſa prima & ab alijs independens. *Cauſas cognoſcendi*, ſive per quas cognoſcatur, Deus habet: quis enim cęlum, homines, aliaque tam egregia opera intuens, opificem ipſum non admiretur, & oculis iiſdem, quibus hæc cernit, pene non videat Itaque Philoſophi ipſi, quanquam vera fide, eaque luce, quæ ex Dei verbo hauritur, deſtituti, tamen tacito naturæ ipſius

ipſius ſenſu ac conſcientiæ ſuæ teſtimonio commonefacti, ex hujus mundi vniverſi & ſingularum, quæ in eo ſunt, rerũ contemplatione, tanquam ſcala quadam ab ipſis terris ad cœlum vſq; ſupremum pertingente ſubvecti, tandem ad Deum ipſum harum rerum Δημιȣ̃ργον conſcenderunt, eumque tum ex parte cognouerunt, quatenus nimirum ex nudis ſoliuſq. luminis naturalis homini relictis radijs id fieri poteſt, tum etiam adorandum eſſe vno conſenſu confeſſiſunt. Cujus rei vel ſolus Galenus teſtis locuples eſſe poterit, qui, deſcripta hominis & partium corporis eius natura, Deo hymnum ceciniſſe legitur.

Humana ſunt res mutabiles & corruptibiles, quæ oriri poſſunt, & aboriri, vt

1. omnia naturalia, ſaltem *in actu exercito*, id eſt, ſubſtantiæ ſingulares, quæ ſub Luna ſunt.

2. Actiones omnes tam mentis, quàm voluntatis noſtræ.

Hæc enim omnia caduca ſunt & inſtabilia, ſi non *in actu ſignato*, ſaltem *in exercito*.

Actus ſignatus eſt, cùm res, vel vox ſumitur pro ſeipſa, non deſcendendo ad inferiora nec reſpiciẽdo ſignificatũ vocis. Sic homo dicitur incorruptibilis, quà

ſcili-

ſcilicet homo eſt, ſiue quà ſpecies eſt & uniuerſale. Mus eſt monoſyllabum quatenus ſumitur pro voce, non autem pro re, quæ voce iſta deſignatur.

Actus exercitus eſt cùm res vel vocabulum non ſumitur pro ſe, ſed pro ſuis inferioribus vel ſignificatis. Sic homo dicitur corruptibilis, quatenus ſumitur, non jam pro ſe, ſed pro ſuis individuis, Petro ſcilicet, aut Paulo. Et mus dicitur animal non quà vox eſt, ſed vt res eſt per vocem ſignificata.

Atque hinc ſolues infinita penè ſophiſmata, v.g. Verbum eſt neutrius generis. Loquor eſt verbum. Ergo Loquor eſt neutrius generis. Hic Major eſt vera in *actu ſignato*, falſa in *exercito*: neque enim omnia, quibus accidit, vel quæ ſub ſe continet aut ſignificat, & de quibus prædicatur vox iſta *verbum*, ſunt neutri generis, quamvis illa ipſa vox revera neutri generis eſſe dicatur à Grammaticis. Hinc Minor vera eſt hoc modo, Loquor eſt verbum, ſi *verbum* ſumatur in *actu exercito*, falſa ſi ſumatur in *actu ſignato*. Adeoque ob quatuor terminos neganda eſt conſequentia.

Sic, Equus eſt nomē. Equus eſt animal. Ergo aliquod animal eſt nomen. Hic Major eſt vera, ſi *Equus* ſumatur in *actu ſignato*, falſa ſi in *exercito*, vox enī *Equus* eſt

eſt nomen, non verò Equus ipſe, qui eſt res voce *Equus* ſignificata. Minor vera eſt in *actu exercito*, falſa in *ſignato*. *Equus* enim ſumptus pro re per vocem indicata eſt animal: ipſam verò vocem *Equus* nemo animal dixerit.

Dices iterum, Habitus principiorum non eſt ſcientia, cùm non ſit cognitio per cauſas. Habitus principiorum eſt philoſophia. Ergo philoſophia non eſt ſcientia quia genus debet competere omnibus ſuis ſpeciebus.

Reſp. Scientia duplex eſt vna *Noetica* quaſiue *Intuitiva*, altera *Dianoetica*, ſiue *Diſcurſiua*. Hinc diſtinguẽdo Maiorem dico, eam veram eſſe de ſcientia *Dianoetica*, falſam de *Noetica*, adeoque negandam eſſe conſequentiam.

5. *Philoſophia agit de Ente & non-Ente.*

HIc indicatur *Obiectum* philoſophię: quod ut intelligas,

Nota, *Subiectum* philoſophiæ duplex eſſe, vnum *Informationis*, alterum *Conſiderationis* ſiue *Tractationis*.

Subiectum Informationis eſt id, in quo Philoſophia eſt, tãquam in ſubiecta materia, quam informat accidẽtaliter: & hoc eſt intellectus humanus ſedes, & receptaculum omnium artium, ſcientiarum, & diſci-

disciplinarũ, adeoque vocari solet subiectĩ. *Inhærentiæ* siue *Inhæsionis*: & certè cũ Philosophia sit Medicina animi, sive, facultatum animi perfectio, ideo perficiens & id, quod perficitur conjuncta esse oportet.

Subiectum Considerationis est id, in cujus natura explicanda Philosophia occupatur. Vnde dici solet *Subiectum occupans*, Scholasticis *obiectum* & *Materia circa quam*, vt alibi pluribus dicetur.

De subjecto *usus operationis*, siue *applicationis* nihil hoc loco dicendum putavimus.

Nunc pronunciatum hoc

1. Verum est de *Metaphisica* siue *prima philosophia*, quæ, cùm agat de *Ente* in genere, etiam de eius opposito *non-Ente* disputare debet. Nã *scientiæ sunt cõtrariorum & oppositorum*: Medicus enim agit de sanitate & morbo, ICtus de jure & iniuria, Ethicus de virtute & vitio, Logicus de Syllogismo vero & falso. Atqui *Ens* & *non-Ens* sunt cõtraria vel contradictoriè opposita, ut cap. 2. dicetur. Ergo ejusdem scientiæ est agere de *Ente* & *non-Ente*. Quare cum *prima philosophia Entis* sibi tractationem sumat, necessarium certe fuerit, ut de *non-Ente* quoque dissertationem instituat.

2. Falsum plerique putant de aliis disci-

sciplinis: neque enim Physica v. g. agit de *non-Ente in actu signato*, imò nec *in exercito*, saltem *per se*, inquiunt: nam de *vacuo* non tractat nisi *occasionaliter*, *incidenter*, *propter aliud*, *per accidens & ex consequenti*, scilicet ratione loci, quem nihil aliud esse, quàm spatium inane & vacuum vociferantur ii, quibus caput est cerebro vacuum.

3. Verùm ego de omnibus etiam Philosophiæ partibus id verum esse contendo: nam Ethica v. g. agit de vitiis: vitia autem *formaliter* sunt *non-Ens* sive nihil. Logica agit de Syllogismo falso & apparenti: at is Syllogismus non est. Et Phisica agit de Privatione, Morte &c. quæ nihil sunt.

4. Falsum quoque dici potest hoc sensu; *Scientiæ sunt* non contrariorum tantùm, sed etiam *neutrorum*, seu, *neutrius contrariorum & mediorum*. sic in Medicina non modò de sanitate & morbo. sed etiam de statu neutro tractatur. At quod quod neutrum est, neque est *Ens*, neque *non-Ens*, sed medium quid inter utrumque. Ergo hoc sensu Philosophia non agit de *Ente* & *non-Ente* tantùm: nam Metaphysica agit de *Transcendentibus*, quæ de rebus tãtũ veris apta sũt dici, & de *Supertranscendẽtibus*, quæ

tam

tam de figmentis, quàm de rebus ipsis dici possunt, adeoque nec sunt *Entia*, nec *non-Entia*. Physica agit de *Materia prima*, quæ non est *Ens*, cùm non sit quid completum; non est quoque *non-Ens*, cùm sit pars & principium componens Entis. Ethica agit de *Passionibus* & *Semivirtutibus*, quæ nec virtutes sunt, nec vitia. Logica agit de *Probabilibus*, quæ nec vera sunt, nec falsa, saltem respectu nostri.

6. *Philosophia quatuor rerum genera considerat.*

HOc quoque pronunciato *obiectum Philosophiæ* innuitur: nam.

1. Rerum quædam sunt immateriales; & ab omni prorsus materiæ concretione immunes, ut Deus & Intelligentiæ, de quibus agit *Metaphysica*.

2. Quædam ita sunt materiæ immersæ, ut ab ea numquam separari possint, quin statim pereant, ut animæ brutorum, & omnes omnino res naturales, quas contemplatur *Physica*.

3. Quædam sunt mediæ inter has naturæ, quę quidem insunt in materia, ita ut ab ea numquam separentur, considerantur tamen ut abstractæ & à materia avulsæ, seiunguntur enim mente & co-

gitatione à materia subiecta, ut figura quadranguli non est nisi in aliquo subiecto, nempe ligno, ferro, lapide, consideratur autem non prout est in ligno, ferro, lapide; sed quatenus quatuor constat angulis. Et in his occupantur *Disciplinæ Mathematicæ*.

4. Quædam sunt actioni nostræ subiectæ, ut virtutes & vitia. Et in his versantur *Scientiæ practicæ*.

7. *Philosophia est Theoretica, vel Practica.*

1. DIstribuit *Philosophiam* vetus Academia in tres partes; *Moralem*, *Naturalem*, *Rationalem*. Eodemque exemplo Stoici in *Disserendi subtilitatem*, *Naturæ obscuritatem*, *Vitam* sive *mores*: Has enim tres scalas putant, quibus homo spei metusque liber scandat in tranquillum sapientiæ olympum.

Naturalis vocabulo non modò intelligunt *Phisicam* specialiter sic dictam, sed etiam *Metaphysicam* & *Mathematicas*. Sub *Morali* comprehendunt *Ethicam*, *Politicam* & *Oeconomicam*. *Rationalem* vocāt *Dialecticam* sive *Logicam*, quæ sit-ne Philosophiæ pars, an eius duntaxat instrumentum, disputatur à Philosophis.

2. Alii

2. Alii eam dividunt in *Theoreticam, Practicam & Poeticam*: quæ *Artes* continet; etiam *Illiberales & Mechanicas*.

Sed cùm *Philosophia* sit *medicina animi*, adeoque inventa ad restaurandum id, quod in primorum parentum lapsu deperditum fuit, non video, quo iure Sutoriam aliasque sedentarias artes philosophiæ annumerent.

Nec se tueri possunt ea, quam inter Αρχιτέκτονας & χειροτέχνας afferunt distinctione: licet enim illi causas sciant operis faciundi, hi non; illud tamen opus non cadit sub contemplationem philosophicam, nec per se expetitur.

3. Rectius ergo Peripatetici Magistrum suum secuti *Philosophiam* in *Theoreticam* dispescunt & *Practicam*: ut enim rerum, quas intellectus humanus percipit, finis aut est *Bonum* aut *Verum*: ita animi quoque sunt duæ *Potentiæ* seu *Vires* nobilitate præstantes, *Potentia* scilicet *Appetendi & Cognoscendi*. Pars ergo Philosophiæ, quæ efficit, ut hominis animus consequatur *Bonum*, quod appetit, appellatur *Actiua* sive *Practica*, quæ verò *Cognitionem & rerum verarum scientiam* perficit, *Theoretica*, *Speculatiua* sive *Contemplatrix* nominatur. Prior virtutis, posterior scientiæ habitu perficitur.

8. *Philoſophia Speculativa præſtat practicæ.*

ID hoc argumento docet Ariſtoteles; Scientia, quæ in maxima eſt apud omnes admiratione, eſt præſtantiſſima. At ſcientia ſpeculativa in maxima eſt apud omnes admiratione. Ergo ſcientia ſpeculativa eſt præſtantiſſima.

Minor probatur: Scientia, quæ primò reperit cauſas, quæ communem ſuperant ſenſum, & non modò rem utilem humanæ vitæ adferunt, ſed etiam hominem ſapientem & cæteris intelligentia rerumque cognitione præſtantiorem faciunt, in maxima eſt apud omnes homines admiratione. At primò ſpeculativa ſcientia reperit cauſas, quæ communem ſuperant ſenſum &c. Ergo ſpeculativa ſcientia in maxima eſt apud omnes admiratione.

Dices: Scientia, quæ omnibus aliis præcipit, eſt præſtantiſſima. At *Politica* omnibus aliis præcipit, ut docet Ariſtotiles in Ethicis. Ergo *Practica*, cuius ſpecies eſt *Politica*, *Theoretica philoſophia* eſt præſtantior.

Reſpondet Ariſtoteles ipſe, *Politicam* imperare fini aliarum ſcientiarum, non earundem formæ, & præſcribere quidem quæ

quæ ſcientiæ in quaque Republ. ſint tradendæ, ſed quæ earum forma ſit & quando ſcientiæ ſint, non indicare. Et ſic naturæ ſcientiarum non magis quid faciendum ſit præcipit, quàm Dei eſſentiæ, quãvis de fine & cultu divino leges figat atq; refigat. Dicitur ergo Politica reliquarum ſcientiarum princeps ac domina non abſolutè, ſed, 1. quia ab illa pendet inter cives omnium artium æſtimatio: harum enim quælibet tanti fit in civitate, quantũ vult Politica. 2. quia reliquarum artium hominibus bene beateque vivendi leges præſcribit. Sicut Logica eſt artium omnium ancilla, quia uſu inſervit omnibus artibus, unde & philoſophiæ inſtrumentum dici conſuevit: imperat autem etiam aliquo modo aliis artibus, quia ipſis leges definiendi, dividendi, demoſtrandi inſtar Dictatoris pręſcribit.

Poteſt & diſtinctius ſic reſponderi.

Reſp. 1. Minor vera eſt de *Prudentia*, falſa de ipſa *Politica*: non enim hæc, ſed illa præcipit.

Reſp. 2. Prudentiam tamen non eſſe *ſimpliciter* & *abſolutè* præſtantiorem & in genere *virtutis intellectualis*, ſed tantùm in ratione *virtutit moralis*. In ordine ergo ad bonos mores aliquo modo præcedit Politica.

Reſp. 3. Prudentia imperat *uſum*, non

contemplationem veritatis.Vsus autē, scilicet honestas vel utilitas, non est scientiis *essentialis*, sed *accidentalis*.

Resp. 4. *Moralis* imperat *imperio practico*, *speculativa* verò scientia *theoretico*.

Resp. 5. Tandem ergo *Metaphisica*, quæ inter *contemplatrices* scientias primum sibi locum obtinet, non imperat *propriè, formaliter & practicè*, sed quasi *virtute & eminenter* ex parte rei cognitæ, dum ostēdit finem, in quem omnia dirigenda sunt, cumque ultimum esse docet licèt practicè non demonstret, qua ratione ad illum finem perveniri possit.

9. *Philosophi prudenter regunt Rempublicam.*

1. VErum est, si intelligas *Philosophos practicos* ex Plat. suprà laudato. Vnde C. Cæsar, à quo adhuc dum augustum illud nomen, omnes Philosophiæ Doctores civitate donavit, honore nulla id temporis pecunia æstimando. Quinimò nomen & vitam in illa celsissimi Imperatorum trivere. Ipse, caput & terror orbis, Alexander Macedo non prius regnum affectauit, quàm Philosophiæ regno paruisset. Qui apud Persas regnum ambiunt, Magorum prius sacris initiantur,

tur, aut throno arceantur.

2. Falsum plerumque est de *Philosophis Speculatoribus*: quomodo Aristoteles in Ethicis *Philosophos sapientes esse dicit, non prudentes*. Hi enim contemplatione contenti curam rei & familiaris & publicæ negligere solent, sicut Anaxagoræ accidisse legimus, qui omne suum patrimonium, quamvis amplissimum, deseruit, ut rerum cognitioni se traderet.

10. *Ex admirari natum est philosophari.*

1. FAlsum est, admirationem esse *causam materialem* philosophiæ.

2. Verum est, admirationem esse *causam impulsivam* philosophiæ: *Propter admirationem enim & nunc & primò inceperunt homines philosophari: à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis erant faciliora, deinde paulatim ulterius procedentes etiam de maioribus dubitando, ut de passionibus Lunæ & eorum, quæ circa solem & stellas fiunt, ac de generatione universi*, inquit Philosophus: cùm enim causas ignorarent horum effectuum, admirabundi eas indagare cœperunt: & hæc indagatio investigatioque causarum Philosophia est. Neque enim necesse est, Philosophum omnes omnium

nium rerum causas nosse, sed sufficit, si nihil, quod suarum est partium, in investigatione omittat: studium quippe sapientiæ Philosophia est, non ipsa sapientia. Vt ergo venatores dicuntur, qui licèt quæsita fera non potiantur, omnem tamen in ea inquirenda & captanda movent lapidem. Et Oratores sunt etiam ii, qui, licèt non persuadeant, nihil tamen prætermittunt eorum, quæ ab Oratoria præcipiuntur. Et Medici titulo gaudet, non modò qui morbos tollit, sed qui Medicinæ præcepta, tanquam Ariadnæ filū, secutus, omnem suam industriam ad ægros sanandos confert: ita & Philosophus dicendus est is, qui in causis rerum inquirendis numquam non desudat, licèt eas non semper inveniat.

CAP. II.

DE ENTE, NON-ENTE ET Attributis Entis.

ENS sumitur 1. *latissimè*, prout significat omne intelligibile, & sic ipsa figmenta vocantur *Entia*.

2. Sumitur *strictè* prout dividitur per decem categorias, sive prædicamenta, quæ *summa genera* dicuntur.

Et hoc modo iterum sumitur 1. pro eo, quod

quod *actum essendi*, sive *existentiam* habet.

2. Pro eo, quod *existentiam in potentia* habet & tribuitur realibus essentiis, sive existant, sive non.

Non-Ens etjam sumitur 1. pro eo, quod omnino & verè non est *Ens*, id est, quod prorsus est nihil, & opponitur *Enti*.

2. Pro eo, quod habet *esse diminutum* & *imperfectum*, adeoque non est *verè Ens*, licèt esse habeat. Ita id, quod corruptabile est, *non-Ens* dicitur sæpe à Philosophis, quoties nimirum cum incorruptibilibus confertur. Sic & materia prima *non-Ens* dici consuevit, non quòd revera nihil sit (cùm *ex nihilo nihil fiat*, omnia autem, quæ generantur, ex materia, tanquam subiecto primo, generentur) sed quia cum Entibus perfectis collata est *prope nihil* & quasi *non-Ens*, cùm non habeat formam sive complementum, quo res in tali esse constituitur, & omnibus suis numeris absoluta esse dicitur.

EFFATVM II.

Inter Ens, et non-Ens non datur medium.

1. ENS, id est, *aliquid*, & *non-Ens simpliciter* sive *prorsus nihil*

 sunt

ſunt *contradictoria*, ideo per ſe nullum admittunt medium.

2. *Ens perfectum*, & *purum non-Ens* ſive *nihil* ſunt *contraria mediata*: habent enim medium aliquod, ſcilicet materiam primam, quæ non eſt *Ens perfectum*, cùm in nullo ſit prædicamento, nec etjam eſt *omnino non-Ens*, & *purum nihil*, quia eſt *Ens potentia*, & conjunctam ſibi habet priuationem, quæ eſt carentia formæ in ſubiecto apto: non ergo in *non-Ente*, ſed in ſubſtantia imperfecta, in ſubſtantiæ rudimento quaſi, & inchoatione, in *Ente in potentia*.

12. *Inter Ens & non-Ens infinita eſt diſtantia.*

1. Falſiſſimum hoc eſt *reipſa*, & *philoſophicè* ac *propriè* loquendo: *diſtare* enim, ſicut & *diſtingui*, *ſolius eſt Entis*.

2. *Impropriè* autem *infinita eſt inter Ens & non-Ens diſtantia*: nihil enim in rerum uniuerſitate reperias magis ab Ente remotum, quàm non-Ens.

13. *Non-Ens prius eſt Ente.*

1. Abſolutè falſum eſt. Deus enim ab æterno eſt: æternitate autem nihil eſt prius.

2. Verum

2. Verum ergo est, si excipias Deum creantem: eius enim primum *obiectum ad extra* est ipsum nihil. Creat Deus, quod simpliciter non est: generat natura, sed è materia, id, quod licèt actu non sit, potentia tamen esse dicitur.

14. *Non-Entis nulla sunt accidentia.*

1. VErum est, si per *non-Ens* intelligas rem omnino & simpliciter non existentem, sive id, quod nec fuit, nec est, nec umquam esse potest, ut tres Dii. Sic, si mortui omnino non sunt, quomodo miseri esse poterunt? Et ratio est, quia accidens est alicuius subiecti accidens. Cum ergo *non Ens* nihil sit, certè neque subiectum fuerit ullius accidentis.

2. Falsum est, si per *non-Ens* intelligas id, quod licèt iam non sit actu, esse tamen potest, adeoque respectu & modo quodam est, modo etiam quodam non est, ut Ens reale futurum & Entia rationis. Sic etsi resurrectio mortuorum iam non est *actu*, aliquo tamen modo est: cùm enim credamus eam aliquando futuram, certè iam est obiectum fidei nostræ.

Verbo. Non sunt accidentia *planè non-Entis*, id est, eius, quod nec essentiam habet, nec existentiam.

15. *Non-Entis nulla eſt notitia.*

1. VErum eſt *per ſe*: ſuopte enim ingenio & per ſe intelligitur *Ens* & *aliquid*.

2. Falſum eſt *per accidens* non intelligi *non-Ens*: intelligitur enim ex *Ente* cognito & intellecto: nam quis umquā percepit tenebras, cæcitatem & alias priuationes, niſi ſub ratione habitus? Pura negatio per ſe non intelligitur, ſed aliquid: ideoque *non Ens*, cùm entitate deſtituatur, explicari non poteſt, niſi detrahendo & remouendo omnia, quæ *Enti* competunt,

3. Verum eſt de *notitia affirmante ſeu confirmante*, quæ adſtruit quod putat quis eſſe, cùm non ſit. Sic enim *non-Entis* eſt opinio, deceptio, ignorantia.

4. Falſum eſt de *notitia negatiua* ſeu *deſtruente*, quæ negat quod non eſt: ita enim *non-Entis* datur ſcientia, dum hoc ſublato & remoto ponitur *Ens*. Sic in Phyſica datur ſcientia vacui & infiniti. Docetur enim vacuum eſſe non poſſe, adeoque omne ſpatium eſſe corpore aliquo repletum; itemque infinitum in natura nullum eſſe, ſed omne Ens creatum finitam habere eſſentiam & agendi potentiam.

16. *Non-*

16. *Non-Ens aliquo modo est Ens.*

1. FAlſum eſt, ſi *non-Ens* ratione ſuæ *exiſtentiæ* ſpectetur: ita enim abſolutè non eſt, ideoque falſum eſt, *non-Ens* eſſe, ſive illud ſpectetur in *actu ſignato*, ſive in *exercito*, id eſt, ſive ſumatur pro ſeipſo, ſive pro iis, quæ non Entia nominantur, ut campi Elyſii &c.

2. Verum eſt, ſi *non-Ens* conſideretur ratione *intellectus* noſtri, cuius obiectum eſt, quia aliquid de illo affirmare poteſt & negare: dicimus enim; *non-Ens eſt opinabile*, quia *Ens* non prædicatur *per ſe & ſimpliciter* de *non-Ente*, ſed *ſecundùm quid & per accidens*, ſcilicet ratione *opinabilis*. *Opinabile* ergo prædicatur de *non-Ente*, quatenus fingitur aliquid eſſe opinione hominum, quemadmodum hirco-cervus, quamvis non verè, conceptu tamen opinionis humanæ *Ens* eſt, unde & *Ens rationis* appellari conſuevit.

17. *Quicquid eſt extra intellectum, eſt Ens reale.*

1. VErum eſt de omnibus iſtis *Entibus*, quę *poſitivè* ſunt extra intellectum: hæc enim ſunt realia.

2. Falſum eſt de iis *Entibus*, quæ *negatiuè* ſunt extra intellectum, ut ſurditas, cæcitas

cæcitas &c. licèt enim cæcitas ſit in oculis & ſurditas in auribus; illa tamen non eſt quid reale in oculis, neque hæc in auribus. Quod ut melius intelligas,

Obſerva, *Entium* quædã eſſe in intellectu *ſubiectiuè*, ut ſpecies hominis, ſcientia & opinio, quæ ſunt in mente Pauli, ut accidens in ſubiecto: quædam autem eſſe in eodem intellectu *obiectivè*; idque vel in ſolis nudiſque conceptibus, vel non.

In ſolis conceptibus ſunt, quæ nec *formaliter*, ſeu, ut talia ſunt, exiſtere in rerum natura poſſunt, nec de rebus exiſtentibus prædicari, ut Cerberus, Chimæra.

Non in ſolis conceptibus ſunt, quæ aut *formaliter* exiſtere in rerum uniuerſitate poſſunt, ut Entia realia & negationes ſubiecto quaſi inhærentes, aut de rebus in natura exiſtentibus verè dici, etiamſi nec *poſitivè* in rerum natura exiſtant, nec *negativè*, ut eſſe definitum, diviſum, ſubiectum, prædicatum &c.

Poſitivè dicuntur eſſe in rerum natura, quæ habitum ſignificant: *Negativè* autẽ, quæ habitus privationem denotant.

18. *Omne*

18. *Omne Ens est Substantia, vel Accidens.*

1. VErum est, si *Ens* sumatur prout dividitur per prædicamenta, nimirum pro *Ente reali, positivo, incomplexo, creato &c.*

2. Falsum est, si *Ens* sumatur *generalissimè* pro omni *intelligibili*, sive pro omni eo, de quo formari potest propositio affirmativa, licèt illud in re nihil ponat. Sic enim privationes & negationes *Entia* dicuntur, quia dicimus, *negatio est opposita affirmationi: surditas est in auribus*, &c. Falsum; inquam, est, *Ens* hoc modo sumptum esse *Substantiam*, vel *Accidens*: nam nec ad substantiam, nec ad accidens propriè pertinent.

1. *Entia Logica*, ut; genus, species, definitio, causa, effectum &c.

2. *Entia rationis*, ut; hirco-cervus, chimæra &c.

3 *Privationes*, ut; cæcitas, surditas &c.

4. *Modi rerum*, ut; unio, existentia &c.

5. *Entia complexa*, ut; vir iustus.

6. *Transcendentia*, ut; Ens, unum, verum, bonum, res, aliquid.

7. *Supertranscendentia*, ut; intelligibile, opinabile &c.

8. *Deus*, qui nullius prædicamenti limitibus circumscribitur.

19. *Quod*

19. *Quod advenit Enti in actu, est accidens.*

1. VErum est de *Ente simpliciter & in actu completo*, nec habente ulterius potentiam essentialem ad alium actū perfectiorem: ideo quicquid advenit homini in esse iam constituto, ut; doctrina, civilitas &c. id omne est accidens, nec potest cum substantia facere *Ens unum per se*, quia accidens non est causa entitatis, sed talis entitatis.

2. Falsum est de eo, quod advenit *Enti in actu apto perfici & determinari* per alium actum perfectiorem: id enim potest esse substantiale, ut anima sentiens, dum advenit vegetanti.

3. Verum est respectu illius Entis, cui accidit: in se autem & absolutè falsum est, quia sic potest esse substantia.

20. *Omne Ens est unum.*

1. FAlsum est, si intelligatur *unitas numeralis, aritmethica, individualis*, quæ significat principium numeri & opponitur multitudini: binarius enim est Ens, nec tamen est unum quid simpliciter.

2. Verum est, si intelligatur *unitas transcen-*

ſcendentalis, quæ ſignificat indiviſionem, qua Ens in ſe & reſpectu eſſentiæ eſt indiviſum, nec plures habet eſſentias, ſed unicam. Sic homo dicitur unus eſſentialiter, quia ſecũdùm propriam & adæquatam rationem non eſt diviſus in eſſentia, licèt in individuis *entitativè* dividatur.

Ex quo diſces, quicquid certa ratione eſt multiplex, alia tamen eſſe quid unum: quod enim eſt *multiplex numero*, eſt *unũ ſpecie*, quod *ſpecie* eſt *multiplex*, eſt *unum genere*, & quod *partium ratione* eſt *multum*, *toto* tamen & *compoſitione unum* eſt.

Eſt ergo aliquid *unum* variis modis, quemadmodum variis modis eſt indiviſum. Hinc vnitas eſt.

1. *Generica*; qua res *una* eſt *genere* cum alia. Sic homo & brutum unum ſunt.

2. *Specifica*, qua res eſt *una ſpecie* & *definitione* cum alia, ut Petrus & Paulus.

3. *Numerica*, qua res *ſimpliciter* & *abſolutè* eſt *una*: nihil enim magis unum eſt, quàm ſi ſit unum numero.

4. *Cauſalis*, qua aliqua ſunt *unum cauſa*. Sic res omnes creatæ unum ſunt.

5. *Effectiva*, qua aliquid cum alio *effecto* eſt *unum*. Sic duo equi unum currum trahentes unum ſunt effecto, quia idem effectum producunt.

6. *Subiectiva*, qua quid cum alio *ſubiecto eſt unum*, ut ſcientia & virtus.

7. *Ana-*

7. *Analogica*, quæ eſt inter eas res, quarum una habet rationem ad alteram. Sic viſio oculi & mentis unum quid eſt. Vt enim oculi percipiunt ſpecies viſibiles: ita intellectus intelligibiles. Sed non eſt huius loci omnes unitatis ſpecies recenſere.

21. *Vnum eſt prius multitudine.*

1. VErum eſt *abſolutè, in ſe ac ſimpliciter*: Deus enim, qui eſt ipſa unitas ab æterno, multitudinem fecit in tempore.

2. Falſum eſt *quoad nos* & reſpectu noſtræ cognitionis: nam id prius cognoſcimus, quod magis in ſenſus incurrit: tale autem eſt multitudo.

3. Verum eſt *materialiter* & *naturaliter*, quia unum componit multitudinẽ: id autem, quod componit, tanquam pars materialis, natura prius eſt eo, quod componitur.

4. Falſum eſt *formaliter*: Sic enim unum multitudine eſt poſterius, quia *formaliter* dicit negationem multitudinis, cum ſit quid indiviſum, multitudo autem importat affirmationem: *affirmatio* verò *negatione prior eſt*. Huius occaſione eſto impertinens.

22. *Affir-*

22. *Affirmatio prior est negatione.*

1. FAlsum est, si utraque referatur ad suum genus, scilicet orationem, vel enunciationem: ita enim simul sunt iuxta illud.

Suntque simul species genus unum distribuentes.

2. Verum est, si una conferatur cum alia: ita enim affirmatio prior est negatione 1. quia est notior: prius enim cognosco aliquid esse, quàm non esse: quomodo enim intelligam, quid sit non esse, nisi prius quid sit esse intellexero? Negatio ergo cognoscitur per affirmationem, non contrà, sicut privatio non potest cognosci nisi ex habitu: habitus autem cognoscitur & definitur absque privatione. 2. quia est prior natura: *mensura* enim *est prior mensurato*: *affirmatio* autem *est mensura negationis*. 3. quia est prior ordine, quia *affirmatio simplicior est negatione*, quæ affirmationi negantem particulam addit. 4. quia prior est dignitate, quoniã affirmatio *positivè* docet de rei natura, negatio autem *privativè* tantùm.

23. *Omne*

23. *Omne Ens est verum.*

1. FAlsum est de *veritate Morali* sive *veracitate*, quæ consistit in conformitate cordis & oris, cùm videlicet id, quod sentimus, ore proferimus. Falsum, inquam, est, omne Ens habere istam veritatem, quia multa sæpe mentiuntur multi, mentiri autem est contra mentem ire.

2. Falsum quoque est de *veritate Logica* & *in significando*, quæ sita est in convenientia orationis cum re; sive, qua dicitur id, quod res est: multa namque proferuntur hoc modo falsa, ut si dicas: *Terra movetur, cœlestia verò corpora quiescunt.*

3. Verum est de *veritate Transcendentali* sive *Metaphysica*, quæ non modò significat entitatem realem ipsius rei, sed præterea connotat conceptum intellectus, in quo talis res repræsentatur, vel repræsentari potest, prout est: omne siquidem Ens tale est, quale intelligitur, vel intelligi saltem potest aut debet.

Quæres, Quid differat *veritas Logica* ab *Ethica*? Resp. *Ethica* convenientiam sermonis & affectuum requirit: *Logica* affectus non curat, sed tantùm sermonis & obiecti consensum postulat.

Quæres iterum, An vera loquendo, *Logicè*,

gicè, poſſit quis *Ethicè* mentiri? Reſp. poteſt, ſi ſimulatè & contra mentem ſuā aliud proferat, aliud mente reconditum & tectum gerat, ut; ſi Anabaptiſta dicat, infantes eſſe baptizandos, contrarium tamen apud ſe ſtatuat, is non mentietur Logicè & reſpectu obiecti, de quo verum loquitur, ſed Ethicè & reſpectu ſuæ perſonæ.

24. *Veritas poſita eſt in puteo.*

VEtus hoc eſt è Democriti ſchola profectum, qui cenſebat nihil ſciri aut percipi poſſe, veritatem in profundo eſſe demerſam, opinionibus & inſtitutis omnia, nihil certa ſcientia teneri. At.

1. Falſum eſt, ſi intelligas ut verba ſonant: quis enim è puteo veritatem umquam effodit, aut extraxit effoſſam?

2. Abſolutè falſum eſt: multa enim, ipſis Pyrrhoniis fatentibus, ſunt in hominum vita, quæ perſpicuè novimus, ut diem eſſe, res oriri & ſubinde occidere: ignem urere, terram eſſe gravem &c.

3. Verum eſt hoc ſenſu, Veritas in penetralibus & latebris mentis deliteſcit: ibi enim potentia eſt, & tandem labore, ſudore & exercitatione multa in ſolem hunc prodit & lucem.

4. Verum eſt, quod pleriſque in rebus veri-

veritas nos fugiat, nec omnibus fiat obvia: miselli enim tenebriones ad lumen solis cæcutimus, cum vulpe Æsopica vitrum lambimus, quod intus est non attingimus, id est, accidentia & corticem quasi rerum videmus, essentias ipsas ut plurimùm ignoramus.

5. Verum est hoc sensu; difficile est, vel etiam impossibile, omnem veritatem invenire & assequi sine errore, facilè tamen aliquid veritatis in singulis rebus attingere.

Est autem inventu difficilis veritas, tum quia una est, falsitas autem multiplex, tum quia non satis proportionatus est intellectus noster ad res intelligendas, quæ vel sunt nimis perfectæ, ut Deus, vel nimis imperfectæ, ut materia prima.

25. *Verum est prius bono.*

1. FAlsum est, quatenus utrumque in se includit Ens: ita enim simul sunt.

2. Verum est, quatenus utrumque addit Enti relationem seu perfectionem respectivam: nam relatio, quam dicit verum, prior est ex parte termini relatione, quam dicit bonum. Terminus enim relationis boni est voluntas; at terminus relationis veri est intellectus: intellectus

autem

autem prior est voluntate. Et, quò quid est simplicius & pauciora includit, eò prius est. At verum perficiens intellectum simplicius est bono perficiente appetitū. Ergo verum est prius bono. Rursus, Bonum est appetitus perfectio tam *secundū speciem*, quam *secundùm esse*: verum autem est intellectus perfectio *secundùm speciem* tantùm: obiectum enim, quod cognoscitur, est in intellectu *secundùm speciem suam intelligibilem*, non verò *secundùm esse*.

26. *Falsum est aliquid positivum.*

1. VErum est, falsum esse *formaliter, immediatè, primariò & per se primò* aliquid *positivum*: ita enim non est idem, quod *non verum*, sed est aliquid, de quo verificatur, quòd non sit verum.

2. Falsum autem *secundariò, per accidens & mediatè* non est aliquid *positivum*, quia sic falsum idem est, quod *non verū*, adeoque est aliquid *negativum*.

27. *Inter verum & falsum non datur medium.*

1. VErum est, *reipsa* inter hæc mediū non reperiri, ut patet inductione per omnia omnino rerum genera.

2. Fal-

2. Falsum est, non dari inter illa medium *quoad nostram cognitionem*: datur enim *verisimile*, quia potest aliquid ex se esse verum, vel etiam falsum, probabile autem ex opinione audientis, ut patet in omnibus fere rebus & disciplinis.

28. *Omne Ens est bonum.*

1. FAlsum est de *bonitate Morali*: neque enim omne Ens virtute præditum est, & actiones morales admittunt contrarium, cùm quædam bonæ sint, quædam etiam malæ.

2. Falsum est de *bonitate Physica* seu *naturæ*, si accidentariam bonitatem spectes: sunt enim multi homines claudi, steriles, gibbosi &c.

3. Falsum est de *bonitate Artificiali*: neque enim omnis olla, quam fingit figulus, bona est.

4. Falsum est de *bonitate Gratuita*: neque enim omnes res fidem habent, charitatem &c.

5. Falsum est de *bonitate Integritatis*: habebant enim res olim integram & plenam naturam, nunc deficientem: habebant olim sanam & validam; nunc infirmam, ægram, vulneratam, sauciam, valetudinariam.

6. Verum est de *bonitate Respectiva*: omne

omne enim Ens *respectivè bonum* est, prout alicui verè est conveniens. Adeoque.

7. Verum est hoc sensu; *Omne Ens est verè, vel apparenter bonum*, id est, in se bonum est, vel saltem videtur esse tale. Ita immodicus Nicotiani usus fumibibulis *bonus apparet*, cùm *revera & in se malus* sit. Multa enim mala proponuntur nobis sub specie boni, ut cùm furi bonum videtur rem alienam auferre, quod tamē revera & in se malum est.

8. Verum est de *bonitate essentiæ, Essentiali* seu *transcendentali*, qua habet Ens debitam & congruentem sibi in suo genere aut specie perfectionem: cùm enim Deus sit *à se, summè & incommutabiliter*, id est, *origine, perfectione & causa bonus*, nihil facit, nisi id, quod bonum est.

Dices, Multa sunt in mundo venena, multæ pestes, feræ & herbæ noxiæ. Ergo non omne Ens essentialiter bonum est.

Resp. Illa sunt ex peccato & propter peccatum: nihil enim à Deo conditum est, quod esset venenum & cuiquam lethale, noxium aut incommodum: nec enim ab eo, qui summè bonus est, quicquam, nisi bonum, fieri aut proficisci potest. Imò nec hodie quicquam est purè omnique ratione venenum, sed quod uni

2. Falſum eſt, non dari inter illa medium *quoad noſtram cognitionem*: datur enim *veriſimile*, quia poteſt aliquid ex ſe eſſe verum, vel etiam falſum, probabile autem ex opinione audientis, ut patet in omnibus fere rebus & diſciplinis.

28. *Omne Ens eſt bonum*.

1. FAlſum eſt de *bonitate Morali*: neque enim omne Ens virtute præditum eſt, & actiones morales admittunt contrarium, cùm quædam bonæ ſint, quædam etiam malæ.

2. Falſum eſt de *bonitate Phyſica* ſeu *naturæ*, ſi accidentariam bonitatem ſpectes: ſunt enim multi homines claudi, ſteriles, gibboſi &c.

3. Falſum eſt de *bonitate Artificiali*: neque enim omnis olla, quam fingit figulus, bona eſt.

4. Falſum eſt de *bonitate Gratuita*: neque enim omnes res fidem habent, charitatem &c.

5. Falſum eſt de *bonitate Integritatis*: habebant enim res olim integram & plenam naturam, nunc deficientem: habebant olim ſanam & validam; nunc infirmam, ægram, vulneratam, ſauciam, valetudinariam.

6. Verum eſt de *bonitate Reſpectiva*:

omne

omne enim Ens *respectivè bonum* est, prout alicui verè est conveniens. Adeoque.

7. Verum est hoc sensu; *Omne Ens est verè, vel apparenter bonum*, id est, in se bonum est, vel saltem videtur esse tale. Ita immodicus Nicotiani usus fumibibulis *bonus apparet*, cùm *revera & in se malus* sit. Multa enim mala proponuntur nobis sub specie boni, ut cùm furi bonum videtur rem alienam auferre, quod tamē revera & in se malum est.

8. Verum est de *bonitate essentiæ, Essentiali* seu *transcendentali*, qua habet Ens debitam & congruentem sibi in suo genere aut specie perfectionem: cùm enim Deus sit *à se, summè & incommutabiliter*, id est, *origine, perfectione & causa bonus*, nihil facit, nisi id, quod bonum est.

Dices, Multa sunt in mundo venena, multæ pestes, feræ & herbæ noxiæ. Ergo non omne Ens essentialiter bonum est.

Resp. Illa sunt ex peccato & propter peccatum: nihil enim à Deo conditum est, quod esset venenum & cuiquam lethale, noxium aut incommodum: nec enim ab eo, qui summè bonus est, quicquam, nisi bonum, fieri aut proficisci potest. Imò nec hodie quicquam est purè omnique ratione venenum, sed quod uni

rei incōmodum est & noxium, veluti homini, est alteri utile & salubre, uti serpenti. Et cicuta, aconitus, colocynthis sunt ipsius terræ mali succi & velut excrementa quædam, quæ ejici omnino necesse est, ut ceterorum terræ fructum succus sanus & sincerus maneat, nobisque salubris & commodus.

Dices iterum, Nullum peccatum est essentialiter bonum. Omne peccatum est Ens, cùm sit actio. Ergo aliquod Ens non est essentialiter bonum.

Resp. Distinguendo Minorem. Peccatum *materialiter* est Ens, v. g. adulterium prout est actio quædam, sive motus, cui coniunctus est defectus, & in quo est, tanquam in subjecto seu fulcro, est Ens: peccatum autem *formaliter & abstractivè*, sive, ut est talis actio, seu potius, actionis depravatio, non est Ens, sed privatio Entis adhærens illi motui: recedit enim à Numinis lege, sanæ mentis ordine, entis denique perfectione. Et sic quemadmodum non est actio, ita nec Ens, nec bonum est. Dicitur autem peccatum vulgariter actio, quia conjunctum est cum actione, quemadmodum febris calor dicitur, quia eum comitatur.

Vno verbo rem totam expedio; *Omne Ens essentialiter bonum est*, etjam ipse

An-

Angelus οὐρανοπέτης: *per accidens aliquod Ens malum* est. Atque hinc facilè intelliges illud; *Ens & bonum convertuntur.*

Dices ultimò, Solus Deus bonus est, ut Christus ipse testatur.

Resp. Solus Deus est bonus *originaliter & independenter*: Creaturæ sunt bonæ *dependenter*, quatenus nempe Deum primum & summum bonum repræsentant. Sunt bonæ *bonitate essentiæ*, quia essentiam habent talem, quæ Deo placeat, & ejus voluntati sit conformis. Et, Deus est bonus *simpliciter*: creaturæ *secundùm quid*. Deus est bonus per *essentiam*, creaturæ per *participationem*.

29. *Bonum est, quod omnia appetunt.*

HOc intelligi potest *divisivè* vel *collectivè*.

Divisivè sic; *Quicquid ab alio expetitur bonum est vel propriè, per se & directè, vel impropriè, per accidens & indirectè*: cùm enim patimur propter sanitatem nobis amputari membrum, videmur quidem velle malum, *indirectè* tamen volumus bonum, quia illud sequitur ex tali malo, quod *voluntate indulgentiæ* volumus.

Quæres, An malum illud intendatur *directè*?

Resp. Ita, sed ut medium, non autem ut finis. *Collectivè* sic intelligitur; *Nihil est bonum, nisi quod ab omnibus rebus appetitur*. Et sic:

1. Verum est de *bonitate prima*, quæ Deus est.

2. Falsum est de *bonitate participata*: neque enim cælum v.g. desiderat esse animal rationale.

3. Falsum est, bonum semper appeti: verum est semper esse appetibile, aut dignum, quod appetatur. Nam *definitio assignata per actum explicanda est per potentiam*.

30. *Bonum est prius Ente.*

1. VErum est, *bonum in causando* esse *prius Ente*, quia agens movetur à fine, qui nondum est, boni tamen rationem habet.

2. *Bonum*, id est, Deus est prius omni *Ente creato*.

3. *Bonum* & *Ens* in Deo simul sunt, cùm sint ipsa Dei essentia.

4. Falsum est *absolutè* & *simpliciter*: ita enim bonum est posterius Ente, quia Ens prius cadit in intellectum.

31. *Opes*

31. *Opes sunt bona & in bonis.*

1. STOici negant esse *bona re & ratione:* concedunt esse *bona opinione & communi quodam vulgi sensu.*

2. Sunt in *bonis utilibus*, sunt *sua natura & per se bona.*

3. Non sunt in *bonis moralibus*, nec *bona vitio inquinatis hominibus.* Ratione ergo nostri utentium vel abutentium neutra sunt & ἀδιάφορα.

32. *Omne bonum est diffusivum sui.*

1. FAlsum est, si intelligas bonum partem aliquam sui in alios derivare, illamque ipsis revera tribuere.

2. Verum est, si intelligas bonum simile quid in aliis producere. Sic ignis calorē suum diffundit in acquam, præceptor discipulis suam communicat doctrinam, prout similem quandam doctrinam in iis producit, & imaginem quasi ac simulacrum suæ doctrinæ in ipsis exprimit. Non ergo eandem *numero*, sed *specie* duntaxat rem bonum communicat.

3. Verum esse de bono vero: falsum de apparenti docent aliqui.

33. *Summum malum nullum est.*

HOc absolutè verum est: cùm enim malum ex se non sit effectus, sed Entis & boni defectus; non opus, sed operis nævus; non ἐνέργεια, sed κακουργία; non officium, sed delictum; non actio, sed depravatio meraque privatio tam Entis, quàm honesti; verbo, cùm nihil sit, nec esse habeat, nisi in aliquo bono, tanquam fulcro sustenteiur, eique inhærere concipiatur, summum certè malum nullum fuerit, ut quod omnem omnino bonitatem excludat. Bonum autem non modò *materialiter*, ut Ens est, sed etjam *formaliter*, ut bonum est, est subjectum mali, cujus ea est vilitas, ut esse nequeat, nisi in substantia, vel actione per se bona. Vnde nec malum describi posse docent Doctores, nisi appositione subjecti, cui inest. Sic febris dicitur calor immoderatus: Calor est bona qualitas humanæ vitę perquàm amica: excessus autem caloris est ipsa febris sive morbus.

34. *Malum non habet materiam.*

1. VErum est de *materia ex quà*: hanc enim malum non habet.

2. Falsum est de *materia in quà*, quæ semper est aliquod bonum, in quo malũ

est,

eſt, tanquam in ſubjecto, non tamen *poſitivè*, cùm ſit privatio, ſed *negativè*, vel ſi mavis, *privativè*: neque enim malum aliquid in bono ponit, ſed potius removet perfectionem bono debitam. *Subjectum* autem, *in quo* aliquid eſſe concipitur, vocari ſolet *materia*, ſed *impropriè*: eſt enim tale ſubjectum potius *materia externa* habens aliquid analogum cum cauſa materiali, ut loquitur Goclenius.

Dices: Malum deſtruit bonum. Ergo non eſt in bono, ut ſubjecto.

Reſp. Diſtinguendo antecedens. Deſtruit omne bonum, Nego: deſtruit bonum, cui *formaliter* opponitur, Concedo antecedens. Non autem perimit bonum iſtud, quod in ſubjecto ſupponit, ut tenebræ deſtruunt bonitatem luminis, non tamen perfectionem aeris.

Reſp. 2. Malum non deſtruit ſubjectum *formaliter*, ſed *per accidens* aliquãdo diſponit illud ad corruptionem, idq; non *proximè*, ſed *remotè*.

35. Conceptus mali eſt negativus.]

1. VErum eſt, *conceptum mali* eſſe *negativum objectivè*, ut cùm cognoſco in re non eſſe illud bonum, quod in ea eſſe debet, adeoque hic conceptus

pertinet ad mali cognitionem, quæ nihil aliud eſt, quàm cognitio defectus, abſentiæ & deformitatis in ſubjecto.

2. Falſum eſt, *conceptum mali* eſſe *formaliter negativum*; ita enim eſt *poſitivus*, ut cùm cognoſco primum illum conceptum verificari de ſubjecto carente bono ſibi debito, v. g. cùm in homine peccatore nego prius rectum ſive bonum debitum, deinde cogito verè convenire homini conceptum illum primum, quo bonum de homine negatur: tum, inquã, conceptum formo non *negativum*, ſed *poſitivum*.

36. *Omne Ens eſt perfectum.*

1. Falſum eſt de *perfectione univerſali & ſumma*, qua Ens *abſolutè, ſimpliciter omnique ex parte* conſummatum eſſe dicitur. Hæc enim ſolius Dei eſt propria.

2. Verum eſt de *perfectione in ſuo genere, eſſentiali, vnicuique rei neceſſaria* & *ſecundùm quid*, nempe vel *ſecundùm tempus* (quomodo catulus recèns natus habet perfectionem ſibi debitam) vel *alio quovis modo*.

Quæ autem hoc modo perfecta ſunt, *relativè* ſunt imperfecta, quando ſcilicet conferuntur cum perfectioribus. Sic homo.

mo cum Deo collatus imperfectus est: at ista collatione remota non datur ulla species imperfecta, quamvis omnis speciei perfectio non sit in quolibet individuo.

37. *Omne Ens habet essentiam.*

1. VErum est, si *Ens* sumatur *propriè* & *strictè* pro *Ente positivo*.

2. Falsum est, si *Ens* sumatur *generalissimè*, ita ut ambitu suo comprehendat etjam privationes, quæ licèt Entia nonnunquam vocentur, non tamen *essentiā* habere dicuntur, sed *entitatem*.

Entitas sumitur generalius, & est *abstractum Entis communiter accepti*.

Essentia sumitur specialius, & est *abstractum Entis* duntaxat *positivi*.

38. *Omne Ens habet existentiam.*

1. VErum est *propriè*, *primò* & *per se* de Ente singulari: *existere* enim est *esse hic & nunc*, quod proprium est singularium, quæ primò & per se existunt actu.

2. Falsum est de universalibus: hæc enim *esse* dicuntur, non *existere*, quia non adstringuntur ad certum tempus aut locum.

3. Potest tamen vox *Existentiæ* tam

latè sumi, ut etjam universalibus tribuatur, quatenus hæc nullum habent esse reale extra mentem, nisi in singularibus, per quiæ existunt. Ideo enim homo dicitur existere, quia Petrus v. g. existit. *Secundariò* igitur & *secundū quid* existentia convenit universalibus.

4. Distinguo: *Existentia* duplex est: una, per quam res simpliciter in mundo est extra nihil, & dicitur *actus entitativus*. Hæc existentia convenit omni Enti reali, etjam materiæ primæ in se & sine omni forma consideratæ. Altera species *existentiæ* est, per quam res sunt perfectæ, ad certum aliquod Entis genus determinatæ & sub definito rerum gradu constitutæ. Et vocari solet *actus formalis* seu *specificus*. Atque hanc existentiam habent sola singularia.

39. *Omne quod est, singulare est.*

1. VErum est de *esse existentiæ*: quicquid enim existit, id omne singulare esse, nemo dubitat.

2. Falsum est de *esse essentiæ*. Essentia enim est universalium, quæ *sunt* quidem, sed *non existunt*, nisi per aliud & mediatè.

CAP.

CAP. III.

DE ESSENTIA ET EXISTENTIA.

VOx *Essentiæ* sumitur 1. pro *substantia*.

2. Pro *quidditate* cujusque rei, sive ea sit substantia, sive accidens.

3. Pro *definitione*, quia hæc explicat naturam, essentiam & quidditatem rei.

4. Pro *forma*, quia hæc est præcipua pars essentiæ.

Existentiæ quoque vox non vno modo sumitur: significata ejus præcipua duo sunt: nam.

1. *Existere* idem est, quod *esse* seu *subsistere*.

2. Propriè est *esse hic & nunc*, id est, hoc loco & tempore circumscribi.

EFFATVM 40.

Vnius rei una tantùm est essentia.

1. VErum est de *essentia absoluta & specifica*: res enim, ut in se est, unam tantùm habet essentiam, sic homo unam habet essentiam specificam absolutam, qua distinguitur à bestiis.

2. Falsum est de *essentia respectiva*: hāc

enim una & eadem res potest habere multiplicem pro multiplici relatione. Sic Alexandri aliud est, *esse*, quatenus est filius Philippi, & aliud prout est discipulus Aristotelis.

3. Falsum est de *essentia generali & speciali simul*: licèt enim una res unam tantùm habeat *essentiam specificam*, multas tamen potest habere *genericas*. Sic Petrus per essentiam specificam est homo, habet tamen multas essentias generales, quibus est substantia, corpus, vivens &c.

4. Falsum est de *essentia absoluta & respectiva simul*: utramque enim una res habere potest: nam lapis, quà lapis est, habet *essentiam absolutam*, quà autem limes est & agros terminando, limitando, distinguendo respicit, habet *essentiam respectivam*.

5. Tandem uno verbo, verum est de *essentia perfecta*, falsum de *imperfecta*.

41. *Essentiæ rerum sunt æternæ*.

1. VErum est de *esse ideali seu intentionali*, quod res habet *objectivè* in intellectu æterno Dei, cui omnia præterita & futura etjam nunc sunt præsentia.

2. De *esse reali*, quod res habet in se & extra intellectū divinū, distinguo: nam.

1. Fal-

1. Falsum est, essentias rerum esse æternas *positivè*, id est, ita ut ab omni æternitate actu existerint per *existentiam realem*.

2. Verum est, essentias esse æternas *negativè*, id est, ita ut non sint addictæ certo tempori, sed aptæ esse semper per *non repugnantiam*. Plura de his vide cap. 6. effat. 79.

42. *Omnis essentia est substantia.*

1. VErum est, si *Essentia* sumatur pro *categoria prima*.

2. Falsum est, si *Essentia* sumatur pro *natura*, *quidditate*, *formalitate* cujusque rei: nam.

1. Deus *essentiam* habet, nec tamen est substantia categorica, ut dicetur cap. 1. cent. 3.

2. Accidentia suam habent *quidditatem*, nec tamen sunt substantiæ.

3. Nec partes substantiarum directè in categoria collocantur,

43. *Essentia rei indivisibiliter cognoscitur ab intellectu.*

1. VErum est de *cognitione exacta & perfecta*.

2. Falsum est de *cognitione minus ex-*

qui-

quisita, qualis est ea, quæ fit per effectũ: ita enim apprehenditur divisibiliter. Nam intelligentiæ & omnes omnino formæ materiæ expertes cognoscuntur non *per se*, sed *per aliud*; non *perfectè* sed *obscurè, imperfectè*, *umbratiliter*, & potius quòd sint, quàm quid sint.

44. *Essentia posita est in indivisibili.*

ID est, Essentiæ nulla potest fieri additio, nulla diminutio: non intenditur essentia, non remittitur: non suscipit magis aut minus,

1. Verum est de *Ente per se & physico*, id est, de essentia specifica.

2. Verum est de omni Ente, modò *essentia* sumatur pro *quidditate*, quæ definitione explicatur. Et sic qualitas omnis consistit in indivisibili. Vna enim est albedinis definitio, sive sit intensa, sive remissa. Confer cap. 4. cent. 3.

Dices, Virtus est qualitas, & tamen gradus suscipit.

Resp. Virtus in se, & ut est qualitatis species, non intenditur, ut verò est in subjecto singulari, v. g. Catone aut Aristide, cujus est forma accidentalis, intensionem admittit & remissionem. Verbo: in *concreto* virtuti gradus concedimus, in *abstracto* denegamus.

3. Fal-

3. Falsum est de *essentia generica*: in hac enim datur latitudo intimæ perfectionis, ita ut in una specie possit esse perfectior, in altera minus perfecta. Patet id in animali, quod perfectius est in homine, quàm in bruto, quia majorem perfectionis gradum in homine acquirit, quàm in bruto.

44. *Trium in Deo personarum una est essentia.*

Fides hoc Christiana docet, nec ratione ad id est opus.

Dices: Pater, Filius & Spiritus Sanctus essentialiter sunt unus Deus. At Pater, Filius & Spiritus Sanctus juxta personas tres sunt. Ergo juxta personas tres Dii sunt, adeòque triplex essentia.

Resp. Negando consequentiam: nam

1. Quatuor ad minimum sunt termini, duo in conclusione, tertius *Pater Filius & Spiritus Sanctus*, quartus *unus Deus essentialiter*.

2. Non inferunt, quod erat concludendum. Vt ergo legitimus fiat syllogismus, sic inferes; Pater, Filius & Spiritus Sanctus sunt essentialiter unus Deus. At Pater, Filius & Spiritus Sãctus juxta personas tres sũt. Ergo qui juxta personas tres sunt, iidem essentialiter sunt unus Deus.

46. Es-

46. *Eſſentia non eſt ſine exiſtentia.*

1. VErum eſt, *Eſſentiam numquam actu & reipsà ſine exiſtentia reperiri*: ubi enim invenias hominem, niſi in hoc individuo, loco & tempore exiſtentem?

2. Falſum eſt, *Eſſentiam non poſſe eſſe in intellectu ſine exiſtentia*: primùm enim eſſentiæ rerum ſunt æternæ, eff. 41. Deinde poteſt intellectus concipere eſſentiam, licèt non concipiat, an illa exiſtentiam habeat, nec ne. Sic in hyeme roſa eſſentiam habet, non autem exiſtentiam. Dici tamen poteſt, omni tempore roſam exiſtere, ſi non apud nos, ſaltem alibi,

47. *Eſſentiæ rerum nos latent.*

TAnta eſt mentis noſtræ hebetudò, caligo atque cœcitas, ut vel in clariſſimis quibuſque rebus cæcutiat, adeòque noctuę & veſpertilioni ſimilis eſſe dicatur à Philoſopho. Quis enim elementorum, è quibus quicquid infra lunæ concavum eſt, componitur, formas novit? quis ſpecificas plantarum, quis animantium formas ſe ſcire profitetur? Itaque.

1. Verum eſt de *eſſentiis ſubſtãtiarum*: neque enim ullius in rerum natura ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ perfectam cognitionem habere ſe quiſquam gloriari poteſt, licèt eam aliquo modo ex accidentibus, quibus tanquam veſtibus ornatur ſubſtantia, colligi poſſe non inficiemur.

2. Verum ferè eſt de *Quantitate & accidentibus reſpectivis.* Vt enim oculi corporei lumen ſolis, quia magnum eſt, vix ferunt; atomos, quia minimæ entitatis, vix capiunt: ita oculos mentis *eſſentiam quantitatis*, quia multi continet, *Relationis*, quia exilis eſt, ferè fugit & præterit. Quod abundè teſtantur Philoſophantiū de earum natura diſcrepantes opiniones.

3. Falſum eſt de eſſentia & quidditate plerarumque *Qualitatum*: nam & artiū, & ſcientiarum, multarumque aliarum qualitatum naturas Philoſophi habent cognitas.

48. *Exiſtentia eſt ſubſtantiarum.*

1. VErum eſt de *exiſtentia completa*, quæ ſolius eſt ſubſtantiæ completæ.

2. Falſum eſt de *exiſtentia incompleta*: nam & partes ſubſtantiarum & accidentia exiſtunt per exiſtentiam incompletā. Propriè tamen accidentia non *exiſtunt*, ſed *inexiſtunt* & *inhærunt*, totamque ſuā exiſtentiam capiunt à ſubjecto.

Vt

Vt plenius intelligas, confer effatum. 38.

49. *Existentia convenit rei accidentaliter.*

1. FAlsum est de Deo: illi enim existentia convenit *essentialiter*.
2. Verum est de creaturis: his enim *secundùm se contingenter & accidentaliter* convenit existentia, licèt essentia creata sine existentia esse nequeat nisi *objectivè* tantùm.

50. *Existentia non existit.*

QVemadmodum albedo non est alba: ita nec existentia existit. Cùm enim sit id, quo res *formaliter & actu* dicitur esse, concipi non potest, quomodo existat, quia si existit, per aliam existentiam existat necesse est, & hæc rursus per aliam, idque in infinitum, quod natura respuit.

51. *Omnis existentia est à forma.*

1. VErum est de *existentia formali*.
2. Falsum est de *existentia entitativa*: entitas enim non est à forma, cùm materia existentiam suam, per quam

extra

extra nihilum & actu est in rebus, non accipiat à forma, sed sua natura illam possideat.

52. *Vnius rei una tantùm est existentia.*

1. VErum est de *existentia perfecta & completa.*

2. Falsum est de *existentia imperfecta & incompleta:* multæ enim *existentiæ imperfectæ & partiales* unam faciunt *perfectam* & *totalem* quemadmodum in vna substantia naturali composita & perfecta duæ sunt imperfectæ.

3. Verum est de *existentia adæquata* & *proportionata* illius rei, cujus est existentia. Atque ita animæ, humanitatis & hominis unum est esse *respectivè*, licèt *absolutè* & *in se* non sit unum & idem illorum esse.

4. Quia *talis existentia, qualis essentia*, idem hic dicito, quod suprà effato 40.

CAP. IV.

DE ACTV ET POTENTIA.

VOx *Actus* sumitur 1. pro *substantia spirituali*. Sic Deus dicitur actus puris-

purissimus, Angelus actus purus.

2. Pro *perfectione Entis*.

3. Pro actu *Entitativo*, qui rem ponit extra nihil.

4. Pro *actu formali*. Et hic iterum.

1. Pro *actu primo*, qui est ipsa rei essentia seu forma, unde aliqua operatio proficiscitur. Sic Scientia est actus seu forma scientis.

2. Pro *actu secundo*, qui est operatio à forma proveniens. Sic contemplatio prodit à scientia: qui enim sciens est alicujus rei, is de eadem dicere, differere, secumque meditari potest.

Potentia sumitur 1. *impropriè* pro *potestate*.

2. *Propriè* dupliciter.

1. Pro *potentia prædicamentali*, quæ qualitas est, & semper manet in subjecto, cujus est conditio ad agendum requisita. Sic potentia calefaciendi remanet in igne calefaciente.

2. Pro *potentia transcendentali*, quæ notat absētiam actus, & actu acquisito tollitur. Et sic iterum duobus m̄odis sumitur.

1. Pro eo, quod actum non habet. Sic semen dicitur arbor potentia.

2. Pro eo, quod actum quidē habet, sed illius actus opus non facit. Sic dormiens oculum quidem habet, sed quia actu non videt, potentia dicitur esse oculus.

EF-

EFFATUM 53.

Potentiæ respondet actus.

1. A*Ctivè potentiæ* respondet *actus*, qui ab ipsa potentia promanat.

2. *Passivæ potentiæ* respondet *actus*, qui potentiam *formaliter* perficit.

54. *Ens actu & potentia idem sunt.*

1. R*Ealiter* idem sunt: neque enim differunt ut res & res, quia Ens, quod nunc est actu, est illa eadem res, quæ antè erat potentia.

2. Differunt ut Ens *inchoatum & perfectum*, sive, vt res eadem à seipsa *secundùm modos essendi*, id est, ut res antè existens in suis causis tantùm à se postea existente in seipsa extra suas causas.

55. *In quo est potentia, in eodem est actus.*

1. V*Erum est, si ita explices; Cui convenit posse agere, eidem etiam convenit agere, ut causæ*, quia non est alia res, quæ potest agere, & alia, quæ agit, sed eadem.

2. Falsum est, si ita explices; *In quo est potentia, in eodem subjectivè est ipse actus*: nam

nam potentia activa est in agente, sed ipsa actio *subjectivè & realiter* est in patiente.

56. Actus est melior potentia.

1. FAlsum est de *actu malo*, vel, cui malum adjunctum est.

2. Verum est de *actu bono*, quia is potentiæ temperamentum est, eamque in optimo & perfecto statu collocat.

57. Potentia & actus sunt in eodem genere.

1. VErum est, si *potentiam* & *actum* attribuas effectui: equus enim, qui nunc est actu, & antè erat potentia, est genere & numero idem.

2. Falsum est, si potentia *formaliter* & *secundùm se* sumatur: quantitas enim per accretionem est actus, sed potentia ad illam non erat quantitas.

3. *Actus* & *potentia passiva*, quæ primò & per se ordinata est ad talem actum, sunt in eadem categoria.

58. Res est per actum.

PEr *Entitativū* quidem *indeterminatè*, per *formalem* verò *determinatè*,

Actus

2. Verum eſt, ſi conſiderentur *abſolutè* & *materialiter*, ſine reſpectu, relatione & habitudine ad ſe invicem.

63. *Principium & cauſa convertuntur.*

DIcunt vulgò *principium* & *cauſam* differre ut genus & ſpeciem, & omnem quidem cauſam eſſe principium, ſed non contrà. At mihi videtur effatum illud planè eſſe falſum.

Nam 1. quod Doctores communiter docent, Omne principium non eſt cauſa: quis enim punctum, quod lineæ principium eſt, ejus cauſam dixerit? Et, in divinis Pater eſt principium filii, non cauſa.

2. Nec omnis cauſa, ſi accuratè loquare, principium eſt: nam raptus Helenæ belli Trojani cauſa eſſe dicitur, principium autem iſtius belli dici poſſe non putarim.

64. *Principium eſt, unde aliquid eſt, aut fit, aut cognoſcitur.*

HInc colligis tria principiorum genera: eſt enim aliud *principium Eſſendi*, aliud *Fiendi*, aliud *Cognoſcendi*.

Principia Eſſendi ſeu *Eſſentialis* ſunt,

enim una & eadem res potest habere multiplicem pro multiplici relatione. Sic Alexandri aliud est, *esse*, quatenus est filius Philippi, & aliud prout est discipulus Aristotelis.

3. Falsum est de *essentia generali & speciali simul*: licèt enim una res unam tantùm habeat *essentiam specificam*, multas tamen potest habere *genericas*. Sic Petrus per essentiam specificam est homo, habet tamen multas essentias generales, quibus est substantia, corpus, vivens &c.

4. Falsum est de *essentia absoluta & respectiva simul*: utramque enim una res habere potest: nam lapis, quà lapis est, habet *essentiam absolutam*, quà autem limes est & agros terminando, limitando, distinguendo respicit, habet *essentiam respectivam*.

5. Tandem uno verbo, verum est de *essentia perfecta*, falsum de *imperfecta*.

41. *Essentiæ rerum sunt æternæ.*

1. VErum est de *esse ideali seu intentionali*, quod res habet *objectivè* in intellectu æterno Dei, cui omnia præterita & futura etjam nunc sunt præsentia.

2. De *esse reali*, quod res habet in se & extra intellectū divinū, distinguo: nam.

1. Fal-

1. Falſum eſt, eſſentias rerum eſſe æternas *poſitivè*, id eſt, ita ut ab omni æternitate actu exiſterint per *exiſtentiam realem*.

2. Verum eſt, eſſentias eſſe æternas *negativè*, id eſt, ita ut non ſint addictæ certo tempori, ſed aptæ eſſe ſemper per *non repugnantiam*. Plura de his vide cap. 6. effat. 79.

42. *Omnis eſſentia eſt ſubſtantia.*

1. VErum eſt, ſi *Eſſentia* ſumatur pro *categoria prima*.

2. Falſum eſt, ſi *Eſſentia* ſumatur pro *natura, quidditate, formalitate* cujuſque rei: nam.

1. Deus *eſſentiam* habet, nec tamen eſt ſubſtantia categorica, ut dicetur cap. 1. cent. 3.

2. Accidentia ſuam habent *quidditatem*, nec tamen ſunt ſubſtantiæ.

3. Nec partes ſubſtantiarum directè in categoria collocantur,

43. *Eſſentia rei indiviſibiliter cognoſcitur ab intellectu.*

1. VErum eſt de *cognitione exacta & perfecta*.

2. Falſum eſt de *cognitione minus ex-*

quisita, qualis est ea, quæ fit per effectū: ita enim apprehenditur divisibiliter. Nam intelligentiæ & omnes omnino formæ materiæ expertes cognoscuntur non *per se*, sed *per aliud*; non *perfectè* sed *obscurè*, *imperfectè*, *umbratiliter*, & potius quòd sint, quam quid sint.

44. *Essentia posita est in indivisibili.*

ID est, Essentiæ nulla potest fieri additio, nulla diminutio: non intenditur essentia, non remittitur: non suscipit magis aut minus,

1. Verum est de *Ente per se & physico*, id est, de essentia specifica.

2. Verum est de omni Ente, modò *essentia* sumatur pro *quidditate*, quæ definitione explicatur. Et sic qualitas omnis consistit in indivisibili. Vna enim est albedinis definitio, sive sit intensa, sive remissa. Confer cap. 4. cent. 3.

Dices, Virtus est qualitas, & tamen gradus suscipit.

Resp. Virtus in se, & ut est qualitatis species, non intenditur, ut verò est in subjecto singulari, v. g. Catone aut Aristide, cujus est forma accidentalis, intensionem admittit & remissionem. Verbo: in *concreto* virtuti gradus concedimus, in *abstracto* denegamus.

3. Fal-

3. Falsum est de *essentia generica*: in hac enim datur latitudo intimæ perfectionis, ita ut in una specie possit esse perfectior, in altera minus perfecta. Patet id in animali, quod perfectius est in homine, quàm in bruto, quia majorem perfectionis gradum in homine acquirit, quàm in bruto.

44. *Trium in Deo personarum una est essentia.*

Fides hoc Christiana docet, nec ratione ad id est opus.

Dices: Pater, Filius & Spiritus Sanctus essentialiter sunt unus Deus. At Pater, Filius & Spiritus Sanctus juxta personas tres sunt. Ergo juxta personas tres Dii sunt, adeòque triplex essentia.

Resp. Negando consequentiam: nam

1. Quatuor ad minimum sunt termini, duo in conclusione, tertius *Pater Filius & Spiritus Sanctus*, quartus *unus Deus essentialiter*.

2. Non inferunt, quod erat concludendum. Vt ergo legitimus fiat syllogismus, sic inferes; Pater, Filius & Spiritus Sanctus sunt essentialiter unus Deus. At Pater, Filius & Spiritus Sāctus juxta personas tres sūt. Ergo qui juxta personas tres sunt, iidem essentialiter sunt unus Deus.

46. *Es-*

46. *Essentia non est sine existentia.*

1. VErum est, *Essentiam numquam actu & reipsa sine existentia reperiri*: ubi enim invenias hominem, nisi in hoc individuo, loco & tempore existentem?

2. Falsum est, *Essentiam non posse esse in intellectu sine existentia*: primùm enim essentiæ rerum sunt æternæ, eff. 41. Deinde potest intellectus concipere essentiam, licèt non concipiat, an illa existentiam habeat, nec ne. Sic in hyeme rosa essentiam habet, non autem existentiam. Dici tamen potest, omni tempore rosam existere, si non apud nos, saltem alibi.

47. *Essentiæ rerum nos latent.*

TAnta est mentis nostræ hebetudo, caligo atque cœcitas, ut vel in clarissimis quibusque rebus cæcutiat, adeòque noctuę & vespertilioni similis esse dicatur à Philosopho. Quis enim elementorum, è quibus quicquid infra lunæ concavum est, componitur, formas novit? quis specificas plantarum, quis animantium formas se scire profitetur? Itaque.

1. Verum est de *essentiis substātiarum*: neque enim ullius in rerum natura sub-

stantiæ

ſtantiæ perfectam cognitionem habere ſe quiſquam gloriari poteſt, licèt eam aliquo modo ex accidentibus, quibus tanquam veſtibus ornatur ſubſtantia, colligi poſſe non inficiemur.

2. Verum ferè eſt de *Quantitate & accidentibus reſpectivis*. Vt enim oculi corporei lumen ſolis, quia magnum eſt, vix ferunt; atomos, quia minimæ entitatis, vix capiunt: ita oculos mentis *eſſentia quantitatis*, quia multi continet, *Relationis*, quia exilis eſt, ferè fugit & præterit. Quod abundè teſtantur Philoſophantiũ de earum natura diſcrepantes opiniones.

2. Falſum eſt de eſſentia & quidditate plerarumque *Qualitatum*: nam & artiũ, & ſcientiarum, multarumque aliarum qualitatum naturas Philoſophi habent cognitas.

48. *Exiſtentia eſt ſubſtantiarum.*

1. VErum eſt de *exiſtentia completa*, quæ ſolius eſt ſubſtantiæ completæ.

2. Falſum eſt de *exiſtentia incompleta*: nam & partes ſubſtantiarum & accidentia exiſtunt per exiſtentiam incompletã. Propriè tamen accidentia non *exiſtunt*, ſed *inexiſtunt* & *inhærunt*, totamque ſuã exiſtentiam capiunt à ſubjecto.

Vt

Vt plenius intelligas, confer effatum. 38.

49. *Existentia convenit rei accidentaliter.*

1. FAlsum est de Deo: illi enim existentia convenit *essentialiter*.

2. Verum est de creaturis: his enim *secundùm se contingenter & accidentaliter* convenit existentia, licèt essentia creata sine existentia esse nequeat nisi *objectivè* tantùm.

50. *Existentia non existit.*

QVemadmodum albedo non est alba: ita nec existentia existit. Cùm enim sit id, quo res *formaliter & actu* dicitur esse, concipi non potest, quomodo existat, quia si existit, per aliam existentiam existat necesse est, & hæc rursus per aliam, idque in infinitum, quod natura respuit.

51. *Omnis existentia est à forma.*

1. VErum est de *existentia formali*.

2. Falsum est de *existentia entitativa*: entitas enim non est à forma, cùm materia existentiam suam, per quam extra

extra nihilum & actu est in rebus, non accipiat à forma, sed sua natura illam possideat.

52. *Vnius rei una tantùm est existentia.*

1. VErum est de *existentia perfecta & completa.*

2. Falsum est de *existentia imperfecta & incompleta:* multæ enim *existentiæ imperfectæ & partiales* unam faciunt *perfectam & totalem* quemadmodum in vna substantia naturali composita & perfecta duæ sunt imperfectæ.

3. Verum est de *existentia adæquata & proportionata* illius rei, cujus est existentia. Atque ita animæ, humanitatis & hominis unum est esse *respectivè,* licèt *absolutè* & *in se* non sit unum & idem illorum esse.

4. Quia *talis existentia, qualis essentia,* idem hic dicito, quod suprà effato 40.

CAP. IV.

DE ACTV ET POTENTIA.

VOx *Actus* sumitur 1. pro *substantia spirituali.* Sic Deus dicitur actus purif-

purissimus, Angelus actus purus.

2. Pro *perfectione Entis*.

3. Pro actu *Entitativo*, qui rem ponit extra nihil.

4. Pro *actu formali*. Et hic iterum.

1. Pro *actu primo*, qui est ipsa rei essentia seu forma, unde aliqua operatio proficiscitur. Sic Scientia est actus seu forma scientis.

2. Pro *actu secundo*, qui est operatio à forma proveniens. Sic contemplatio prodit à scientia: qui enim sciens est alicujus rei, is de eadem dicere, disserere, secumque meditari potest.

Potentia sumitur 1. *impropriè* pro *potestate*.

2. *Propriè* dupliciter.

1. Pro *potentia prædicamentali*, quæ qualitas est, & semper manet in subjecto, cujus est conditio ad agendum requisita. Sic potentia calefaciendi remanet in igne calefaciente.

2. Pro *potentia transcendentali*, quæ notat absētiam actus, & actu acquisito tollitur. Et sic iterum duobus mōdis sumitur.

1. Pro eo, quod actum non habet. Sic semen dicitur arbor potentia.

2. Pro eo, quod actum quidē habet, sed illius actus opus non facit. Sic dormiens oculum quidem habet, sed quia actu non videt, potentia dicitur esse oculus.

EFFATVM 53.

Potentiæ respondet actus.

1. ACtivè potentiæ respondet *actus*, qui ab ipsa potentia promanat.

2. *Passivæ potentiæ* respondet *actus*, qui potentiam *formaliter* perficit.

54. *Ens actu & potentia idem sunt.*

1. REaliter idem sunt: neque enim differunt ut res & res, quia Ens, quod nunc est actu, est illa eadem res, quæ antè erat potentia.

2. Differunt ut Ens *inchoatum & perfectum*, sive, vt res eadem à seipsa *secundùm modos essendi*, id est, ut res antè existens in suis causis tantùm à se postea existente in seipsa extra suas causas.

55. *In quo est potentia, in eodem est actus.*

1. VErum est, si ita explices; *Cui convenit posse agere, eidem etiam convenit agere, ut causæ*, quia non est alia res, quæ potest agere, & alia, quæ agit, sed eadem.

2. Falsum est, si ita explices; *In quo est potentia, in eodem subjectivè est ipse actus*: nam

2. Verum est, si considerentur *absolutè & materialiter*, sine respectu, relatione & habitudine ad se invicem.

63. *Principium & causa convertuntur.*

DIcunt vulgò *principium & causam*, differre ut genus & speciem, & omnem quidem causam esse principium, sed non contrà. At mihi videtur effatum illud planè esse falsum.

Nam 1. quod Doctores communiter docent, Omne principium non est causa: quis enim punctum, quod lineæ principium est, ejus causam dixerit? Et, in divinis Pater est principium filii, non causa.

2. Nec omnis causa, si accuratè loquare, principium est: nam raptus Helenæ belli Trojani causa esse dicitur, principium autem istius belli dici posse non putarim.

64. *Principium est, unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.*

HInc colligis tria principiorum genera: est enim aliud *principium Essendi*, aliud *Fiendi*, aliud *Cognoscendi*.

Principia Essendi seu *Essentialis* sunt,

quæ tanquam causæ & partes constituentes concurrunt ad essentiam rei perficiendam, ut materia & forma respectu corporis naturalis. Et hæc dici solent *principia rei, compositionis, constitutionis, in facto esse, rei productæ*.

Principia fiendi (quæ quibusdam *principia effectionis*) sunt unde res fit. Et dici solent *principia productionis, generationis & in fieri*. Sic Physicis privatio dicitur principium corporis naturalis: privationis enim occasione res fit, seu fieri incipit.

Neque necessum est per *principia fiendi* intelligi *principia Effectiva* sive *operationis*, quia hæc sunt planè extra rem.

Principia cognoscendi seu *cognitionis* sunt, quæ nos deducunt in cognitionẽ rei.

Et hæc vel sunt *Complexa*, vel *Incomplexa*.

Incomplexa, ut effecta, è quibus causas discimus: sic in Physicis motus & operationes rerum naturalium principia sunt cognoscendi: Motus quidem, quia per illum noscitur materia: Operationes, quia per eas noscitur forma.

Complexa sunt Axiomata, Maximæ, Postulata, hypotheses & similia, quæ *principia cognitionis* dicuntur, quia ex illorum cognitione aliorum cognitio pendet, & iis sublatis totam disciplinam corruere necessum est.

65. *Prin-*

63

65. *Principia Essendi sunt etjam principia cognoscendi.*

TVnc enim cognoscimus rem, cùm causam novimus cur sit. Et, unde res primùm habet, ut sit, inde primùm quoque habet, ut cognoscatur. At res primùm habet ut sit à principiis essendi. Ergo ex iis primùm cognoscitur. Sed.

1. Verum est, quatenus principia sunt præcognita.

2. Falsum est, quatenus principia non sunt præcognita.

3. Si principia essendi & cognoscendi considerentur secundùm proprias rationes, nullum *principium essendi* est etjam *principium cognoscendi*.

Nota: *Principia essentiæ* non sunt necessariò præcognita, sed possunt esse ignota, &, ut infrà dicetur, demonstrari à posteriori & ex effectis, ut materia prima ex transmutationibus, forma ex operationibus. *Principiis cognitionis* nihil est notius. Quod tamen quomodo verum sit, clarius ex postea dicendis intelligetur.

66. *Idem eſt principium diſtinguendi & eſſendi.*

1. VErum eſt, id, quod eſt *principium eſſendi*, eſſe quoque *principium diſtinguendi primò, per ſe & eſſentialiter.* Sic enim forma ſubſtantialis cauſa eſt, cur res ſit hoc aliquid, & diſtinguit rem unam ab altera.

Dices, Genus eſt principium *eſſendi*, ſed non *diſtinguendi*: neque enim genus ſeparat in definitione, ſed differentia.

Reſp. Genus ſeparat ab heterogeneis, differentia autem ab homogeneis, & cognatis.

2. Falſum eſt *per accidens* & *quò ad nos*, id eſt, ob imbecillitatem intellectus & cognitionis noſtræ: Solemus en m noctuæ per qualitates & proprietates, quæ *principia eſſendi* non ſunt, rem unam ab altera diſtinguere. Si enim quæras, in quo differt equus à bove? reſpondebitur ilicò quòd ille quidem ſit hinnibilis; hic verò mugibilis, quæ proprietates ſunt eſſentiales.

67. *Principium eſt plus quàm dimidium totius.*

VUlgatum eſt hoc; *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet*, & adeò verum,

rum, ut è tripode profectum videatur. Qui enim doctrinæ suæ certa struxit fundamenta, eamque firmis hypothesibus & principiis infallibilibus stabilivit, rem totam potestate complexus est. Principia autem quàm sint inventu difficilia, docent Antiquorum de principiis rerum naturalium altercationes. Rectè ergo dictum est, *Principium est plùs quàm dimidium totius*, cùm principiis inventis reliqua facilè coaptentur, & sua quasi sponte sequantur.

Verum autem hoc est, tam de *principiis operationis*, quàm *Inventionis*.

68. *Principia rerum sunt universalia.*

1. FAlsum est, si sumantur *secundùm esse*: ita enim sunt singularia.

2. Verum est, si sumantur *secundùm rationem* & ut *abstracta à rebus*: ita enim vel omnibus, vel multis saltem accommodari possunt & applicari.

69. *Principia sunt simplicia.*

1. VErum est de *principiis fiendi & essendi*.

2. Falsum est de *principiis cognoscendi*: axiomata enim sunt integræ proposi-

tiones, adeoque componuntur ex terminis.

70. *Principia non corrumpuntur.*

1. VErum eſt de *principiis cognoſcendi complexis*: Semper enim verum eſt iſtud, *Omne totum eſt majus ſua parte.* Et idem eſto judicium de reliquis.

2. Verum eſt de *principiis cognoſcendi incomplexis in actu ſignato*.

3. Falſum eſt de iiſdem *in actu exercito*: riſus enim ſemper nos deducit in cognitionem hominis, & in vniverſum incorruptibilis eſt, quamvis hic & hujus hominis riſus corrumpatur.

4. Verum eſt *per ſe* de *principiis eſſentialibus* rei principiatæ: hæc enim per ſe ſunt immobilia & incorruptibilia.

5. Falſum eſt de iiſdem *per accidens*: cùm enim res currumpuntur *per ſe*, ſequitur corruptio principiorum *per accidens*.

71. *Principia non poſſunt eſſe falſa.*

1. VErum eſt de *principiis communiſſimis* & ἀνυποθέτοις, quale eſt illud; *Quodlibet eſt, aut non eſt, De quolibet vera eſt affirmatio aut negatio*.

2. Falſum eſt de Philoſophorum *poſtu-*

stulatis & *hypothesibus*: hæc enim sæpe falsa sunt, ut si quis supponat, *terram moveri*.

72. *Principia per naturam nobis insunt & nota sunt*.

1. FAlsum est de *Principiis incomplexis* & *essendi*: licèt enim hæc nobis insint, non tamen per nota sunt, ut patet ex Arist. lib. 1. Phys.

2. Verum est de *principiis complexis* non quidem *simpliciter* & *absolutè*, cùm mens nostra sit veluti tabula rasa, sed *secundùm quid*, scilicet quia.

1. Ex sensu à nobis eliciuntur.

2. Quia simul ac menti exactè offeruntur, refulget eorum veritas, & nata sunt facultate approbari. Imò intellectus humanus nativa proprietate assentitur iis sine prolixiori declaratione.

3. Quia cùm sint de rebus primis & ex se valde perspicuis, absque ope alterius habitus exactissimè judicantur.

Insunt ergo naturaliter nobis principia *facultate* & *potentia*, non *actu*. Id est, innata est nobis habilitas ad comparandam cognitionem principiorum, non ipsa cognitio.

Dices, Aristotiles in Anal. ait; nos in notitiam axiomatū deduci ope sensuum,

memoriæ & experientiæ.

Resp. intelligit Philoſophus *notitiam actualem*, non *potentialem*.

Dices iterum, At in Ethicis idem Philoſophus ait, notitiam principiorum eſſe habitum: per naturam autem nullus nobis ineſt habitus.

Resp. id intelligendum, quatenus natura ſeu naturalis notitia confirmata eſt inductione, ſenſu & experientia.

Quæres, quomodo intelligendum ſit illud quorundam Philoſophorum, *Principia ſunt ignota nobis*?

Resp. id verum eſſe de *cognitione ſecundùm ſenſum*, falſum de *cognitione ſecundùm rationem*.

Resp. 2. Principia nobis ſunt ignota, ut in ſtatu imperfectionis & ignorantiæ conſtitutis: ſunt verò nobis nota, ut naturam ejuſque perfectionem imitantibus in rerum cognitione inveſtiganda, id eſt, res cognoſcentibus eo modo, quo cognoſcendæ ſunt: ſeu, nobis bene conſtitutis & affectis animo.

Resp. 3. Id intelligendum de principiis *eſſentiæ*, non autem de principiis *cognitionis*.

73. *Principia scientiarum non habent causam propter quam.*

1. VErum est, non habere *causam per se & propter quam* possint demonstrari: sunt enim αὐτόπιστα & ex se fidem merentur.

2. Verum est, non habere *causam certitudinis & evidentiæ*: ex se enim certa sunt, licèt quædam, ut postulata & definitiones declarationis egeant.

3. Falsum est non habere *causam assensionis*, sive *propter quam* iis assentimur: hæc enim est lumen intellectus agentis.

4. Falsum est *Principia complexa* non habere *causam cognitionis*, quia cognoscuntur ex terminis incomplexis & simplicibus, qui principiorum sunt materia, sed ex illis non possunt demonstrari.

74. *Principia in sua scientia probari non possunt.*

1. FAlsum est de *principiis Essendi & Fiendi*: hæc enim in Physica inveniuntur & probantur ex motu & varia mutatione.

2. Verum tamen est hæc principia non posse probari *à priori*: Sic enim prin-

70

cipia non essent.

3. Verum est de *principiis cognitionis* & *apprehensionis nostræ* complexis: hinc.

75. *Contra negantem principia non est disputandum.*

1. VErum est de eo, qui omnia negat principia, immota scilicet & verissima: Fundamento enim sublato corruit ædificium.

Itaque 2. Verum est de eo, qui negat *principia cognitionis*.

3. Verum est de eo, qui negat principia, in quibus convenerunt disputantes.

4. Verum est de eo, qui negat principia istius scientiæ, ex qua quæstio aliqua ventilatur: quælibet enim scientia sua habet κριτήρια, principia & fundamina, quæ in dubium revocare non licet.

5. Falsum est *absolutè*: Fieri enim potest, ut principia alicujus scientiæ vera esse videantur & certa, revera tamen & *per se* non sint talia, & hæc negari possunt. Sic antiqui Geographi putarunt zonam torridam esse ineptam habitationi, quod tamen compertum jam est esse falsum.

6. Falsum est de eo, qui alicujus tantùm scientiæ aut doctrinæ principia negat:

gat:

gat: Si enim ſcientia, cujus principia negat adverſarius, ſit ſubalternata, opem petet à ſubalternante; ſin minus, vel Metaphyſicæ, vel Dialecticæ axiomatibus utetur. Vt totum hoc melius intelligas, eſto effatum.

76. *Rationes, quæ ſunt contra principia, non ſunt ſolvendæ.*

RAtio hujus pronunciati hæc eſt, quia ex 1. *phyſ. text.* 11. à Geometra poteſt ſolvi ratio Hippocratis de quadratura circuli, non verò Antiphontis de eadem, quia adverſatur principiis Geometriæ.

Dices, Cur ergo Ariſtoteles refutat Parmenidem & Meliſſum tollentes motum & multitudinem Entium?

Reſpondet ipſe, Aliquando etjam contra docentem falſa poſſe diſputari: Si enim principia alicujus ſcientiæ non rectè accommodentur, tales rationes refellendæ ſunt in ipſa ſcientia. Quod probat exemplo Geometrico de circuli quadratura, quam & ſi plures demõſtrare conati ſunt, non tamen omnes refutari debent, ſed aliqui tantùm, ut Hippocrates, qui demonſtrare conatus eſt quadraturam circuli per ſegmenta, & uſus eſt hoc principio; *Omnes lineæ ab iiſdem punctis*

in

in eadem ducta sunt æquales. At lineæ segmentorum circuli & quadrati ab iisdem punctis in eadem ducuntur. Ergo hæ lineæ sunt æquales. Hanc rationem Geometra refutat, quia Principium Geometricum non rectè usurpatur: non enim omnes lineæ ab eodem puncto in idem ductæ sunt æquales, sed tantùm eæ, quæ sunt ejusdem generis. Antiphon verò sumebat ad probandam circuli quadraturam, quosdam circuli arcus adeò esse exiguos, ut dividi nequeant, quod quia Geometrarum principiis repugnat, qui ajunt *continuum dividi in infinitum*, Geometræ non est refutandum.

Hinc Resp. 2. Quotiescunque aliqua ratio in sola conclusione adversatur, præmissæ autem ex ipsa petuntur scientia, potest in illa scientia ratio solvi, quia argumentās non sumit principia contraria, sed propria illius scientiæ. At quoties ratio in præmissis peccat contra principia, tunc à scientia ista solvi non potest, quia solutio datur ad præmissas: ideo si altera earum sit opposita principio scientiæ, nulla potest fieri disputatio inter duos, quia non conveniunt in principiis. Sic ergo contra Parmenidem & Melissum non est disputandum Physico, ut Physicus est, quia & conclusione inferebant principio naturali contrariam, & propo-

ſitiones non modò falſas, ſed principiis quoque naturalibus contrarias aſſumebant. Refutat tamen eos Ariſtotiles, quia quæſtiones quædam & dubitationes ex eorum dictis oriuntur, quæ naturam rerum attingunt.

Atque hinc patet, cur Ariſt. 6. Phyſ. ſolvat rationes Zenonis tollentis motum: licèt enim motum tolleret Zeno in conclusione, utebatur tamen præmiſſis Phyſicis, quòd ſcilicet *ſpatium continuum diviſibile ſit in infinitum*, & quod *infinitum pertranſiri nequeat*. Ideo reſpondet Ariſtoteles, dividi continuum in partes *infinitas potentia & diviſione*, non verò *actu & extremis*: & eſſe *finitum* ſpatium *actu*, licèt habeat partes *potentia infinitas*.

77. *Principia eſſendi ſunt etjam principia operandi*.

V*Nde* enim *res habet ut ſit, inde quoque habet, ut operetur*. Et, *Qui dat eſſe, dat quoque conſequentia ad eſſe*.

Conſequentia autem iſta ſunt 1. diſtinctio rei. 2. operatio propria. Sic qui dat unionem animæ cum corpore, id eſt, eſſe hominis, dat quoque diſtinctionem hominis ab aliis rebus, dat item operationes hominis proprias, ſcilicet potentiam

tiam ridendi, loquendi, ratiocinandi &c.

CAP. VI.

DE VNIVERSALIBVS.

VNiversale ex vi vocis rem aliquam multis communem significat, ut *Equus* naturam equinam singulis equis convenientem.

Vniuersale vel est *complexum*, vel *simplex* & *incomplexum*.

Complexum multos continet terminos universales, ut.

1. Omnis definitio.

2. Omnis propositio universalis, præsertim si fuerit principium aut axioma.

3. Huc etjam referri solet omnis vox æquivoca.

Incomplexum quinque modis dicitur: est enim.

1. *In causando*, quod varios producit effectus in natura, ut Deus, Sol & omnis omnino causa, à qua multi sunt effectus.

At hoc realiter & in se individuum est & singulare, dicitur tamen universale respectu objecti, quia ad plures effectus virtus ejus extenditur.

2. *In significando*. Et hoc quibusdam

eſt ſignum univerſale, ut *omnis*, *nullus*, quibuſdam vox multa ſignificans, ſive univocè, ut vox *homo*, ſive æquivocè, ut vox *Taurus*, quæ ſignificat avem, montem, Philoſophum, animal quadrupes & ſidus cœleſte &c.

Verùm quocunque modo illud ſumatur, univerſale non eſt, quia univerſalia ſunt remota à ſenſibus, voces iis ſunt vicinæ, cùm prolatæ auditu percipiantur, ſcriptæ ab oculatis, qui didicerunt, nullo negotio legantur. Sed de his uberius in Logica noſtra.

3. *In repræſentando*, ut Stoicorum conceptus. Sed hoc tantùm objecti reſpectu dicitur univerſale, quia ſignificat, vel repræſentat, plura ut imago ovi in intellectu: hac enim multa ova cognoſcimus.

4. *In eſſendo*, ut idea illa Platonica, à cujus participatione ſingularia eſſentiam ſuam mutuari fingunt, ita ut ſeparatim ab iis, quibus eſt communis, exiſtat.

Sed hæc idea aut nulla eſt, aut ſingularis eſt. Si enim eſt interna, erit Deus: ſi externa, exiſtet. Deinde: Vniverſale eſt de eſſentia inferiorum. Idea interna non, ut per ſe patet, nec etjam externa, quia eſſentia rei à re abeſſe nequit.

Alii tamen aliter interpretãtur illud univerſale, & ſic convenit cũ quinto modo.

5. In

5. *In prædicando*, ut Peripateticorum Prædicabile, quod de multis dicitur synonymè, id est, æquè perfectè, ut animal respectu hominis & bruti.

Atque hoc propriè est universale, statuiturque vulgò triplex.

1. Eorum, quæ simul habent multa inferiora, in quibus sunt, & de quibus prædicantur. Sic homo dicitur de Petro & Paulo.

2. Eorum, quæ jam quidem in vno tantùm sunt, successivè tamen in pluribus esse possunt, ut Phœnix, si modò talis avis in rerum natura reperiatur.

3. Eorum, quæ nec in pluribus jam sunt, nec successivè in pluribus esse possunt, ut Sol, Luna, &c. Hæc tamen dicunt esse universalia, quia potest Sol v. g. considerari sine conditionibus individuantibus, quibus detractis esset vniversale, adeoque, ajunt, aliud est Sol, aliud hic Sol.

EFFATVM 78.

Vniversale est aptum prædicari de multis.

Dicitur *aptum*, quià non est necesse, ut *universale actu & reipsa* prædicetur de multis: antequam enim creatus

esset

esset homo, animal revera erat universale, & antequam è costa Adami facta esset Eva, homo erat universale, quia aptus erat de pluribus prædicari, id est, verè affirmari. Ideo autem universale de multis prædicatur, quia in eis est per identitatem aliquam.

Quæres, An Deus, cùm prædicetur de tribus personis, dici possit universale?

Resp. Non, quia natura divina est una numero in tribus personis: natura verò universalis non est una numero in multis, sed est multiplex in illis: prædicatur enim divisim de multis, id est, cum sui multiplicatione, & in numero plurativo. Rectè enim dico; *Petrus & Paulus sunt duo homines:* at falsò dico; *Pater, Filius & Spiritus Sanctus sunt tres Dii.*

Dices, Natura divina communicatur tribus personis. Ergo est universalis.

Resp. Negando consequentiam: non enim communicatur natura divina tribus personis ut superius inferioribus, aut universale singularibus & individuis, sed ut forma seu natura suppositis, in quibus ipsa, neque ab ipsis, neque à seipsa dividitur, quia tota est in singulis, & in omnibus simul, omnino indistincta ab illis.

79. Vniversale est incorruptibile & æternum.

QVod ad primum.

1. Verum est universale, ut universale, esse incorruptibile: neque enim universale, ut sic, corrumpitur aut interit *per se*, quia corrumpi ut & nasci *existentiæ* propria sunt, non *essentiæ*: universalia autem existentiam non habent in se & per se, sed tantùm respectu singularium. Sic ergo hic homo & ille homo nascitur & moritur, sed homo universaliter spectatus non nascitur, non moritur, quia homo universaliter consideratus & secundùm essentiam suam non est subjectus circumstantiis locorum & temporum.

2. Falsum est, universale non esse *per accidens* & *consequenter* corruptibile: corrumpitur enim ad corruptionem inferiorum, quia, dum moritur hic homo, etjam homo rectè mori dicitur.

Quod dicitur universale esse æternum, id.

1. Verum est de *universali complexo voce* & *significatione simul*: semper enim verum est; *homo est animal rationale*: *corpus naturale est interitui obnoxium*.

Dixi *voce* & *significatione*, quia *æquivoca*

voca significatione quidem *complexa* sunt sed non *voce*.

2. Verum est de *universali incomplexo in prædicando*, quia scientiæ sunt de æternis: scientiæ sunt de universalibus, tam rebus quàm propositionibus. Ergo universalia sunt æterna.

3. Falsum est de *universali Platonico*: neque enim ulla idea extra & ante singularia reperitur, nisi fortè intellexit eam Plato, quæ est in mente divina.

4. Verum est non *positivè*, quasi ab omni æternitate fuerit, sed *negativè*, prout ei per se non est præfixa ulla temporis differentia.

5. Verum est *à parte post*, si existant singularia: falsum si tollantur. Vniversale ergo est, quàm diu singulare aliquod existit. Sic hyeme rosa non est, quia omnia sublata sunt rosarum individua. Quid tamen hic etjam dici possit, vide effat. 45.

6. Verum est secundùm *esse essentiæ* seu *potentiale*: falsum secundùm *esse existentiæ* seu *actuale*.

80. *Vniversale est impartibile & ubique*.

IMpartibile est, quia non per partes, sed totum est in singulis suis inferioribus: ita

ita homo totus eſt in Petro, totus in Paulo, totus in quolibet individuo.

Licet autem univerſale totum ſit in quolibet inferiori, non tamen eſt in eo *totaliter*.

Id dicitur *totum* in aliquo, quod ſecundùm totam eſſentiam in eo continetur.

Id dicitur *totaliter* in aliquo quod, ita in eo eſt, ut alibi non exiſtat.

Eſt autem univerſale *ubique*,

1. Si *τὸ ubique* ſumatur *negativè*, ita ut univerſale non poſtulet ex ſe certum & determinatum locum, ſicut ſingularia; poteſt enim pro ſingularium multitudine multis in locis, imò in quolibet deſignabili exiſtere.

2. Falſum communiter eſſe dicunt, ſi *τὸ ubique* ſumatur *poſitivè*, ita ut univerſale intelligatur omni omnino loco & ſpatio eſſe præſens. Falſum, inquam, hoc dicunt, quia ſic ſolus Deus eſt ubique.

3. Dici tamen poteſt, *univerſale eſſe ubique poſitivè*, ſi *τὸ ubique* ſumas non pro *omnibus locis ſimpliciter*, ſed pro *omnibus locis ſingularium*. Vbicumque enim ſingulare eſt, ibidem & univerſale eſſe certum eſt.

4. Malè quidam interpretatus eſt de *univerſali in cauſando*: quis enim credat

aut

aut ſolem eſſe *ubique*, aut *ubique* locorum vim ſuam exercere? neque enim Sol agit in cœlum Beatorum.

Si dicas, per *univerſale in cauſando* hic intelligendum eſſe Deum, qui *ubique* eſt; Reſpondeo, licèt Deum ubique eſſe, ut indubitatum libenter concedamus, non tamen eam eſſe effati iſtius mentem, ut patet ex 1. *poſt. text.* 182.

81. *Vniverſalia intellectu cognoſcuntur, & non ſenſu.*

1. PRimum membrum adeò verum eſt, ut univerſalia intellectus objectum ſtatuantur.

2. Falſum tamen eſt, ſi ita interpreteris; *ſola univerſalia intellectu cognoſcuntur*: ſingularia enim quoque percipit intellectus, licèt non prout ſenſilia, nec tam excellenter, quam univerſalia. Et ratio falſitatis eſt, quia non intelliguntur univerſalia, niſi ἀφαιρέσει & abſtractione à ſingularibus: non poteſt autem intellectus abſtrahere, niſi intelligendo id ipſum, à quo abſtrahit. Et Medicus cùm in hoc ægro v. g. Callia ſanando occupatur, non ſenſu tantùm ducitur, ſed & ratione utitur.

Secundum autem membrum.

1. Verum eſt de *ſenſu in actu poſito*,

& t

88

& ut nunc cognoscit: neque enim visus colorem videt, sed hunc colorem.

2. Falsum est de *potentia sentiendi*, cujus objectum non est hoc sensibile sed sensile, in genere: auditus enim objectum est sonus, non autem hic aut ille sonus. Vide effat. 95.

82. *Vniversalia sunt in singularibus potestate.*

1. FAlsum est de *esse formali*: ita enim *objectivè* sunt in intellectu.

2. Verum est de *esse materiali*: ita enim realiter sunt in singularibus.

3. Verum est *secundùm existentiam*: non enim alibi, quàm in singularibus reperiuntur.

4. Falsum est *secundùm essentiam*: id est, licèt quidem existentiam à singularibus mutuentur universalia, ex se tamen habent essentiam, quam vicissim singularibus communicant.

5. Falsum est, si *potestas* sumatur pro *potentia* & *absentia*: est enim universale *revera* & *actu* in singularibus.

6. Verum est, si *potestas* sumatur pro eo, quod à superveniente actu coarctatur, & tanquam à quadam forma ad certam speciem restringitur.

Existunt autem universalia in singularibus

ribus non ſicut accidentia in ſuis ſubjectis, verùm ut Entia ejuſdem cum illis naturæ & eſſentiæ, niſi quod univerſalium natura ſit latior & indeterminata.

83. *Vniverſale quieſcit in anima.*

HOc ita fit, objectum cognoſcendum tranſit per diverſas animæ potentias, donec tandem perveniat ad intellectum, in quo quieſcit & finem ſui motus adipiſcitur. Res enim cognoſcenda & ſenſilis à ſenſu percipitur, qui rationis anteambulo eſt & miniſter, captat & cognoſcit ſingularia, quæ ad phantaſiam tranſmittit: hæc verò eadem ad intellectum defert, qui ex iis inter ſe collatis fabricat univerſale: hoc autem in intellectu quieſcit, quia nulla reſtat animæ potentia, per quam tranſire poſſit aut debeat.

84. *Vniverſale aut nihil eſt, aut ſingularibus poſterius.*

1. FAlſum eſt, ſi univerſale ſpectetur *ſecundùm naturam ſuam*, quæ in ſingularibus reperitur.

2. Verum eſt, ſi univerſale conſideretur, ut habens habitudinem ad multa. Itaque falſum eſt de univerſali *materia-*

liter, verum de eodem *formaliter* considerato.

85. *Vniversale non est pars singularis.*

1. VErum est de *universali post multa*, id est, de notione seu imagine communi, quæ in mente nostra est abstracta ab individuis cognatis.

2. Falsum est de *universali in multis*: natura enim universalis, quæ communis est omnium individuorum, est pars eorundem.

Dices: Incorruptibile non potest esse pars rei corruptibilis. At universalia sunt incorruptibilia, singularia verò corruptibilia. Ergo universalia non possunt esse pars singularium.

Resp. 1. distinguendo Majorem. Incorruptibile, tam secundùm essentiam, quàm existentiam, non potest esse pars rei corruptibilis: at incorruptibile secundùm solam essentiam, quale est universale, pars rei corruptibilis esse potest.

Resp. 2. distinguendo Minorem. Vniversalia sunt incorruptibilia, ratione essentiæ tantùm, Concedo: homo enim ab æterno est animal rationale: ratione existentiæ. Nego. Cùm enim universalia non existant, nisi in singularibus &

per

per singularia, hæc autem esse cœperint, patet universalia non semper exstitisse.

86. *Universalia pendent ab inferioribus.*

1. VErum est *quoad existentiam & accidentia*: hæc enim mutuatur universale ab inferioribus.

2. Falsum est *quoad essentiam & proprietates*: has enim inferiora emendicant ab universalibus & superioribus.

87. *Universale fit ab intellectu.*

1. FAlsum est *quoad esse materiale, fundamentale, imperfectum, potentiale*: esse enim hoc habet in se citra omnem mentis operam.

2. Verum est *quoad esse formale* & *existentiam actualem*. Universale enim denudatum ab omnibus conditionibus individuantibus non reperitur nisi per operationem intellectus abstrahentis naturam communem à singulari & considerantis v. g. in hoc corpore corporeitatem tantùm sine *hic* & *nunc*.

Universale materialiter est natura universalitati supposita & universalitatis receptiva.

Universale formaliter est ipsa universalitas

86

ſalitas, id eſt, forma, quæ naturam efficit univerſalem.

Vniverſale actuale eſt natura ab omni individuatione abſtracta & concepta per modum unius Entis indiviſi & cõmunis multis ac habentis proximam aptitudinem, ut de iis prædicetur.

Vniverſale potentiale eſt, quod non habet illam *univerſalitatem actualem*, ſed tantùm dat intellectui fundamentum, ut illam poſſit concipere & efformare.

Ex dictis facilè intelliges, quomodo, quod etjam ſupra dictum, univerſalia poſteriora ſunt ſingularibus, & quomodo priora. Nam quatenus vi & opera mentis à ſingularibus ſunt abſtracta, eatenus ſunt poſteriora: ſunt autem ſingularibus priora, quantum ad ipſam naturam, quæ in ſingularibus reperitur: ad conſtitutionem enim ſpeciei v. g. neceſſariò requiritur genus & differentia.

88. *Vniverſale ex ſe nullum eſt.*

1. FAlſum eſt, ſi putes omne Ens eſſe ſingulare.

2. Verum eſt, ſi hoc modo intelligatur; *Natura ex ſe, nec eſt univerſalis, nec ſingularis, ſed indifferens*, v. g. natura humana ut contracta, id eſt: ut actu ineſt pluribus, eſt particularis, vel, ſi mavis, ſingularibus: natura verò humana ut ſo-

litaria

litaria est & denudata circumstantiis particularibus seu singulari santibus, & ut apta inesse multis, qualiter concipit eam intellectus multis communicabilem, est universalis. Natura in se, id est, juxta suam essentiam & ea omnia, quæ illi verè ac realiter insunt, est indifferens ad esse universale & singulare. Non ergo ex se est universalis. Si enim natura secundùm se esset universalis, universalitas conveniret omnibus individuis. At universalitas nõ potest cõvenire singulis: quis enim dicat, individuũ esse naturã universalem? Ergo nulla natura ex se est universalis. Major prob. quia, Quicquid per se dicitur de prædicato, dicitur quoque se subjecto, id est quod per se convenit nturæ superiori, convenit etjam inferiori, ut quia animal per se est sensus particeps, ideo & homo & equus, quibus convenit esse animal, sunt sensus participes. Si ergo natura aliqua, scilicet hominis, per se est universalis, etjam singuli homines, in quibus est natura hominis, sunt universales. Idem quoque proportione servata statuito, si natura ex se esset singularis.

Dices, Natura in se spectata habet unitatem. Ergo natura ex se est universalis, vel singularis.

Resp. distinguendo Antecedens: Na-

tura habet *unitatem Essentiæ* sive *Formalem* , Concedo Antecedens: at Nego naturam ex se habere vel *unitatem numericam*, quæ est singularis, vel *unitatem præcisionis*, quæ est unitas universalis, & convenit naturæ prout abstracta est ab inferioribus.

89. *Vniversalia sunt notiora.*

VT hoc dextrè intelligas, Nota; alia esse *notiora nobis*, alia *notiora natura* vel *simpliciter*.

Notiora nobis sunt ea, quorum intelligentia à sensu originem ducit.

Notiora natura sunt ea, quæ *simpliciter, absolutè & per se ipsa* seposito respectu infirmitatis nostræ nota sunt. jam

1. Verum est, universalia esse *simpliciter* notiora, quia sunt stabilia, perpetua, permanentia: singularia autem sunt in continuo fluxu.

2. Falsum est, universalia nobis, id est, sensu utentibus esse notiora: ita enim singularia sunt notiora, quia sub sensum cadunt.

3. Verum est, universalia esse notiora sapientibus, peritis, nobis animo bene constitutis, mente rectè compositis & bene cognoscentibus. Sic enim simpliciter & absolutè salubre esse dicimus, quod tale

le habetur iis, quorum corpus bene affectum est.

Dices: Aristoteles in Metaph. ait; Vniversalia esse cognitu difficillima, quia à sensibus sunt remotissima.

Resp. Vniversalia sunt notiora secundùm naturam suam propriam, & nobis ordine artificioso res cognoscentibus & docentibus: nobis, inquam, ordinem naturæ servantibus, seu naturam imitantibus, & res cognoscentibus eo modo, quo cognoscendæ sunt. Sunt autem ignotiora nobis in statu imperfectionis constitutis, & ordine naturali res cognoscentibus vel invenientibus.

90. *Quinque sunt universalia.*

RAtio est, quia quinque sunt modi, quibus universale potest inesse multis & de multis prædicari. Quicquid enim inest, vel inest ut aliquid intrinsecum, vel ut extrinsecum. Si ut aliquid intrinsecum, vel est tota rei essentia, ut *Species* totam individuorum essentiam continens, vel est tantùm pars essentiæ, eaque vel respondens materiæ, & est *Genus*, vel respondens formæ, & est *Differentia*: Si ut aliquid extrinsecum, vel est reciprocum & à rei essentia necessariò manans, ut *Proprium*, vel est omnino adventitivum, contingens

& accidentarium, ut *Accidens*.

Sed litem hic præ cæteris nobis movet D. de Raconis octo adstruens universalia, scilicet Genus, Speciem, Differentiam genericam, Differentiam specificam, Proprium genericum, Proprium specificum, Accidens genericum & Accidens specificum.

Hujus sententiæ fundamentum præcipuum est hoc: Genus & Species constituunt duo universalia. Ergo etjam Differentia generica & specifica. Et idem de Proprio & Accidente. Ideo enim Genus & Species duo constituunt universalia, quia illud dicitur de pluribus speciebus, hæc de pluribus individuis. At idem fit in differentia generica & specifica, Proprio item & Accidente genericis & specificis. Ergo Differentia generica & specifica constituunt duo universalia &c. Ergo sunt octo universalia, & non quinque tantùm.

Resp. In hoc argumento non afferri veram rationem, cur Genus & Species duo constituant universalia. Vera enim ratio est, quia Species prædicatur *completè* & ut tota essentia, Genus verò *incompletè* tanquam pars respondens materiæ: at differentia tam specifica, quàm generica semper prædicatur tanquam pars formæ respondens: Omne Proprium sem-

per

per attribuitur necessariò & reciprocè: Accidens verò semper contingenter, accidentariò & non reciprocè de subjecto dicitur.

Dices: Non est potior ratio, cur *prædicari completè* & *incompletè* faciant duo universalia, quàm *prædicari de multis speciebus & individuis*. Ergo non satisfacit responsio.

Resp. Negando antecedens, quia major est connexio cum eo, de quo *prædicatur completè* aliquid, quàm cum eo, de quo dicitur *incompletè*, cùm illius totam essentiam contineat, hujus verò partem tantùm. At prædicari de multis specie vel numero differentibus non variat connexionem: neque enim major est connexio Grammatici cum homine, quàm ambulationis cum animali, licèt *Grammaticum esse* de multis numero tantùm, *ambulare* verò de multis specie differentibus prædicetur.

CAP. VII.

DE SINGVLARIBVS.

SIngularia alio nomine vocantur *Individua*. Dicuntur autem *singularia*, quatenus ab aliis sunt divisa: dicuntur *Individua*, quatenus in se sunt indivisa.

Græcis dicuntur τὰ καθ' ἕκαστα & ἄτομα, quasi dicas *insectilia*, non quòd non possint dividi & secari in partes, sed quia non possunt dividi in plura sibi similia. Petrus enim in caput, manus, pedes &c. dividitur, in plures autem Petros non item.

Singulare sumitur 1. pro eo, quod est minus universale. Sic inductio dicitur procedere à singularibus, id est, minus universalibus.

2. Pro eo, quod est *singulare simpliciter & individuum*.

Individuum sumitur 1. pro eo, quod est omnino & *negativè* impartibile, ut instans, punctum, unitas.

2. Pro eo, quod partes quidem habet, sed non facilè divisionem admittit, ut adamas.

3. Pro Ente singulari ita determinato, ac restricto, ut per differentias amplius dividi non possit.

Vnde liquet *Individuum* sic dici *ratione essentiæ suæ restrictæ & determinatæ*, non autem *ratione partium integrantium & quantitativarum*.

EF-

EFFATVM 91.

Singulare non definitur.

1. FAlsum est de *singulari in actu signato*, id est, de singulari in genere, sive de nomine hoc *singulare*, quod omnibus individuis competit: definitur enim *singulare*, quod sit *Ens hoc loco & tempore existens*.

2. De *individuo in actu exercito*, id est, de hoc individuo, v. g. Verre aut Catilina.

1. Falsum est, non definiri *imperfectè & per coacervationem accidentium*.

2. Verum est, non definiri *perfectè, propriè & essentialiter* definitione ex genere & differentia constante, vel quia unum individuum non differt ab alio per differentiam essentialem, quæ in omnibus eadem est, nec alia ab essentia speciei, vel quia eam, ut pote nobis ignotam, exprimere non possumus.

3. Falsum est, singulare spirituale non definiri.

4. Fortassis singulare etjam materiale ex se & natura sua est definibile, licèt à nobis non definiatur ob rationem jam allatam.

Brevius fortè & clarius,

1. Non definitur individuum ratione ſuæ naturæ ſingularis, v. g. Socrates ratione ſuæ particularis naturæ.

2. Definitur individuum ratione ſuæ individuationis, in qua convenit cum aliis ſingularibus & individuis.

Dices, Apud Ariſtotelem in Anal. facilius definiri ſingulare, quàm univerſale.

Reſp. Ibi non intelligi verè & propriè ſingulare ſeu individuum, ſed minus univerſale, ſcilicet ſpeciem: Singularium enim propriè nec definitiones ſunt, nec demonſtrationes. Vult ergo facilius definiri v. g. hominem, quàm animal: multò enim plura magiſque diverſa inter ſe magis univerſali ſubjiciuntur, quàm minus univerſali, ſive ad anguſtiores & inferioris definitionem pauciorum compoſitio requiritur, & in anguſtiori homonymiæ non ita latent, ut in communiori.

92. *Singularia non prædicantur.*

1. Falſum eſt de ipſa voce, & de *ſingulari in actu ſignato*: dicimus enim, *Cato eſt ſingulare*.

2. Falſum eſt in *propoſitione identica*, ut Ovidius eſt Naſo.

3. Falſum eſt *in propoſitione negata*:

rectè

rectè enim dices, *Petrus non est Paulus.*

4. Falsum est in prædicatione *inordinata*, seu *contra ordinem*, ut homo est Petrus.

5. Falsum est in prædicatione *indirecta*, ut homo est in Petro.

6. Verum est de *singulari in actu exercito*, si *prædicari*, ut sumi debet, idem sit, quod *verè affirmari*.

Dices: Socrates est individuum in *actu exercito*. At Socrates prædicatur de hoc & illo Socrate. Ergo individuum in *actu exercito* prædicatur. Resp. distinguendo: Socrates prædicatur de hoc & illo Socrate ratione nominis istius communis *Socrates*, non autem ratione naturæ suæ singularis, quomodo sumitur individuum, cùm dicitur de uno tantùm prædicari.

Aliter sic licebit distinguere:

1. *Individuum Logicum*, quod est ipsa res singularis considerata ratione singularitatis & individuationis in communi, potest prædicari de multis, ut Plato est individuum, Aristoteles est individuum.

2. *Individuum Physicum*, (ut Socrates) quod est natura aliqua realis incommunicabilis pluribus inferioribus, non prædicatur.

93. In-

93. Individuum est incommunicabile.

1. VErum est *attributivè* & *respectu inferiorum*, quia naturam habet restrictissimam, ideoque nec ulli infra se posito communicari potest.

2. Falsum est, *effectivè* non esse communicabile: nam ut causa potest unum singulare alteri aliquid communicare, hic siquidem ignis aquæ communicat calorem, hic pater filio sua bona, hic præceptor discipulo doctrinam, & unum exemplar sese quasi communicat multis, quæ ad ejus imitationem fiunt.

94. Singularia cognoscuntur sensu.

1. FAlsum est de *individuis spiritualibus*: hæc enim in sensus non incurrunt, licèt per accidens & per effecta sensibus percipiantur.

2. Verum est de *individuis corporeis*: *Petrum* enim *tango*, *cerno*, *audio*, licèt non *per se*, sed per qualitates sensiles, *colorem*, *calorem*, *sonum*.

3. Verum est, si non subintelligatur particula exclusiva *tantùm*, quis enim neget hunc colorem videri, hunc sonum audiri?

4. Falsum est, si hoc modo interpreteris; Singularia cognoscuntur sensu solo, & non etjam intellectu: nam intellectus cognoscit universale per abstractionem à singulari: quomodo ergo potest cognoscere universale, nisi cognoscendo singulare, à quo abstrahitur? quomodo potest comparare universale cum singulari & eorum cövenientiam ac differentiam cognoscere, nisi utrumque seorsim intelligat? Necessarium enim est, ut qui duo inter se comparat, utrumque cognoscat & intelligat.

95. *Sensus est singularium.*

1. VErum est, si *actum sentiendi* spectes: quicquid enim sentitur, reipsa singulare est, ut sensu visus apprehenditur actu hic color, ille color, non omnis.

2. Sensus est universalis, si consideres *sensus & potentiam & naturam*, ut aptus est visus universim recipere colorem, non hunc duntaxat aut illum.

Clarius fortè: Sensus ratione potentiæ sive ad objectum comparatus est de re universali: at comparatus suo actui est de re singulari. Sic visus, ut est potentia communis ad plures actus singularium comparata, est rei universalis: ut autem

actus

actus est, est individuorum. Et, auditur quidem singulare actusque audiendi occupatur tantùm in singularibus, ut in hoc sono: sed ipsa audiendi facultas & natura ad universum suum objectum directa est, id est, auditus in universum est ita comparatus, ut possit quemvis sonum percipere. Sensus ergo aptus quidem est universum suum objectum sentire: cùm autem actu sentit, singulare tantùm & partem, non autem totum suum objectum sentit.

96. *Singularia cognoscuntur sine medio.*

1. FAlsum est, si per *medium* intelligas *speciem intentionalem*: cùm enim res ipsa *secundùm suam essentiam* sub sensum non cadat, sed tantùm *repræsentativè*, ponunt Philosophi in sensu, sicut & in intellectu, ens aliquod spiritale, quod *speciem* vocant, quæ tanquam medium quoddam rem ipsam repræsentet.

2. Verum est si per *medium* intelligas *terminum medium*, quem Ramus vocat *argumentum tertium*. Singularia enim sine discursu cognoscuntur, dummodò sensibus usurpari possint, aut eorum universale antè sit cognitum.

97. *Singularium non est demonstratio.*

1. FAlsum est singularia, saltem corporea, non demonstrari digito.

2. Verum est de *demonstratione scientifica*: sic enim de individuo, quà tale est, nihil potest demonstrari *per se*, cùm ortui & interitui sit obnoxium.

3. Falsum est, de individuo nihil demonstrari *secundariò* & *per accidens*. Nam proprietas, quæ de universali, cui *primò, per se* & *perpetuò* convenit, *per se* demonstratur, interventu naturæ universalis demonstratur de individuo.

4. Singularium caducorum, fluxorum & mutationibus subjectorum non est demonstratio.

5. Singularium sempiternorum, qualia sunt acqua, Sol, terra est demonstratio.

Dices, Elementa generantur & corrumpuntur. Ergo non sunt sempiterna.

Resp. Distinguendo antecedens: *Secundùm partes*, Concedo: *Secundùm se tota*, Nego antecedens.

6. Singularium, quà singularia sunt, non est demonstratio, sed ut tanquam universalia considerantur. Sic de Sole demonstrat Physicus & Astronomus, non

non vt est hic Sol, sed simpliciter ut Sol est.

7. Quæ singulari sunt communia cum omnibus sui ordinis, ea de ipso demonstrari possunt, ideo quàm diu Petrus est homo, tam diu verè conveniunt ipsi omnia, quæ homini competunt. Quæ autem conveniunt individuis ut sic, & per quæ ab aliis ejusdem speciei secernuntur, ea cognitione duntaxat sensitiva percipiuntur, nec proprie demonstrari possunt.

98. *Sola individua sunt hoc aliquid & subsistunt.*

PRimum membrum 1. verùm est, si conferantur cum substantiis secundis.

2. Absolutè falsum est, quia omnes substantiæ compositæ sunt hoc aliquid respectu materiæ & formæ.

3. Verum tantùm est de individuis substantiarum & quidem completarum: neque enim individua substantiarum incompletarum dici possunt *hoc aliquid*, multò minus individua accidentium: ut enim *propriè* & *philosophicè* res dicatur hoc aliquid, debet 1. per se subsistere 2. habere esse completum in aliqua specie substantiæ. Ideo Plato est

hoc

hoc aliquid, non autem ejus pes.

Quod ad ſecundum membrum,

1. *Primariò* & nullius interventu ſubſiſtunt completarum ſubſtantiarum individua: *Omne* enim *quod eſt, eo ipſo quod eſt ſingulare eſt* id eſt, Quicquid *verè* & *poſitivè* in rerum natura extra intellectionem eſt, per ſe ſingulare eſt.

2. *Secundariò* ſubſiſtunt ſubſtantiæ ſecundæ, quia tantùm in individuis ſubſiſtunt. Sic natura equina ſubſiſtit per individua & in ſingulis equis.

99. *Singularia ejuſdē ſpeciei ſunt æqualia.*

1. VErum eſt de *æqualitate ſecundùm eſſentiam*: neque enim eſſentia hominis perfectius eſt in Socrate, quàm in Gryllo.

2. Falſum eſt de *æqualitate ſecundùm operationem*: alia enim individuorum ejuſdem ſpecici perfectius, alia minus perfectè operantur, teſte experientia.

Dices, Eſſentia eſt æqualis. Ergo & potentia operandi. Ergo ipſa operatio.

Reſp. Diſtinguendo primum conſequens, quod verum eſt de potentia *remota*, falſum de *proxima*, quæ impediri poteſt vel à materiæ qualitate, aut quantitate, vel ab organorum prava diſpoſitione, vel à generante malè affecto, vel à poſitu & influxu ſiderum, vel à conditio-

ne

ne patriæ, ut si qui dicantur crasso Bœotum in aere nati.

100. *Res fit singularis per suam formam.*

DIsputatur à Philosophis, quod-nam sit *principium Individuationis*: sive, quæ sit causa, qua conficiuntur singularia. Vel, quæ sit differentia contrahens speciem, & constituens ac distinguens individua à se invicem.

Hanc hoc effatum, in rebus puta materialibus, pronunciat esse formam, non illam solitariam, sed prout est in materia hisce dispositionibus affecta. Individui enim ratio duo postulat, scilicet *esse per se* & *esse incommunicabile ac distinctum numero*. Vtrumque autem oritur à forma.

Errant ergo 1. qui ajunt, *materiam signatam* sive *quantitate affectam* esse singularitatis principium. Sic enim individuum foret unum per accidens.

Errant 2. qui à materia sola proficisci individuationem autumant: quod enim est commune multis non potest ea à se invicem distinguere.

Errant 3. qui putant à collectione istorum septem accidentium.

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus. Individuum constitui in suo esse: hæc enim omnia sunt posteriora individuis, à quibus promanant.

FINIS.

EFFATORVM PHILOSOPHICORVM

CENTVRIA SECVNDA:

In qua

CENTVM CELEBRIA Philoſophorum dicta ex ipſorum ſcriptis & mente partim explicantur, partim diſtinguuntur, adſtruuntur, negantur.

Opera

GISB. GVILELMI ab ISENDOORN Edà-Velavi.

CIC. lib. 1. de Finibus.

NOs ea tuemur, quæ dicta ſunt ab iis, quos probamus, eiſque noſtrum judicium & noſtrum ſcribendi ordinem adjungimus.

EFFATORVM PHILOSOPHICORVM

CENTVRIA SECVNDA.

CAP. I.

DE GENERE.

QVOD in prima Centuria, idem & in hac Secunda Nobis solemne futurum, ut vocum, si qua sit evolvenda, ambiguitas Effatorum explicationi præmittatur, cùm sine τοῦ πολλαχῶς λεγομένου notitia mentem penitus fluctuare necesse sit.

Ac principio quidem nihil soliciti, qua ratione vocem *Genus* accipiant Oratores, quave vulgus; ea duntaxat significata recensebimus, quæ Philosophorum præcipuè sermonibus trita reperiuntur.

Sumitur ergo *Genus*, ut agamus pingui Minerva,

1. Pro *indistincto, vago, confuso*: Sic dicimur in genere aliquid scire, cùm id

indiſtinctè, confusè, implicitè nec ſatis exactè aut *accuratè* cognitum habemus. Et Chriſtus in genere dixit, *Aliquis ex vobis me tradet*, non determinando Judas-ne, anquiſquam alius ille futurus eſſet.

2. Pro *ſubjecto ſcientiæ*, ut cùm prohibemur facere ſaltum de genere in genus. Hinc Ariſtoteles, *nulla poteſt fieri*, inquit, *demonſtratio, ſi de genere in genus tranſcendamus*: cùm enim artium, tanquam agrorum, fines ſine piaculo neque convelendi neque confundendi ſint; illarum certè ſubjecta, ut & principia, generis eſſe diverſi oportet, rerum quidem æternarum æterna, caducarum verò caduca principia: Mortale namque cum immortali ejuſdem nequit eſſe naturæ.

3. Pro *materia rerum naturalium*, quam *Genus Phyſicum* appellare conſueverunt.

4. Pro *quolibet univerſali, prædicabili, communi multis*. Sic ſpecies infima Ramo genus eſt, atque etiam ipſi nonnunquam Ariſtoteli.

5. Pro *prædicabili*, quod alia ſub ſe continet prædicabilia, quorum *pars* eſt *eſſentialis & actualis*, adeoque de iis aptum eſt *prædicari in quid*: ſic animal dicitur de homine & bruto. Sed jam ad Effata pergamus.

EFFATVM I.

Genus prædicatur de specie differentibus in Quid.

PRædicari hoc loco est *verè affirmari*, si non *actu* & *reipsa*, saltem *potentia*. *Prædicari in Quid* latè & impropriè est essentialiter prædicari, dici, enunciari, sic *Differentia* Aristoteli *prædicatur in Quid*: at propriè & strictè est non modò pertinere ad essentiam subjecti, sed etiam prædicari *quidditativè*, *essentialiter*, *substantivè* & *absolutè* in responsione facta ad interrogationem, qua quæritur, *Quid res sit*, ut; Quid est Plato? homo. Quid homo? animal.

Prædicatio itaque *in quid* sive *quidditativa* propriè fit per nomen substantivum, quod solum aptum est naturam & essentiam rei perfectè declarare: si enim quæras, *quid est homo*? non *rationale*, sed *animal* respondebo, quoniam hoc substantiam, illud qualitatem designat.

Vt aliquid dicatur prædicari *in quid*, hęc omnino necessaria sunt.

1. Vt verè & in recto affirmetur de subjecto, ut si dicas; homo est animal.

2. Vt significet τὸ esse & essentiam

indiſtinctè, confusè, implicitè nec ſatis exactè aut *accuratè* cognitum habemus. Et Chriſtus in genere dixit, *Aliquis ex vobis me tradet*, non determinando Judas-ne, anquiſquam alius ille futurus eſſet.

2. Pro *ſubjecto ſcientiæ*, ut cùm prohibemur facere ſaltum de genere in genus. Hinc Ariſtoteles, *nulla poteſt fieri*, inquit, *demonſtratio, ſi de genere in genus tranſcendamus*: cùm enim artium, tanquam agrorum, fines ſine piaculo neque convelendi neque confundendi ſint; illarum certè ſubjecta, ut & principia, generis eſſe diverſi oportet, rerum quidem æternarum æterna, caducarum verò caduca principia: Mortale namque cum immortali ejuſdem nequit eſſe naturæ.

3. Pro *materia rerum naturalium*, quam *Genus Phyſicum* appellare conſueverunt.

4. Pro *quolibet univerſali, prædicabili, communi multis*. Sic ſpecies infima Ramo genus eſt, atque etiam ipſi nonnunquam Ariſtoteli.

5. Pro *prædicabili*, quod alia ſub ſe continet prædicabilia, quorum *pars* eſt *eſſentialis* & *actualis*, adeoque de iis aptum eſt *prædicari in quid*: ſic animal dicitur de homine & bruto. Sed jam ad Effata pergamus.

EF-

EFFATVM I.

Genus prædicatur de specie differentibus in Quid.

PRædicari hoc loco est *verè affirmari*, si non *actu* & *reipsa*, saltem *potentia*.

Prædicari in Quid latè & impropriè est essentialiter prædicari, dici, enunciari, sic *Differentia* Aristoteli *prædicatur in Quid*: at propriè & strictè est non modò pertinere ad essentiam subjecti, sed etiam prædicari *quidditativè*, *essentialiter*, *substantivè* & *absolutè* in responsione facta ad interrogationem, qua quæritur, *Quid res sit*, ut; Quid est Plato? homo. Quid homo? animal.

Prædicatio itaque *in quid* sive *quidditativa* propriè fit per nomen substantivum, quod solum aptum est naturam & essentiam rei perfectè declarare: si enim quæras, *quid est homo*? non *rationale*, sed *animal* respondebo, quoniam hoc substantiam, illud qualitatem designat.

Vt aliquid dicatur prædicari *in quid*, hęc omnino necessaria sunt.

1. Vt verè & in recto affirmetur de subjecto, ut si dicas; homo est animal.

2. Vt significet τὸ esse & essentiam

subjecti. Patet hoc in eodem exemplo.

3. Vt significet essentiam seu quidditatem non per modum adjacentis, accidentis & incubantis alteri, sed per modum substantis & per se stantis, id est, substantiæ, si prædicatum illud cum subjecto conferatur. Hinc color, quamvis sit accidens parietis, prædicatur tamen de albedine, nigredine & coloribus omnibus intermediis *in Quid*, id est non ut accidens, sed ut genus verum & legitimum.

Cùm dico, *si prædicatum illud cum subjecto conferatur*, intelligendum est *prædicationis* subjectum, non *inhæsionis*.

Differre specie est duo vel plura sub eodem genere posita diversas habere definitiones & essentias. Sic homo & bestia specie differunt, quia ponuntur sub eodem genere *animal*, diversas tamen habent definitiones & essentias.

Sensus ergo totius Effati hic est; *Genus verè, in recto, essentialiter & quidditativè seu substãtivè potest prædicari de pluribus diversisque speciebus & earundẽ individuis*. Sic *animal* ad interrogationẽ factã per *Quid*, rectè respondetur & prædicatur de homine & bruto eorumque individuis, licet de his *mediatè*, de illis *immediatè*. Quicquid enim *essentialiter* de prædicato dicitur, idem quoque de subjecto

jecto dici, Philosophantiũ decretum est.

Dices: Genus confertur cum pluribus, quàm cum speciebus & individuis, puta cum differentiis & proprietatibus. Ergo species & individua non sunt adæquatum subjectum generis.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Verum est, si spectes omnes generis comparationes.

2. Falsum est, si primas tantùm & principes comparationes spectes.

Vrgebis: Genus per naturam prius refertur ad differentias dividentes, quam ad species & individua. Ergo individua & species non sunt primarium generis subjectum.

Resp. iterum distinguendo antecedens: falsum enim est, si consideres ordinem intentionis: Verum autem, si spectes ordinem generationis.

Iam Effatum sic, ut exposui, intellectum adhuc distinguendum est: nam.

1. Falsum est, Genus *secundò intentionaliter* prædicari de speciebus *secundò intentionaliter*: falsa enim est hæc prædicatio, *Species est genus*, quia unum Relatorum non est alterum (neque enim præceptor est discipulus) Genus autem & species sunt relata. Ergo species non est genus.

2. Falsum est, Genus *secundò inten-*

tionaliter prædicari de ſpeciebus *primò intentionaliter*: neque enim rectè dixeris; *Homo eſt genus*, quia ſpecies infima nunquam generis naturam induit.

Dices: Quod prædicatur de ſuperiori, prædicatur etiam de inferiori: at genus prædicatur de animali, ſuperiori. Ergo idem de homine, inferiori, prædicari quid vetat?

Reſp. 1. diſtinguendo Majorem: Quod *eſſentialiter*, *per ſe*, *realiter* & *univerſaliter* de ſuperiori prædicatur, idem & de inferiori prædicatur, Concedo Majorem: quicquid enim ineſt naturæ genericæ *univerſaliter*, id quoque omne ineſt ſpecificæ. Secus ſi Majorem propoſitionem intelligas, eam abſolutè Nego: neque enim pennigerum, cornutum, quadrupes, aliaque ſimilia, quæ de animali prædicari poſſunt, de homine ullo modo dicuntur, quia animali *disjunctivè* & *particulariter* conveniunt, quatenus ſcilicet ejuſmodi ſpecies illud ſub ſe continet.

Reſp. 2. aliter diſting. Maj. Quod convenit ſuperiori *perſonaliter* ſumpto, idem & inferiori convenit, Concedo: quod autem competit ſuperiori *ſimpliciter* & *quovis modo* ſumpto, illud inferiori quoque convenit, Nego Majorem.

Reſp.

Resp. 3. diſtinguendo adhuc eandem Maj. Quod prædicatur de ſuperiori reſpectu materialis, illud idem de inferiori quoque dicitur, Concedo: at quicquid dicitur de formali ſuperioris, ut ſuperius eſt, id ipſum etiam dicitur de inferiori, Nego Maj.

Eodem recidit, ſi dicas; Quod prædicatur de ſuperiori, ut eſt *notio prima*, convenit etiam inferioribus ſub ſuperiori comprehenſis: non autem prout eſt *notio ſecunda*.

Reſp. 4. diſtinguendo Min. Genus prædicatur de animali *eſſentialiter, per ſe, realiter, univerſaliter* & *ut ſuperius*, Nego: prædicatur *accidentaliter* &c. Concedo Minorem: neque enim genus poteſt deſcendere ad inferiora animalis, ut ex dictis conſtat.

Facilè rem totam ſic intelliges; De animali dicitur ſubſtantia, corpus, vivens, ſentiens: ergo eadem prædicabuntur de homine, qui eſt ſub animali, quoniam hæc omnia ſunt notiones primæ. Si autem dicas, animal eſt genus: ergo & homo genus eſt; falſum dicis, quoniam id, quod affirmas de animali, notio ſecunda eſt, non prima.

Eodem quoque modo Minori adhibeantur diſtinctiones reliquæ, quæ Majorem diſtinxerunt, & nullo negotio videbis.

 debis.

debis, quid ad illud, quod inferebatur, respondendum sit.

3. Falsum est, Genus *primò intentionaliter* prædicari de speciebus *secundò intentionaliter*: malè siquidem dixeris; *Species est animal*, quia notio prima non dicitur de secunda.

4. Verum est, Genus *primò intentionaliter* sumptum, id est, pro natura, quæ dicitur genus, prædicari de speciebus *primò intentionaliter*: Verissimè namque dicitur, *Homo est animal*, quia ex inesse sequitur prædicari: animal autem, puta vivens sensitivum, inest homini. Atque hoc est, quod species dicitur habere nomen generis, id est, Genus de specie directè & univocè prædicari.

Dices: Pars non prædicatur de toto quia non significat completam rationem totius, ideo homo non est caput. At genus est pars speciei, cùm se habeat instar materiæ. Ergo genus non prædicatur de specie, adeoque non rectè dicitur, *homo est animal*.

Resp. 1. distinguendo Maiorem, nam.

1. Vera est de parte *in abstracto* sumpta, ut rectè probat Majoris confirmatio una cum exemplo.

2. Falsa est de parte *in concreto & denominativè* sumpta: ita enim totius uni-

ver-

versalis seu potentialis naturam & indolem assumit. Vnde, hominem ritè capitatum dici perhibent Philosophi.

3. Vera est de parte *reali* & *physica*, quæ *substantivè* sumitur, ita ut nihil consignificet, nihil connotet, hoc est, ut non significet rem, in qua vel cum qua est. Hinc homo nec caput est, nec anima, nec rationalitas, quia hæc nihil connotant.

4. Falsa est de parte *rationali* & *Logica* sive *Methapaysica*, quæ connotat rem, cui conjuncta est aut esse potest, & sumitur ferè *adjectivè*. Hinc homo rectè pronunciatur esse animal.

Resp. 2. distinguendo Minorem: nam.

1. Vera est de Genere & specie *in concreto*: falsa de iisdem *in abstracto* sumptis.

2. Vera est de parte *Logica*, falsa de parte *Physica*. Vnde

Nota: Genus nunc *Totius*, nunc *Partis* naturam obtinet. Genus in communi spectatum & ut ad nullam ádhuc speciem contractum, habet rationem totius *universalis* seu *potentialis*, & omnes species suas sub se & potentia continet deiisque prædicatur, quia plus habet entitatis & potentiæ, quàm ulla specierum. At Genus, si ut sub una conclusum specie

consideretur, subit rationem materiæ sive partis *materialis* & *actualis*: species verò totius indolem obtinet, quis plus essentiæ actu est in specie, quàm in genere, sicuti plus existentiæ aut modorum & accidentium in uno est individuo, quàm in tota specie. Vnde

Resp. 3. negando consequentiam, vel, si mavis, distinguendo consequens: nam.

1. Verum est, Genus *in abstracto* non prædicari de specie: neque enim dixeris, homo est animalitas, quia hæc nihil connotat.

2. Falsum est, Genus *in concreto*, de specie prædicari non posse: non enim est pars *Physica* & *realis*, sed *Logica* & *rationalis* connotans aliam partem, scilicet differentiam, cum qua genus est conjunctum, ut si dicam, *Homo est animal*, idem est ac si dicam, homo est animal connotans rationalitatem.

Iam ergo, quod est pars uno modo, prædicari potest ut totum alio modo.

Intelligendum igitur est Effatum non de vocibus *Genus* & *species*, sed de rebus, quas voces istæ designant: definitiones quippe Logicæ suam sibi veritatem obtinent de notionibus primis, non autem de secundis, non quidem qua primæ sunt ipsarum rerum notiones sive

sym-

ſymbola, ſed quà ſecundis notionibus ſubſtant. Cùm enim dico, *Enunciatio eſt oratio verum aut falſum ſignificans*, falſum hoc eſt de voce *Enunciatio*; quæ oratio non eſt: verum autem de hac re. *Orion eſt nimboſus*, quatenus ſcilicet huic rei imponitur hoc ſecũdum *νόημα Enunciatio*. Quod ut plenè intelligas.

Nota: Intentio eſt notio ſive ſignum aut ſpecies rei in intellectu cognoſcente, qui per illam in exquiſitam rei notitiam tendit.

Eſtque Prima vel Secunda.

Intentio ſeu notio prima immediatè rem repræſentat: per eam enim præter nativam cujuſque rei & vocis ſignificationem nihil aliud intelligitur, ut ſi notio & vox *Lapidis* ſumatur pro corpore duro ex terra compacto &c. nomen *Lapis* eſſentiam ipſius rei extra mentem conſiſtentis ſignificat.

Notio ſecunda primæ ſignificandæ imponitur. Vnde non immediatè rem ipſam repræſentat, ſed accidens aliquod, ut ſi ferrum appelletur *ſpecies*, metallum *genus*, durum *accidens*.

Vis planius? Audi Cæſarium in hæc ferè verba; Quæ primæ ſive intentionis, ſive impoſitionis nomina dicuntur, ea ſic appellata eſſe certum eſt, quòd qui vocabula inſtituere in animo habuerunt,

primùm quidem ii intenderunt, ut ipsis rebus nomina inderent, quæ & rerum vocabula essent & dicerentur, qualia sunt ea vocabula cũ primis, quibus hominum vulgus passim utitur in exprimendis suis invicem conceptibus & quibus utimur in disciplinis realibus. Deinde verò cùm viderent iidem, necessarias fore artes aliquas, per quas disceremus & sciremus rectè ac propriè uti illis nominibus jam positis, ut quæ docerent nos illorum significationes, proprietates & elegantias, & in summa, illorum aptas ubique compositiones, sive ut quod animo tuo conceperis, aliis indicare possis, sive ut, quid verum quidve falsum sit, statim dijudicare possit, quicunque loquentem alium audierit, sive ut auditorem inducere queas ad essentiendum tibi, quod persuadere conaris; hinc illi veluti jam secundo loco intenderunt & mente conceperunt, ut ipsis nominibus vocabula imponerent, cujusmodi sunt illa, quibus in Grammatica; Rhetorica ac Dialectica utimur. Vnde & ipsa secundæ impositionis nomina dici cœperunt.

Ceterùm ut Genus aptum natum est, de pluribus *specie* differentibus prędicari: ita species dicitur de pluribus *numero*, & quidem solo, differentibus, hoc est, de solis individuis & singularibus. Sic enim

ho-

homo de Socrate, Platone singulisque omnibus hominibus prædicatur *in quia*: est namque species suorum individuorum quidditas, sicut genus est essentia specierum. Hoc tamen discrimine, quòd species prædicatur de individuis secundum totam essentiam, genus de speciebus dicitur secundùm partem tantùm materialem. Præterea: species prædicatur *tantùm* de individuis, genus autem non dicitur de speciebus *tantùm*, sed de earum quoque individuis: cùm enim unum de altero dicitur essentialiter, quicquid per se dicitur de prædicato, idem & de subjecto dici, extra omnem est controversiam.

Dices: Species in prædicamento substantiæ non prædicantur de pluribus differentibus numero, quia soli numeri in prædicamento Quantitatis numero differunt. Ergo non omnis species prædicatur de pluribus numero differentibus.

Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, *Differre numero* non tantùm dici de numeris, qui *formaliter* numero discrepant, ut ternarius, quaternarius &c. Sed etiam de aliis entibus, quæ non differunt essentiis communibus sed collectione seu numero accidentium, unde fit ut tanquam diversa entia numerentur.

Hinc *differentia numero* voco, quæcunque ſpecificis conditionibus conveniunt, materialibus autem diſtinguuntur. Numerus enim cùm ex continui diviſione oriatur, ejus diviſio materialis erit, non formalis. Hæc autem differentia numero ſunt individua diverſa ſub eadem infima ſpecie poſita, quæ numero quidem differre dicuntur propter diverſitatem individualem, quæ numerum conſtituit: nam licèt unumquodque individuum non ſit numerus, quia tamen plura ſimul ſumpta numerum conficiunt, hinc numero inter ſe differre dicuntur.

Atque ex his conſtare arbitror, quo ſenſu verum quove falſum ſit Effatum primum: pedem ergo moveo & proficiſcor ad ſecundum.

2. *Genus eſt imperfectius ſpecie.*

1. FAlſum eſt ſecundùm *continentiam potentialem*: nam ſubſtantia ſub ſe perfectiora continet & plura, quàm corpus, cùm comprehendat etiam ſpiritum.

2. Verum eſt ſecundùm *continentiam actualem*: ſpecies enim omnes in ſe habet perfectiones generis, non quidem Logicas, ſed Phyſicas: Et, ſpecies eſt ens magis determinatum, quàm genus.

At-

Atque hinc facilè dijudicabis illud; *Genus est magis ens quàm species*: nam

1. Verum est *extensivè*, hoc est, quoad extensionem & in ratione potentiæ ac materiæ: latius enim patet, pluribus inest & de pluribus prædicatur genus, quàm species, quoniam genus communius est, ut pote plurium, species verò angustior, quia unius tantùm est. Et sanè, Quicquid continet, in eo plus esse videtur, quàm in eo, quod continetur. At genus continet, species autem sub genere continetur. Ergo plus est in genere, quàm in specie.

Dices: Species est communior genere: plures enim sunt species, quàm genera. Ergo de pluribus dicitur species, quàm genus.

Resp. distinguendo antecedens: si species sumatur pro intentione, est communior genere: at si sumatur pro re intentioni subjecta, quomodo hic loquimur, sic sanè species est magis determinata, quàm genus minusque communis.

2. Falsum est *intensivè*, hoc est, quoad intensionem & ratione formæ seu perfectionis: ita enim species est magis ens, quia in se plures perfectionum gradus continet, totam nimirum generis naturam & dignitatem & propriam insuper

dif-

differentiam, quam genus potestate tantùm, species autem actu continet.

Genus ergo est majus specie secundùm *potestatem extensionem, entitatem*: species vicissim major est genere secundùm *actum, essentiam & intensionem heterogeneam*.

3. *Genus continet suas species & differentias dividentes.*

1. FAlsum est, continere eas *actu & distinctè*, quomodo homo continet animal & rationale: alias in quo est genus, in eodem essent omnes species & differentiæ generis, & sic Petrus, quia est animal, esset homo & brutum, rationalis & irrationalis, quia quod superiori convenit actu, necessariò quoque convenit inferioribus: duo autem contraria, quales sunt duæ differentiæ oppositæ, non possunt in eodem simul subjecto reperiri.

2. Verum est, continere eas *potentia & confusè*: id enim dicitur alia continere potentia seu confusè, quod nullum quidem ex illis actu includit, modò tamen cum uno, modò cum altero conjungi potest, eo ferè modo, quo materia, quia quasvis apta est suscipere formas, sicut tabula rasa imagines aut cera figuras,

πανδεχὲς dicitur à Philoſophis.

Sunt autem in genere differentiæ potentia non *activè*, quaſi ſpecierum differentias genus exhibeat; ſed *paſſivè*, quia recipere eas poteſt.

Quæres, cùm genus differentias poteſtate contineat, an eas aliquando in ſe habiturum ſit actu?

Reſpondeo, Non: ſufficit enim, ſi eas habeat in inferioribus.

Dices: Omne totum actu continet ſuas partes. At genus eſt totum, cujus partes ſunt ſpecies, quæ non ſunt ſine differentiis. Ergo genus actu continet ſuas ſpecies & differentias.

Reſp. negando, vel, ſi lubet, diſtinguendo Majorem: Vera enim tantùm eſt de toto *actuali*, falſa de *vniverſali & potentiali*.

Hinc diſtinguo Minorem: Genus eſt totum *univerſale, potentiale* & *reſpectu prædicationis*, Concedo: *actuale*, Nego. Vnde vides negandam eſſe conſequentiam ob quatuor terminos.

3. Verum eſt, genus continere differentias dividentes quatenus ſpecies habet & quà multiplex eſt: multa autem contrarias habere differentias, non eſt abſurdum.

4. Falſum eſt, genus continere differentias dividentes, quà genus eſt ita enim

enim genus est unum. Vnius autem, quà unum est, una tantùm est differentia.

5. Verum est, Genus continere suas species & differentias *sub se*; homo enim v. g. & brutum, rationale item & irrationale collocantur sub animali. *Continere* autem *sub se* est continere ea, quæ in linea prædicamentali inferiora constituuntur, sive hoc *directè* fiat, sive *indirectè* & *collàteraliter*.

6. Falsum est, Genus continere species & differentias dividentes *in se*: neque enim pertinent ad essentiam generis, cùm singulis speciebus non conveniant omnes generis differentiæ, alioquin homo esset simul rationalis & irrationalis, ut constat ex dictis. Et ideo species & differentiæ in genere essentialiter includi non possunt, quemadmodum nec, qui sub Rege sunt, subditi in Rege propriè esse dicuntur.

Dixi autem differentias *dividentes*: neque enim dubium est, quin *constituentes* differentiæ actu & reipsa contineantur in genere. Patet hoc in animali animal enim, qua animal, habet unam tantùm differentiam constituentem: animal autem, prout in hominem dividitur & brutum, potentia duas easque oppositas continet differentias.

Ob-

Obſervabis hic obiter, omnem differentiam diviſivam eſſe quoque conſtitutivam: quod tamen.

1. Verum eſt reſpectu *diverſorum*: quę enim eſt diviſiva generis, eadem eſt conſtitutiva ſpeciei: rationale quippe dividit animal & conſtituit hominem.

2. Falſum eſt reſpectu *ejuſdem*: neque enim fieri poteſt, ut eadem differentia ejuſdem ſpeciei ſit diviſiva & conſtitutiva, v. g. ut rationale dividat & conſtituat hominem, niſi dividere tibi ſit ab aliis ſpeciebus diſtinguere.

Imò ſunt, quæ habent differentias conſtitutivas, ut ſpecies infimæ, non tamen diviſivas, alioquin oporteret ſub ſpeciebus infimis inferiores collocari ſpecies, quas tales differentiæ componerent. Et contrà reperias, quæ differentias quidem habent diviſivas, nullas tamen admittunt conſtitutivas ut genus omne generaliſſimum quod ſi conſtitutivam differentiam agnoſceret, generaliſſimum & ſummum non eſſet, cùm omnes differentiæ generis diviſi ſint ſoboles.

4. Ge-

4. *Genus in una specie conservari potest.*

PRedicabile enim aptitudinem, non autem actum indicat prædicandi: attamen Effatum.

1. Verum est de genere *materialiter, fundamentaliter, primò intentionaliter, secundum totam suam essentiam & perfectionem* considerato, tum quia posito toto ponitur pars; genus autem est pars speciei, tum quia posito relato ponitur correlatum, saltem qua parte illi respondet; genus autem & species sunt relata, tum quia differentiæ non pertinent ad naturam generis, tum quia superius totum est in quolibet inferiori, non quidem *totaliter, extensivè & entitativè*, sed *essentialiter & intensivè*. Et certè v. g. nihil est aliud, quàm vivens sensitivum: jam autem si ex animalibus solus esset homo, non-ne adhuc foret vivens sensitivum? Et increatione universi cætera animalia, quæ vitam utique habuerunt & sensum, ante hominem condita memorantur.

2. Falsum est de genere *formaliter & secundò intentionaliter* spectato, prout scilicet universale est, & secundùm totam suam entitatem ac potentiam & ratione

tione aptitudinis, per quam aptum natum est, prædicari de multis specie differentibus: potentia enim generis duabus minimùm differentiis explicatur, sub vel cum quibus genus esse potest: duæ autem differentiæ specificæ in una conservari specie non possunt, quia si actu duo simul opposita in eodem subjecto ponerentur.

3. Falsum est, si genus sumatur pro communi sua amplitudine, qua sese extendit ad quodlibet sui significatum.

4. Si genus sumatur pro prædicabili, utendum est distinctione: nam.

1. Falsum est, *genus Physicum* secundùm totam suam potestatem in unica & sola specie consistere, præsertim si corruptibilium genus fuerit.

2. Falsum est de *genere Logico* in tota sua latitudine spectato.

3. Verum est de *genere Logica*, prout ad speciem aliquam est contractum.

Dices: Genus postulat plures differentias & habet species. Ergo non potest ulla ratione in una specie conservari.

Resp. distinguendo antecedens *Actu semper*, Nego: *potestate saltem*, Concedo. Vnde Nego consequentiam.

Clarius fortè sic habeto:

1. VErum est, Genus *secundùm essentiam* suam, quam acceptum refert inferioribus, in unica specie conservari: animal enim, ut est corpus animatum sensus compos, esse potest in solo homine.

2. Falsum est, Genus *secundum potentiam*, quam diffusam habet in inferioribus, posse in unica specie conservari: animal enim, prout dividitur per rationale & irrationale in solo homine esse non potest.

3. Falsum est, Generis naturam *intentionalem*, quæ est prædicabile de pluribus specie differentibus, in una specie conservari.

4. Verum est, Generis naturam *realem actu subjectam inferioribus* in una specie conservari.

5. Falsum est, Generis naturam *realem potentia applicatam inferioribus* in unica specie conservari posse.

Ex dictis inferes, Genus idem esse in omnibus suis speciebus, iisque integrum suum esse ex æquo largiri: neque enim genus in natura sua spectatum & sine præviis ad ullam differentiam dispositionibus, speciem unam quasi in deliciis ha-

habet, ut illi vim ſuam totam liberaliter communicet, aliis parcè eam & malignè impertiat. Ob diverſas tamen diſpoſitiones & quaſi præparationes ad diverſas ſpecierum differentias non manet idem, ſed fit aliud atque aliud, eo ferè modo, quo materia. Vt enim hæc ex ſe vaga eſt, interminata atque indifferens ad omnes formas, adventu autem formæ determinatur ad hoc & tale entis genus: ita & de genere reſpectu ſpecierum ſentiendum eſt. Quemadmodum enim alia eſt materia platani, alia hominis, alia cervi, quatenus tales ſunt ſpecies, reapſe tamen citra iſtam determinationem una & eadem eſt rerum omnium materia: ita non eſt idem animal ſeu eadem animalitas ſub forma hominis, leonis & cervi, licet hæ omnes ſpecies eandem animalis naturam & eſſentiam participent.

Dices: Homo præſtat ranis. Ergo genus ſpeciem unam quaſi exoſculatur & in deliciis habet præ altera.

Reſp. diſtinguendo antecedens: per genericum gradum generiſque eſſentiam, Nego: per differentiarum copiam aut nobilitatem, Concedo.

Vrgebis: Homo præſtat bovi ratione tactus, qui prodit à gradu generico, ſcilicet animalitate. Ergo gradus genericus in homine eſt præſtantior, quàm in bo-

ve: nobilior enim proprietas ſubſtantiæ nobilioris eſt index.

Reſp. diſtinguendo conſequens: *per ſe*, Nego: per *adjunctam differentiam*, Concedo. Vt enim ſiccitas acuit calorem: ita nobilior differentia facit, ut genus melius ſe habeat.

5. *Genus eſt in ſpeciebus ſuis.*

1. FAlſum eſt, ſi genus ſpectetur ut totū *potentiale* & *univerſale*, ſpecies autem ut ejus partes *ſubjectivæ*: ita enim ſpecies inſunt vel potius ſubſunt generi.

2. Verum eſt, ſi genus ſpectetur ut pars *eſſentialis*, ſpecies ut totum *actuale*: ita enim genus concurrit ad conſtituendam ſpeciei eſſentiam.

1. Eſt autem genus in ſpeciebus ſuis, ſecundùm *actualem exiſtentiam* & quoad veritatem Phyſicam ſubſiſtendi: ſi enim in homine actu non eſt natura animalis, quomodo homo actu erit animal? Sane, quicquid eſt eſſentiale alicui, id illi actu ineſt. At genus eſt eſſentiale ſpeciebus. Ergo & ſpeciebus actu ineſt ſuum genus.

Dices: Genus potentia dicitur ineſſe ſpeciebus. Ergo non ineſt actu.

Reſp. diſtinguendo antecedens, quod.

1. Verum eſt de *potentia indeterminationis* ſeu *imperfectionis*, quia genus, prout genus eſt, ſemper manet indeterminatum & per differentias determinabile, adeoque determinatio, quæ in ſpeciebus fit, generi tantùm ineſt poteſtate.

2. Falſum eſt de *potentia eſſendi*: genus enim actu ineſt ſpeciebus ſuis, licèt ipſi, quæ in ſpeciebus fit, determinatio tantùm poteſtate ineſſe dicatur: genus enim, quod modo dixi, ut genus eſt, ſemper manet indeterminatum perque differentias aptum contrahi, actuari, reſtringi, coarctari. Atque hinc patet negandam eſſe conſequentiam.

3. Falſum eſt, ſi genus *abſolutè* conſideretur: ita enim *actu* eſt in ſpecie.

4. Verum eſt, ſi genus *reſpectivè* conſideretur: ita enim *poteſtate* ineſt, quia à forma ultima reſtringitur & ad certam quaſi ſpeciem coarctatur.

2. Eſt etiàm genus in ſpeciebus ſuis ratione veræ *attributionis*: quicquid enim dicitur verè de alio, ineſt illi. At genus verè dicitur de ſpecie, ut animal de homine. Ergo genus eſt in ſpecie.

6. Cor-

6. Corruptibile & incorruptibile differunt genere.

1. FAlsum est *absolutè*: species enim, quia universale, incorruptibilis est, nec ulli mutationi obnoxia: individua verò sub specie contenta interitus neutiquam sunt expertia. Species autem & individua, cùm eidem generi subjaceant, genere haudquaquam different.

2. Falsum est de genere *remoto*, *summo*, *generalissimo*, quia corruptibile & incorruptibile conveniunt in una communi ratione seu conceptu: cœli enim v. g. & sublunaria ad Substantiam, quæ est summum genus Logicum; pertinent.

3. Volunt tamen aliqui, corruptibile & incorruptibile in toto suo ambitu differre etiam genere generalissimo, quia & substantiæ dantur incorruptibiles & Qualitates, quas sub uno summo genere non poni, vel Tironibus notum est. Sed hunc non esse Effati sensum, quis non videt?

4. Verum est de genere *proximo*, *subalterno interjecto*: bruti enim genus animal est: cœlum autem animal asserere à Peripateticorum decretis est alienissimum.

5. Verum ergo est, si genus significet

spe-

speciem: neque enim corruptibile & incorruptibile ejusdem sunt speciei, ut patet in homine & Angelo.

6. Verum est, differre *genere Physico*, quia non conveniunt in materia communi, qua transmutentur in seinvincem: corruptibile enim habet materiam corruptioni obnoxiam, incorruptibile autem vel non habet materiam, vel, si habet, ea alterius est rationis, nec vicissitudinis aut mutationis aleæ subjacet: Hinc homo particeps, Angelus expers est materiæ. Probabilior quoque opinio statuit, cæli & sublunarium diversam esse materiam: horum enim materia privationem habet conjunctam, illius non item.

7. Verum est, si spectetur forma.

8. Falsum est, si spectetur essentia materiæ.

9. Verum est, si *differre genere* sit *differre essentialiter*: alia enim est essentia hominis, alia cælorum, alia Intelligentiarum seu Angelorum.

10. Verum est, si *differre genere* idem sit, quod *secundùm potentiam distingui & impotentiam*: sublunarium enim potentia privationi subjecta est, cælestium verò potentia ab omni privatione immunis statuitur.

11. Verum est, si per *genus* intelligas

G *sub-*

enim genus est unum. Vnius autem, quà unum est, una tantùm est differentia.

5. Verum est, Genus continere suas species & differentias *sub se*; homo enim v. g. & brutum, rationale item & irrationale collocantur sub animali. *Continere* autem *sub se* est continere ea, quæ in linea prædicamentali inferiora constituuntur, sive hoc *directè* fiat, sive *indirectè* & *collàteraliter*.

6. Falsum est, Genus continere species & differentias dividentes *in se*: neque enim pertinent ad essentiam generis, cùm singulis speciebus non conveniant omnes generis differentiæ, alioquin homo esset simul rationalis & irrationalis, ut constat ex dictis. Et ideo species & differentiæ in genere essentialiter includi non possunt, quemadmodum nec, qui sub Rege sunt, subditi in Rege propriè esse dicuntur.

Dixi autem differentias *dividentes*: neque enim dubium est, quin *constituentes* differentiæ actu & reipsa contineantur in genere. Patet hoc in animali animal enim, qua animal, habet unam tantùm differentiam constituentem: animal autem, prout in hominem dividitur & brutum, potentia duas easque oppositas continet differentias.

Ob-

Obſervabis hic obiter, omnem differentiam diviſivam eſſe quoque conſtitutivam: quod tamen.

1. Verum eſt reſpectu *diverſorum*: quę enim eſt diviſiva generis, eadem eſt conſtitutiva ſpeciei: rationale quippe dividit animal & conſtituit hominem.

2. Falſum eſt reſpectu *ejuſdem*: neque enim fieri poteſt, ut eadem differentia ejuſdem ſpeciei ſit diviſiva & conſtitutiva, v. g. ut rationale dividat & conſtituat hominem, niſi dividere tibi ſit ab aliis ſpeciebus diſtinguere.

Imò ſunt, quæ habent differentias conſtitutivas, ut ſpecies infimæ, non tamen diviſivas, alioquin oporteret ſub ſpeciebus infimis inferiores collocari ſpecies, quas tales differentiæ componerent. Et contrà reperias, quæ differentias quidem habent diviſivas, nullas tamen admittunt conſtitutivas ut genus omne generaliſſimum quod ſi conſtitutivam differentiam agnoſceret, generaliſſimum & ſummum non eſſet, cùm omnes differentiæ generis diviſi ſint ſoboles.

4. *Genus in una specie conservari potest.*

PRedicabile enim aptitudinem, non autem actum indicat prædicandi: attamen Effatum.

1. Verum est de genere *materialiter*, *fundamentaliter*, *primò intentionaliter*, *secundum totam suam essentiam & perfectionem* considerato, tum quia posito toto ponitur pars; genus autem est pars speciei, tum quia posito relato ponitur correlatum, saltem qua parte illi respondet; genus autem & species sunt relata, tum quia differentiæ non pertinent ad naturam generis, tum quia superius totum est in quolibet inferiori, non quidem *totaliter*, *extensivè* & *entitativè*, sed *essentialiter & intensivè*. Et certè v. g. nihil est aliud, quàm vivens sensitivum: jam autem si ex animalibus solus esset homo, non-ne adhuc foret vivens sensitivum? Et increatione universi cætera animalia, quæ vitam utique habuerunt & sensum, ante hominem condita memorantur.

2. Falsum est de genere *formaliter* & *secundò intentionaliter* spectato, prout scilicet universale est, & secundùm totam suam entitatem ac potentiam & ra-

tione

tione aptitudinis, per quam aptum natum est, prædicari de multis specie differentibus: potentia enim generis duabus minimùm differentiis explicatur, sub vel cum quibus genus esse potest: duæ autem differentiæ specificæ in una conservari specie non possunt, quia si actu duo simul opposita in eodem subjecto ponerentur.

3. Falsum est, si genus sumatur pro communi sua amplitudine, qua sese extendit ad quodlibet sui significatum.

4. Si genus sumatur pro prædicabili, utendum est distinctione: nam.

1. Falsum est, *genus Physicum* secundùm totam suam potestatem in unica & sola specie consistere, præsertim si corruptibilium genus fuerit.

2. Falsum est de *genere Logico* in tota sua latitudine spectato.

3. Verum est de *genere Logica*, prout ad speciem aliquam est contractum.

Dices: Genus postulat plures differentias & habet species. Ergo non potest ulla ratione in una specie conservari.

Resp. distinguendo antecedens *Actu semper*, Nego: *potestate saltem*, Concedo. Vnde Nego consequentiam.

Clarius fortè sic habeto:

1. VErum est, Genus *secundùm essentiam* suam, quam acceptum refert inferioribus, in unica specie conservari: animal enim, ut est corpus animatum sensus compos, esse potest in solo homine.

2. Falsum est, Genus *secundum potentiam*, quam diffusam habet in inferioribus, posse in unica specie conservari: animal enim, prout dividitur per rationale & irrationale in solo homine esse non potest.

3. Falsum est, Generis naturam *intentionalem*, quæ est prædicabile de pluribus specie differentibus, in una specie conservari.

4. Verum est, Generis naturam *realem actu subjectam inferioribus* in una specie conservari.

5. Falsum est, Generis naturam *realem potentia applicatam inferioribus* in unica specie conservari posse.

Ex dictis inferes, Genus idem esse in omnibus suis speciebus, iisque integrum suum esse ex æquo largiri: neque enim genus in natura sua spectatum & sine præviis ad ullam differentiam dispositionibus, speciem unam quasi in deliciis ha-

habet, ut illi vim ſuam totam liberaliter communicet, aliis parcè eam & malignè impertiat. Ob diverſas tamen diſpoſitiones & quaſi præparationes ad diverſas ſpecierum differentias non manet idem, ſed fit aliud atque aliud, eo ferè modo, quo materia. Vt enim hæc ex ſe vaga eſt, interminata atque indifferens ad omnes formas, adventu autem formæ determinatur ad hoc & tale entis genus: ita & de genere reſpectu ſpecierum ſentiendum eſt. Quemadmodum enim alia eſt materia platani, alia hominis, alia cervi, quatenus tales ſunt ſpecies, reapſe tamen citra iſtam determinationem una & eadem eſt rerum omnium materia: ita non eſt idem animal ſeu eadem animalitas ſub forma hominis, leonis & cervi, licet hæ omnes ſpecies eandem animalis naturam & eſſentiam participent.

Dices: Homo præſtat ranis. Ergo genus ſpeciem unam quaſi exoſculatur & in deliciis habet præ altera.

Reſp. diſtinguendo antecedens: per genericum gradum generiſque eſſentiam, Nego: per differentiarum copiam aut nobilitatem, Concedo.

Vrgebis: Homo præſtat bovi ratione tactus, qui prodit à gradu generico, ſcilicet animalitate. Ergo gradus genericus in homine eſt præſtantior, quàm in bo-

ve:

ve: nobilior enim proprietas ſubſtantiæ nobilioris eſt index.

Reſp. diſtinguendo conſequens: *per ſe*, Nego: per *adjunctam differentiam*, Concedo. Vt enim ſiccitas acuit calorem: ita nobilior differentia facit, ut genus melius ſe habeat.

5. *Genus eſt in ſpeciebus ſuis*.

1. FAlſum eſt, ſi genus ſpectetur ut totũ *potentiale* & *univerſale*, ſpecies autem ut ejus partes *ſubjectivæ*: ita enim ſpecies inſunt vel potius ſubſunt generi.

2. Verum eſt, ſi genus ſpectetur ut pars *eſſentialis*, ſpecies ut totum *actuale*: ita enim genus concurrit ad conſtituendam ſpeciei eſſentiam.

1. Eſt autem genus in ſpeciebus ſuis, ſecundùm *actualem exiſtentiam* & quoad veritatem Phyſicam ſubſiſtendi: ſi enim in homine actu non eſt natura animalis, quomodo homo actu erit animal? Sane, quicquid eſt eſſentiale alicui, id illi actu ineſt. At genus eſt eſſentiale ſpeciebus. Ergo & ſpeciebus actu ineſt ſuum genus.

Dices: Genus potentia dicitur ineſſe ſpeciebus. Ergo non ineſt actu.

Reſp. diſtinguendo antecedens, quod.

1. Ve-

1. Verum eſt de *potentia indeterminationis* ſeu *imperfectionis*, quia genus, prout genus eſt, ſemper manet indeterminatum & per differentias determinabile, adeoque determinatio, quæ in ſpeciebus ſit, generi tantùm ineſt poteſtate.

2. Falſum eſt de *potentia eſſendi*: genus enim actu ineſt ſpeciebus ſuis, licèt ipſi, quæ in ſpeciebus fit, determinatio tantùm poteſtate ineſſe dicatur: genus enim, quod modo dixi, ut genus eſt, ſemper manet indeterminatum perque differentias aptum contrahi, actuari, reſtringi, coarctari. Atque hinc patet negandam eſſe conſequentiam.

3. Falſum eſt, ſi genus *abſolutè* conſideretur: ita enim *actu* eſt in ſpecie.

4. Verum eſt, ſi genus *reſpectivè* conſideretur: ita enim *poteſtate* ineſt, quia à forma ultima reſtringitur & ad certam quaſi ſpeciem coarctatur.

2. Eſt etiàm genus in ſpeciebus ſuis ratione veræ *attributionis*: quicquid enim dicitur verè de alio, ineſt illi. At genus verè dicitur de ſpecie, ut animal de homine. Ergo genus eſt in ſpecie.

6. *Cor-*

ve: nobilior enim proprietas ſubſtantiæ nobilioris eſt index.

Reſp. diſtinguendo conſequens: *per ſe*, Nego: per *adjunctam differentiam*, Concedo. Vt enim ſiccitas acuit calorem: ita nobilior differentia facit, ut genus melius ſe habeat.

5. *Genus eſt in ſpeciebus ſuis.*

1. FAlſum eſt, ſi genus ſpectetur ut totū *potentiale* & *univerſale*, ſpecies autem ut ejus partes *ſubjectivæ*: ita enim ſpecies inſunt vel potius ſubſunt generi.

2. Verum eſt, ſi genus ſpectetur ut pars *eſſentialis*, ſpecies ut totum *actuale*: ita enim genus concurrit ad conſtituendam ſpeciei eſſentiam.

1. Eſt autem genus in ſpeciebus ſuis, ſecundùm *actualem exiſtentiam* & quoad veritatem Phyſicam ſubſiſtendi: ſi enim in homine actu non eſt natura animalis, quomodo homo actu erit animal? Sane, quicquid eſt eſſentiale alicui, id illi actu ineſt. At genus eſt eſſentiale ſpeciebus. Ergo & ſpeciebus actu ineſt ſuum genus.

Dices: Genus potentia dicitur ineſſe ſpeciebus. Ergo non ineſt actu.

Reſp. diſtinguendo antecedens, quod.

1. Ve-

1. Verum eſt de *potentia indeterminationis* ſeu *imperfectionis*, quia genus, prout genus eſt, ſemper manet indeterminatum & per differentias determinabile, adeoque determinatio, quæ in ſpeciebus ſit, generi tantùm ineſt poteſtate.

2. Falſum eſt de *potentia eſſendi*: genus enim actu ineſt ſpeciebus ſuis, licèt ipſi, quæ in ſpeciebus fit, determinatio tantùm poteſtate ineſſe dicatur: genus enim, quod modo dixi, ut genus eſt, ſemper manet indeterminatum perque differentias aptum contrahi, actuari, reſtringi, coarctari. Atque hinc patet negandam eſſe conſequentiam.

3. Falſum eſt, ſi genus *abſolutè* conſideretur: ita enim *actu* eſt in ſpecie.

4. Verum eſt, ſi genus *reſpectivè* conſideretur: ita enim *poteſtate* ineſt, quia à forma ultima reſtringitur & ad certam quaſi ſpeciem coarctatur.

2. Eſt etiam genus in ſpeciebus ſuis ratione veræ *attributionis*: quicquid enim dicitur verè de alio, ineſt illi. At genus verè dicitur de ſpecie, ut animal de homine. Ergo genus eſt in ſpecie.

6. Cor-

6. Corruptibile & incorruptibile differunt genere.

1. FAlsum est *absolutè*: species enim, quia universale, incorruptibilis est, nec ulli mutationi obnoxia: individua verò sub specie contenta interitus neutiquam sunt expertia. Species autem & individua, cùm eidem generi subjaceant, genere haudquaquam different.

2. Falsum est de genere *remoto, summo, generalissimo*, quia corruptibile & incorruptibile conveniunt in una communi ratione seu conceptu: cœli enim v.g. & sublunaria ad Substantiam, quæ est summum genus Logicum; pertinent.

3. Volunt tamen aliqui, corruptibile & incorruptibile in toto suo ambitu differre etiam genere generalissimo, quia & substantiæ dantur incorruptibiles & Qualitates, quas sub uno summo genere non poni, vel Tironibus notum est. Sed hunc non esse Effati sensum, quis non videt?

4. Verum est de genere *proximo, subalterno interjecto*: bruti enim genus animal est: cœlum autem animal asserere à Peripateticorum decretis est alienissimum.

5. Verum ergo est, si genus significet

spe-

speciem: neque enim corruptibile & incorruptibile ejusdem sunt speciei, ut patet in homine & Angelo.

6. Verum est, differre *genere Physico*, quia non conveniunt in materia communi, qua transmutentur in seinvincem: corruptibile enim habet materiam corruptioni obnoxiam, incorruptibile autem vel non habet materiam, vel, si habet, ea alterius est rationis, nec vicissitudinis aut mutationis aleæ subjacet: Hinc homo particeps, Angelus expers est materiæ. Probabilior quoque opinio statuit, cæli & sublunarium diversam esse materiam: horum enim materia privationem habet conjunctam, illius non item.

7. Verum est, si spectetur forma.

8. Falsum est, si spectetur essentia materiæ.

9. Verum est, si *differre genere* sit *differre essentialiter*: alia enim est essentia hominis, alia cælorum, alia Intelligentiarum seu Angelorum.

10. Verum est, si *differre genere* idem sit, quod *secundùm potentiam distingui & impotentiam*: sublunarium enim potentia privationi subjecta est, cælestium verò potentia ab omni privatione immunis statuitur.

11. Verum est, si per *genus* intelligas

subjectum, ut sensus sit; Corruptibile & incorruptibile non possunt convenire in eodem genere, id est, non potest eadem res esse corruptibilis & incorruptibilis, ut si cælum est incorruptibile, fieri certè non potest, ut sit corruptibile. Intellige autem *eodem modo*: quamvis enim *ex se* corruptionem non admittere dicatur, ab externa tamen causa, puta Deo, vel destruetur aliquando, vel destrui saltem potest.

12. Verum est, *differre genere*, id est, *generatione*, quia v. g. nec ex cælis fit aliquid sublunare, nec ex sublunaribus ullum generatur corpus cæleste.

13. Verissimum est, si incorruptibile seu immortale soli Deo tribuatur, corruptibile vero omnibus creaturis: ita enim corruptibile & incorruptibile toto omnique genere differunt.

7. *Genus idem est quod materia.*

1. VErum est de *identitate accidentali, qualitatis, anologica & per similitudinem* quandam ac proportionem, qua genus materiam imitatur illique est simile.

Consistit autem ista proportio in his præcipuè;

A. Vt materia prior est ordine naturæ for-

formis & composito, v. g. materia equi ipso equo: ita genus prius est differentiis & speciebus, puta animal homine & bruto eorumque differentiis specificis.

2. Vt materia multas formas: ita genus potentia continet multas differentias.

3. Vt materia ex se est indifferens, imperfecta, indeterminata & illimitata, nisi perficiatur à forma, determinetur ad hoc compositum physicum & constituatur in tali esse, ita & genus imperfectum est, nisi per differentiam restringatur ac coarctetur ad hoc compositum metaphysicum.

4. Vt cõpositi Physici minus præcipua pars est materia: ita Metaphysici genus.

2. Falsum est de *identitate naturæ & essentiali*; alia enim est essentia generis, alia materiæ. Angeli namque constant ex gradu Substantiæ, tanquam genere, materiam tamen non habent. Differt ergo genus à materia, quòd.

1. Materia nõ cõtinet species, ut genus.

2. Materia per differentias non restringitur, ut genus.

3. Materia *in quid* de nulla specie prædicatur in recto, ut genus.

4. Materia non est totum completum, nec directè in categoria collocatur ut genus, adeoque.

5. Materia semper pars est, genus sæ-

pe totum. Vnde quicquid est in genere, est quoque in specie: at quicquid est in materia, non est in composito.

6. In omnibus rebus corporeis, saltem sublunaribus, est eadem specie materia, genera autem toto cælo diversa, puta lapidum, metallorum, arborum, animalium &c.

CAP. II.

DE SPECIE.

Speciei significatus apud Philosophos præcipuè sunt quatuor: sumitur enim.

1. Pro *re quadam spiritali*, quæ sensui vel intellectui repræsentat rem aliquam sensibilem aut intelligibilem, & dicitur *species intentionalis*, quæ objecti similitudinem refert. Sic species lapidis dicitur esse in anima.

2. Pro *probabilitate*: sic dicitur mendacium speciem veritatis induere, id est, verum aut verisimile videri, licèt in se falsum sit.

3. Apud Ramæos pro *Individuo* & re quapiam singulari.

4. Pro *Prædicabili*, quod proximè subjacet generi & sub se habet Individua de quibus *in quid* prædicatur.

Scio alias *Speciei* esse significationes, quas,

quas, quia Nobis hic usui non sunt, consulto præterimus.

EFFATVM 8.

Species non includunt se mutuò.

NEque enim, ut est 1. Metaph. c. 7. quemadmodum è multis numeris fit unus numerus; ita è multis speciebus una fit species. Et ratio est, quia species est perfecta & completa actu ultimo in iis, quæ formaliter perfecta sunt. Ex duobus autem entibus in actu perfecto non fit aliquid per se & natura unum.

1. Falsum est, quod species *infima* sive *specialissima* non includat *subalternam*: homo enim in se includit animal.

2. Falsum est, quòd species *perfecta* non includat *imperfectã*. Sicuti enim minor numerus in majori continetur: ita & una species imperfecta in altera perfectiori, puta vegetativum in sensitivo, trigonum in tetragono comprehenditur.

3. Falsum est, quòd *secundùm virtutem* una species non contineatur in altera. Sic in mixto perfectiori sunt quatuor elementa.

4. Verum fortè est, ex una specie in communi non fieri alteram, quia nulla species recipit aliam sibi æqualem.

5. Falſum eſt, ex individuo unius ſpeciei non fieri individuum alterius, puta ex continuo fit diſcretum, continuo non manente, ſicut ex aqua fit ignis, aqua non manente.

6. Falſum eſt, quòd *materialiter* ſpecies una non poſſit eſſe pars conſtitutiva alterius ſpeciei oppoſitæ: nam linea eſt in ſuperficie, binarius in ternario *materialiter* & tanq̄ pars integrans, aut principiū aliquod inchoans ſive terminans. Sic bis tria faciunt numerum ſenarium *materialiter*, quia tot ſunt unitates in bis tribus, quot in numero ſenario. Sunt tamen, qui dicant, lineam eſſe in ſuperficie, ſicut accidens in ſubjecto: quod an & quomodo verum ſit, alibi diſputavimus.

7. Verum eſt, quod *formaliter* & tanquam ſpecies, vna ſpecies non includatur in altera, nec eam conſtituat: neque enim quinque ſunt duo & tria, quoniam ex duobus entibus in actu perfecto non fit tertium, & quia ſpecies non miſcentur, ne eſſentia, quæ indiviſibilis eſt, intendi dicatur ac remitti. Vnde Philoſophus 1. Metaph. cap. 7. *Multis ex ſpeciebus quomodo ſpecies*, inquit, *una*?

Dices: Κυναλώπηξ conſtat ex cane & vulpe, mulus ex equa & aſino, Androgynus ſeu Hermaphrodites ex mare

& fœ-

& fœmina, Tragelaphus ex hirco & cervo. Ergo species miscentur.

Resp. 1. Κυναλώπηξ non constat ex cane & vulpe: neque enim *propriè* & *essentialiter* canis est & vulpes, licèt figura & aliis quibusdam accidentibus cani & vulpi similis esse videatur: neque enim (quod jam aliquoties inculcavi & ad nauseam repeto) ex pluribus entibus in actu perfecto fieri potest ens unum per se. Mas autem & fœmina nomina sexus sunt non specierum, adeoque nec Specie seu essentia specifica distinguuntur, sed tantū *accidentaliter* & diversis materiæ attributis ac organis generationi dicatis differunt, & omnes ferè animantium species comitantur, imò & inter se nonnumquam abstruso Naturæ miraculo, si fides Authoribus habenda, commutantur, non rarò quoque, ut in Androgyno, commiscentur.

Vbi obiter nota, Hunc mutationis ordinem progredi tantùm à sexu fœmineo ad masculeum, non è converso, quia natura semper addit, numquam demit; semper expellit, numquam reprimit; semper movetur ad dignius, numquam ad indignius: facit enim semper quod optimum est, nisi aliunde impediatur.

Resp. 2. Plerisque hæc monstra vi-

138

deri: qua de re alibi ex professo uberius & accuratius.

Resp. 3. Prophyrius autumat, ab hac equa & ab hoc asino generari mulum, non autem ab equa & asino. Peripateticè tamen, ut se habet individuum ad individuum, ita & species ad speciem: si enim hic sartor facit hanc vestem; quid causæ est, cur sartor vestem facere negabitur?

Resp. ergo 4. Effatum loqui de constitutione specierum perfectarum & oppositarum ex seinvicem, tanquam partibus componentibus & *formaliter* remanentibus, non autem de productione alicujus tertiæ à duabus oppositis: nam, ut probant pleraque in argumento allata, ab una vel duabus speciebus *efficienter* produci potest tertia ab utraque degenerans, licèt ex iis componi non possit. Et ratio est, quia componere tantùm est partis, procreare est cujuslibet naturæ. At una species est causa alterius, ut Sol ranæ, & plures sunt causa unius tertiæ speciei, ut asinus & equa muli: partes autem non sunt, quia mulus esset ens per accidens. Est ergo tertia quædam species ab utraque distincta, quæ *virtute*, non *formaliter*, utramque complectitur, cùm in mulo nec equi, nec asini natura deprehendatur.

9. *Spe-*

9. *Species sunt sicut numeri.*

HOc est, nulla species nullave essentia admittit modò plures, modò pauciores essentiæ gradus: sed ut numerus constat certis quisque unitatibus, ita quæque rei species constat certa multitudine certorum momentorum essentialium, cui quidem multitudini nihil addi potest, nihil detrahi, quin mutetur ipsa rei species. Nam ut numerus adjectione vel rejectione unitatis mutat speciem: ita si de congerie internarum hominis & essentialium perfectionum detrahatur una, non restabit homo. Et sicut numerus, qui ipse divisibilis est, tandem in unitates divisionem omnem respuentes dividitur: ita rerum quidditates tandem in ultima prædicata essentialia, indivisibilia & immutabilia resolvuntur.

Fluxisse hoc videtur è Schola Pythagoræorum, quibus quidvis est numerus vel numeri imitatio, sicut Platoni res quævis vel unitas est, vel numerus, vel numeri participatio. Quemadmodum enim non habentur species duæ numerorum totidem constantes unitatibus: ita fortè non dantur sub eodem genere duæ species æqualis dignitatis & perfectionis.

Nota; Species quoque dicitur esse instar puncti, quia vel habetur tota, vel omnino haberi dicenda non est.

10. *Sol est species.*

DE hoc apud Rami asseclas, quibus omne individuum species, dubitare nefas est: at in Peripato.

1. Falsum est *materialiter*, *actu*, *secundum rem & existentiam* in rerum natura, quia reipsa multiplex non est Sol aut numerosus, sed individuum actu existens, digito monstrabile & in oculos incurrens.

2. Verum est *formaliter potentia*, prout habet *essentiam & definitionem*, quatenus mente abstrahitur à singularibus ac suapte natura de multis prædicari potest.

Dices: Species potest esse in multis, quia est universale. At Sol in multis esse non potest. Ergo Sol non est species.

Resp. Distinguendo Majorem: est enim vera de *potentia rationali & Logica*, falsa de *potentia reali & naturali* sive *Physica*.

Hinc distinguo Minorem: Sol non potest esse in multis *potentia reali & naturali*, Concedo: *rationali & Logica*, Nego: neque enim repugnat, plures dari soles.

Di-

Dices: Mundus necessariò est unicus. Ergo repugnat plures dari Soles.

Resp. Quicquid sit de antecedente, distinguendo consequens: *Simpliciter*, Nego consequentiam: solem enim multiplicari non repugnat, quia ex parte formæ relinquitur aptitudo, Propter *defectum materiæ*, concedo: ex hac enim parte fit, quòd isthæc aptitudo in actum naturalem non educatur.

Neque hoc absurdum videri debet, quia Speciei natura ab individui accidentibus non perficitur, sed tantùm multiplicatur, adeoque in uno individuo potest esse perfecta.

Instabis: Potentiam comitantur instrumenta. At Sol instrumenta, quibus propagari possit, non habet. Ergo Sol in multis esse non potest.

Resp. Distinguendo Majorem: de *potentia* enim *naturali* & quæ in rebus est viventibus, Concedo: At de *potentia qualibet*, Nego.

Alii putant, Solem esse speciem *impropriè* sic dictam & *secundariò*, quia non sit ens completum, sed cæli pars. Verùm hac de re alibi ex professo fusius à Nobis disputabitur.

11. *Homo est species specialissima.*

MAgno conatu super hac re disputatur non modò inter Ramæos & Peripateticos, sed & inter ipsos Aristotelis sectatores. Ianus enim Cæcilius Frey, stupendæ (heu! quodam) doctrinæ Theologus. Iuris Consultus, Philosophus & Medicus in Academia Parisiensi non sine honore mihi nominandus Præceptor, ait; nunc quidem τò *homo* esse speciem infimam, posse tamen Deum multas alias hominum species condere, quarum una essentialiter sit perfectior, aliæ minus perfectæ, quemadmodum diversæ sunt brutorum species, quarum aliis perfectiores esse, nemo sanæ mentis inficiatur.

Sed, pace tanti viri, dispar est ratio de homine & bestia: sub hac plures sunt species, quia diversæ perfectiones essentiales, sub illo non item. Vt enim una tantum est recta linea, quæ directè tendit in scopum, variæ autem ab illo deflectunt lineæ: sic una tantùm est ratio, qua ad ratiocinandum perveniatur, multiplex autem via, qua ab eadem recedatur & ad brutam naturam deflectatur. Quapropter hominis perfectionem prohibere rectè statuunt alii, quò minus

plu-

plures, tanquam genus, sub se admittat species.

Dicet fortassis, vanum esse, quod affertur, discrimen, quia Angelus est perfectior homine: singuli autem Angeli singulæ sunt species.

Resp. Fateor quidem, multos è Scholasticis DD. præcipuè verò Thomistas, id ante ipsum de Angelis affirmasse: rationem verò hactenus reddidisse, quæ nos cogat, relicta communi sententia, novis decretis subscribere, id pernego. Sed hac de re operosius agemus in Αγγελογραφία.

Ramæis patrocinari videtur Aristoteles ipse, qui semel atque iterum ait, non ex sui similibus, sed qui specie differant, hominibus civitatem constare, Vnde rectè colligi videtur. hominem non esse speciem specialissimam, sed subalternam, adeoque genus.

Respondendum tamen est, differre in civitate homines à se invicem *specie*, non *simpliciter*, sed *secundùm quid*, specie scilicet professionis ob alias atque alias artes, quas colunt exercentque, & ob sortem conditionemque ipsorum diversam: sunt enim agricolæ, sunt fullones, sunt lanii, sunt salsamentarii, sunt qui bellum gerant, sunt locupletes, sunt sacerdotes, sunt Iudices &c. sive, ut scri-

ſcripſit Manilius,

——Per ingentem populus deſcribitur urbem.
Præcipuumque Patres retinent & proximum equeſter.
Ordo locum, poſt quem ſuccedunt agmina plebis.
In qua vulgus iners, magna & ſine nomine turba.

Sic Iuris Conſultus lib. 1. Inſt. t. 5. ait; cùm uno communi nomine omnes homines appellarentur, jure gentium tria hominum genera eſſe cœperunt: *Liberi* & his contrarium *Servi*, & tertium genus *libertini*, qui deſierant eſſe ſervi. Vbi vides per *tria hominum genera* intelligi triplicem hominum conditionem, adeoque *genus* ibi ſumi non pro eſſentia, ſed pro accidentium quaſi varietate.

Atque hanc eſſe Ariſtotelis mentem, patet ex 3. Metaph. c. 3. ubi diſertis ait verbis, Non enim eſt homo genus ſingularium hominum, quia ſcilicet ultimò prædicatur.

Dices: Quæcunque prædicantur de genere, ut genus eſt, inquit Porphyrius, eadem & de iis, quæ illi ſubſunt, ſpeciebus prædicantur. At genus prædicatur de animali, ut de genere. Ergo & de eo, quod animali ſubjicitur, prædicabitur. Homo autem animali ſubjicitur.

jicitur. Ergo genus de homine prædicatur. Homo ergo non est species specialissima, sed genus.

Respondet Ammonius, adjecisse Porphyrium τὸ *ut genus*, hoc est, ut res, non ut habitum significans: quæcunque igitur de animali, ut animal est prædicantur (id enim est illud, *ut genus*) eadem omnino & de speciebus & de individuis prædicabuntur. Genus enim de animali, non ut animal est prædicatur, sed ut ejus ad ea, quæ sub eo sunt habitum ostendit.

Boeti solutio facilior est: ait enim, id intelligendum esse de generibus animali superioribus, quemadmodum *corpus animatum* quia prædicatur de animali, ut de genere inferiore & ad suas species proprio genere; etiam prædicatur de homine, ut hominis genus est.

Nos facillime respondemus ex distinctionibus allatis Effato 1. quas videat, cui lubet.

12. *Quicquid inest generi, inest speciei.*

1. VErum est de eo, quod *actu* inest generi, quia tota generis definitio speciei convenit & de singulis speciebus prædicatur: animalis enim definitio,

finitio, puta vivens sensitivum, homini convenit, convenit & bruto.

2. Falsum est de eo, quod *potentia* inest generi: hoc enim non statim inest speciei: differentiæ namque divisivæ & oppositæ, ut rationale & irrationale, insunt generi, scilicet animali, *potentia*, quia ad generis constitutionem non requiruntur: at illæ differentiæ alicui generis speciei non insunt simul, ut ex Effat. 3. satis constat.

3. Falsum est de genere & specie *formaliter* & *in actu signato* sumptis: neque enim genus est species, aut contrà ex Effat. 1.

4. Verum est de genere & specie *materialiter* & *in actu exercito* sumptis. Quæ sanè cùm ex dictis facilè intelliguntur, tum ex dicendis evidentius patebunt.

5. Falsum est de eo, quod generi inest *disiunctivè*, & *particulariter*. Vnde non valet; Homo est animal: animal est irrationale. Ergo homo est irrationalis. Ratio, ut vides, est, quia irrationale non dicitur de toto animali, nec animali in se & universim spectato verè inest aut inesse potest.

6. Verum est de eo, quod generi inest *universaliter* & de eo toto universim prædicatur. Hinc, quia animal vivit; ho-

minem quoque vivere, necessum est.

7. Verum est de eo, quod generi inest *realiter*, *essentialiter* & *primò intentionaliter*: sic, esse vivens sensitivum, inest animali, tanquam generi & propter illud genus singulis speciebus.

8. Falsum est de eo, quod generi competit *apparenter*, *accidentaliter & secundò intentionaliter*. Hinc speciei non inest *prædicari de multis specie differentibus*, licèt id generi inesse nullus Sophiæ tironum inficietur. Et generi convenit *communicare essentiam speciebus eamque constituere*: Speciei autem id competere non potest, cùm, nihil sibi ipsi esse caussam, constans Philosophorum axioma sit.

13. *Relatio Speciei ad Genus & ad Individua duplex est.*

RAtio est, quia termini *formales* hic sunt diversi, puta superius & inferius: genus enim superius est specie, individua autem eadem sunt inferiora. Cùm verò diversi sunt termini, diversæ quoque sunt relationes ex alibi dicendis.

Dices: Genus unica relatione refertur ad speciem & ad individua. Ergo species una quoque relatione ad genus refertur

fertur & ad individua.

Resp. Negando consequentiam: in relatione namque generis ad species & ad individua non sunt termini *formales* diversi, cùm semper genus referatur ad species & ad individua, tanquam superius ad jnferiora.

Vrgebis: Porphyrius ait; Speciem infimam referri unica relatione ad genus & ad individua. Ergo ita res habet. Resp. distinguendo antecedens & consequens: nam

1. Verum est, relationem illam esse unicam *nomine*, quia semper species est & dicitur species: species, inquam, infima & specialissima.

2. Falsum est, relationem illam esse unicam *re*: refertur enim species ad suum genus, tanquam pars ad totum, contentum ad continens, inferius ad superius, subjicibile ad prædicabile: refertur eadem species ad individua seu singularia, ut totum ad partes, ut continens ad contenta, ut superius ad inferiora, ut prædicabile ad subjicibilia.

CAP.

CAP. III.

DE PROPRIO.

PRoprium tribus præcipuè modis sumitur.

1. Opponitur *Methaphorico*: sic homo propriè, pratum ridet impropriè & metaphoricè.

2. Oppontitur *Alieno*: sic proprio Marte ali quid fecisse dicimur.

3. Opponitur *Communi*: sic risibilitas dicitur esse proprietas hominis.

Hoc modo sumptum Proprium est Genericum uel Specificum.

Genericum est vel generis generalissimi, ut divisibilitas quantitatis, vel subalterni, ut animalis posse dormire.

Specificum, quod est solius speciei specialissimæ. Et hujus quatuor modos assignat Porphyrius: nam

1. Proprium convenit soli alicui speciei, sed non omni individuo aut singulari sub illa specie contento. Ratio est, quia non proficiscitur necessariò, sed contingenter à principiis speciei, mediante intellectu & voluntate. Ita mederi ex arte certisque præceptis convenit homini, id est, soli speciei humanæ, quamvis non omnibus homininibus Singulari-

bus

bus conveniat, ut per se patet.

Dixi *ex arte certisque præceptis*, quoniam & Archangelus Raphael vocatur Medicus per habitum infusum seu concreatum, non autem per habitum Medicinæ studio acquisitum Et belluæ quædam solo naturæ ductu medicinam sibi faciunt: sic enim lupus ægrotus gramen rapistrum & alia decerpit, quibus sibi vomitum provocat, medelam procurat.

Dices: Quod convenit speciei, convenit omni ejus individuo: superius enim pertinet ad essentiam inferiorum. At proprium primo modo convenit propriæ speciei & non aliis à specie. Ergo proprium primo modo convenit omni individuo sub specie contento.

Resp. Distinguendo Majorem: Quod convenit speciei *necessariò, convertibiliter & essentialiter*, id omni quoque ejus individuo convenit, concedo: at quod *contingenter, accidentaliter, & non reciprocè* convenit speciei, convenit omni ejus individuo, Nego Majorem. Hinc

Distinguo Minorem: Proprium primo modo convenit speciei *necessariò, convertibiliter & essentialiter*, Nego, quia primùm Individuo, non Speciei convenit, ut, quia Aristoteles est Philosophus, ideo homo est Philosophus. Convenit *contingenter, accidentaliter &*

non

non reciprocè, Concedo Minorem, quoniam à principiis Speciei non necessariò, sed contingenter & liberè proficiscitur. Vnde patet, negandam esse consequentiam.

Intellige autem primum hunc modum de *actu*, non de *aptitudine*: sic etenim omni competeret.

2. Proprium convenit omni, sed non soli, id est, omnibus individuis alicujus speciei, quamvis isti speciei soli non conveniat. Sic esse bipedem, intellectivum, æternæ beatitudinis capacem &c. homini convenit & omnibus ejus individuis, non tamen homini soli, ut patet in avibus, Angelis &c.

Hoc proprium convenit omni, quia principia speciei consequitur: non convenit soli, quoniam ista principia non sunt adæquata soli speciei, sed multis communia.

Hic autem secundus modus aptitudinem potissimum denotat, esse enim bipedem non significat habere duos pedes qui sunt partes integrales, sed aptitudinem habendi duos pedes à natura.

3. Proprium convenit omni Individuo, soli speciei & aliquando seu non semper.

Convenit omni, quia necessariò consequitur principia speciei, quatenus stant

sub

ſub aliqua determinata diſpoſitione.

Convenit ſoli, quia ſolius ſpeciei principia conſequitur.

Non convenit ſemper, quia illa principia ſemper nō ſunt ſub iſta determinata diſpoſitione. Sic omni & ſoli homini convenit in ſenectute tantùm caneſcere: canities enim oritur ex frigiditate cerebri, quæ cùm temperetur à calore cordis in juvenibus, fit certè, ut juvenes nō caneſcāt in ſenibus autē, deficiente calore, frigiditas illa non temperatur, unde caput caneſcit, quia frigus albedinis mater eſt.

Dices: Quod convenit omni, convenit pluribus & non ſoli. At proprium tertio modo convenit omni. Ergo non convenit ſoli.

Reſp. Diſtinguendo Majorem: Quod convenit omni individuo, convenit pluribus individuis & ſingularibus ejuſdem ſpeciei, Concedo: convenit pluribus ſpeciebus & non uni tantùm ſpeciei, Nego Majorem. At proprium tertio modo convenit omni individuo alicujus ſpeciei. Ergo proprium illud uni ſoli ſpeciei convenit. τὸ ergo *omni* ad individua, τὸ *ſoli* ad ſpeciem refertur.

Dices: Canes & lupi caneſcunt, plures homines in ſenectute non caneſcunt, & aliqui caneſcunt adhuc juvenes. Ergo malè aſſignatur hic proprii modus.

Reſp.

Resp. 1. Canities propriè hominibus convenit & non aliis animantibus, ut alibi fusius explicamus.

Resp. 2. Quòd aliqui homlnes nō canescūt id fit ex peculiari complexione, quæ præstantior est, fortior & robustior: unde fit, ut humidum corruptum, calor naturalis valentior facilè consumat in quibus autem humidum est pinguius & subtilius modico calore ad id consumendum est opus.

Resp. 3. Quòd autem aliqui canescunt in juventute, id fit vel ex nimia cura rerum gerendarum, vel ex læsione capitis propter defectum caloris, vel ob pravam complexionem: phlegmatici enim & melancholici citius multò canescunt, quàm alii.

4. Proprium convenit omni, soli & semper, quia adæquatè fluit ex principiis speciei intrinsecis, ideoque totam speciem consequitur & æqualiter est in omnibus individuis: & cum ipsa specie reciprocatur. Sic facultas ridendi, convenit omni homini, quia principia speciei humanæ inseparabiliter consequitur: convenit soli, quia habet homo principia adæquata, è quibus fluit risibilitas: convenit semper, quia principia, è quibus manat risibilitas, non consistunt sub certa aliqua & determinata dispositione: sem-

mper enim homo eſt aptus ad riſum, etiam tum, cùm præ nimia triſtitia ridere non poteſt.

Dices: Riſibilitas nec omni, nec ſoli, nec ſemper homini convenit. Ergo non eſt proprium quarti modi: Antecedens probatur: non enim convenit omni, quia Heraclitus numquam riſit, unde colligi videtur, caruiſſe riſibilitate ſeu potentia ridendi: Non ſoli, quia & pſittacus ridet: non ſemper, quia homo non rarò flet: cum fletu autem non videtur poſſe conſiſtere riſibilitas, quia contraria non poſſunt ſimul eſſe in eodem.

Reſp. Negando antecedens. Quod verò de Heraclito dicitur, aut falſum eſt, quod numquam riſerit, aut hoc dato, non ideo ſequitur, caruiſſe eum potentia ridendi: poteſt enim inhiberi actus, vel propter ἰδιοκρασίαν vel propter cauſas externas, Riſus autem pſittaci verus riſus non eſt, ſicut nec ejus loquela verus eſt ſermo: ad verum enim riſum requiritur objectum ridiculum riſum movens movendo phantaſiam ridentis: ſed pſittacus ex ſola conſuetudine ridet, vel potius riſum imitatur. Tandem dico, actum ridendi cum actu flendi non poſſe conſiſtere: potentiam tamen ridendi cùm potentia flendi conſiſtere poſſe,

quia

quia actus isti sunt contrarii, potentiæ tamen ad actus illos contrarios contrariæ non sunt.

EFFATVM. 14.

Vnum tantùm est unius proprium.

1. FAlsum est, in qualibet re unam *tantum* esse proprietatem: ignis enim v. g. est calidus, levis, siccus &c. Homo fletus, risus, disciplinæ capax &c.

2. Verum ergo est hoc sensu; unum non potest esse proprium duorum *specie & natura* differentium. Nemo enim proprium appellat id, quod potest aliis inesse, ait Philosophus in Topicis. Et sanè, cùm pleræque differentiæ nos lateant, proprietatibus res à seinvicem distinguere solemus: quod autem distinctionis causa est, confusionis principium non esse, apud Philosophos certum est.

3. Falsum est, unum non posse duorum esse proprium, si unum istorum sit subjectum *denominationis*, alterum *Inhæsionis*: unum ut, primum *simpliciter*, alterum, ut *secundùm quid* primum: unum, cui *primò* & *adæquatè* insit: alterum, cui *inadæquatè* & *secundariò*: item si non sint unum *simpliciter & per*

se sed unum *numero*. Sic cerebrum est primum subjectum somni, animal secundum: somnus enim *primò* & *immediatè* inest cerebro, *secundariò* autem & *mediatè* inest animali.

15. *Proprium primò inest Speciei*.

1. VErum est, inesse primò speciei, tanquam subjecto *convenientiæ*, quia Proprium proximè emanat ab essentia speciei. Sic homo est primum subjectum risibilitatis: homini siquidem *primò* convenit risibilitas: per autem & propter hominem Socrati, Platoni, Alexandro, Aristoteli & aliis individuis.

2. Falsum est, inesse primò speciei, tanquam subjecto *Existentiæ*: ita enim primò inest, id est, inexistit individuis, quæ propriè existere dicuntur.

Notabis hic obiter discrimen inter *Proprium* & *Accidens commune*: nam

1. Proprium sive propria passio oritur ex principiis essentiæ specificæ: accidentis autem principium est individuum vel certè causæ externæ. Itaque proprium immediatè convenit naturæ universali, accidens verò singulari. Sic risibilitas primò convenit homini & secundariò Socrati, sed simum esse, quod est accidens, primariò convenit Socrati, secundariò homini. Et ratio est: Quælibet enim

enim res prius dicitur de eo, in quo causam habet necessariã, quàm in quo causã habet contingentem. Proprietates autem causam habēt necessariam in specie, accidentia verò, quia sequuntur existentiam, quam individuorum esse dicimus, individuum comitantur & non speciem, nisi interventu & beneficio individui.

2. Subjectum proprij sine proprio nec esse potest, nec intelligi sub opposito: quis enim hominem ad risum ineptum umquam intellexit aut mente informavit? at subjectum accidentis sub opposito intelligi, nihil vetat: nam & corvum sine nigredine, imò cum viriditate fortean albedine reperire liceat: intelligi quid impediat?

3. Proprium reciprocè dicitur de re, cujus est proprium, hoc est, reciprocatur cum suo subjecto: accidens autem cum subjecto converti aut retrò commeare non potest: nam non sequitur, quod si omnis corvus est niger, omne statim nigrum sit corvus. Rectè autem sequitur; Omnis homo est risibilis. Ergo omne risibile est homo.

4. Hinc proprium *necessariò* subjecto suo inest, & de illo in secundo modo per se prædicatur: accidens autem *contingenter* inest, ac per accidens & in quarto modo dicendi per se prædicatur. Quod

adeò verum est, ut hæc duo genera prædicationum Proprium & Accidens à se invicem propriè distinguant.

5. In demonstrativo syllogismo propria passio obtinet locum prædicati: in conclusione enim propria passio prædicatur de subjecto, accidens verò à demonstratione excludi, nemo nescit.

6. Proprium intendi nequit aut remitti, magis aut minus suscipere: accidens autem & intendi & remitti potest. Quod verò unus homo sit pronior ad ridēdum altero, id provenit non ex majori ad ridendum aptitudine, sed ex organorum dispositione &c.

An verò hæc omnia sine sale accipienda sint, disputamus in logicis & Metaphysicis.

16. *Proprij efficiens est forma.*

1. FAlsum est de *efficiente remota*: hæc enim est agens, quæ produxit illam naturam, à qua emanat proprietas, ut equus, à quo hæc singularis natura producta est & procreata, est causa hinnibilitatis in hac natura: Qui enim dat esse, dat quoque consequentia ad esse.

2. De *causa proxima* distinguo, nam

1. Falsum est de *causa adæquata*: hæc enim propriè est totum compositum, id

est,

est, illa natura, à qua profluit proprietas. Sic causa hinnibilitatis in equo est totus equus.

2. Verum tamen est de *causa primaria*: proprium enim principaliter à forma profluit, ut summus calor in igne à forma ipsius ignis originem ducit.

Dices: Res creatæ non agunt, nisi per quædam accidentia, per quasdam proprietates, ut homo intelligit per intellectum, vult per voluntatem, ignis calefacit per calorem. Ergo si rerum essentiæ suas producunt proprietates, cùm producere sit agere, proprietates erunt ante proprietates, quod absurdum.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Verum est de actione *propria*, quæ est cum vero & physico influxu, ut cùm ignis producit ignem in ligno, calorem in manu.

2. Falsum est de actione *impropria*, quæ non tam est *actio*, quàm simplex *emanatio*, qua remotis impedimentis effectus à causa posita ultrò & quasi sponte profluit, eo ferè modo, quo rivulus à fonte: neque enim fons agit in rivulum, sed posito fonte, & remoto omni impedimento, obstaculo, obice, sponte manat rivulus. Hoc ergo secundo modo manat Proprium à forma, vel à tota

essentia, non autem primo. Vnde patet responsio ad consequentiam.

17. *Proprium non potest separari.*

1. VErum est, non posse proprium *re, verè* & *physicè* à suo subjecto separari: si enim ab homine tollas aptitudinem ad ridendum, hominem ipsum necessariò sustuleris, quia risibilitas indissolubili nexu cum hominis natura cohæret, eamque comitatur, sicut umbra ambulantes in Sole, quoniam ab ejus differentia specifica proximè & necessariò emanat ac dependet, adeò ut, qui risibilitatem ab homine tollit, hominis naturam necessariò evertat, juxta illud; Proprietatum deletio naturæ negatio est.

At, inquis, ab æstuante flamma fornacis Babylonicæ separatam fuisse vim urendi Scripturæ testantur. Ergo proprium à subjecto suo separari potest.

Respondeo: Falsum est, id in Sacra pagina reperiri: si namque facultatem urendi ab igne removit Deus, ubi miraculum? Neque enim novum est aut insolens, rem eam non urere, quæ urere non possit.

In quo ergo, inquis, miraculum? In eo, quòd, cùm ignis natura sit voracissimus omniaque depopuletur ac cōbu-

rat obvia, divina tamen virtute impeditus fuerit, ne in adolescentes istos sæviret utendique vim exereret, qua pollebat maxima, cùm nec alimentum suum ac pabulum ligna, nec alios, qui in eandem fornacem detrudebantur, illæsos reliquerit.

2. Falsum est, Proprium non posse *logicè, ratione, cogitatione ac mente* separari aut distingui à suo subjecto: licèt enim revera non possit existere proprium sine subjecto, nec subjectum sine proprio, quoniam totum cum eo confusum est, potest tamen sine illo concipi, intelligi, considerari. Vt enim venustas & pulchritudo corporis secerni reipsa non potest à valetudine: sic hæc, de qua loquebamur, vis urendi toto illa quidem est cum igne confusa, Sed *mente, cogitatione* & *definitione* distinguitur.

3. Verum est, non posse proprium separari à subjecto salvo *abstractione positiva, negativa, composita* & *per secundam mentis operationem*, qua scilicet proprium de subjecto negatur: Falsum enim est, si dicas; *homo non est risibilis*, quia risibilitas per resultantiam naturalem & emanationem fluit ab essentia humana, cum qua necessariò cohæret.

4. Falsum est, non posse proprium separari *abstractione privativa, præcisionis,*

simplici & per primam mentis operationem, qua cogitatur unum, scilicet risibilitas, non cogitando de altero, scilicet natura humana.

Hæc ut enucleatius intelligas, non abs re fuerit examinare vulgatum istud; *Abstrahentium non est mendacium*.

Abstrahere est animo concipere & intelligere unum sine altero, etsic hoc ipsum, quod sine altero consideratur, ab eodem non sit sejunctum: vel, est duo conjuncta & inter se colligata atque implicita mente separare & seorsum considerare, ut dulcedinem in melle sine flavedine.

Abstrahentium ergo non est mendacium, id est, qui abstrahit, non ideo errat, in errorem inducit aut inducitur, quòd abstrahit. Neque enim error est, rem aliquam ex parte cognoscere & intelligere, dummodo nihil ei repugnans, nihil extraneum affingatur. Nam ut falsitas non ideo adscribi potest orationi, quòd non omnia quis, quæ esse novit, sed aliqua tantùm, dicendo delibat: ita nec falsitas erit in apprehensione mentis si rei alicujus gradus perfectionesque aliquot cogitando complectatur, omissis reliquis. Qui unum dicit aut cognoscit, reticendo aut omittendo alterum, nihil negat, adeoque nec errat, nisi dicas sem-

per

per hallucinari visum aliosque sensus, quotquot sunt omnes: neque enim ullus eorum, quidquid in objecto est, cognoscit.

Dices: Oportet rem cognoscere ut est, ne labaris in mendacium. At qui abstrahit, non cognoscit rem ut est. Ergo qui abstrahit, labitur in mendacium.

Resp. Distinguendo Majorem: ita ut nihil ei affingatur alienum, Concedo: ita ut cognoscas cum ipsa re quicquid cum ea conjunctum est, Nego Majorem: alias enim semper, quod modò dixi, errare sensum necesse foret. Hinc

Resp. Ad Minorem eadem distinctione: ita ut rei aliquid alienum affingat, Nego: ita ut cum ipsa re non cognoscat quicquid cum illa conjunctum est Concedo Minorem. Hinc

Distinguo consequens: Qui abstrahit, aliquid alienum rei affingendo, labitur in mendacium, Concedo: qui autem abstrahit, ita ut cum re ipsa non cognoscat quicquid cum ipsa conjunctum est, Nego consequentiam.

Abstractio porrò duplex est, una *Simplex*, altera *Composita*.

Abstractio *simplex, precisionis, privativa, non-positiva & per primam intellectus operationem* facta est, qua unum

 mente

mente concipitur & ſine altero intelligitur abſque affirmatione aut negatione: vel, quæ fit abſque poſitione contrarij, adeoque tantùm privat ſubjectum aliquo accidente, ita ut intellectus conſideret ſubjectum non habita ratione accidentis, nec fingendo in Subjecto contrarium accidens, ut ſi parietem, non habita ratione albedinis, quæ in eo eſt, intelligam, vel ex oppoſito albedinem ſine pariete, nihil affirmando nihilque negando. Sic qui concipit naturam humanam nihil cogitando de riſibilitate, utitur ſeparatione mentali præciſionis.

Abſtractio *poſitiva, compoſita, negativa, per ſecundam mentis operationem* facta eſt, qua non modò unum concipitur & intelligitur ſine alio, cum quo conjunctum eſt, ſed negatur etiam eſſe vel illi ineſſe, ut; ſi parietem apprehēdam non apprehenſa albedine, quæ in eo eſt, & dicam *paries non eſt albus*. Vel, Abſtractio compoſita fit cum poſitione contrarij, id eſt, non modò abſtrahit v.g. accidens, quod in ſubjecto eſt, ſed etiam fingit in illo contrarium accidens, ut ſi corvum album, cygnum verò nigrum pronuncies, hominem irriſibilem vel non riſibilem. Itaque.

1. Falſum eſt. Abſtrahentium *poſitivè* vel *negativè* illa, quæ abſtrahi non poſſunt,

sunt, non esse mendacium, ut si abstrahas voracitatem *negativè* à lupo, & pronuncies vel cogites, lupum non esse voracem, id est, existere sine voracitate, falsum dicis, quia concipis oppositum ejus, quod extra animam, adeoque malè & pravè abstrahis.

2. Verum est, Abstrahentium *præcisivè* aut *privativè* non esse mendacium, ut si per primam mentis operationem abstrahas quantitatem à qualitate: neque enim intellectus judicat, quantitatem esse sine qualitatibus sensibilibus, sed concipit, apprehendit, considerat & intelligit quantitatem, nullo habito respectu ad qualitates, id est, non conceptis qualitatibus, nec apprehendo, an quantitati conjuncta sit aliqua qualitas, v.g. humiditas aut siccitas, nec ne. Quamquam enim hæc natura cohæreant, nec reipsa se invicem divelli queant, cogitatione tamen distrahi possunt.

His ita expositis, quomodo Proprium non possit separari, intellectum puta: Plura tamen si desideras super hac re, vide Apotelesin. Philosoph. Rod. Gocl. item Argent. 4. sent.

CAP. IV.

DE SVBSTANTIA.

1. SVbſtantia ſumitur his preſertim modis.

Latiſſimè pro cujuslibet rei *eſſentia* & *quiditatè*, ſive illa ſit ſubſtantialis, ſive accidentalis, Et ſic Quantitatis eſſentia dicitur ejus eſſe ſubſtantia.

2. *Strictiſſimè* pro ſola *prima, ſingulari* & *individua* ſubſtantia.

3. Pro ſola ſubſtantia *completa* & *categorica*.

4. *Propriè* ut accidenti opponitur. Et ſic eſt omne id, quod per ſe ſubſiſtit & ſubſtat accidentibus.

Subſiſtere tria præcipuè ſignificat: nam.

1. *Propriiſſimè* idem eſt, quod *immorari* vel *pedem figere alicubi*.

2. Significat *exiſtere* ſeu *permanere in eſſe*. Et ſic malum non ſubſiſtit, id eſt, non habet eſſe reale: accidentia autem ſubſiſtunt, id eſt, eſſentiam habent & exiſtentiam.

3. Significat *eſſe ſub aliis*, tanquam eorum fundamentum, ſubjectum, fulcrum, adminiculum, hoſpitium & pedamentum: quomodo idem ferè eſt, quod *ſubſtare*.

Sub-

Substare est rem ita in se esse firmam & constantem, ut alia sustinere possit. Vnde duo sunt in substantia, unum *Absolutum*, scilicet *esse in se ac per se*, alterum *respectivum*, scilicet *sustentare accidentia*, tanquam pedamentum, fulcrum, subjectum, vehiculum.

Dices: Substantia prima est subjectum secundæ: secunda-ne ergo substantia accidentis rationem induit?

Resp. Nequaquam: secundæ quippe substantiæ subjectum est prima secundùm rationem & dicitur *Subjectum prædicationis*: substantia verò ad accidens relata est *subjectum inhæsionis* & secundùm rem.

At inquies: Quod existit per aliud est accidens. Substantia secunda existit per primam, quæ est aliud à secunda. Ergo substantia secunda non est propriè substantia, sed accidens.

Resp. 1. Distinguendo Majorem: si per aliud existat, tanquam per subiectum *inhæsionis*, ut nigredo per corvum, Concedo: si existat per aliud *quoquo modo*, scilicet per opificem, conservatorem, partem &c. Nego.

Resp. 2. ad Minorem eadem distinctione: substantia enim secunda existit per primam, tanquam per subjectum *Prædicationis*, non autem, ut per subjectum

jectum *inhæsionis*. Licèt ergo substantia secunda existat per primam, hæ tamen propriè non sunt aliud à se invicem. Atque hinc vides, negandam esse consequentiam.

EFFATVM 18.

Substantia est ens per se subsistens.

1. VErum est, si *per se* idem sit, quod non esse in alio *inhæsivè*, seu non esse in subjecto *inhæsionis*: cùm enim substantia sit fulcrum accidentium ipsa per se sit, nec essentiam suam existentiamque habeat in alio, tanquam in subjecto, necessum est, ne cogamur admittere processum in infinitum.

Dices: Substantia est tum in alia substantia, ut anima in corpore, tum in accidente, ut corpus in loco. Ergo substantia non subsistit per se.

Resp. Distinguendo antecedens: tanquam in subjecto *inhæsionis*, Nego: tanquam pars in toto vel comparte, aut tanquam locatum in loco, Concedo: nam

Insunt, pars, totum, species, genus, utraque forma, Et quæ producens, meta locusque tenet.

2. Falsum est, si *per se* opponatur ei, quod

quod est tale propter alia, ut cùm substantia composita dicitur esse talis propter suas partes.

3. Verum est *principaliter* de *substantia prima*: hæc enim revera subsistit.

4. Verum quoque est de substantia secunda, sed *minus principaliter*, tum quia est in primis, non quidem *accidentaliter*, ut suprà dixi, quomodo nummus est in crumena, sed *essentialiter* & tanquam pars, id est, non ut in *subjecto inhæsionis*, Sed *attributionis* seu *prædicationis*, tum quia ratione tantùm subsistit.

Loquor autem de substantia *actuali*: *potentialis* enim seu *aptitudinalis* primò competit substantiis secundis: definitiones quippe, ut & ipsæ proprietates, universalium sunt, non singularium. Substantiæ autem secundæ universalis sunt, sicut primæ singulares.

Vt aliquid dicatur esse in *subjecto inhæsionis*, tria omnino sunt necessaria.

1. Vt *insit*: Hinc res, quæ est in tempore, non est in subjecto *inhæsionis*.

2. Ne sit *pars* aut *compars* ejus, in quo est, nec unum cum eo constituat, Hinc anima, quæ est in homine non est in subjecto *inhærentiæ*, quia essentia pars est: quod autem in subjecto est, extra essentiam est, ut virtus in homine est, pars hominis non est.

3. Ne

3. Ne possit esse in ullo alio, quàm in eo, in quo est, nec inde possit ulla ratione dimoveri, quin pereat. Hinc virtus, qua v. g. Cato est præditus, à Catone sejungi non potest, nec sine ipso in rerum natura permanere: ignis autem, quoniam à ferro candenti separari & seorsim existere potest, non est in illo, tanquam in subjecto.

Ex dictis colliges 1. Substantiam esse nobiliorem accidente, 1. quia melius est per se existere & independenter, quàm existere per aliud & dependenter. 2. quia omnia accidentia in unum congesta non possunt assurgere ad perfectionem substantiæ, quemadmodum nec omnes homines unius Angeli perfectionem attingunt.

Colliges 2. Substantiam esse priorem accidente. Cùm enim substantia sit fundamentum & causa efficiens omnis accidentis, ita ut hoc ab illa dependeat, quoad existere & operari; prior etiam quin sit, dubium esse non potest.

Dices: Calor solis fuit antequam ullus in mundo esset homo. Ergo aliquod accidens prius est aliqua substantia.

Resp. Hoc argumentum nihil ad rem facere: licèt enim aliqua substantia possit esse posterior aliquo alieno & extraneo accidente, est tamen semper prior

ſuo, id eſt, ex ſe fluente accidente.

19. *Deus non eſt ſubſtantia.*

HOc ſcribere Chriſtianus non auderem, niſi idem placeret graviſſimis Philoſophorum ac Theologorum, è quorum placitis ſequentes adhibere licet diſtinctiones.

1. Verum eſt, Deum non eſſe ſubſtantiam *propriè, per ſe, ſecundùm rem* & *prædicamentalem* ſeu *categoricam*. Nam 1. quæ per ſe in prædicamentis collocantur, vel genera ſunt, vel ſub generibus. At Deus nec eſt genus, quia non eſt univerſale, nec ſub genere, quia non eſt compoſitus ex genere & differentia. 2. Adde quòd, quæ in prædicamentis ponuntur, debeant eſſe entia per ſeſe, finita, realia, tota. Deus autem infinitus eſt.

Dices: Si infinita eſſet quantitas, foret ejuſdem rationis cum finita. Ergo ſubſtantia infinita eſt ejuſdem rationis cum finita.

Reſp. Diſtinguendo antecedens: ſi infinita eſſet quantitas in uno tantùm genere Entis, illa ejuſdem foret rationis cum quantitate finita, Concedo antecedens: at ſi infinita eſſet in omni genere

En-

Entis Nego. Iam autem quantitas, puta linea, si daretur infinita, infinita foret secundùm solam longitudinem. Deus autem omni modo, imo infinitis omnino modis infinitus est. Vnde vides negandam esse consequentiam.

2. Verum est, Deum non esse substantiam, si substantia dicatur à *substando*: Deus enim nullis substat accidentibus.

3. Falsum est, Deum *abusivè* non esse substantiam.

4. Falsum est, nomen *substantiæ* non competere Deo, si usus spectetur.

5. Verum est, *substantiæ* nomen non convenire Deo, si spectetur ratio originis.

6. Falsum est, Deum non esse substantiam, si substantia dicatur à *per se subsistendo*.

7. Falsum est, Deum non esse substantiam, si substantia sumatur pro *re, quæ est in se, à se & per se*.

8. Verum est, Deum non esse substantiam, si substantia sumatur *pro re, quæ est in se, vel in alio, ut pars integralis sed, non est à se*.

9. Falsum est, Deum *participativè* non esse substantiam, participatur enim ab omnibus substantiis: nemo autem dat, quod non habet.

10. Fal-

10 Falſum eſt, Deum *analogicè & comparativè* non eſſe ſubſtantiam: rectius enim ſub nomine ſubſtantiæ compræhenditur, quàm accidentis, quia hujus notio planè naturæ Dei adverſatur.

11. Falſum eſt, Deum non eſſe ſubſtantiam, ſi nomen *ſubſtantiæ* ſumatur pro *eſſentia*: nam eſſentia convenit etiam rebus extra Categorias.

12. Falſum eſt, Deum non eſſe ſubſtantiam *ratione noſtrorum conceptuum* menti enim humanæ impoſſibile eſt ad ſpiritualium intelligentiam conſcendere, niſi mortalium rerum ſimilitudinibus formiſque ducatur. Nam quemadmodum animalia, ut inquit ille, ſi pingere poſſent, pingerent hominem ſibi ſimilem, quia animal animali nihil ſuperius intelligere poteſt: ſic homo ultra hominem nihil ſapit & omnia ſua conditione & modo æſtimat.

13. Falſum eſt, Deum *permiſſivè* (ut loquuntur nobiliſſimi è Metaphyſicis) non eſſe ſubſtantiam.

14. Falſum eſt, Deum *eminenter* non eſſe ſubſtantiam: propter eminentiam enim perfectionis atque ſummam ſimplicitatem, quæ in Deo eſt, potius dicendus eſt ὑπερουσία quaſi dicas *ſuperſubſtantia*, quàm ſubſtântia, ſicut Reges & Prin-

& Principes nobiles non ſunt, ſed ſupra aut plus quàm nobiles. Hinc rectè Scaliger, Res omnis, præter Deum, eſt aut ſubſtantia, aut in ſubſtātia, aut à ſubſtātia, aut ad ſubſtantiam: nam Deus neque ſubſtantia eſt, neque accidens, ſed Ipſe.

Ex dictis facilè ſolves illud; Deus ſubſiſtit per ſe: hoc enim eſt Dei proprium, quia reliqua Entia non ſubſiſtunt niſi virtute & opera Dei ſuſtinentis, Ergo Deus eſt ſubſtantia.

Reſp. Enim *per ſe ſubſiſtere* non ſignificare hic ſubſiſtere ſua uirtute & independenter à cauſa efficiente: nam ſic ſolus Deus per ſe ſubſiſtit. Subſtantia autem dicitur ſubſiſtere per ſe, quia non eſt *inhæſivè* in alio, nec in eo habet eſſe, licet ab illo dependeat.

Quæres, An Deus *reductivè* poſſit in categoria ſubſtantiæ collocari?

Reſpondeo non poſſe, quia omnis reductio fit ad perfectius, ut patet in iis omnibus, quæ reducuntur ad categorias, qualia ſunt non-Entia, Entia per accidens, Entia rationis. At Deo nihil eſt perfectius. Deus ergo ad ſubſtantiam reduci nequit, nec tam anguſtis conſtringi categoriæ cancellis, præſertim cùm ſupereminenti quadam ratione omnem omnino perfectionem rerum omnium complectatur.

20. *Sub-*

20. *Substantia non sibi, sed in se habet contraria.*

PRimum membrum.

1. Falsum est de substantia *secundùm qualitates* spectata, sive ut qualitatibus est subjecta: *secundariò* enim, *per accidens, precariò* & propter pugnantes qualitates una substantia alteri dicitur esse contraria. Sic pseudonardus propinquis herbis suo calore noxam affert & raphanus ob acrimoniam vicina quæque perurit. Taxi umbra usque adeò virulenta est, ut discumbentibus vel dormientibus sub ea noxam & sæpe mortem afferre credatur, maximè quo tempore ad novos flores turget. Et usis ruta non potuit nocere cicuta.

2. Verum est de substantia *per se & primò, respectu sui*, considerata *absolutè simpliciter & sine accidentibus*: verbo, verum est de substantia, ut substantia est: est enim contrarietas qualitatum pugna. Et, Contraria omnia sunt in alio, ut in subjecto, quod patet ex illorum definitione: substantiæ autem subsistunt per se nec in ullo stant subjecto.

Dices: Aeri, terra & aqua igni contraria est 2. de gen. c. 8. Ergo substantia substantiæ contraria est per se.

Resp.

Resp. Distinguendo antecedens: *absolutè* & respectu sui, Nego: per accidentia, Concedo.

Sequitur enim in eodem contextu; Quantum substantiam substantiæ contrariam esse contingit, id est, quatenus tales sunt substantiæ & qualitatibus quibusdam præditæ, sunt inter se contrariæ non ergo *per se* & *absolutè*: neque enim ignis, quà substantia est, contrarius est aquæ, sed quatenus ignis est talis substantia, nempè calida, sicca &c. item & aqua talis est substantia, nempè frigida, humida &c. quæ qualitates sunt & accidentia istarum substantiarum. Calor ergo & frigus per se sibi contrariantur, & per hæc substantiæ his affectæ.

Illa *per se* & *absolutè* contraria sunt, quæ ex propria natura sibi invicem contrariantur, ut calor & frigus.

Illa *per accidens* dicuntur contraria, quæ tantùm respectu operationum & qualitatum, quas habent, contrariarum sibi mutuò adversantur. Sic ignis & aqua per accidens contraria dicuntur, quoniam in se habent qualitates contrarias, calorem & frigus, humiditatem & siccitatem. Sic quoque duo homines contrariis opinionibus imbuti per accidens contrarii dicuntur.

3. Verum est de *propria* & *Physica* con-

contrarietate: hæc enim reperitur tantùm inter qualitates, quæ per mutuam actionem se excludunt ex eodem subjecto de cujus possessione dimicant: quod in substantia, ut pote ultimo subjecto locum non habet.

4. Falsum est de contrarietate *impropria* & *methaphysica* sive *logica*, quæ dicitur maxima oppositio differentiarum sub eodem genere: ita namque differentię idem genus dividentes sunt contrarię, si vocem *contrarietatis* latè sumas pro repugnantia & quatenus illæ differentiæ sub eodem genere positæ maximè distant. Hinc

5. Falsum quoque est de substantia *simplici incompleta*.

6. Verum est de substantia *perfecta completa* & omnibus numeris absoluta: neque enim Petrus est Paulo contrarius.

Atque ex his facile est respondere ad argumentum, quod tanto conatu urget Ramus schol. Phys. l. 1. c. 6. Vna est in omni genere uno contrarietas. At substantia est unum genus. Ergo in substantia est contrarietas. Facilè, inquam, ex dictis est, hoc argumentum solvere distinguendo Majorem: nam *latè* & *impropriè*, vel *strictè* & *propriè* sumpta contrarietas, Concedo: *strictè* & *propriè* sumpta contrarietas una est in quolibet

ge-

genere, Nego Majorem. Paulò aliter respondet Lieblerus 1. Phys.

Hinc admissa Minore distinguo consequens: Contrarietas *strictè* sumpta, Nego consequentiam: *latè* sumpta pro repugnantia & quidem prima, qualis est inter habitum & privationem, Concedo consequentiam: *substantia* enim habitus est, *non substantia* privatio est istius habitus. Nam cùm duæ species unius & ejusdem generis ita se habent, ut una sit perfectior altera, imperfectior & deterior habet rationem privationis: imperfectum enim est veluti privatio perfecti, docente Phylosopho in Metaphysicis.

Dices: Contrarietas effectuum arguit contrarietatem causarum. Atqui multæ substantiæ cõtrarios producunt effectus. Ergo ipsæ substantiæ sunt contrariæ.

Resp. Distinguendo Majorem: *effectivè*, id est, quòd possint causæ ejusmodi effecta contraria producere, Concedo: *Essentialiter*, id est, quòd ipsæ causæ sint contrariæ, Nego majorem, &, concessa Minore, nego consequentiam.

Secundi membri hic est sensus; Substantia sarta tecta manens subjectum est pugnantium qualitatum, id est, recipit contraria accidentia communia adeò ut totum Effatum ita intelligendum sit; li-

cèt substantia *objectivè* non admittat contraria, nihil tamen vetat, quò minus *subjectivè* eadem in se recipiat.

Nihilominus hoc etiam membrum

1. Falsum est in *sensu conjuncto* seu *composito*: neque enim uno eodemque tempore, eodem respectu & eadem parte simul potest substantia contraria attributa suscipere. Nam Petrus non est simul calidus & frigidus, albus & ater, quia contraria se eliminant ex eodem subjecto adeoque simul consistere non possunt.

2. Verum est in *sensu diviso*, id est, Substantia *successivè* & vicissitudine quadam suscipit contraria, ita ut unum post alterum substantiæ inhæreat: possunt enim eidem subjecto & substantiæ diversis temporibus attributa dari contraria. Sic Petrus hodie calidus, cras frigidus esse potest.

3. Falsum est de *attributis essentialibus*, *necessariis*, *inseparabilibus & propriis*: hæc enim à substantia salva separari non possunt, nec aliis cedere didicerunt. Sic in igne numquam potest inesse frigiditas, quia calor illi inest per naturam, *essentialiter & necessariò*: id autem quod suscipi ab alio dicitur, ei est extraneum nec à natura deputatum. Eodem modo nec fel dulcedinem, nec

nix atrorem suscipit.

4. Verum est de *attributis contingentibus* & quæ cum substantiæ natura non pugnant nec ejus proprietates essentiales evertunt. Ideo Petrus modò albus, modò niger esse potest; Angeli jam volunt, jam nolunt; cælum raritatem admittit & densitatem diversis sui partibus.

Ex dictis vides, nullam esse substantiam, quæ contrariorum non sit capax, licèt quævis substantia nō admittat quælibet contraria. Sic quamvis æthiops & carbo albedinem repudient, frigus tamen & calorem recipiunt.

Quæres, An etiam res aliarum categoriarum suscipiant contraria?

Resp. Non recipere, vel, si recipiunt, non manere easdem numero, vel non mutari accipiendis contrariis: neque enim color unus & idem numero manens candor & nigror dicitur.

Dices: Oratio quoque & opinio una & eadem numero manens nūc vera est, nunc falsa pro rerum, de quibus sunt, mutatione, ut hæc oratio vel opinio, *Petrus sedet*, eo sedente vera, eo non sedente falsa est. Ergo res aliarum categoriarum suscipiunt contraria.

Resp. 1. Ad antecedens: licèt oratio & opinio susciperent contraria, non tamen eodem modo, quo substantia, su-

ſuſciperent. Oratio enim & opinio eadem vera & falſa quidem illa dicitur, ſed tamen cùm ita dicitur, nulla ejus ſequitur immutatio, ſed ipſius rei: ab eo enim, quod res eſt vel non eſt, dicitur oratio vera vel falſa: ſubſtantia autem recipit contraria, ſui ipſius mutatione facta. Itaque oratio ex eo, quod modò vera, modò falſa ſit, non mutatur in ſe *realiter*, ſed *ab extrinſeco*, mutatione ſcilicet objecti: at verò ſubſtantia verè mutatur *in ſe*, aliterque ſe habet quàm antè, cùm ex frigida fit calida.

Reſp. 2. Negando, Orationem & opinionem admittère contraria. Id enim verè & *propriè* dicitur contraria recipere, quod ipſum eſt ſubjectum & quaſi hoſpitium contrariarum qualitatum & ab iis contrarias mutationes patitur: hoc autem non fit in oratione & opinione, quę eædem manentes, ſine ulla ſui mutatione diverſo modo ſe habent ad res, quæ mutationem ſubjerunt & contraria ſuſcipiunt.

Dices: Superficies, quæ eſt quantitas, nunc alba eſt, nunc nigra, una tamen numero manens ſub utroque colore. Ergo etiam res aliarum categoriarum ſuſcipiunt contraria cum ſui mutatione.

Reſp. Diſtinguendo antecedens, nam ſuperficies v. g. parietis ſuſcipit contraria,

albedinem puta & nigredinem, ut subjectum *quo mediatum*, *& proximum* & *non ultimum*, Concedo, suscipit ut subjectum *quod* sive *ultimum*, Nego: neque enim suscipit per se, quia non subsistit per se, sed ope substantiæ, cui inhæret; superficies enim ipsa eget alio subjecto, nempe pariete.

21. *Substantia non suscipit magis & minus.*

1. Falsum est *per accidens*, *ratione qualitatum & accidentium*, quæ substantiæ contingenter & mutabiliter insunt, adeoque ut sic insunt, gradus secundùm magis & minus admittunt: ideo aer modo est calidior, modo frigidior. Substantia ergo, quatenus accidentibus prædita & vestita est, magis & minus suscipit; in Qualitate quidem unus homo est doctior alio: In Actione, fortius dimicat Spinola quàm Cordua: In Passione plus vincitur Cordua, quàm Henricus &c.

2. Verum est *per se* & *secundùm essentiam*: omnes enim substantiæ æqualiter participant essentiam substantiæ, quia substantia, imò quælibet essentia habet esse indivisibile & in puncto constitutum adeoque gradibus destituitur, quorum

respectu

respectu *magis* & *minus* dicitur. Vnde essentiæ rerum dicuntur esse instar numeri, quibus nihil addi aut detrahi potest sine mutatione speciei. Hinc vir adultus non magis est substantia, quàm infans. Substantia ergo in eo, quòd est substantia, non est magis substantia, sive conferatur cum aliis ejusdem prędicamenti, sive cum seipsa, ut homo, si conferatur cum equo in eo, quòd est substantia, non potest dici magis substantia, quàm equus, nec homo duorum dierum minus substantia est, quàm cùm ad centesimum annum pervenit.

Dices: At hic major est illo.

Resp. Ratione *formæ* & propter *substantiam*, Nego: ratione *materiæ* & propter *quantitatem*, Concedo: in majori enim homine plus quantitatis est, plus hominis non est.

Inquies: Nemo dat, quod non habet. At Quantitas non suscipit magis & minus: nam τὸ *suscipere magis* fit per depurationem contrarii à contrario, τὸ minus suscipere fit per admixtionem contrarij cum contrario. Quantitas autem contrarium non habet. Ergo substantia non suscipit magis & minus ob quantitatem.

Respondeo, Concedendo totum argumentum: neque enim dictum fuit

magis & minus inesse substantiæ beneficio quantitatis, sed *majus & minus*, quæ toto cælo differunt *Majus & minus* denotant majorem partium numerum, & sic una quantitas & una substantia est major altera majusque & minus suscipit: *magis* autem & *minus* dicunt intensionem & remissionem formæ specificæ, & sic nec quantitas, nec substantia suscipit magis & minus, cùm *magis suscipere* denotet esse perfectius specificum, minus autem suscipere significet esse minus perfectum. Iam verò esse Quantitatis & Substantiæ, ut modò dixi, est indivisibile.

Quæres, Quid ergo rudi Minerva est *suscipere magis & minus*?

Resp. Idem ferè, quod apud Grammaticos *comparari*. Substantiva autem nomina, quæ sola substantias designant comparari, inauditum est & horrendum in Grammatica monstrum.

Dices: Species Aristoteli magis est substantia, quàm genus, & individuum magis quàm species. Ergo substantia comparatur magisque & minus suscipit.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Falsum est, *essentialiter, secundùm essentiam* & gradus naturæ substantiales, quasi individuum magis participet naturam & essentiam substantiæ, quàm species

cies & hæc quàm genus: omnis enim essentia est indivisibilis.

2. Verum est *secundùm modum existendi*, seu majorem vel minorem determinationem & *accidentaliter*. Secundæ enim substantiæ, id est, generi & speciei minus competit affectio substantiæ, quæ est *substare*, quàm primæ sive singulari. Species ergo magis est substantia, quàm genus, non per se, sed si conferantur cum primis substantiis: proprius enim ad eas accedit, tum quia earum naturam apertius & magis propriè declarat, tum quia illis est similior. Quemadmodum enim prima substantia est proximum subjectum omnium accidentium, atque enim omnibus substat secundis substantiis: ita species primum est omnium proprietatum subjectum & generibus omnibus in eadem linea directè subjicitur. Vnde Effatum.

3. Falsum est, si substantia dicatur à *substando*: sic enim prima substantia magis est substantia, quàm secunda. Sed illo modo est relatiuum, nec pertinet ad prædicamentum substantiæ.

4. Verum est, si substantia dicatur à *subsistendo* & *absolutè* sumatur.

5. Verum est, si *magis & minus primò intentionaliter* sumantur, id est, si suscipere magis & minus idem sit ac formam

aliquam habere latitudinem graduum.

6. Falsum est, si *magis & minus secundò intentionaliter* sumantur, ut scilicet idem sit suscipere magis & minus, quod subjici & prædicari de aliquo cum hoc adverbio *magis* vel *minus*: pluribus enim modis substandi substat species, quàm genus.

7. Verum est substantiam non suscipere magis & minus *intensivè*.

8. Falsum est, substantiam non suscipere magis & minus *subjectivè*: ita enim Plato magis quàm homo substat.

9. Falsum est, substantiam non suscipere magis & minus *perfectivè*: sic enim una substantia magis substantia, id est, perfectior est, quàm alia, ut homo quàm bellua.

10. Falsum est, substantiam non suscipere magis & minus *dimensivè*: sic enim una major est, quàm alia, ut vir quàm puer.

Huic Effato affine est istud; *Substantia nec intenditur, nec remittitur*. Dico *affine*, quia *intendi* & *remitti* non semper idem est, quod *magis & minus suscipere*, ut alibi ex professo declarabimus. Hoc autem.

1. Verum est, si eadem species permanet: tunc enim intendi & remitti penitus idem est, quod suscipere magis & minus.

2. Fal-

2. Falſum eſt, ſi ſpecies mutetur, varietur, nec eadem maneat. Hinc elementa in mixtis remitti dicuntur & castigari, ita ut deſinant eſſe elementa & fiant aliæ ſubſtantiæ, ſcilicet lignum, lapis, homo &c.

3. Verum eſt *per ſe* & quatenus ſubſtantia jam eſt: ideo Petrus puer & Petrus ſenex eodem modo ſe habent quoad ſubſtantiam.

4. Falſum eſt, ſi ſpectetur ſubſtantia ut generatur, & *per accidens* propter materiam, in qua eſt potentia contradictionis: ita enim ſubſtantia magis vel minus abeſt perfectione.

5. Falſum eſt, ſi conferantur ſubſtantiæ primæ cum ſecundis: individua enim ſunt ſubſtantiæ *primariò*, genera & ſpecies *conſequenter*.

6. Verum eſt, cùm ſubſtantiæ non comparantur inter ſe ſecundùm ſuperius & inferius. Hinc quidam homo non eſt magis ſubſtantia, quàm quidam bos, quia generis ratio non magis uni ſpeciei convenit, quam alteri.

Dices: Homo præſtat cæteris animalibus. Ergo generis ratio magis uni ſpeciei convenit, quàm alteri.

Reſp. Vna ſpecies ſpecialiſſima eſt quidem perfectior altera quoad gradum ſuæ naturæ, non tamen quoad modum

substandi suis accidentibus: ita enim omnes species specialissimæ pertinentes ad prædicamentum Substantiæ sunt æquales.

22. *Omnis substantia corporea habet figuram & quantitatem.*

1. PRimum membrum distinctione indiget: nam Verum est, omnem substantiam corpoream habere figuram *determinatam* aut *indeterminatam*, cùm enim omne corpus terminis claudatur, quod figuræ proprium est, nullum certè figura carere poterit.

2. Falsum est, habere figuram *certam* & *determinatam*: aqua enim in vase rotundo est rotunda, in quadrato quadrata &c. Sic & omnia elementa figuram habent, sed non determinatam omnino: hanc enim accipiunt à continente vel à motu.

Secundum quoque membrum similiter distinguendum est: nam

1. Falsum est, substantias non-viventes habere quantitatem *determinatam*: ignis enim in & sub quavis quantitate esse potest.

2. Verum est, substantias corporeas viventes *certam* & *determinatam* habere quantitatem: nemo enim hominem vidit instar muscæ aut montis Olympi.

23. *Quod*

23. *Quod uni est accidens, alteri non potest esse substantia.*

RAtio est, quia Substantia & Accidens dividunt Ens, ut membra *formaliter* opposita, & ideo quod est formaliter accidens, ut sic non potest esse substantia. Vnde Philosophus 1. Phys. cap. 3. quod propriè est, nulli est accidens. Effatum tamen.

1. Verum est in *univocis*, quia substantia & accidens essentiis differunt. Vnde colliges, primas qualitates perperam statui formas substantiales elementorum, cùm enim sint accidentia in corporibus mixtis, quomodo poterunt esse substantiæ in elementis.

2. Falsum est in *æquivocis* aut *analogis*: bonitas enim, misericordia & scientia, v. g. in Deo sunt substantia, in nobis accidentia. Sic ficus est morbus quidam & arbor seu fructus in genere substantiæ, juxta illud;

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci.
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

3. Falsum est, id, quod *absolutè* est substantia, *comparatè* accidens esse non posse: homo enim v. g. licèt in & per se

consideratus sit substantia & respectu singulorum hominum significet substantiam seu essentiam, sine qua singuli homines esse nequeunt, animali tamen accidere dicitur, quia animal sine homine esse potest, quamvis homo sine animali esse nequeat, quoniam non datur ulla species sine genere, genus tamen sine aliqua specie reperiri non est absurdum.

4. Quamvis substantia non sit verum accidens, falsum tamen est, non posse alicui accidere, id est, *accidentaliter* convenire illudque per modum accidentis denominare, ut ecce, poculum dicitur aureum, argenteum, stanneum, quæ omnia *accidentaliter* tribuuntur poculo, quia ex tali materia necessariò non fit poculum: aurum autem, argentum & stannum accidentia non sunt, sed substantiæ.

24. *Nulla substantia sub sensum cadit.*

DEus ferè omnia, certè præcellentissima quæque, sensui subduxit, ne si ipse solus, aut ferè solus, esset insensibilis, nullus esse crederetur. Effatum ergo.

1. Verum est *primariò per se, immediatè*, suapte ratione & ut substantia est hæc enim ex natura sua nullo sensu percipitur:

cipitur: nam auditus ſonum, guſtus ſaporem, olfactus odorem tantùm percipit. Et viſus colorem videt, ſubſtantiam non cernit: externos enim duntaxat colores, integumenta ac umbras videmus, ſubſtantiam non niſi oculis mentis metimur.

2. Falſum eſt *ſecundariò, mediatè & per aliud* ſubſtantiam in ſenſus non incurrere: omnis enim ſubſtantia corporea propter accidentia & per effecta, quæ ſenſibus obvia ſunt, fit ſenſilis. Et ſic propter qualitates corpus quidem cæli ſpectabile effectum eſt.

Forſitan dixerit quiſpiam, Cùm nihil ſit in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu qua ratione de ſubſtantiis ſpiritualibus & nulla corporis mole irretitis aliquid ſciri poſſit? quia nec videri, nec tangi, nec ullo alio ſenſu uſurpari, ut pote qualitatibus iſtis corporeis deſtitutus, ſpiritus dici queat.

Reſp. Spiritus à materiæ contagio immunis ſub oculorum aſpectum cadit per effecta & per operationes: Deus quidem per creaturas, ſicut Solem deficientem non directè, ſed in aquis intuemur: anima verò per operationes, quamvis per ſe ſenſum omnem effugit oculorum, conſpicitur. Nec enim, inquit Cyrus, dum eram vobiſcum, animum

mum meum videbatis; ſed eum eſſe in hoc corpore ex his rebus, quas gerebam, intelligebatis.

Dices: Dæmones tam boni quàm mali variis corporum & formarum differentiis quandoque conſpiciuntur, ut patet in comite Tobiæ &c. Ergo ſpiritus per ſe videtur.

Reſp. Hæc tantùm ſpectra ſunt aut aſſumpta corpora, quibus dæmonum ſubſtantia nullo modo definienda eſt: Dæmones enim, ſi quando ſe hominum ſenſibus obtulere, hoc non ſua ipſius ſpecie, quæ inſenſibilis eſt, ſed alio aſſumpto corpore, præſtitere quia ut ſeſe hominibus conſolandis aut decipiendis accommodent, formas, quæ noſtris ſenſibus idoneæ ſunt, aſſumunt & eas paulò pòſt nulla ſui corruptione deponunt.

Vnde autem Dæmones iſta habeant corpora in propatulo non eſt. Diabolus fortè in cadavera ſe inſinuat & per ea ipſa agit: vel certè, quemadmodum & Angelus, corpus ſibi forte fabricat ex aere, illudque movet, ut forma aſſiſtens: ſi enim ex alio conflatum eſſet elemento, non poſſet tam facilè diſſipari & evaneſcere: quamuis dici poſſit, etiam ex quatuor elementis compingi, quia hæc aqua, hic ipſe, quem haurimus aer, purum elementum non eſt.

CAP.

193

CAP. V.

DE ACCIDENTE.

ACcidens sumitur

1. Pro *contingenti* vel pro eo, quod rarò & casu evenit, aut non habet causam certam & determinatam. Sic fodientem invenire thesaurum, ambulantem per vicos lædi vel mori ex casu tegulæ, accidens est. Et hoc modo dicimus, accidentis id est, fortuiti & casualis, non esse scientiam.

2. Pro omni eo, quod non pertinet ad alterius cui connectitur, essentiam, sive sit in se substantia, sive accidens. Hoc dici solet *accidens verbale*, quia non tam est accidens, quam accidit. Sic Petrus accidit circulo, Scholæ, Templo, substantia quantitati, vestis corpori corpus vesti, aurum statuæ, statua auro.

3. Pro omni eo, quod non est substantia, licèt adveniat substantiæ propter ejus formam specificam. Sic risibilitas advenit homini propter animam. Et hoc modo accidens dividitur in novem prædicamenta.

4. Pro omni eo, quod *accidentaliter* & *merè contingenter* rei advenit, nec ab ejus essentia profluit. Sic albedo in pa-

riete dicitur accidens.

Alij alio modo distinguunt accidens, scilicet in *Prædicabile* & *Prædicamentale*. *Prædicamentale* dicunt esse id, quod propriè inhæret; *Prædicabile* autem omne id, quod prædicatur contingenter, sive propriè inhæreat, sive non.

Verùm dubitatur, utrùm omne accidens prædicamentale propriè inhæreat? Imprimis enim categoria *Habere* non videtur dicere aliquid propriè inhærens, sicut nec *ubi*. Deinde multi existimant Relationes, quæ constituunt prædicamentum *Relationis*, potentias animæ, quę pertinent ad prædicamentum *Qualitatis*, & propriam cujusque rei durationem, quæ pertinet ad *Quando*, non distingui realiter à suis subjectis, quod si ita est, non omne accidens prædicamentale inhæret propriè.

Quoniam autem non est hic omnia ista examinandi locus, supponamus verum esse allatum discrimen & tria insuper sequentia subjungamus.

1. Accidens ergo *prædicamentale* numquam potest induere rationem substantiæ; *Prædicabile* potest: cùm enim dico corpus est animatum, anima prædicatur de corpore ut accidens, si modus *attributionis* spectetur.

2. Accidens *prædicamentale* est abstra-

ſtractum; ut color, albedo nigredo: *prædicabile* autem eſt concretum; ut coloratum, album, nigrum.

3. Accidens *prædicamentale*, cùm tantùm opponatur ſubſtantiæ, in qua eſt tanquam in ſubjecto, prædicatur de inferioribus eſſentialiter: color enim eſt genus albedinis, ideo rectè dices, *albedo eſt color: nigredo eſt color*: at verò accidens *prædicabile*, quia refertur ad ſubjectum, cui contingenter & ſeparabiliter ineſt, de illo prædicatur accidentaliter, ut; *paries eſt albus*.

EFFATVM 25.

Accidens eſt, quod abeſt & adeſt ſine ſubjecti interitu.

1. FAlſum eſt de *accidente prædicamentali*: Propria enim, quæ ſunt accidentia prædicamentalia, non poſſunt abeſſe à re cujus ſunt propria, ſalva ipſius rei eſſentia. Et ab albedine non poteſt abeſſe color, quia genus eſt pars eſſentialis & actualis ſpeciei.

2. Verum eſt de *accidente prædicabili*: homo enim ſive albus ſit, ſive niger, ſive neque albus, neque niger, homo eſt.

3. Verum eſt de abſentia & præſentia *potentiali*, id eſt, de aptitudine, ut abſit

vel

vel adſit: definitiones enim aſſignatæ per actum intelligendæ ſunt per potentiam: Accidens ergo poteſt abeſſe & adeſſe.

4. Falſum eſt de abſentia & præſentia *actuali*: eſt enim quoddam accidens prædicabile, quod natura numquam ſeparatur. Sic cygnus ſemper eſt albus & corvus apud nos ſemper eſt niger.

Dices: Accidentis eſſe eſt in eſſe. Ergo non abeſt.

Reſp. Diſtinguendo antecedens: Quamdiu eſt, Concedo: cùm deſinit eſſe, Nego antecedens. Item Accidentis eſſe eſt ineſſe *aptitudine*, Concedo: *actu*, Nego.

5. Verum eſt, ſi adeſſe & abeſſe idem ſit, quod affirmari & negari poſſe de ſubjecto ſine contradictione: accidentis enim præſentia nec ſubjecti eſſentiam conſtituit, nec abſentia deſtruit.

6. Falſum eſt de abſentia & præſentia *ſimultanea*: neque enim ſimul calida eſt aqua & non calida ſive frigida.

7. Verum eſt de abſentia & præſentia *ſucceſſiva*, quæ fit diverſo tempore: Petrus enim, qui jam calidus eſt aut indoctus, alio tempore frigidus eſſe po eſt & doctus, ſive non calidus & non indoctus.

Vbi nota: Quamvis accidens eodem

tem-

tempore non adſit & ſimul abſit à ſubjecto, poteſt tamen eodem inſtanti abeſſe & adeſſe: eodem enim momento, quo ego ſum albus, poſſum eſſe niger vel non albus, quamvis non ſim niger eodem inſtanti, quo albus ſum. Vnde τὸ Et in hoc Effato non jungit actus repugnantes, ſed potentiam ad actus repugnantes, eodem vel diverſo tempore. Quod abſurdum non eſſe, concors eſt rectè Philoſophantium ſententia.

8. Verum eſt, accidens poſſe adeſſe ſubjecto, ita ut illius eſſentiam non tollat.

9. Falſum eſt accidens ſemper poſſe adeſſe ſubjecto, ita ut illius exiſtentiam non tollat.

Vtrumque patet in combuſtione, ſi accidens illa dicenda eſt: de quo mox.

10. Verum eſt de accidentibus *realibus*, quæ vel mente, vel reipſa ſeparari poſſunt à ſubjecto ſine ipſius interitu.

11. Falſum eſt de accidentibus *privativis*, qualia ſunt mors, combuſtio &c. Sed hæc propriè accidentia non ſunt, ut modò patebit.

12. Falſum eſt, omne accidens poſſe abeſſe ab hoc numero ſubjecto & in ſingulari ſpectato. Nigredo enim non poteſt abeſſe ab hoc homine Æthiope: & calor non poteſt abeſſe ab igni, cui convenit,

venit, poteſt tamen abeſſe ab aliquo eorum, quibus convenit.

13. Verum eſt, accidens poſſe abeſſe ſine interitu ſubjecti in ſpecie ſpectati, ut nigredo ab homine univerſaliter conſiderato: neque enim nigredo naturam hominis magis aut minus perfectam facit.

14. Verum eſt de accidente *ſeparabili*, qualia ſunt edere, bibere, dormire in animalibus.

15. Falſum eſt de accidente *inſeparabili*: inſeparabili, inquam *re*, non *mente*: neque enim ullum eſt accidens prædicabile, quod mente ſaltem à ſubjecto non ſeparetur.

Quæres, quomodo accidens poſſit adeſſe citra ſubjecti interitum? cùm mors, combuſtio, & ſimilia, accidentia ſint, nec tamen concipi poſſunt ineſſe ſine corruptione ſubjecti.

Prolixè ſuper hac re diſſerit Rubius c. de accid. in Porph.

Reſp. 1. Hæc non ſunt accidentia, ſed privationes vel deſtructiones ſubſtantiæ: accidens enim aliquid ponit in re, nihil tollit ab illa: privationes autem, qualia ſunt jam alata, aliquid auferunt à ſubjecto, ſcilicet habitum, nec quicquam reale in illo ponunt.

Reſp. 2. Hominem v. g. non eſſe ſub-

ſubjectum mortis, nec domum cõbuſtionis ſed materiam ipſam, cui ſalvæ adeſſe poſſunt iſtæ privationes: cùm ergo materia, quia principium eſt, ſemper maneat, ſalva certè & incolumis omne corruptionis damnum eludet.

Inquies: Si homo non eſt ſubjectum mortis, cur ergo dicitur mortuus?

Reſp. 1. Homo, qui vivit, non dicitur mortuus, ſed qui vixit, id eſt, materia hominis, non quidem *formaliter*, ſed *ſubjectivè* ſaltem.

Reſp. 2. Mors eſt in homine, tanquam in ſubjecto *Denominationis*, non tanquam in ſubjecto *Inhæſionis*: denominat enim hominem mortuum, revera tamen inhæret materiæ primæ.

Nota: Mors ſumi poteſt *materialiter* & *formaliter*: *Materialiter* ſumpta, quatenus dicit alterationem viventis corruptionem præcedentem, accidens nominatur, quia poteſt adeſſe & abeſſe à ſubjecto: *formaliter* verò accepta pro corruptione viventis, qua mutatur de eſſe in non eſſe, non eſt accidens, ſed mutatio ſubſtantialis.

Quæres iterum: Si accidens abeſt à ſubjecto, qui ſibi conſtare poteſt vulgatum illud; *Accidens non eſt ſeparabile à ſubjecto*?

Reſp. Tritum illud

1. Verum est hoc sensu; Accidens *propriè & ratione existentiæ* à subjecto separabile non est nullum enim accidens potest ita separari à subjecto, ut remaneat & seorsim ab illo existat. Nihil quippe cæterorum præter substantiam separatum esse potest: universa enim hæc de subjecta dicuntur substantia, ut est 1. Phys. c. 3.

2. Falsum est, Accidens non posse *cum sui corruptione* separari à subjecto: sic enim calor separatur ab aqua, ita scilicèt ut pereat calor & desinat aqua esse calida.

2. Falsum est, Accidens non posse *animo, mente & cogitatione intellectus* separari à subjecto sine sui interitu: neque enim nix desinit esse candida, licèt eam Anaxagoras ut atram concipiat. Est ergo & remanet albedo in nive, quamvis hanc sine illa quis intelligat.

4. Verum est, Accidens non posse *verè & realiter*, hoc est, reipsa à subjecto separari: frustra enim Æthiopem dealbare quis tentet.

Dices: Proprium quoque mente separatur à subjecto. Nihil ergo interest inter Proprium & Accidens prædicabile.

Resp. Negandam esse consequentiam facilè videt, qui Effatum 17. non oscitanter legit. Ne tamē & hic aqua tibi hæreat:

Ob-

Obſervabis 1. Vtrumque quidem ſeparatur *abſtractione ſimplici* ſive *privativa*, quia utrumque eſt extra eſſentiam ſubjecti, adeoque iis non intellectis ſubjectum intelligi, nihil impedit. At non ſeparatur Proprium *abſtractione compoſita* ſeu *poſitiva*, quoniam ab eſſentia rei pendet, oritur & ut à fonte manat: neque enim licet dicere, *homo non eſt riſibilis*: Accidens autem omne, etiam inſeparabile, poteſt *poſitivè* ſeparari à ſubjecto, quia planè eſt adventitium & extraneum, nec eſſentiam rei conſtituens, nec à principiis ejus profluens.

Obſervabis 2. Licèt Proprium *mente* ſeparetur à ſubjecto, non tamen poteſt intelligi ſubjectum cum proprietate oppoſita, neque enim poſſum concipere hominem cum hinnibilitate: quippe, cùm Proprium ex principiis eſſentialibus ſubjecti oriatur, contradictionem implicat, ab eſſentia hominis hinnibilitatem emanare: repugnabit ergo cum illa intelligi. At cum accidente *contrario* vel *oppoſito* ſubjectum concipere nihil vetat: corvus enim poteſt concipi albus aut viridis.

Obſervabis 3. Proprium eſt inſeparabile ab *intrinſeco*, id eſt, ex natura atque eſſentia ſuæ cauſæ, à qua oritur: accidens ab *extrinſeco* tantùm, ſicut facilè

cui

202

cui vis ex dictis est colligere.

Observabis 4. Quamvis accidens non possit separari, ab *omni* subjecto, in quo esse potest, ab *aliquo* tamen separabile est, ut licèt albedo non possit separari à cygno, à pariete tamen reipsa separatur. At proprium *realiter* à specie separari non potest, adeoque nec ab ullo ejus individuo.

Ex his nullo negotio intelliges Effata sequentia.

Omne accidens est extra substantiam.
Accidens non est de essentia substantiæ.
Nullum accidens constituit substantiã.
Accidens producit substantiam.
Accidens prædicatur de subjecto.

HOrum primum.

1. Falsum est ratione *loci*: cùm enim Accidentis esse sit inesse, non potest concipi loco distare à substantia, in qua est.

2. Verum est ratione *essentiæ*, id est, accidens non constituit substantiam, tum quia species una non constituit alteram sibi oppositam, tum quia substantia non foret Ens per se, sed per accidens.

Secundum

1. Falsum est, prout substantia consideratur *talis*. Sic enim doctrina est de hominis docti, ut loquuntur Scholæ, essentia.

2. Ve-

2. Verum est, prout substantia spectatur *absolutè & in se*: sic enim doctrina non pertinet ad hominis substantiam neque est de ejus essentia, quia accidens non est causa Entitatis, sed talis entitatis: id est, non facit aliud, sed alio modo affectum.

Dices: Accidens notificat substantiam. Ergo est de ejus essentia.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Falsum est de *notificatione à priori*: est enim accidens & natura & perfecta cognitione posterius ipsa substantia, saltem absolutè considerata.

2. Verum est de accidente *proprio & notificatione à posteriori*: illud enim sub sensum cadit, non qua proprium est, sed quatenus operatio à proprietate fluens.

Atque hinc colliges, quomodo *Accidentia in definienda substantia usui esse possint*: non enim ita intelliguntur utilia, ut ex ipsis constituatur definitio essentiæ, cùm in diversis sint generibus & vitiosum sit in definitionibus ea adhibere, quæ eodem genere cum definito non continentur. Vtilia ergò tantùm censentur in hac rerum ignorantiâ, ad cognoscendam aliquo modo naturam rei, cùm verè sub sensum cadant, & hac ratione nos manu quasi ducant in cognitionem

nem substantiæ; quæ intelligentia compræhenditur. Hinc 1. de an. cap. 1. dicuntur ad definitionem conducere accidentia *non omnino*, sed *magna ex parte* & ad intelligendam ac investigandam definitionem. Vnde vides negandã esse consequentiam argumenti supra positi.

Hinc tertium

1. Verum est *intrinsecè*: accidens enim semper manet extra illud, cui accidit, & non potest internum esse substantiæ principium, tum quia causa non potest esse deterior suo effectu, tum quia accidens posterius est substantia: ergo non potest illam componere.

2. Falsum est, non posse accidens constituere substantiam, tanquam principium externum & instrumentum. Sic calor constituit pullos, non intrinsecè, sed extrinsecè tanquam instrumentum substantiæ, quæ per calorem pullos producit.

Atque hinc quartum

1. Falsum est *originaliter*: substantia enim *primariò & per se* non producitur nisi à substantia, tanquam à causa efficiente principali, quia nihil agit ultra suas vires; & causa non est toto genere deterior suo effectu.

2. Verum est *instrumentaliter* & *effectivè*, ita ut ab actione accidentis procedat

cedat ſubſtantia: cùm enim ſubſtantia accidentibus utatur pro inſtrumentis, accidentia etiam producunt ſubſtantiam ſecundariò & per aliud ſeu inſtrumentaliter. Hinc vulgatum illud; *Accidens producit ſubſtantiam in virtute ſubſtantiæ*, idque.

1. *Præparativè & diſpoſitivè*, præparando ſcilicet & diſponendo materiam.

2. *Determinativè*: ſubſtantia enim ignis non producitur per calorem, ut calor eſt, ſed quia tantus eſt. Calor autem non eſt tantus, quia accidens eſt (ſic enim eſt indifferens ad quemlibet gradum) ſed quia ſubſtantia, in qua eſt, tot caloris gradus poſtulat, ut ſecundùm naturam ſuam rectè ſe habeat.

Quintum tandem & ultimum

1. Verum eſt de Accidēte *prædicabili*, ſive *in concreto* & de ſubjecto *inhæſionis*: rectè namque dicitur, *Cygnus eſt albus*.

2. Falſum eſt de Accidente *prædicamentali* ſeu *in abſtracto* & de *ſubjecto inhærentiæ*: neque enim *homo eſt ſapientia*. Et ratio eſt, quia diſparatæ ſpecies non poſſunt de ſeinvicem prædicari, ut nec ea, quæ generibus diſtant, qualia ſunt homo & ſapientia.

3. Verum eſt de *accidente prædicamentali in abſtracto* & de *ſubjecto prædicationis*: *albedo* enim *eſt color*.

26. *Accidentium non est scientia.*

1. Absolutè falsum est: nulla enim reperitur scientia, quę accidentibus conflata non sit.

2. Verum est de accidenti communi.

3. Falsum est de accidente proprio quod per suam causam efficientem & finalem scitur & demonstratur de subjecto inscientis. Hinc. 1. Metaph. c. 7. Scientiæ non modò substantiæ, sed & aliorum sunt.

4. Verum est, si per *accidentia* intelligas ea, quæ nec semper, nec plerumque vera sunt, sed *incerta* & *indefinita*, ut quòd Volcatius nascatur sedigitus, quòd diebus canicularibus frigus, sub æquinoctium æstus sit. Huc pertinet illud Aristotelis, Arti non sunt curæ, quæ per accidens eveniunt.

5. De entibus per accidens distinguo: nam

1. Verum est, si sint Entia per accidens *ratione causæ*, id est, si tali causa posita rarò ponatur effectus. Sic festinanti in forum occurrere servum fugitivum est *Ens per accidens*, quia nullam habet certam & determinatam ac definitam causam, nobis saltem cognitam.

2. Falsum est, si sint Entia per accidens

dens *ratione subjecti* tantùm, ratione autem causæ sint Entia per se, id est, habeant causam certam & determinatam, qua posita necessariò ponantur. Sic eclipsis solis est Ens per accidens ratione solis: rarò enim & per accidens Sol obscuratur, at non est per accidens ratione causæ, ita ut raró ad positionem causæ illius intelligatur sequi eclipsis solis: quotiescunque enim est interpositio Lunæ inter solem & aspectum nostrum &c. est eclipsis solis.

Huic affine est illud, *Contingentium non est scientia*: quod.

1. Falsum est, si per *contingentia* intelligas ea, quæ plerumque fieri solent & ita ferè semper fiunt, ut hominem nasci nono mense.

2. Verum est, si per *contingentia* intelligas casualia, fortuita, incerta, indeterminata & quæ raró fiunt, ut ludentem fieri doctum, pergræcantem aut lupanaria sequentem corradere divitias.

Ex dictis inferes, quomodo verum sit, *Accidentia demonstrari non possunt*: nam

1. Verum est de accidentibus *communibus*, ut in equo esse album: ea enim nec necessariò insunt, nec certam & perpetuam agnoscunt causam.

2. Verum est de iis accidentibus *in-*

separabilibus, quæ non fluunt à natura aut forma ſubjecti & quorum certa cauſa non poteſt aſſignari, ut eſſe album in cygno.

3. Falſum eſt de iis accidentibus, quorum certa & proxima cauſa reddi poteſt, & quæ promanant à natura ſubjecti, ut; Luna patitur eclipſin: ſtellæ fixæ ſcintillant: lineæ parallelæ numquam concurrunt.

27. *Accidens non migrat de ſubjecto in ſubjectum.*

1. VErum eſt, Accidens non migrare de ſubjecto *proximo & primario inhæſionis*, hoc eſt, cui propriè & per ſe inhæret: omne enim accidens fluit à certa ſubſtantia, à qua eſt inſeparabile: quamdiu enim ponitur ſubſtantia, ponitur ejus effectus per emanationem, ſcilicet proprium accidens.

2. Falſum eſt, Accidens non migrare de ſubjecto *denominationis*. Sic enim figura, cicatrix & alia accidentia, quæ erant in homine, migrant in cadaver: homo autem denominabatur figuratus & aliis accidentibus veſtitus. Materia itaque ſive corpus eſt ſubjectum, cui proximè inhæret figura, licèt ab eadem figura plura denominentur.

3. Ve-

3. Verum est de *eodem numero accidente*: neque enim hæc albedo transit à pariete in pallium. Ratio est, quia accidens est, quod est in alio, tanquam in subjecto: id autem est in subjecto, quod non potest esse, nisi in illa re, in qua est. Non potest ergo accidens commeare de subjecto in subjectum & deserere illud, in quo semel est.

4. Falsum est de *eodem specie accidente*: hoc enim modò in uno, modò in alio esse potest subjecto, imò in multis simul.

Dices: Odor pomi est accidens & tamen ex pomo transit in manum contrectantis. Ergo idem numero accidens transit de subjecto in subjectum.

Resp. 1. Odor pomi exhalat & effluit unà cum tenui fumo, id est, cum siccioribus & tenuioribus pomi partibus, adeoque non migrat sine suo vehiculo & de suo subjecto, sed ad motum subjecti aliò defertur, in manum puta contrectantis quemadmodum à pariete in vestem verè transit color, sed unà cum ramento aliquo substantiæ.

Resp. 2. Fortè odor producit & procreato odorem alium sibi similem, ut putant multi non ignobiles Peripatetici. Vnde patet negandam esse consequentiam.

Resp. 3. Lippius ait; si separatur accidens, vel separatur cum alio aliquo subjecto proximo, vel planè desinit esse. Vtroque modo migrat quidem de subjecto vel suo, vel alieno: sed nullo modo in aliud subjectum migrat: aut enim in proximo suo subjecto manet ab alio subjecto remotum, aut planè esse desinit, quia ipsius esse est dependere à substantia. Itaque nullum accidens migrat de suo subjecto proximo in aliud, ita ut alius deinde subjecti sit accidens; sed si à suo proximo migrat, esse desinit. Hæc ille.

Dices: Calor solus ex igne transit in aquam; non autem cum ignis aliqua portiuncula. Ergo nec verum est Effatum, nec distinctiones & responsiones allatæ.

Resp. Ad antecedens, negando calorem ex igne transire in aquam. Dum enim ignis calefacit aquam, movetur calor, non ut è subjecto in subjectum, sed ut à causa efficiente in patiens: calor enim, qui est in aqua, non fuit in igne, sed est ab igne nec est idem numero calor, qui fuit in igne, sed est ei similis ab ipso igne prognatus.

Dices iterum: Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu. Ergo à sensu res vel rei species defertur ad intellectum.

Resp.

Resp. Distinguendo consequens: Eadem *numero* res, Nego consequentiam: eadem *genere* vel *specie* res, Concedo consequentiam. Quod enim in intellectu, est, universale est: quod in sensu est, singulare est. Etenim sensus res percipit, quatenus sunt singulares, intellectus res cognoscit, ut sunt universales. Nam licèt intellectus intelligat objectum esse singulare & individuum, non tamen, quatenus singulare est, illud apprehendit.

28. *Vnum accidens singulare non potest esse in pluribus numero subjectis, nec duo accidentia individua ejusdem speciei umquam sunt in eodem subjecto.*

Dico *accidens singulare*: de universali enim nullus ambigit: eadem enim specie risibilitas est in pluribus numero hominibus. Primum tamen Effati membrum

1. Verum est de subjectis *Inhæsionis*: cùm enim accidentia non subsistant per se, non possunt etiam per se numerari, sed juxta numerum suorum subjectorum discernuntur & multiplicantur. Si igitur unum accidens poneretur in pluribus nu-

mero ſubjectis, eſſet unum & non eſſet unum, quæ ſunt contradicentia: unum quidem ex hypotheſi: non unum propter multiplicationem ſubjectorum. Cùm ergo ignis & aqua ſint ſubjecta numero diverſa; calor, qui eſt in utroq; non eſt idem numero, ſed ſpecie tantùm.

Dices: Vna & eadem numero Oratoris vox pervenit ad aures multorum. Ergo unum idemque numero accidens ſimul eſt in pluribus numero ſubjectis.

Reſp. Ad antecedens: licèt ſit unius numero hominis vox, non tamen eſt una numero vox, ſed tot ſunt numero voces, quot ſunt auditores, ſpecie tamen eædem: nam omnis vox ſonus eſt: ſonus autem fit ex motu fracti aeris, per quem multiplicatur. Quod quomodo fiat alibi explicatur.

2. Falſum eſt, ſi iſtorum ſubjectorum unum ſit *adhærentiæ*, alterum *inhærentiæ* poteſt enim id quod eſt internum accidens unius ſubjecti, eſſe externum alterius. Linteo madefacto aut ſpongiæ ineſt humiditas, tanquam accidens externum quoniam ipſis adhæret: aquæ vero ineſt eadem humiditas, tanquam accidens internum, quandoquidem inhæret aquæ. Hinc, *aqua eſt humida*, eſt prædicatio formalis; *Linteum eſt humidum*, eſt prædicatio extrinſecus adveniens.

Nota

Nota hic obiter, Linteum propriè non dici *ὑγρὸν humidum*, sed *βεβρεγμένον madens*: id enim propriè humidum dicitur, quod insito humore tale, est, ut aqua, vinum & similia. Id autem impropriè dicitur humidum & propriè madens, cui humor in profunditate conjungitur illudque quasi penetrat. Sic linteum, vestis, lana spongia &c. impropriè & adventitia humiditate humida dicuntur.

3. Falsum est, unum accidens singulare non posse diverso modo in pluribus numero subjectis stabulari. Vnus enim idemque calor est in igne & ferro, cujus ille viscera pervadit; sed in hoc *mediatè*, in illo *immediatè*. Ergo alio atque alio modo.

Dices: Scientia, qua bonum à malo discernimus, eodem modo inest menti & voluntati. Ergo unum accidens eodem modo inest pluribus numero subjectis.

Resp. Negando antecedens: ista enim scientia *subjectivè* est in mente, *effectivè* in voluntate, cum elicit actiones, quas ratio dictat.

4. Verum est, unum numero accidens quod formæ beneficio inest, esse non posse in diversis numero subjectis: neque enim ablata forma remanere potest illud accidens.

5. Falſum eſt, unum numero accidens, qeod materiæ cauſa ineſt, in diverſis *ſucceſſivè* ſubjectis eſſe non poſſe ita enim quantitas, gravitas & omnes elementorum qualitates eædem ſunt in homine v. g. vivo & mortuo ſeu cadavere. Sed hac de re ſubtilius agimus & accuratius in Phyſicis.

6. Verum eſt, non poſſe accidens idem numero in pluribus eſſe ſubjectis *adæquatis* nec ſibi invicem ſubordinatis.

7. Falſum eſt, eſſe non poſſe idem numero accidens in pluribus ſubjectis, quorum unum alteri ſubordinatur: eſt enim malitia ſimul in voluntate & in anima, cui voluntas ſubordinatur.

8. Verum eſt de accidente *continuo* & ſecundùm ſe totum ſumpto.

9. Falſum quidam pronunciant de accidente *diſcreto*: fieri enim poſſe putant, ut idem accidens numero ſit in pluribus numero ſubjectis ratione ſuarum partium, ita ut una pars ſit in uno ſubjecto & altera in alio: ſic enim numerus eſt in diverſis ſubjectis ſcilicet unitatibus materialibus, ut ecce qnaternarius eſt unus numero, numerus in quatuor equis aut aſinis.

Sed nota 1. Numerum multis non eſſe unum quid, ſed multa ſimpliciter.

Nota 2. Licèt hic ſit ſubjectum nu-

mero multiplex, est tamen aggregatione unum: Numerus ergo tantùm est in uno subjecto. Vt enim numerus est unus *unitate aggregationis*: ita habet unum subjectum unitate aggregationis. Nam quemadmodum parietes, fundamentum & tectum absolutè sunt plura, respectu autem formæ domus sunt unum subjectum: ita quatuor equi absolutè sunt quatuor subjecta, respectu tamen numeri quaternarii sunt unum subjectum tantum.

Ex hoc & præcedenti Effato sequitur illud; *Accidens non extendit se ultra suum subjectum*. Hoc tamen.

1. Verum est *subjectivè*: accidens enim non potest esse, nisi in subjecto proprio: sic color semper est in corpore in spiritu numquam.

2. Falsum est *effectivè* vel *objectivè*: calor enim ignis agit ultra suum subjectum, cùm calefacit aquam. Et anima sentit quædam, quæ in corpore quod informat, non sunt, ut cùm mus ex antipathia sentit præsentiam felis, gallina milvi.

Secundum membrum

1. Verum est, quotiescunque contrarium accidens debet expelli: sic lignum, expulso frigore, fit calidum: ejecto autem frigore & introducto calore

non

non potest alius calor introduci.

2. Falsum est, quoad gradus: plures enim caloris gradus sibi invicem additi unum faciunt numero calorem.

3. Falsum est in lumine: in eodem enim aere sunt plura numero lumina, v.g. Solis & Lunæ, radii item multorum cereorum. Luminis namque ea natura est, ut augeri queat: aeris ea tenuitas, ut multipliciter illud auctum & quasi unitum in se recipere possit.

4. Falsum est in relatis: potest enim unus idemque homo plures habere paternitates.

5. Falsum est in imaginibus seu speciebus intentionalibus: in eodem enim speculo, intellectu & oculo possunt esse plures imagines diversarum albedinum.

29. { *Accidens nō est accidētis accidens.*
Accidens nō est subjectum accidētis. }

1. VErum est: nullum accidens esse *primum & radicale fundamentum* seu *fundamentale subjectum* alterius accidentis: cùm enim accidens non sit per se, sed in alio, non potest sustentare aliud in seipso.

2. Falsum est, accidens esse non posse *subjectum proximum, secundarium* & *subordinatum* alterius accidentis: ita enim

enim quantitas est subjectum qualitatum corporearum: Subjectum, inquam, proximum & secundarium: nam & ipsa quantitas unà cum istis qualitatibus tandem recipitur in substantia, ut in ultimo principali subjecto.

3. Verum est de subjecto *Quod*: nullum enim accidens potest ut *Quod* seu *principaliter* sustentare aliud, alioqui foret substantia, quæ est primum fundamentum, quod modò dixi, accidentium. Sic licèt bonitas & malitia proximè recipiantur in voluntate; bonitas tamen, malitia & voluntas ipsa sunt in anima ut subjecto *Quod*, scilicèt ultimò hæc omnia recipit.

4. Falsum est de subjecto *Quo*: ita enim media Quantitate substantiis insunt reliqua accidentia sensibilia: cur enim Angelus tangi non potest? quia quantitate vacat:

Tangere enim & tangi nisi corpus nulla potest res.

Et potentiæ sensitivæ, quæ qualitates utique sunt, adeoque accidentia, ut subjectum *Quo* recipiunt species intentionales. Motus quoque accidens est corporis naturalis, motui tamen proximè inest velocitas & tarditas: corpus autem naturale velox & tardum non est, nisi ratione motus.

5. Ve-

5. Verum est, unum accidens *per se* non posse alterius esse subjectum, quia nullum accidens per se est: foret enim substantia.

6. Falsum est, unum accidens, *ut est in alio*, non posse alterius esse subjectum quia potest unum accidens beneficio alterius recipi in subjecto, ut color per & propter superficiem inest corpori: quantitas enim propinquior est materiæ, quàm qualitas. Hanc ergo illius interventu suscipit materia.

7. Verum est de subjecto *inhærentiæ*: licèt enim accidenti tribuatur accidens, ut albedini vis dissipandi visum, non tamen ei tribuitur, tanquam subjecto, sed tanquam causæ.

8. Falsum est de subjecto *occupante* seu *objecto*: in confesso enim est apud omnes, sonum auditus, qualitates tactiles tactus objectum esse.

9. Falsum est, non posse accidens esse subjectum *attributionis*, *prædicationis* seu *de Quo* rectè quippe dicitur, *flavedo est color*. Vbi tamen flavedinis non accidens esse colorem, sed verum genus, nullus, nisi in Philosophia hospes, ignorat.

10 Verum est fortè de accidente *prædicabili* falsum de *prædicamentali*.

11. Verum est, Accidentis, *ut accidens*

dens est, non esse aliud accidens.

12. Falsum est, Accidentis, *ut subjectum est*, aliud accidens non esse: accidens enim, dum aliud accidens in se recipit, respectu ejus non est accidens, sed subjecti naturam induit.

13. Falsum est de accidentibus *subordinatis*, qualia sunt Quantitas & Qualitas.

14. Verum est de accidentibus *disparatis*, qualia sunt flavum & dulce, quorum nec hoc in illo, nec illud in hoc, sed utrumque est in aliquo tertio, puta melle.

15. Falsum est, Accidens non esse accidentis accidens, si ambo ista accidentia accidant eidem subjecto: calor enim accidit igni: calori verò aliud accidens adjicitur, nempe levitas: levitas ergo attribuitur calori, sed quia & hic & illa igni, tanquam subjecto communi accidit: neque enim unum accidens sustentat aliud, nisi quatenus est in subjecto. Qua de re vide 4. Metaphysic. cap. 4.

Brevius dic:

1. VErum est, si subjectum comparetur ad accidens, ut præbens ei fulcrum: cùm enim accidens per se non

non subsistat, quomodo alterius subjectum fuerit?

2. Falsum est, si subjectum comparetur ad accidens, ut potentia ad actum: ita enim accidens formæ rationem suscipit, ut color respectu superficiei.

3. Falsum est, si subjectum comparetur ad accidens, tanquam causa ad effectum: ita enim, quia unum accidens potest esse causa alterius, ut humor saporum, ideo & subjectum esse videtur.

30. *Accidens contradictoriè opponitur substantiæ.*

CRudum hoc videtur & durum: subsiste & audi.

1. Falsum est de accidente *prædicabili*, quod potest esse substantiale.

2. De accidente *prædicamentali*: distinguo: nam

1. Verum est, opponi contradictoriè secundùm attributa quædam: accidens enim est in subjecto, substantia non item, cùm per se subsistat. *Subsistere* autem & *non subsistere*, *esse* item *in subjecto* & *non esse in subjecto* sunt contradictoria.

2. Falsum est, esse contradictoria *per identitatem essentiæ*.

3. Verum est, opponi contradictoriè *propter similitudinem quandam*, quæ inter

ter hæc & contradicentia intercedit. Quemadmodum enim contradicentia medium non agnoſcunt (quicquid enim in mundo eſt vel homo eſt, vel non-homo) ita inter ſubſtantiam & accidens propriè nihil interjacet intermedium.

4. Falſum eſt, *ſecundùm ſe* eſſe contradictoria: certum enim eſt, in omni contradictione alterum terminorum eſſe affirmantem ſive poſitivum, alterum verò negantem. Quod hic locum non habere ex eo patet, quoniam Subſtantia & accidens ſunt termini affirmantes.

CAP. VI.

DE QVANTITATE.

QVantitatis multæ paſſim vel ſignificationes, vel diſtinctiones, vel diviſiones circumferuntur: noſtro inſtituto hæ ſuffecerint.

1. Sumitur Quantitas pro ſola quantitate *continuate permanente*, quæ vocatur in Scholis. *Magnitudo & Moles.*

2. Pro *continua extenſione* ſive *permanente* ſive *ſucceſſiva*.

3. Pro *extenſione corporea*, ſive *continua* ſit, ſive *diſcreta*.

4. Pro quavis *extenſione* & quantitate, ſive molis illa ſit, ſive virtutis.

Hoc

Hoc ut intelligas, ſciendum eſt, duplicem eſſe Quantitatem, unam *Perfectionis* ſeu *virtutis*, aliam *Extenſionis* ſive *Molis*. Quantitas virtutis ea eſt, ob quam res aliquæ dicuntur aliis perfectiores vel æquales in perfectione. Sic Angelus hominem excedens in perfectione dicitur habere majorem quantitatem perfectionis: in his enim, quæ non mole magna ſunt, hoc dicitur majus eſſe, quod melius eſt. Quantitas extenſionis ſeu molis eſt forma accidentalis habens partes extra partes ex natura ſua, id eſt, partes aliquo modo inter ſe diſtantes & facientes aliquam molem ſeu extenſionem.

Item una eſt extenſio, per quam partes ſunt extra partes, non verò totum extra ſe, ut videre eſt in linea, ſuperficie & corpore, & hæc coincidit cum extenſione molis; altera, per quam totum eſt aliquo modo extra ſe, quatenus ſcilicet eſt ita totum hic, ut etiam ſit alibi ſimul totum. Sic Deus totus eſt in cælo & totus in terra, anima rationalis tota eſt in capite & tota in pede. Et hæc extenſio vocari ſolet *virtualis*, ideoque etiam reduci ad quantitatem virtutis.

Vel Brevius.

1. SIgnificat Quantitas quantitatem *intelligibilem & transcendentalem*, quam etiam Angeli admittunt.

2. Quantitatem *sensibilem & prædicamentalem*, quæ solis rebus corporeis competit. Vnde *Extensiva* dici solet sive Molis quantitas, ac comprehendit sub se Magnitudinem & Multitudinem.

2. Impropriè significat Quantitatem intensivam sive intensionis, virtutis & perfectionis, quæ in creaturis est qualitas in creatore substantia, saltem *analogicè participativè & permissivè*,

EFFATVM 31.

Ex non quantis non potest fieri quantum.

Indivisibile additum indivisibili non facit illud majus.

SI quantum quanto addideris; *majus*, non *magis* feceris: adjunge uni lineæ & alteram, majorem illam lineam reddes, magis lineam nunquam efficies. At conjunge unum Angelum cum alio, nec majorem nec magis Angelum efficies, quia Angeli sunt indivisibilia substantialia

ſtantialia nullum partium numerum habentia. Tamen Effatum diſtinguo.

1. Verum eſt, ex iis, quæ nec *actu*, nec *potentia* quanta ſunt, quantum, id eſt, magnitudinem fieri non poſſe. Adde punctum puncto, non reddes illud majus, ſed remanebit ſemper, quod antè tibi erat, punctum, eo ferè modo, quo jam dixi de Angelis.

2. Falſum eſt, ex non-quantis *actu*, *potentia* tamen quantis, quantum actu fieri non poſſe. Ideo ex pluribus unitatibus non-quantis actu, potentia tamen quantis, fit numerus actu quantus. Vnitate enim, imò Zero addito vel ciphra augeri & majorem reddi multitudinem, ſolenne eſt in Arithmetica, & vel ipſis agricolis notiſſimum.

3. Verum eſt per modum *Continuationis* & in quantitate *continua* ſive *magnitudine*: neque enim punctum, quod dixi, puncto additum majus aut efficit aut efficitur. Quod enim rem aliquam majorem efficit, id debet eſſe in illa & extra illam adeoque certum habere partium numerum: hoc autem in indiviſibilibus & partes ſeu quantitatem nō habentibus fieri non poſſe, ſua luce claret, niſi velimus ſtatuere, duo contradictoria ſimul & ſemel eſſe vera. Et ſanè videmus ſcientiarum omnium & habituum cho-

rum,

rum, potentiarum naturalium apparatum passionum & patibilium qualitatum congeriem ac quicquid tandem similium est accidentium, nihil planè magnitudinis aut quantitatis addere Aristoteli, Alexandro aut Gustauo, quia nihil fit majus, nisi per id, quod ejusdem est rationis atque generis. Qualitas autem & quantitas toto genere differunt.

4. Falsum est de quantitate *discreta* sive multitudine & per modum *discretionis*. Vnitas enim, ut modò dixi, unitati addita constituit numerum. Vnitas autem numerus non est, sed numeri duntaxat initium. Vnde licet indivisibile additum indivisibili non efficiat illud majus, facit tamen plus, ut habetur 3. Metaph. c. 4.

Hinc facilè solves illud: Omne compositum ex indivisibilibus est indivisibile. At numerus constat ex indivisibilibus, puta ex unitatibus. Ergo numerus est indivisibilis, & sic, quia omnis quantitas non erit.

Facilè, inquam, hoc solvitur: Licèt enim compositum ex indivisibilibus, quod spectat ad formam continui, sit indivisibile, sub forma tamen discreti est divisibile: quamvis ergo numerus sit divisibilis; ratione tamen aggregationis componitur ex unitatibus indivisibilibus,

quæ

quæ manēt semper distinctæ & indivisibiles. Vnitas enim non est quantitas actu, sed potentia, quia per sui multiplicationem producit quantitatem, scilicet numerum: numerus enim habet subjectum unum unitate aggregationis. Nam Quemadmodum unus numerus est unus unitate aggregationis: ita sufficit unitati individualis alicujus numeri, habere unum subjectum unitate aggregationis.

Nota, Cùm dico unitatem indivisibilem, loquor ex mente vulgò Philosophantium: neque hic discutiendam mihi proposui illam quæstionem, cujus affirmativam falsam existimo.

32. *Quantitatis nulla est actio.*

1. VErum est, *per se*, *primariò*, *formaliter* & ut quantitas est, nullam esse quantitatis actionem, vim & efficaciam in rebus vel mutandis vel alterandis: nam 1. omnis actio est contrarii in contrarium. At quantitati nihil est contrarium. Ergo quantitatis nulla est actio. 2. omnis effectio convenit formis substantialibus & qualitatibus: quantitas autem nec forma substantialis est, nec qualitas 3. Quantitas imitatur naturam inertis materię, à qua resultat & emanat:

ma-

materiæ autem proprium eſt pati, non agere.

Si verò quanta nonnumquam aliquid efficiunt, id non eſt à quantitate, ſed ab aliis accidentibus conjunctis, ſcilicet qualitatibus, prout in majori quanto major eſt virtus. Et ſic Porphyrius patriam vocavit principium effectivum, non quatenus locus eſt, quia quantitas activa non eſt, ſed ſi ſumatur cum influentiis & qualitatibus activis, quæ à cælo in ipſam terræ ſuperficiem derivantur.

2. Falſum eſt, quantitatis nullam eſſe efficaciam *per accidens*: ita enim agit quantitas per ſuum ſubjectum, quod per quantitatem tantum atque tantum operatur. Sic multitudo operantium promovet opus & magnitudo plurimum confert ad celerem lapidis deſcenſum.

3. Verum eſt de actione *reali, materiali & per tranſmutationem*, quæ *κατ' ἀντονομασίαν* & per excellentiam *actio* vocatur, quomodo in aliena materia calorem producit calor: quantitas autem quantitatem non producit.

4. Falſum eſt de actione *ſpiritali*: cùm enim quantitas per ſe ſit ſenſilis, id eſt, per ſpeciem propriam, non per alienam, ſpeciem quoque & imaginem ſui producit in ſenſorio, excitando ejus potentiam ad ſenſionem.

5. Falsum est de actione per *emanationem & naturalem resultantiam*. Sic divisibilitas est à quantitate, ut ab agente per emanationem. Sed hoc vix est agere, cùm patiens non resistat.

Dices: Homines ducuntur verbis, atque etiam vel rapiuntur vel furto subtrahuntur à seipsis. Ergo quantitas aliquid agit.

Resp. Alterius loci est disputare, an verba & voces ad Quantitatem spectent: hic sufficit dixisse, voces non agere per se & quà tales sunt, sed propter vim significandi, quam hominum arbitrio nactæ sunt.

Facessant ergo 1. Pythagoræi, qui ex nominibns fælices & infælices hominum eventus prædixisse atque omen captasse leguntur. In cujus nomine plures erant literæ, eundem prælio victorem credebant. Risum teneatis amici. Cùm enim nomen sit merum accidens & rei ab animo ficta nota; qui eam immutet, aut sortilega prædictione eventus indicet aut inducat.

Facessant 2. qui vocum murmure aut characterum formatione morbos sanare satagunt, ut cùm tollendæ aut sedandæ odontaglię hæc è collo verba suspendunt *Strigiles falcesque dentatæ dolorem dentium persanate*. Quales nugas & affa-

nias infinitas ridet cum Fernelio Riolanus. Videat quoque, cui lubet, wier. l. 2. de præstig. Dæmonum.

Dices: At sæpe ita morbos tolli contigit.

Resp. Vi vocum, Nego: Mali dæmonis astu, opera & impostura, Concedo.

Ex dictis facilè est judicare, An *figurarum ulla sit efficacia*: nam

1. *Spiritaliter* aliquid agit figura: est enim sensibile commune, quod agit in Sensorium.

2. *Materialiter* & *per transmutationem* nihil facit figura. Vana ergo sunt periapta, alligationes, suspensiones, simulachra, imagunculæ, annuli, sigilla, characteres hoc vel illo modo usurpati & similia magicæ artis monstra organaque *ἀναιτιολόγητα* nullas in natura caussas habentia, quibus admirandas in rebus imprimi vires commentantur.

3. Figura tamen cooperatur & concurrit, tanquam conditio ad agendum: ideo enim artifices sua instrumenta certis figuris efformant, ut citius, facilius, melius & promptius operentur: neque enim sine tali figura scriberet calamus. Vnde lib. 4. de cælo cap. 6. figuræ caussæ non sunt, ut aut sursum aut deorsum absolutè ferantur, scilicet elementa aut corpora

230

levia & gravia, sed ut celerius tardiusque moveantur.

33. *Quantitas est index & nota materiæ.*

1. FAlsum est de quantitate *intelligibili & transcendentali*: neque enim in Angelis materia propriè dicta reperitur.

2. Verum est de quantitate *extensiva*: hæc enim, cùm habeat partes extra partes, materia carere non potest.

3. Verum est de iis, quæ habent quantitatem *per se*: si enim quantitas est in & à materia, certè necessum est, materiam esse ubicunque quantitas est.

4. Falsum est de iis, quæ quanta sunt *per aliud*. Sic formæ substantiales, ut anima, & accidentales, ut calor, extensæ sunt, per aliud, quia sunt in corpore quanto.

Quæres, Quomodo quantitas sit à materia, cùm videatur esse à forma?

Resp. Quantitas *interminata* emanat à materia, cujus est proprietas: quantitatem *terminatam* præscribere solius est formæ.

Interminatam quantitatem vocant Philosophi, non quòd actu sit absque terminis, sed quòd ex natura sua non habeat

habeat terminos sibi certos præfixos, sub omnibus autẽ esse possit: potest enim esse magna, parva, pedalis, bipedalis, quadrata, rotunda, triangularis &c.

Terminatam vocant eam quantitatem, quæ ad hanc speciem est coarctata & oritur à forma, quæ certos postulat magnitudinis & parvitatis limites.

34. *Quantitati nihil est contrarium.*

1. VErum est *per se* ac *suapte vi*, & de quantitate ut quantitas est. Nam contraria se mutuò expellunt ex eodem subjecto: quantitas autem una non expellit, sed potius supponit alteram, puta corpus superficiem, superficies lineam. Quantitas ergo quantitati contraria non est. Et, quantitas in materia præcedit omnia contraria, estque eorum subjectum proximum. Ergo ipsa contrarium habere non potest.

Dices: Oratio vera per se contrariatur falsæ, dies nocti, æstati hyems, linea curva rectæ, superficies alba nigræ. At hæc quanta sunt. Ergo quanta contraria sunt per se.

Resp. Negando Majorem: superficies enim alba v. g. contrariatur nigræ propter albedinem & nigredinem, quas in se continet. Non ergo propter quan-

 titatem,

titatem, sed propter qualitates. Sic linea contrarium non habet, sed tanquam subjectum in se contraria admittit, rectitudinem scilicet & curvitatem. Curva itaque & recta linea per se & ut quantitates ac lineæ sunt, contrariæ non sunt, sed per accidens & ratione qualitatum. Dies & nox sibi invicem per se quoque non adversantur, sed secundùm qualitatem lucidam & obscuram. Hyems & æstas contrarietatem habent ex accessu & recessu solis, non autem ut quantitates sunt.

Dices iterum: Quicquid corrumpitur, à suo contrario corrumpitur. At quantitas corrumpitur. Ergo contrarium habet, à quo corrumpatur.

Resp. Distinguendo Minorem: Quantitas corrumpitur per se, Nego: per accidens, Concedo, secundùm esse scilicet, quod habet in subjecto contrariarum qualitatum susceptivo.

Tandem dices: Summus & imus locus sunt contrarij, quia maximè distant. At locus est quantitas. Ergo quantitati contraria est quantitas.

Resp. Distinguendo Majorem: Summus & imus locus sunt contrarii, si *absolutè & secundùm se* spectentur, Nego: si spectentur prout sunt informati diversis qualitatibus, Concedo. Et sic libenter

ter admittimus in quantitate suscipi contraria.

Præterea distinguo Majoris probationem hoc modo; Summus & imus locus maximè distant, distantia *locali*, Concedo: distantia *formali*, Nego. Hæc autem, non illa pertinet ad rationem contrarietatis. Hinc Effatum.

2. Falsum est, *per accidens*: vi enim aliena & ratione contrariarum qualitatum, quibus afficitur, quantitati aliquid est contrarium. Hyems enim & æstas, quę tempus denotant, adeoque ad quantitatem referuntur, sibi invicem contrariantur non per se, sed ex accidenti; id est, non quà quantitates sunt, sed quà conjunctas sibi habent qualitates contrarias, calorem scilicet & frigus, humiditatem & siccitatem.

3. Verum est, si contrarietas sumatur pro repugnantia formarum activarum & passivarum: ita enim quantitas secundùm essentiam contrarium non admittit.

4. Falsum est, quantitati, ut est terminus rei naturalis, nihil esse contrarium non quidem *absolutè* & *simpliciter*, sed quatenus contrarietas sumitur pro quacunque repugnantia perfecti & imperfecti, in ordine ad aliquam determinatam formam.

5. Verum eſt, *Logicè* quantitati nihil eſſe contrarium: hoc eſt, in quantitate non reperitur contrarietas Logica.

6. Falſum eſt, *Phiſicè* quantitati nihil eſſe contrarium.

Contrarietas phyſica eſt quævis diſtantia inter ea, à quorum uno ad alterum non datur tranſitus in inſtanti, ut inter locum ſuperiorem & inferiorem, inter quantitatem parvam & magnam, inter ſuperficiem albam & nigram.

Ex hoc Effato rectè ſequitur; Quantitatem magis & minus non admittere.

Nota tamen: hoc

1. Verum eſt *intenſivè* & *ſpecificè*: ita enim quantitas nec intenditur, nec remittitur.

2. Falſum eſt *extenſivè* & ſecundùm extenſionem ſive capacitatem: ita enim quantitas per augmentationem augetur, per diminutionem minuitur. Hoc eſt, quantitas poteſt extendi & contrahi, ſive major & minor fieri.

3. Falſum eſt, quantitatem non perfici magis & minus ſecundùm eſſe diverſarum ſpecierum: una enim quantitatis ſpecies altera perfectior eſt, ut contemplanti per ſè patet.

4. Verum eſt, quantitatem, ſecundùm eſſe quantitatis ſive in proprio eſſe unius ſpeciei, non perfici.

Dices:

Dices: Æquale & inæquale suscipiunt magis & minus. Ergo quantitas suscipit magis & minus.

Resp. Distinguendo antecedens: si sumantur *fundamentaliter* sive pro fundamento: Concedo: sic enim una res alteri magis est æqualis, quàm alia. Si sumantur *formaliter*, pro ipsa æqualitate & inæqualitate, Nego antecedens.

35. *A quantitate res denominantur æquales & inæquales.*

DIversimodè tamen ita denominantur: à quantitate quidem *fundamentaliter*, sive tanquam per fundamentum: ab æqualitate verò *formaliter*.

Vt hoc dicatur proprium Quantitati quarto modo,

1. Verum dicito de quantitate *propria*, id est, de magnitudine.

2. Falsum est de quantitate *impropria*.

3. Verum est de æqualitate & inæqualitate *propriè dicta*, id est, qua res sunt magnitudine æquales & inæquales.

4. Falsum est de æqualitate & inæqualitate *impropriè dicta*, hoc est de æqualitate & inæqualitate virtutum & perfectionum.

5. Verum est de denominatione & æqualitate ac inæqualitate *potentiali* sive *aptitudinali*.

 6. Fal-

5. Verum eſt, *Logicè* quantitati nihil eſſe contrarium: hoc eſt, in quantitate non reperitur contrarietas Logica.

6. Falſum eſt, *Phiſicè* quantitati nihil eſſe contrarium.

Contrarietas phyſica eſt quævis diſtantia inter ea, à quorum uno ad alterum non datur tranſitus in inſtanti, ut inter locum ſuperiorem & inferiorem, inter quantitatem parvam & magnam, inter ſuperficiem albam & nigram.

Ex hoc Effato rectè ſequitur; Quantitatem magis & minus non admittere.

Nota tamen: hoc

1. Verum eſt *intenſivè* & *ſpecificè*: ita enim quantitas nec intenditur, nec remittitur.

2. Falſum eſt *extenſivè* & ſecundùm extenſionem ſive capacitatem: ita enim quantitas per augmentationem augetur, per diminutionem minuitur. Hoc eſt, quantitas poteſt extendi & contrahi, ſive major & minor fieri.

3. Falſum eſt, quantitatem non perfici magis & minus ſecundùm eſſe diverſarum ſpecierum: una enim quantitatis ſpecies altera perfectior eſt, ut contemplanti per ſè patet.

4. Verum eſt, quantitatem, ſecundùm eſſe quantitatis ſive in proprio eſſe unius ſpeciei, non perfici.

Dices:

Dices: Æquale & inæquale suscipiunt magis & minus. Ergo quantitas suscipit magis & minus.

Resp. Distinguendo antecedens: si sumantur *fundamentaliter* sive pro fundamento: Concedo: sic enim una res alteri magis est æqualis, quàm alia. Si sumantur *formaliter*, pro ipsa æqualitate & inæqualitate, Nego antecedens.

35. *A quantitate res denominantur æquales & inæquales.*

DIversimodè tamen ita denominantur: à quantitate quidem *fundamentaliter*, sive tanquam per fundamentum: ab æqualitate verò *formaliter*.

Vt hoc dicatur proprium Quantitati quarto modo,

1. Verum dicito de quantitate *propria*, id est, de magnitudine.

2. Falsum est de quantitate *impropria*.

3. Verum est de æqualitate & inæqualitate *propriè dicta*, id est, qua res sunt magnitudine æquales & inæquales.

4. Falsum est de æqualitate & inæqualitate *impropriè dicta*, hoc est de æqualitate & inæqualitate virtutum & perfectionum.

5. Verum est de denominatione & æqualitate ac inæqualitate *potentiali* sive *aptitudinali*.

6. Falsum est de æqualitate &c. *actuali*: multæ enim sunt quantitates, quibus actu nihil est æquale vel inæquale, ut superficies supremi cœli. Et, si omnes auferrentur quantitates præter unam, quæ remaneret, non esset actu alteri quantitati æqualis vel inæqualis, sed potentia tantum.

7. Verum est de denominatione *formali* & *per se*.

8. Falsum est de denominatione *materiali* & *per accidens*. Nam à materia & accidentibus materialibus res dicuntur esse æquales & inæquales *materialiter* & per accidens.

9. Verum tantùm est de quantitatibus ejusdem speciei: neque enim superficies dicitur æqualis lineæ aut corpori, sed superficiei.

Dices: quantitati in genere nihil est æquale aut inæquale.

Resp. Distinguendo: falsissimum enim est, quantitati in genere nihil esse æquale *potentia* seu *aptitudine*. Si autem intelligatur æqualitas & inæqualitas *actualis*, iterum distinctione utendum est. Quantitati enim in genere nihil est æquale in *actu exercito*, Concedo: in *actu signato*, Nego.

Nota: æqualitas & inæqualitas aliter sumitur in quantitate *Continua*, aliter

aliter in *discreta*.

In quantitate discreta sumitur æqualitas secundùm identitatem speciei, inæqualitas secundùm diversitatem speciei: ita dicimus duos binarios esse æquales, binarium & ternarium inæquales.

In quantitate continua æqualitas sumitur secundùm identitatem mensuræ communis: inæqualitas autem secundùm diversitatem mensurarum. Ita duæ magnitudines duorum pedum singulæ dicuntur æquales: si autem una duorum, altera trium sit pedum, inæquales vocabuntur.

CAP. VII.

DE QVALITATE, ACTIONE ET Passione.

QValitas sumitur 1. pro re aliqua substantiali. Sic differentia dicitur qualitas.

2. Pro quovis accidente. Sic accidentia dicuntur *prædicari in quale*, id est, accidentaliter.

3. Propriè pro eo solo, à quo substantia denominatur qualis, & ita includit quatuor species bimembres apud Logicos non ignotas.

Actio sumitur 1. *Strictissimè* pro alteratione.

tatione, id eft, ea actione, quæ fit fecundùm qualitatem.

2. *Latiſſimè* pro quavis operatione, five phyfica illa fit, five non. Sic creatio & annihilatio actiones dicuntur.

3. *Modo quodam intermedio*, prout recipitur cum motu phyfico.

Paſſio fumitur 1. pro affectu & motu appetitus fenfitivi: fic amor, ira, odium Paffiones dicuntur.

2. Pro qualitate citò tranfeunte, ut pallor ex metu, rubor ex verecundia.

3. Pro illatione actionis.

EFFATVM 36.

Qualitas habet contrarium, magis & minus ſuſcipit.

PRimum membrum.

1. Verum eft *radicaliter*: ita enim folis qualitatibus ineft contrarietas, cùm quicquid per fe contrarium eft alteri, propriè fit qualitas. Licèt autem actiones & paffiones quoque contrarium habere dicantur, id non fit *per ſe*, fed *conſequenter* & ratione terminorum. Sic calefactio & frigefactio funt contraria propter terminos, calorem fcilicet & frigus.

Dices: Contraria funt fub eodem genere. At qualitas, cùm fit genus gene-

ralissimum, non ponitur sub alio genere. Ergo qualitati nihil est contrarium.

Resp. Ad Minorem: Licèt qualitas in communi non ponatur sub genere aliquo, nec contrarium habeat; aliqua tamen qualitas sub illo genere posita contrarium habet, cum quo sub eodem genere ponitur.

2. Falsum est de qualitatibus, quæ sub diversis sunt generibus: hoc est; non quęvis qualitas contrariatur cuilibet qualitati, sed certæ & determinatæ, neque enim calor pugnat cum luce, sed cum frigore.

3. Verum est de quibusdam qualitatibus sub eodem genere contentis, ita enim calor & frigus, humiditas & siccitas inter se pugnant.

4. Falsum est de omnibus qualitatibus: neque enim proprium & perfectum contrarium admittunt.

1. Habitus principiorum.

2. Potentiæ quædam naturales, ut visiva; intellectiva, appetitiva &c.

3. Qualitates quædam spiritales, quæ in eodem simul subjecto stare possunt; ut species albedinis & nigredinis simul sunt in eodem oculo. Idemque dicendum de omnibus speciebus sensibilibus & intelligibilibus sub prima specie.

4. Differentiæ essentiales seu specificæ

quas Aristoteles non rarò qualitates appellat, quoniam aptè respondentur ad quæstionem, qua petitur, *quale quid est*.

5. Figuræ, ut cubus, circulus, triangulus: iis enim ex 3. de cælo cap. 8. nihil est contrarium.

6. Colores intermedij in tertia specie, ut puniceus, viridis, cinericeus: alioquin uni plura essent contraria. Idem dices de odoribus, saporibus &c.

Dices: Medium inter contraria interjectum utrique extremorum cōtrariatur: potest enim à medio ad utrumvis extremorum fieri motus, ut à puniceo in album & nigrum. Ergo malè dicitur, Nulli colori medio contrarium aliquid esse.

Resp. Medium, quà medium est, non habet contrarium, quia non distat maximè ab extremis. Medium autem aliquo modo contrarium agnoscere dicitur: nam prout participat naturam contrariorum, imperfectè utrique contrariatur extremorum. Sic ceruleum, quatenus in se habet aliquid albi, est contrarium nigro, & quatenus habet aliquid in se nigri, adversatur albo.

Secundi membri ratio est, quia pleræque qualitates *successivè* generantur in subjecto, vel quia augeri & minui earum vis facilè potest.

1. Ve-

1. Verum est *concretivè*, sive de qualitate *in concreto, ratione existentiæ & singularis inhæsionis* in hoc vel illo subjecto, hoc vel illo modo disposito: hoc est, subjecta recipientia qualitates possunt dici secundùm intensionem & remissionem ejus qualitatis, cujus novum aliquem gradũ accipiunt aut acquirunt sine variatione speciei. Sive, ipsa concreta & qualia ab illis formis denominata intenduntur, adeò ut qualitates in subjectis suis secundùm gradus majores & minores, aut secundùm participationem sui majorem & minorem recipiantur. Sic homo justus potest magis & minus justus denominari: Et album, id est, albedo secundùm esse, quod habet in subjecto, intendi potest & remitti, id est, res affecta albedine potest esse magis aut minus alba, quatenus majorem vel minorem habet gradum albedinis, aut justitiæ magis vel minus est particeps. Vnde vides, concretum qualitatis non suscipere magis & minus, nisi ratione ipsius qualitatis, cujus entitativam perfectionem magis & minus participat. Vnde

2. Verum est, qualitatem suscipere magis & minus per *realem additionem & detractionem graduum*, ut secundùm varia tempora idem sit se ipso magis vel minus quale, puta calidum, album &c.

quod

quod proprie est suscipere magis & minus.

Nota: *suscipere magis & minus* non competit ulli rei, nisi per & propter qualitatem.

3, Verum est *Logicè*, id est, qualitas prædicatur cum istis adverbiis *magis & minus*.

4. Falsum est *abstractivè*, sive de qualitatibus *in abstracto*, ratione definitionis, *per se & secundùm esse essentiæ*, quod indivisibile est & invariatum manet: omnis enim essentia perfecta est, cui aliquid vel addi vel demi nequeat; Est quasi numerus, cui unitatem si addas aut demas, essentiam numeri mutes; est quasi punctum, quod si divisibile esset, non punctum, sed punctatum esset. In *abstracto* ergo qualitates *formaliter* considerantur absque respectu ad subjectum. Hinc justitia non dicitur magis aut minus justitia, licèt major sit in Aristide, quàm Antonio, nec albedo in ratione essentiæ ullum admittit gradum, quia est unus & simplex color.

5. Falsum est, qualitatem *in abstracto* non suscipere magis & minus secundùm entitatem sive gradus. Hoc est, qualitas etiam *substantivè* sumpta physicè, intenditur, quando scilicet forma cum subjecto per additionem graduum perficitur

ideo

ideo omnes qualitates, quarum concreta intēduntur & remittuntur, suſcipiunt magis & minus, quia in eodem ſubjecto magis perficiuntur.

6. Verum eſt de iis qualitatibus, quæ mutari poſſunt ſalva rei, cujus ſunt qualitates, eſſentia.

7. Verum eſt de qualitatibus primæ & tertiæ ſpeciei.

8. Falſum eſt de omnibus qualitatibus in univerſum: neque enim eæ, quæ contrarium non habent, magis aut minus ſuſcipiunt. Hinc.

9. Falſum eſt de figura: hæc enim ſequitur naturam quantitatis, cujus eſt modus.

10. Falſum eſt de iis qualitatibus, quæ ſunt accidentia propria: hæc enim nec intendi poſſunt, nec remitti, quoniam immediatè fluunt ab eſſentia, quam in indiviſibili conſiſtere quoniam diximus cùm alibi, tum Effat. 44. Cent. 1. illinc aſſumes, quæ ad hunc locum pertinere videbuntur. Dices: Potentiæ naturales ſunt accidentia propria. At potentiæ naturales intenduntur, ut patet in Heraclito & Democrito, quorum ille in fletum, hic in riſum perpetuò ſolutus legitur. Ergo accidentia propria intenduntur.

Reſp. 1. Negando Majorem: potentiæ enim naturales propria non ſunt,

quia

quia proprium ſemper ineſt, potentiæ autem naturales auferri poſſunt, & homo in inſtanti aliquo naturæ eſt ante riſibilitatem, at aptitudo ad potentiam eſt proprium, nec tolli poteſt à ſubjecto.

Reſp. 2. Negando Minorem. Quæ verò illi probandæ afferuntur diſtinguo: Democritus in riſum, Heraclitus in fletum fuit pronior, non propter *potentiam naturalem, eſſentialem & remotam*, ſed propter *potentiam accidentalem, proximam & exercitium ipſius remotæ potentiæ* quod quidem exercitium *actus aptitudinis* vocari ſolet & eſt accidens commune quod vel ob organorum diſpoſitionem, vel alias ob cauſas magis in hoc quàm in illo individuo reperitur. Vide cap. 3.

37. *Virtus unita major eſt ſe ipſa diſperſa.*

SIc hyemali tempore calor ventriculi, quoniam propter circumſtans frigus non diſſipatur, major eſt, fortior & ad digerendum multò aptior: ſic minima marmoris portiuncula in aquam injecta fundum petit & ſubſidit, quoniam virtus motiva, nempe gravitas, in marmore conjuncta eſt & unita propter partium denſitatem: at verò pumex ingens aquæ innatat, quoniam propter partium raritatem

tatem vis motrix dispergitur, adeoque minor est propter partes illas leviores & aereas.

1. Falsum est, nisi sit in certa & determinata quantitate: neque enim molossus, quò minor, eò robustior est.

2. Falsum est in omni subjecto: hinc quæ frigidi temperamenti sunt animalia brumali tempore non tam facilè viuunt, quàm æstivo.

3. Falsum est, nisi sit in certa qualitate: si enim calor ventriculi nimium intenderetur, animal exstingui necessum esset.

4. Falsum est, nisi sit modo & tempore debito ac conveniente: in febribus enim qui est calor non auget & intendit, sed debilitat & remittit naturalem.

5. Verum ergo est in aliis casibus.

38. *Actiones sunt suppositorum*,

Effatum hoc multas admittit interpretationes, distinctiones, limitationes: Nos faciliores eligemus. Itaque intelligi potest tam de causa efficiente actionum, quàm de illarum objecto.

Si primo modo sumatur, sensus hic erit; Actiones proficiscuntur à substantia singulari completa, quia ad omnem actionem opus est existentia agentis, hoc

loco,

loco, hoc tempore, certis denique instrumentis, quæ solis singularibus per se conveniunt: sola ergo supposita, id est, substantiæ primæ producunt actionem. Atque hoc sensu.

1. Verum est, Actiones esse suppositorum *denominativè*: hoc est, supposita dicuntur agere & quidem tanquam principium *Quod*, ἐνεργοῦν, *operans*, *totale* & *completum*. Dicuntur ergo actiones esse suppositorum *denominativè*, quia ultra suppositum nihil est, quod actionis denominationem suscipiat, & quia suppositum simul cum natura est unicum principium totale eliciens operationem.

2. Falsum est, Actiones esse suppositorum *originaliter*: ita enim profluunt à parte aliqua suppositi, tanquam principio *Quo*, *partiale incompleto*, ἐνεργητικῷ, *operativo*. Sic sensio & intellectio fluit ab anima, tanquam à principio *Quo*, ab homine ut à principio *Quod*.

Si secundo modo sumatur, sensus hic erit; Actiones sunt suppositorum *objectivè* & terminativè: hoc est, exercentur in singularibus, sunt circa singularia & terminantur ad singularia. Vnde. 1. Met. 1. c. 1. Actiones omnes & generationes sunt circa singularia.

1. Verum est *per se*: id enim magis sanabile est, quod singulare est.

2. Fal-

2. Falſum eſt per accidens: ita enim non, niſi per aliud, hominem ſanat, qui medetur: per ſe autem Calliam aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui ſic dicuntur, cui accidit hominem eſſe.

Dices. Socrates per ſe ſanatur. Socrates per ſe eſt homo. Ergo homo per ſe ſanatur: homo autem non eſt ſingulare, ſed univerſale.

Reſp. Plus eſt in concluſione, quàm fuit in præmiſſis; tantùm enim ſequitur, Ergo aliquis & ſingularis homo per ſe ſanatur, quod & verum eſt, non autem homo in univerſum.

Dices: Cauſis univerſalibus reſpondet effectum univerſale: ut enim hic medicus hunc ſanat hominem, ita Medicus hominem ſanare cur negabitur? Ergo non omnis actio terminatur ad ſingulare.

Reſp. Diſtinguendo antecedens: ſi vim agendi ſpectes, Concedo: ſi actionem ipſam conſideres, Nego antecedens: actio enim ipſa ad ſingularia primò terminatur.

3. Verum eſt de actionibus *tranſeuntibus* & quę ποιήσεις ſunt vel πράξεις.

4. Verum ajunt de omnibus actionibus *ſubjectivè* ſingularibus, ſi excipias actiones mentis, voluntatis & memoriæ: prio-

priores enim illæ semper occupantur in materia singulari: non enim videmus nisi singularem colorem, & Statuarius non sculpit marmor per se, sed certum aliquod & singulare marmor, nec Scriba literam generalem, sed hanc pingit literam.

5. Falsum volunt, Actiones mentis, voluntatis & memoriæ, etjam *subjectivè* singulares, tantùm & semper occupari in singularibus: posse enim versari circa universale, novi quippe domum & hanc domum, concupisco cibum & hunc cibum, intelligo singulare & universale: ita etiam objecta sensuum, qui maximè circa singularia versari dicuntur, à Physico docentur, ut universalia, & intellectus cognoscendo universale facit illud.

Dici tamen potest, Physicum v.g. dum agit de objectis sensuum agere de hoc universali colore vel sapore, quemadmodum intellectus, dum universale cognoscit, hoc universale cognoscere dicitur. *Hoc* autem singularitatis index est & nota, ut per se constat.

Multus & accuratus hac in re est Crassotus & aliquot alij, præsertim è Scholasticis, quorum scripta, quia in manibus sunt, diligens lector ipse videat: mihi, quæ memoria suggessit & suppeditavit, de-

delibasse sufficit. *Si* tamen clarius & planius videre vis,

Nota: actio potest dici suppositi *Effectivè, subjectivè, obiectivè, Terminativè*: item *denominativè* vel *Inhæsivè*: item ut *Quo* vel ut *Quod*: item *Principaliter* vel *minus principaliter*.

Actio *effectivè* semper est à supposito *denominativè* & ut *Quod*: potest tamen esse ab anima vel ab accidente *instrumentaliter* & ut à principio *Quo*: sic intellectio est ab anima.

Actio *subjectivè* semper est suppositi, ut subjecti *Quod denominativè, principaliter* & *ultimatè*: potest tamen non esse suppositi, sed partis ejus aut accidentis, ut subjecti *inhæsionis, quo, minus, prlncipaliter & mediatè*.

Objectivè in potentiis spiritalibus actio potest pro objecto habere suppositum, partem suppositi & accidens, ut cùm intellectio pro objecto habet substantiam completam, incompletam & accidens: actiones autem corporeæ pro objecto *denominationis principali* & *quod* respiciunt suppositum: possunt tamen habere partem suppositi vel aliquod ejus accidens pro objecto *minus principali, ut quo & non ultimato*.

Terminativè actio potest terminari ad suppositum, ut generatio, vel ad accidens

dens suppositi, ut alteratio, vel ad partem suppositi, ut creatio animæ humanæ in corpore humano.

Ex dictis facilè solves quicquid contra Effatum objicietur.

39. *Actiones pariunt habitum.*

1. FAlsum est de *habitu infuso*: neque enim Apostoli crebra & sæpius iterata actione assecuti sunt, ut die Pentecostes variis linguis loquerentur, nec Saulus, cùm Damascum iter haberet, sæpius antè in Christum credendo exclamavit, *Domine quid me vis facere*?

2. Verum est de *habitu acquisito*, qui est qualitas crebris actionibus comparata, disponens subjectum ad facilè, bene & constanter operandum. Sic contemplatio disponit intellectum ad ea cognoscenda, de quibus est scientia adeoque ad habitum ipsum seu scientiam acquirendum.

Quoniam verò non modò actiones habitum pariunt, sed & ab ipso habitu operationes profluunt,

3. Verum est de iis actionibus, quæ habitum præcidunt, sic enim ex frequenti & assidua contemplatione longaque rerum observatione acquiritur scientia.

4. Fal-

4. Falsum est de iis actionibus, quæ sequuntur habitum. Sic, qui scientiam est adeptus, res considerare & contemplari aptus est.

Nota 1. Hæ operationes in eo conveniunt, quod & antecedentes & consequentes ejusdem sunt speciei, ut; si habitus sit Dialectica, tam priores quàm posteriores sunt Dialecticæ operationes: differunt autem, quod posteriores operationes sunt perfectiores & expeditiores prioribus.

Nota 2. Operationes illas dici posse priores & posteriores duobus modis, ratione scilicet ejusdem subjecti vel diversorum: sic contemplatio in Magistro est prior, in discipulo posterior ratione diversorum subjectorum: in discipulo autem operatio, qua discit, est prior, & qua contemplatur, est posterior ratione ejusdem subjecti.

40. { *Non datur actio in distans.*
Omnis actio fit per contactum.
Movẽs & mobile debent esse simul. }

MVltis super hac re agam in quæstionibus physicis. Hic pro instituto paucâ delibabo.

Nota: *Contactus* duplex est; unus *verus, corporalis, mathemathicus, quantitativus molis*, sive *suppositi*; *alter improprius, virtualis* sive *virtutis*.

Contactus *suppositi* dicitur, cum agens & patiens sese per suam substantiam & immediatè contingunt, vel ita conjuncta sunt, ut à se mutuò nihil distent: qualis est contactus ignis & ligni in foco.

Contactus verò *virtutis* dicitur, quando res una contingit alteram non per suam substantiam *immediatè*, sed alicujus virtutis & qualitatis interventu. Sic ignis calore suo tangit sedentem apud focum & omnino quicquid non est igni contiguum, continetur tamen intra *sphæram activitatis illius*.

Vbi per *sphæram activitatis* intellige certum ac definitum spatium, intra quod agens possit agere, non extra. Vt enim agentis naturalis virtus finita est: ita & ei à natura præstitutum est spatium, intra quod agat.

Dicta verò est *sphæra activitatis*, quod agens naturale amotis impedimentis in orbem agat, ut in igne satis apparet.

1. Verum est, inter agens & patiens debere esse contactum *suppositi*, vel saltem *virtutis*. Sic Sol agit in ea, quæ sunt in visceribus terræ, non quod ibi sit substantia solis, sed quia illuc virtus ejus diffunditur. Et Luna virtute trahit fluxus & refluxus maris. Ignis non calefacit corpus procul dissitum, nisi aerem contiguum calefaciat. Et ratio est, quia 1. Experien-

perientia constat, aliquo corpore inter agens & patiens interjecto, agentis actionem impediri, quia scilicet corpus illud virtutem actionemque ab agente dimanantem interrumpit. 2. quia si inter agens & patiens non opus sit contactu, saltem virtutis, poterit agens quodvis in rem longissimè distãtem agere & sic nulla erit *sphæra activitatis*, quod experientiæ manifestò repugnat.

Dices: Magnes attrahit ferrum, non attracto aere intermedio. Ergo potest fieri actio sine ullo omnino contactu.

Resp. Negando consequentiam. Magnes enim in aerem vim quidem suam diffundit, in illo tamen non edit effectum quem producit in ferro, propter diversitatem materiæ: neque enim ad effectum aliquem producendum satis est ipsa agentis virtus, sed prætereà in materia certa quædam dispositio requiritur.

Dices: Magnes immutat ferrum, etiam interposito corpore denso & solido: posito enim ferro supra argentum & magnete subtus, movebitur ferrum ad motum magnetis concitatissimo cursu ac recursu prout magnes ab aliquo agitatur argento medio nihil patiente. Ergo nihil videtur diffundi per medium.

Resp. Vim magnetis esse quandam participationem cælestis proprietatis &

influxus. Unde ſicut influentiæ cæleſtes penetrant corpora etiam denſiſſima & in magna diſtantia: ita hæc virtus proportione ſervata. Unde quod dicitur; *argento nihil patiente*, intelligitur ſolùm de paſſione illa ſenſibili, qualis eſt motio & concitatio ferri, non autem de quacunque alia alteratione. Dici etiam poſſet, permeare virtutem illam per poros argenti, quos habet plurimos, vel certè, non penetrare quidem corpus illud, ſed interventu interfuſi aeris continuò pervenire uſque ad ferrum.

2. Falſum eſt, ſemper fieri actionem per contactum *molis* ſive *ſuppoſiti*.

3. Falſum eſt, agens *primarium* debere ſemper *immediatè* tangere paſſum: manus enim mediante baculo movet lapidem, quem immediatè non tangit.

4. Verum eſt, ſi fiat inter ea quæ conveniunt in communi materia & contrarietatis rationem ſubeunt, ut ſublunaria.

5. Falſum eſt, ſi in materia communi non conveniunt, ut ſublunaria & cæleſtia.

6. Falſum eſt in fine, ut cùm aurum abſens movet avarum.

7. Falſum eſt cùm generatur ſimilitudo. Sic ſi quis hodie apud Moſchos generetur Guſtavo ſimilis, non eſt contactus.

41. *Actio & Passio unum sunt.*

1. VErum est, *realiter* unum & idem esse, tum quia eadem res, ut ab agente fluit, *Actio*, ut in patiente recipitur, *Passio* nuncupatur, tum quia utraque *subjectivè* est in patiente: cùm enim actio sit motus, motus autem in mobili, ut in patiente, certè tam Actio, quàm Passio in patiente erunt *subjectivè*, licèt *effectivè*, *causaliter & originaliter* sint in vel potius ab agente. Sic actio ignis, quæ est calefactio, non recipitur in igne (alioquin ignis calefaceret seipsum) sed in alio quodam subjecto, in quo amittit nomen & vocatur *Passio*. Vnde Arist. 2. de an. actus agentium in eo, quod patitur atque disponitur esse, inesse videtur. Et 3. de an. c. 2. Actio passioque non in agente est, sed in eo, quod patitur.

2. Falsum est, *formaliter* unum esse, quoniam *Actio* & *Passio* diversas habent definitiones, essentias, quidditates, formalitates, è quibus sumitur distinctio formalis. Sic enim *Actio agentis*, *Passio patientis* est actus.

Distinguuntur ergo *Actio* & *Passio* non *realiter* & reipsa, sed *formaliter*.

3. Verum est, si *Actio* & *Passio* profluxu moventis & mobilis sumantur.

 4. Fal-

4. Falsum est, si *Actio & passio* sumantur pro actu & effectu agentis: ita enim natura & toto genere seu prædicamento differunt.

5. Verum est esse unum, quoniam forma, quæ transfunditur, eadem est, ut in calefactione aquæ eadem caliditas est, cujus partes ab igne in aquam paulatim introducuntur.

6. Falsum est, unum esse terminis ac relationibus: nam in verberatione actio seu percussio activa oritur ab igne & recipitur, desinit ac terminatur in aquam: è contrà Passio est relatio patientis ad agens, sed tamen unus & idem ictus est.

42. *Quod agit agendo repatitur.*

ID est, agens non modò agit in subjectum patiens, sed ab eodem quoque repatitur, ut cùm quis agit in parietem percutiendo, paries reagit in manum & in eadem producit dolorem. Vnde patet, Reactionem esse, cùm quod patitur quasi injuriam reponit vicissimque in illud agit, à quo patitur. Hoc

1. Verum est, si agens sit naturale & corporeum: hinc manus percutientis repatitur à pariete.

2. Falsum est, si agens sit incorporeum & ma-

& materiam non habeat cum patiente communem: tunc enim, dum agit, agens non repatitur: neque enim Angelus agens in ista inferiora, aut cælos fortè rotans, repatitur, vicissim, ab illis movetur aut ulla ratione defatigatur, quia non habet materiam.

3. Verum est, si agens & patiens eandem materiam, sed formam habeant diversam & qualitates contrarias, ut ignis & aqua.

4. Falsum est, si agens materiam quidem habeat, sed diversam à patiente, saltem quoad dispositiones. Hinc cœlum, dum motu & influxu suo movet sublunaria, nihil repatitur ab iis, quia materia cœlorum & inferiorum corporum est diversi generis. Vnde

5. Falsum est, agens *æquivocum* semper repati: cœlum enim, quod nõ agit per qualitatem contrariam, nihil repatitur.

6. Verum est, si agens agat actione *physica* & *reali*, itemque per qualitates contrarias.

7. Falsum est, si agens agat actione *spiritali* & *intentionali*, quia tum non agit per qualitates contrarias: objectum enim agit in potentiam, ut color in visum, non tamen patitur à visu, & sensus externi ab internis non patiuntur, licèt illi in hos agant: ratio est, quia non agunt

& patiuntur per qualitates contrarias.

8. Verum est, in motu locali: ambulans enim defatigatur, quemadmodum & qui sarcinas loco movet.

9. Verum est in motu alterationis, in quo corpora contigua contrariis certant qualitatibus.

10. Falsum est in motu generationis: quod enim generat, dum generat, nec generatur, nec patitur aliquid à suo generato. Non inficior tamen, etiam in ipso motu generationis posse generans alia ratione pati & defatigari.

11. Falsum est, si patiens sit nimis debile: si enim calor ferventissimus & summus admoveatur frigori tenuissimo, patietur quidem frigus, sed nihil prorsus reaget.

12. Falsum est, si agens sit nimis remotum à patiente, adeoque extra *sphæram*, ut loquuntur, *activitatis* ejus: hoc est, cùm virtus patientis non potest pertingere usque ad agens ob nimiam ab ipso distantiam, tunc agens aget sine repassione. Certùm enim est fieri posse, ut agens ob virium, quibus pollet, excellētiam patiens attingat per aliquod spatium, per quod tamen patiens vicissim agere non possit. Sic etiamsi Sol actionem aliquam terræ recipere posset, terra tamen à Sole patiens in illum non rea-

reageret, quia virtus terræ ex tanto intervallo ad Solem pertingere non poteſt.

13. Verum ergo eſt, ſi agens & patiens ſint in eadem ſphæra activitatis: agentia enim finita non agunt, niſi per ſpatium determinatum.

14. Verum eſt, ſi agens & patiens ſint *immediata* & conjungantur. Licèt enim fieri quandoque poſſit, ut patiens ab agente remotum in illud reagat, hoc tamen ſemper verum non eſt: neque enim ignis à carne in lebete cocta quicquam repatitur, quia non caro, ſed aqua imò lebes eſt immediatum patiens.

15. Verum eſt, reagere patiens ſecundùm eandem contrarietatem qualitatum & ſecundum eandem partem: ſi enim ferrum candens immergatur aquæ, illud in hanc & hæc in illud viciſſim agit, non tantùm ſecundùm eandem partem, ſed etiam ſecundùm eandem qualitatum contrarietatem, calorem puta & frigus.

16. Verum eſt, reagere patiens vel ſecundùm eandem actionis ſpeciem vel diverſam: cùm enim ſerra finditur lapis aut lignum, obtunditur & hebetatur, ſerra, non finditur.

17. Falſum eſt, reactionem fieri ſemper ſecundùm eandem ſpeciem. Patet hoc in eodem exemplo.

18. Verum eſt de corporum conti-

guorum alteratione, in quorum utroque gradus sunt, qui inter se certare primis qualitatibus possunt, ut cùm ferrum ignitum in aquam demergitur, calefit aqua & frigesit ferrum. Ita in ventriculo calor naturalis etsi convertere nutrimentum potest & digerere in substantiam aliti, tamen & ipse languesit & quasi delassatur, cùm tanta est frigiditas nutrimenti, ut resistere aliquo modo possit.

19. Falsum est, si non sint gradus, qui resistant: út, cùm in magnam copiam aquæ fervidæ guttulla frigidæ infunditur, non fit repassio aut mutatio in fervente.

20. Falsum est de agentibus virtute, ut de cælis.

21. Falsum est in objectis sensuum: cùm enim color movet oculos, in colore non fit repassio, ut nec in aqua, cùm humectat manum.

Dices contra Reactionem: Actio fit à valentiori, &, Quicquid patitur, à fortiori patitur, Ergo non datur Reactio. Si enim hæc daretur, agens & patiens essent æqualis virtutis vel inæqualis. Non æqualis, quia sic nulla fieret actio, quia nulla est præcellentia: non inæqualis, alioquin id, quod debilius est, non ageret, sed pateretur tantùm. Ergo non daretur ulla reactio.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Fal-

1. Falsum est *absolutè*, & si actio sumatur ut actio est: ita enim quævis impressio cujuscunque qualitatis actio est & fieri potest etiam ab inferiore virtute & minus valido agente, ut cùm flocci aliquot nivis manum contrectantis frigore afficiunt.

2. Verum est, si actio sumatur *complicatè*, ut perfecta est & cum finali victoria: quod enim aliud à statu suo dejicere debet, ei viribus præpoleat necesse est. Hinc quia calor nivem contrectantis major est frigiditate nivis, eam tandem debellat adeoque solus egisse censetur non absolutè, sed quoad victoriam. Sic in cicuta tanta frigiditas est ut calore naturali prorsus suffocato exstinguat hominem. Atque hinc solutum manet totum argumentum.

43. *Generatio unius est corruptio alterius, & contrà.*

1. FAlsum est apertè in sensu *Logico, Metaphysico, reali, identico & formali*: hoc est, *propriè definitione & formaliter*, quasi unius generatio sit *propriè, formaliter, realiter*, & *secundum rem* alterius corruptio: sive, quasi generatio & corruptio idem sint: constat enim, hæc duo diversas habere rationes

formales, quia generatio est quid positivum, corruptio negativum: illa enim tendit ad esse, hæc ad non esse. Corruptio ergo non est generatio, nec contrà, nisi dicas fieri posse, ut idem simul sit ens & non-ens.

2. Falsum est *causaliter* sive in sensu *physico* & *causali*, quasi unius generatio sit causa, cur alterum corrumpatur, aut unius corruptio sit causa, cur alterum generetur; quia privatio causa propriè non nominatur.

3. Verum est *consecutivè*, *concomitanter*, *consequenter*, *metonymicè*, *in sensu figurato*, *concomitantiæ* & per necessariam connexionem, ita ut corruptionem unius rei sine mora semper naturali sequela excipiat, sequatur & comitetur generatio alterius: hoc est, quotiescunque unum corrumpitur, statim aliud necessariò generetur & retrò. Causa hujus vicissitudinis est materia, quæ nec potest esse sine forma, nec sub duabus simul consistere. Hæc ergo, dum una forma exuitur, alteram induit, & ideo unius corruptio est alterius generatio: vicissim verò, unius generatio est alterius corruptio, quia cum materia formam unam recipit alteram deponit ob rationem jam allatam.

Dices: Cum moritur homo, intro-

dicitur forma cadaveris & tamen forma hominis, puta rationalis anima: quia immortalis est, non corrumpitur. Ergo generatio unius non est corruptio alterius.

Respond. Distinguendo antecedens: anima humana quoad substantiam non corrumpitur, quia post mortem hominis manet superstes, Concedo: quoad officium & conjunctionem cum corpore, Nego antecedens: corrumpitur enim ejus actus informandi corpus & ejus unio cum corpore, adeò ut pereant omnes ejus præcedentes dispositiones cum potentiis vegetativis & sensitivis, quas habet cum corpore communes. Et sic, generatio formæ cadaveris in homine est corruptio unionis animæ humanæ cum corpore & actualis ejus informationis. Vnde neganda est consequentia.

4. Falsum est, quod Hugo Senensis ait, in solis elemẽtis obtinere veritatem suam hoc Effatum. Nam ex Aristot. 1. de gen. text. 17. satis liquet, etiam in mixtis valere, ut alibi multis probabitur.

5. Verum est, in omnibus substantiis, saltem *completis, perfectis* & *corporeis*, generationem unius semper & immediatè esse alterius corruptionem & contrà, idque vel *simpliciter* vel *secundùm quid*.

6. Verum est in omnibus formis *accidentalibus*, quæ habent contrarium:

ne-

neque enim contraria simul & semel esse possunt in eodem subjecto.

7. Falsum est in iis formis *accidentalibus*, quæ contrarium non habent: lux enim non habet contrarium, sed privationem, adeoque ad ejus generationem nullius formæ abolitio sequitur & generationem scientiæ non comitatur formæ alicujus corruptio, cùm ignorantia non res, sed privatio rei sit.

8. Verum est, substantialis omnis formæ sive corruptionem sive discessum & separationem à materia consequi & succedere novam formam: alioquin enim materia maneret aliquandiu sine forma quod fieri non posse docent Physici.

9. At falsum est semper corrumpi formam substantialem priorem antea, quàm introducatur alia in materiam: Sic, cùm moritur homo, invehitur in corpus forma cadaveris, non tamen exstinguitur anima.

10. Falsum est, generationem unius *præcisè* esse corruptionem alterius, seu unius tantùm: accidit enim nonnumquam; ut duorum aut plurium corruptionē unius sequatur generatio, & vice versa, unius corruptionem plurium excipiat generatio, ut ecce, cùm, ex oleo & cera unus excitatur ignis numero, cùm ex vino & melle miscetur mulsum; cùm

ex

ex variis medicamentis emplastrum aut collyrium componitur, cùm ex auro & argento electrum conflatur: multorum corruptio unius est generatio: at, cùm comburitur viride lignum, unius corruptio multorum est generatio, nascitur enim aqua, aer, ignis &c.

11. Verum est in generatione & corruptione *simpliciter*, ut ex dictis patet.

12. Falsum est in generatione & corruptione *secundum quid*. Cùm enim crescit homo, generatur & nascitur secundùm quid homo, sed non, producitur anima rationalis, licèt alimenti forma corrumpatur. Et: cùm decrescit homo, secundùm quid perit, formam tamen nullam amittit; nisi contendas partialibus formis in composito esse locum, qua de re jam disputare non lubet.

CAP. VIII.

DE CONTRARIIS.

CO*ntraria* sumuntur 1. *strictissimè* pro qualitatum oppositarum pugna.

2. *Latius* pro iis oppositis, quorum utrumque est res positiva.

3. *Latissimè* pro omni oppositione. Et sic hoc nomine insigniuntur non modò *Adversa* sive *Contraria* strictissimè

sumpta,

ſumpta, ſed etiam *Relativè*, *Privativè* & *Contradictoriè oppoſita* atque ipſa etiam *Diſparata*.

44. *Quot modis dicitur unum Oppoſitorum, totidem dicitur & alterum.*

1. Abſolutè falſum eſt: *ſanum* enim & *inſanum* ſunt oppoſita, *ſanum* tamen dicitur de corpore & animo, juxta illud; Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano: *inſanum* verò de animo quidem dicitur, de corpore non dicitur. Nullus enim Latinè loquentium eum, qui æger à corpore eſt, inſanum unquam dicendum cenſuit.

2. Falſum ergo eſt, tot eſſe *ſignificata* unius oppoſitorum, quot alterius.

3. Falſum eſt, tot eſſe unius oppoſitorum *ſuppoſita*, quot alterius: neque enim tot ſunt patres, quot filij; tot Præceptores, quot diſcipuli; tot Reges, quot ſubditi.

4. Falſum eſt, ſi oppoſita ſumantur *materialiter*: neque enim neceſſe eſt, tot eſſe res albas, quot nigræ ſunt, aut contrà.

5. Verum eſt, ſi oppoſita ſumantur *formaliter*: neque enim plures ſunt ſpecies albedinis quàm nigredinis, aut vice verſa.

6. Verum est quoad genera seu prima ac suma capita.

7. Falsum est quoad modos singulos:

8. Verum est ratione oppositionis sive quatenus oppositum est.

9. Falsum est *simpliciter* & absque respectu ad oppositionem, sive quatenus non est oppositum. Vtrumque patet in substantia & accidente.

10. Verum est hoc sensu; Qui tenet quid & quotuplex sit unum oppositorum is simul intelligit quid sit & quod modis dicatur alterum, ut si sciam quid & quotuplex sit principium, ignorare non possum, quid & quotuplex sit principiatum sive id, quod principium habere dicitur. Et, qui novit, aliquid dici genere, specie & numero *idem*, illi, totidem modis dici *differens*, certò statuere licèt.

45. *Contrariorum uno posito ponitur alterum.*

1. FAlsum est, una specie posita alteram necessariò poni eodem tempore, ut patet ex nascentis mundi exordio: primùm enim bruta, post homo fuit conditus, & tandem ex animalibus solus homo futurus est; bruta omnia interitura. Et sanè, si omnes homines sunt sani, non est necessum, aliquem esse ægrum: potest ergo dari sanitas, licèt non sit morbus.

2. Falsum est, ubique, si unum contrariorum sit etiam alterum esse: neque enim si bonum sit principium mundi, sequitur malum ejusdem esse principium.

3. Verum ergo est hoc sensu; Contrariorum unum non est prius altero natura & ratione generis ac prout ad universi conservationem & perfectionem conferunt ut patet ex 2. de cœlo cap. 3. Res enim ipsæ hac contrariarum virium & naturarum mitigatione facilius conservantur: quis enim, obsecro, rerum status futurus erat, si omnia essent calida? quis stupor, si omnia frigida? quæ miseria, si semper tenebræ? quæ lassitudo si semper dies?

4. Verum est, uno contrariorum posito poni alterum *actu* vel *potentia*: idque aliquando in alio, aliquando in eodem subjecto, sed *successive* & alio atque alio tempore.

5. Falsum est, alterum poni actu & respectu ejusdem numero subjecti ejusdemque temporis.

6. Verum est, quando utrumque inest mutabiliter.

Dices: Contrariorum uno posito negatur alterum; non ergo potest poni.

Resp. 1. Distinguendo antecedens: nam

1. Verum est in contrariis *immediatis* ita

ita enim posita sanitate negatur ęgritudo quia non possunt simul & eodem tempore isthæc existere in eodem subjecto.

2. Verum est respectu *ejusdem numero subjecti*: Petrus enim sanus negatur esse æger.

3. Falsum est respectu *diversorum subjectorum*: neque enim posito calore in igne negatur & tollitur frigus ab aqua.

4. Verum est etiam respectu *ejusdem subjecti* in contrariis *mediatis* uno posito negari alterum, licèt uno sublato non, nisi *contingenter*, ponatur alterum: ut, si paries est albus, non potest idem esse niger, saltem qua parte albus est: si autem albus non est, non sequitur *necessariò* nigrum esse, quia potest esse ruber.

Resp. 2. Distinguendo consequens: nam

1. Verum est, posito uno contrariorum, non posse in eodem subjecto poni alterum, saltem *eodem tempore & simul*.

2. Falsum est, non posse poni in alio subjecto, vel in eodem *successivè & diverso tempore*, sicut etiam suprà dicebamus.

2270

46. *Contraria simul copulari non possunt.*

RAtio est, quia maximè distant. Vnde Cic. de Amicit. Dispares mores disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias: nec ob aliam causam ullam boni improbis, improbi bonis amici esse non possunt, nisi quòd tanta est inter eos, quanta maxima potest esse morum studiorumque distantia.

1. Falsum est de contrariis *latissimè* sumptis: potest enim idem esse pater & filius, quamvis non eodem modo & respectu ejusdem.

2. Falsum est, si considerentur contraria *latissimè* sumpta respectu subjecti *inhæsionis*, quia tum non sunt opposita: sic humiditas, frigiditas & gravitas sunt in eadem aqua.

3. Verum est, si spectetur *abstractivè* ita enim inter se opponuntur, quia frigiditas non est gravitas.

Hæc, quæso, bene capiat lector, nec cavillandi occasionem arripiat.

4. Verum est de contrariis *strictissimè* sumptis in gradibus *intensis*: ita enim se mutuò expellunt è subjecto, non quidem expulsione *effectiva*, sed *formali*: neque enim

enim calor *efficienter* extrudit frigus ex aqua, ſed ignis.

Dices: Ariſtoteles in Ethicis ait; Contrarium ſibi contrarium expetit, ut inops locupletem, indoctus ſcientem. Ergo contraria ſimul copulari poſſunt, etiam in gradibus *intenſis*.

Reſp. 1. Ad antecedens, negando, quæ afferuntur; eſſe *propriè* dicta *contraria*: ſunt enim *privativè oppoſita*.

Reſp. 2. Diſtinguendo antecedens; nam

1. Contrarium non expetit ſibi contrarium, ut ambo ſimul ſint & maneant contraria: neque enim tenebræ cum Sole, nigrum cum candido, ſordes, & flagitia cum virtute conſiſtere ullo modo queunt. Sic enim nec ipſi Dij, inquit ille, ſi turpiter quid egerint, honeſtatis nervum, quæ, cum ipſorum natura æterno fœdere ac nexu devincta eſt, inciderint dignitatemque nominis ſui flagitio adſtrinxerint. Dij amplius haberi poſſunt.

2. Sed contrarium ſibi expetit contrarium, ut tollatur alterum, quod privationem ſignificat: indoctus enim amat doctum vel potius doctrinam, non ut maneat indoctus & fiat ſimul doctus (hæc enim ſimul conſiſtere non poſſunt) Sed ut doctrinæ particeps factus de-

desinat esse indoctus.

Non ergo *simpliciter*, sed *secundùm quid* intelligendus est Aristoteles.

Expetit autem unum contrarium aliud quia unum contrarium alit & conservat subjectum, expellendo vel temperando moderando & refringendo contrariam qualitatem: sic frigidum appetit calidum amarum dulce, humidum siccitatem, vacuum repletionem, plenum evacuationem &c.

5. Falsum est in gradibus *remissis*: calor enim & frigus simul sunt in aqua tepida, quia ibi contraria non sunt & ob id in eodem esse subjecto nulla ratione impediuntur.

6. Verum est de contrariis *realibus* & *materialibus*, id est, de rebus ipsis: neque enim duæ reales qualitates inter se contrariæ, ut albedo, & nigredo, simul sunt in eodem subjecto *adæquatè*, quia manifestam habent repugnantiam.

7. Falsum est de contrariis *intentionalibus* & *immaterialibus*, id est, de qualitatum speciebus & repræsentationibus: res enim, quæ cognoscuntur, ipsæ nequaquam se sensui aut intellectui ingerunt, sed spiritalis quædam species aut repræsentatio, cui nulla est materia, nulla contrarietas. Sic oculus librum inspiciens recipit in se speciem albedinis & nigre-

gredinis, quæ qualitas spiritalis est, eo ferè modo, quo cera recipit figuram annuli, non autem ferrum aut aurum, ex quo est annulus.

8. Verum est respectu *ejusdem partis*: neque enim secundùm dentes albus & niger est hic æthiops.

9. Falsum est respectu *diversarum partium*: in superiore parte aqua fervens est calidissima, in inferiore frigida: si enim in ollam bullientem immitas plumbum liquefactum, concrescet: concretio autem est à frigore, quemadmodum liquefactio à calore. Iam verò summum ac profundum sunt distinctæ partes ejusdem aquæ.

10. Verum est, si contraria sumantur *univocè*. Si enim contrarium posset prædicari de contrario, tum vel idem non esset id, quod est, vel duo essent unum.

11. Falsum est, si contraria sumantur *æquivocè*: in æquivocis enim nulla vera est contrarietas.

Sed longiores hoc loco sumus, quàm necesse est: ratum enim est *Contraria actu simul in eodem esse non posse*. Quod non modò *naturaliter*, sed & *supernaturaliter* verissimum est.

Dices: divina virtute duo contraria in gradibus intensis simul esse possunt in eodem numero corpore duobus in locis con-

constituto: sub zona quippe torrida calidum, sub frigida erit frigidum.

Resp. Hac de re quid statuendum sit, in Physica quàm poterimus clarissimè proponemus: hic suppono, non posse corpus unum & idem numero pluribus simul locis circumscribi, adeoque falsum esse, quod ex contraria suppositione infertur. Ratio hypotheseos hæc est; Si unũ corpus poneretur simul in pluribus locis, posset naturaliter ad plura simul loca moveri: ponat enim Deus v. g. per impossibile lapidem in duabus extremitatibus alicujus trabis, tum removeatur trabs virtute vel divina, vel humana; insita certè & nativa gravitas lapidem illum deorsum deprimet, non tantùm ut in hac, sed etiam ut in illa trabis parte existentem, atque ita duo simul loca naturaliter acquiret lapis: quod quàm sit absonum vel ipsis pueris notum est. Quis enim credat, creaturam sola virtute nativa producere effectum supra vel potius contra naturam, qualis est, per duos diversos motus producere in se duo ubi adæquata & constituere se in duobus locis adæquatis?

Atq; hoc argumentũ tãti fecit Vasquez tom. 3. in 3. part. disp. 189. ut propter illud a Sociorum suorũ decretis in hac re secesserit & in Thomistarum castra transierit.

47. *Con-*

47. *Contraria sub eodem genere posita maximè distant.*

Contraria debent esse sub eodem genere, quia ab uno contrariorum ad alterum necessariò requiritur transitus cùm unum expellatur ab altero. Non potest autem fieri talis transitus, nisi sit aliqua cognatio. Conveniunt ergo in genere, non modò *summo*, sed etiam *proximo* vel saltem *interjecto*. Vnde.

1. Falsum est, contraria semper esse sub *eodem genere proximo*. Hinc dicuntur in Topicis esse sæpius sub diversis generibus.

2. Verum est, esse vel sub *eodem genere proximo* & *immediato*, ut albedo & nigredo sunt sub colore, vel sub *eodem genere mediato & remoto*, ut liberalitas & prodigalitas sub habitu voluntatis.

3. Falsum est, contraria distare maximè *simpliciter*: distant enim maximè tantùm *sub eodem genere*, eoque non *æquivoco* aut *analogo*, sed *univoco*. Cùm enim eidem subjecto vicissim insint, majorem convenientiam postulant, quàm in genere æquivoco aut analogo.

4. Falsum est de *distantia locali*: capilli enim nigri & cutis alba non distant secundùm locum, sed sese tangunt *im-*

mediatè. Et magis distant terra & ignis, quàm terra & aer, quæ tamen ultima secundùm qualitates sunt contraria.

5. Verum est de *distantia naturali* sive *secundùm naturam & essentiam* & ut species sunt oppositę: contrariorum enim natura maximè pugnat, cùm non possint in eodem subjecto stabulari.

6. Verum est de *distantia negativa*.

7. Falsum est de *distantia positiva*: hac enim contraria maximè non distant, quia æquè distant calidum & frigidum atque humidum & siccum.

Distantia maxima positiva est, quæ omni distantia major est.

Distantia maxima negativa est ea, qua nulla major est.

Dices: Liberalitas & avaritia non distant maximè sub eodem genere: major enim est distantia avaritiæ à prodigalitate quàm à liberalitate, quæ in medio consistit duorum illorum vitiorum. Atqui liberalitas & avaritia sunt contraria. Ergo quędam contraria non distant maximè sub eodem genere.

Resp. Distinguendo Majorem: hæc enim

1. Vera est de distantia *physica*, quia natura prodigalitatis remotior est à natura & essentia avaritiæ, quàm natura liberalitatis.

2. Fal-

2. Falsa est de distantia *morali*: ita enim major est distantia avaritiæ à liberalitate, quàm à prodigalitate: avaritia enim & liberalitas sibi invicem opponuntur ut vitium & virtus, ut malum & bonum: avaritia autem & prodigalitas opponuntur ut duo vitia & mala. Magis autem distat vitium à virtute, quàm ab alio vitio.

Resp. 2. Distinguendo Minorem: Avaritia & liberalitas sunt contraria *perfectè*, Nego: *imperfectè*, Concedo Minorem. Illa enim virtus perfectè contraria est alicui vitio, cujus omnes actus à vitio impediuntur & adæquatè destruuntur. At avaritia non impedit omnes actus liberalitatis, quia tantùm inhibet bonorum largitionem, commendat retentionem.

48. *Contrariorum contraria sunt consequentia.*

HOc est, Quæ dicuntur de uno Contrario sunt iis contraria, quæ dicuntur de altero contrario. Et ratio est, quia contrariorum contrariæ sunt naturæ. Ergo & contraria attributa, prædicata & effecta.

1. Falsum est *simpliciter*:

2. Verum est, *quatenus sunt contraria.*

278

3. Verum eſt de iis, quæ conſequuntur *ipſa ratione contrarietatis*, ut; ſi virtus eſt expetenda, vitium erit fugiendum.

4. Falſum eſt de iis, quæ conſequuntur contraria, *quatenus habent aliquid ſimilitudinis*: non enim ſi prodigalitas vitioſa, ideo avaritia laudabilis eſt: eſt enim vitioſa prodigalitas, qua parte avaritiæ ſimilis eſt.

5. Falſum eſt de iis, quæ per accidens contrariis tribuuntur: non enim valet; Album eſt dulce. Ergo nigrum eſt amarum.

6. Verum eſt de iis, quæ *per ſe* contrariis conveniunt, ita ut ſecundùm ea & per ſe contraria opponantur. Vnde rectè inferes; Album diſgregat viſum. Ergo nigrum eundem congregat.

7. Falſum eſt, ſi non ſint *perfectè* contraria: nam inter bonos bene agere oportet, inquit Comicorum feſtiviſſimus Plautus: non tamen cum perfidis agendum eſt perfidè.

8. Verum eſt, ſi utrinque ſint *perfectè* & *completè* contraria, item in terminis reciprocis & quorum par æqualiſque eſt ratio, adeò ut nihil intercedat imparitatis, ut, ſi calor calefacit frigus frigefaciet.

Dices: Calidum & frigidum ſunt *perfectè* contraria. Calidi autem & frigidi

non

non ſunt conſequentia contraria: horreſcimus enim aquà, quæ nobis infunditur, & calida & frigida. Calor item & frigus deſiccant. Ergo perfectè contrariorum non ſunt conſequentia contraria.

Reſp. Diſtinguendo probationem Minoris: horreſcimus infuſa nobis aqua calida & frigida, eodem modo; Nego: diverſo modo, Concedo. Calida namque horreſcimus, quia frigus externum ambientis aeris ſeſe colligens ob adventum contrariæ aquæ calidæ dejicit calorem naturalem inſolitoque motu membris occurrens horrorem parit: frigida verò, quoniam ab illa internus calor exſtinguitur. Sic etiam diverſis modis deſiccant calor & frigus: calor, quia reſolvit & conſumit; frigus autem, vel quia calorem educit, cum quo ſimul exhalat humiditas, vel quia obſtruit poros & adſtringit, ut in luto, ne dilatare ſe humor poſſit. Vnde in Regionibus frigidiſſimis corpora peruſta gelu puſilla ſunt, quia in iis neque calor, neque humor dilatari poteſt, cùm frigore meatus obſtructi ſint.

9. Falſum eſt, cùm in prima propoſitione prædicatur *genus* aut *accidens commune*: ideo non ſequitur; Humiditas eſt qualitas. Ergo ſiccitas non eſt qualitas.

10. Verum eſt, cùm in prima propoſitio-

sitione prædicatur *differentia*, *propriũ* vel *definitio*: Hinc rectè sequitur; Homo est rationalis & risibilis. Ergo bestia non est rationalis & risibilis.

11. Verum est non modò de Contrariis *strictissimè* sumptis vel *Adversis*, sed etiam de aliis omnibus: valet enim; Pater est, qui filium habet: Ergo filius est, qui habet partem. Auditus est sensus. Ergo surditas est carentia sensus.

In hoc Effato fundamentum habet vulgatissimum illud Medicorum; *Contraria contrariis curantur*. Ejus veritas ex eo patet, quia omnis mutatio fit per contraria: omnis autem curatio est mutatio. Ergo omnis curatio fit per cõtraria.

Ex eodem quoque sequitur illud; *Contraria juxta se posita magis elucescunt*: hoc est, Contraria, cùm conferuntur ad invicem, illustrant se mutuò. Hinc ille, Tum denique homines nostra intelligimus bona, cùm, quæ in potestate habuimus, ea amisimus. Et sic in Lælio; Id, si minus intelligitur quanta vis amicitiæ concordiæque sit, ex dissensionibus atque ex discordiis percipi potest: quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quę nõ odiis atq; discordiis funditus possit everti? Ex quo quantum boni sit in amicitia judicari potest &c. Et certè quemadmodum lingua dulcedine mellis imbuta

imbuta eò facilius Falerni austeritatem percensiscit: ita quoque rationis gustus unius contrarij acrimoniam eo accuratius animadvertit, si oppositam alterius contrarij suavitatem simul affatim libarit. Nec enim probitas umquam nitet pulchrius, quàm cùm infecta; nec floret religio uberius, quàm cùm obtrita; nec scientia funditur latius, quàm cùm fuit contempta.

Ratio hujus rei est, quia Contrariorum contraria est natura. Si ergo unius Contrarij natura rectè fuerit cognita, inde facilè est, alterius cognitionem sibi comparare.

1. Falsum est autem hoc sensu; Contrariorum unum concurrit *effectivè* ad producendam acriorem alterius speciem calor enim non concurrit cum frigore ad frigefaciendum, nec contrà, sicut nec nigredo albedinem adjuvat in visu disgregando.

2. Verum est ergo hoc sensu; Contraria è regione sibi opposita immutant simul potentiam, quæ propter utriusque propinquitatem facilius inter illa discernit, quàm cùm sejuncta sunt & procul remota: nam pluribus intentus minor est ad singula sensus.

49. *Medium inter Contraria interjectum ex iis constat.*

1. FAlsum est de medio per *Abnegationem* seu *recessum ab utroque extremo*.

2. Verum est de medio per *Participationem* sive per *virtualem continentiam* & *formalem mistionem* contrariorum in gradibus remissis: quale est tepiditas & colores inter extremos medij.

Medium per abnegationem habent ea opposita, inter quæ nulla est societas. Sic virtus est medium inter vitia extrema, quia cum illis misceri nequit.

Medium per participationem utriusque extremi est, quod de extremis aliquid vel verè, vel per similitudinem participat. Sic homo medius est inter divina & terrena: pars enim quædam mortalis, pars verò potior immortalis est. Sic tepidum constat ex calido & frigido, fuscum ex albo & nigro, pallidum ex atro & rubro.

Loquitur autem Effatum de Contrariis *strictissimè* sumptis, quæ Ciceroni *Adversa* dicuntur: alioquin enim medium per negationem admittunt *Privativè* & & *Relativè opposita*: Lapis namque v. g. nec pater est, nec filius. Et inter patrem ac

fi-

filium medius est, cui nec pater vivit, nec filius: inter dominum quoque & servum medius est liber.

Sed nota; Illud medium relatis extremis medium non est, imò ne contrarium quidem: nam medius inter patrem & filium nec patri opponitur, nec filio.

Medium quoque dici potest vel *ex extremis*, quod constat extremis refractis & mitigatis, ut tepidum respectu calidi & frigidi, vel inter extrema, ut liberalitas respectu avaritiæ & prodigalitatis, vel *extra extrema*, ut; Nec Deus est, nec homo, sed neuter inter utrumque.

50. *Vnum uni contrarium.*

ID est, unum, quà vel *genere*, vel *specie*, vel *numero* unum est, uni quoque tantùm vel *genere*, ut virtus vitio; vel *specie*, ut virtus communis virtuti heroicæ; vel *numero*, ut hæc temperantia, nempe Iosephi, huic intemperantiæ, nempe Sardanapali, opponitur.

1. Verum est, *determinatè*, *verè & perfectè* unum uni esse contrarium. Sic unum extremum, v.g. nigrum, uni extremo scilicet albo contrarium est & virtus vitio.

2. Falsum est, *imperfectè* uni non esse plura contraria: extremorum enim

unumquodque medio imperfectè est contrarium; ut albedo & nigredo flavediri. Itaque.

3. Verum est, uni tantùm *unum* esse contrarium, quod sit *maximè distans*, alias enim etiam medium contrarium est. Sic prodigalitati sola avaritia est contraria tanquam maximè distans, sed liberalitas eidem contraria est, tanquam medium.

4. Falsum est de *diverso oppositionis genere*: ita enim unum pluribus est contrarium. Sic interitui opponitur generatio & interitus, *simpliciter* quidem & *absolutè* generatio, tanquam mutatio in terminum contrarium, *secundum quid* autem & *aliquo modo* opponitur interitui alius interitus, scilicet quatenus habet causas vel affectiones contrarietas: sic interitus naturalis opponitur molesto & violento. Sic motus est motui contrarius *positivè*, quieti *privativè*.

5. Verum est de *eodem oppositionis genere*: ita enim albedo nigredini opponitur adversè seu *contraria oppositione*, *disparate* vero mediis quoque coloribus adversatur.

6. Falsum est in *diversa consideratione* ita enim motus motui est contrarius, tanquam adversum adverso & idem motus quieti est contrarius tanquam habitus

pri-

privationi: sic fortitudini, ut nimium contraria est audacia, timiditas ut parum; adeoque unum duobus contrarium est in iis, ubi secundùm defectum & excessum à medio sumitur contrarietas, quemadmodum eadem liberalitas secundùm excessum habet contrariam prodigalitatem, secundùm defectum autem avaritiam.

7. Verum est in *eadem consideratione*: ita enim ratione nimii plura, quam unum fortitudini non sunt contraria.

Dices: Ignis 1. Meteor. cap. 7. dicitur cum superiore aeris parte à cœlo in orbem moveri. Ergo uni motui naturali duplex violentus est contrarius, unus, quo ignis deorsum, alter, quo in orbem movetur. Ergo uni eodem modo spectato duo sunt contraria.

Resp. Concesso antecedente, ad id, quod inde infertur. Motui recto in sublime & orbicus & is, qui deorsum fit, motus contrarius esse potest, at fieri non potest, ut duo recti motus contrarii, qui genere iidem sunt, eidem orbico motui eadem ratione contrarientur. Vt enim temperantiæ ratione generis & intemperantia & stupor opponitur, quia utrumque est vitium; eadem tamen nimii ratione species vitii intemperantia & stupor temperantiæ opponi nequeunt: ita naturali motui ignis in sublime ratione gene-

 ris.

ris, tanquam motus contra naturam opponuntur & motus orbicus & rectus, qui fit deorſum, ſpecie tamen differentes, cùm alter ſit ſpecies ſimplicis motus, alter autem ſpecies motus recti & ille opponatur ut ſpecie diverſus hic autem ut ſpecie *contrarius*. Numquam ergo fieri poteſt, ut duæ motus ſpecies inter ſe contrariæ alicui tertio eadem ratione opponantur, ut vel utraque ſit ſecundùm vel utraque contra naturam.

51. *Relata ſunt ſimul natura, tempore, cognitione.*

PRimum membrum.

1. Verum eſt de relatis formaliter ſumptis: uno enim poſito ponitur alterum, &, uno ſublato aufertur alterum.

2. Falſum eſt de relatis *materialiter* ſumptis, pater enim, ut homo, prior eſt filio.

3. Falſum eſt de relatis *non-mutus, ſecundùm dici* & *tranſcendentalibus*.

4. Verum eſt de relatis *mutuis, realibus, ſecundùm eſſe* & *prædicamentalibus*.

5. Verum eſt, relata *potentia* ſimul eſſe *potentia*, & relata *actu* ſimul quoque eſſe actu.

6. Falſum eſt, relata ſimul eſſe, ſi unum eorum *potentia* ſit, alterum *actu*: tum enim

enim non ſunt vera relata. Ideo *ſenſile potentia* rectè refertur ad *ſenſum potentia*, non autem ad *ſenſum actu*.

Dices: Relata ſunt contraria. Ergo non ſunt ſimul natura, nec uno poſito ponitur alterum.

Reſp. Diſtinguendo antecedens: reſpectu *ejuſdem numero ſubjecti*, Concedo reſpectu *diverſorum ſubjectorum*, Nego. Ideo, uno poſito in rerum natura, propter mutuum reſpectum, ponitur & alterum.

Reſp. 2. Diſtinguendo idem anrecedens alio adhuc modo: Relata ſunt contraria, *per ſe*, Nego: *per ſua fundamenta*, nempe qualitates, Concedo. Patet hoc in virtute & vitio.

7. Verum eſt, relata *primi* & *ſecundi generis* eſſe ſimul natura.

8 Falſum eſt de relatis *tertij generis*, quæ dicuntur τοῦ ἄλλου πρὸς τὸ ἄλλο.

Ex hoc membro ſequitur ſecundum: ſi enim Relata ſunt ſimul *natura*, certè *tempore* quoque ſimul erunt: at ſi *tempore* ſimul ſunt, non ſtatim ſequitur, *natura* ſimul eſſe. Hoc tamen etiam ſecundum membrum.

1. Verum eſt de relatis *omnimodè, ſecundùm eſſe, prædicamentalibus ſeu categoricis*.

2. Falſum eſt de relatis *quodammodo*, per

per accidens, *secundùm dici* & *transcendentalibus*. Vnde.

1. Tales relationes non semper sunt ad terminum realem, quia possunt esse ad Ens fictum, ad Ens rationis, ad privationem: hæc enim, cùm concipiuntur, realiter non existunt.

2. Et licèt sint ad terminum realem, non tamen is necessariò existit realiter: scientia enim quam quis habet de eclipsi futura, dicit habitudinem transcendentalem ad illam, quamvis non existat eclipsis.

Tertium membrum, *Qui novit unum relatorum, novit & alterum*;

1. Verum est, *quatenus sunt relata* sive secundùm *definitionem* & *essentiam respectivam*: qui enim novit, quid sit pater, ignorare non potest, quid sit filius. Et qui scit quippiam duplum esse, idem etiam scit id, cujus est duplum, nempe dimidium.

2. Falsum est, *quoad esse absolutum*: qui enim novit, quid sit pater, non statim, perspectum habet, quid sit homo.

3. Verum est, novisse *indefinitè* sive *indeterminatè*.

4. Falsum est, novisse *definitè* hoc est *determinatè*: neque enim qui scit, me filium esse, illico cujus sim filius cognoscit, licèt alicujus esse certò constet.

5. Ve-

5. Verum ergo est, secundùm *rem*, *speciem & existentiam*: hoc est, novit quòd sit alterum, si unum esse novit.

6. Falsum est secundùm *individuum* id est, non novit quod-nam illud sit. Sic qui novit Aristotelem esse præceptorem, is etiam perspectum habet, aliquem ejus esse discipulum, quamvis nec Alexandrum noverit, nec Theophrastum.

Vt autem posito Relatorum uno ponitur alterum: ita uno sublato & pereunte perit alterum: pereat filius, peribit paternitas.

Quæres, An ergo moriente Socrate desinit esse Sophroniscus?

Resp. Non desinit esse *absolutè*, sed desinit esse pater, id est, perdit illam qualitatem, à qua denominabatur pater, non autem perdit existentiam: sive, desinit secundum *esse respectivum*, non secundùm *absolutum*. Neque enim Socratem, inquit Aristoteles, quando formosius aut musicus efficitur, simpliciter fieri dicimus, neque, cùm istos habitus amittit, corrumpi, eò quòd subjectum ipsum Socrates permanet 1. Metaph. c 3.

Atque hæc de isto Effato hoc loco satis sunto: alibi exactiùs multò excutiemus & aliquot objectiones diluemus.

52. Re-

52. *Relata suscipiunt contrarietatem, magis item & minus.*

PRimum membrum Ramæis videtur esse καθολικόν: at Peripateticis.

1. Falsum est, Relativis secundùm *esse respectivum* & *dependens* aliquid esse contrarium: contraria enim sunt formæ absolutæ, inter se activæ & passivæ. At totum esse relativorum est respectivum & dependens. Ergo relativis nihil est contrarium.

2. De Relativis secundùm *dici* distinguo: nam,

3. Verum est, secundùm esse *absolutum*, quod est alterius prædicamenti, aliquid iis esse contrarium: sic virtuti contrarium est vitium, quia hæ sunt qualitates activæ & passivæ, quæ in eodem simul subjecto consistere non possunt.

4. Falsum est, secundùm respectus, quos includunt & connotant, aliquid iis esse contrarium per se: licèt *per accidens* & *consequenter* dici possint contrarium suscipere, quatenus scilicet acquiritur aliqua qualitas, calor puta aut frigus, propter quam res una alteri dicitur similis aut dissimilis. Vnde.

5. Verum est de Relatis *fundamentaliter* sive ratione fundamentorum, ita ut

illæ

illæ relationes habeant contraria, quarum fundamenta ſunt contrarietatis receptiva, ut ſimilitudo & diſſimilitudo, quæ fundantur in contrariis qualitatibus, albedine v. g. & nigredine, calore & frigore.

6. Falſum eſt de Relatis *formaliter*, hoc eſt, ut relata ſunt: relationes enim, quarum fundamenta, nullam habent contrarietatem, contrario carent, ut quæ fundantur in ſubſtantia & quantitate, Hinc pater & duplum contraria non habent.

Secundum quoque membrum neceſſarium non eſt, ſed Topicum & probabile: nam

1. Falſum eſt de *omnibus relatis*: duplum enim & dimidium relata ſunt, nec tamen intenduntur, quia deſumuntur è categoria Quantitatis, quæ ut contrarium non admittit, ita nec intenſionem ſuſcipit aut remiſſionem: atque adeò

2. Falſum eſt de relatis *formaliter* & reſpectu relationis.

3. Verum eſt tantùm de *quibuſdam relatis*, iis ſcilicet, quæ *ſecundùm dici* vocantur, & quidem *fundamentaliter* tantùm, hoc eſt, reſpectu fundamentorum, quæ intenduntur & remittuntur. Sic aliquid dicitur alteri magis aut minus ſimile, propter majorem v. g. aut minorem

cali-

quæ inter se mutuam admittunt transmutationem, ut patet in eodem, quod de aere attuli, exemplo.

3. Verum est de privatione & habitu, inter quæ non est reciprocatio *immediata*, velnti est forma vini & aceti.

4. Falsum est in *artificialibus*, si omnes partes maneant: ita enim cathedra aut mensa restaurari potest.

5. Verum est, à privatione ad habitum non dari regressum, quoties periit causa efficiens. Hinc à morte ad vitam non datur reditus, quia mors removet causas ad vitam animalis necessarias: scilicet animam, calidum innatum, humidum radicale &c.

6. Falsum est, cùm non periit causa efficiens. Sic in nonnulis animalculis, ut culicibus & vespis, post mortem redit vita: & post tenebras redit lumen, quia tenebræ non tollunt causas luminis: deficiente enim hic lumine non desinit esse Sol absolutè, sed tantùm in hæmisphærio nostro.

7. Verum est de privatione, quæ tollit habitum *naturalem* seu *natura essentialiter insitum*: neque enim à cæcitate datur regressus ad visum, à morte ad vitam.

Dices: Frigus naturaliter inhæret aquæ, frigus amissum recuperatur in aqua. Ergo

2,94 -

Ergo à privatione ad habitum naturalem datur regressus.

Resp. 1. Distinguendo *τὸ naturaliter* si enim idem significet, quod *essentialiter*: & ut ad essentiam pertinens, Nego: si aliter accipiatur, Concedo.

Resp. 2. Negando recuperari frigus amissũ: recuperatur enim simile: hoc est, non idem numero, sed specie frigus est in aqua ante & post calefactionem.

8. Falsum est de habitu *acquisito* vel *extrinsecus adveniente* & qui non est de essentia seu non naturaliter ita inhæret.

9. Verum est de habitu, ad cujus susceptionem subjectum non potest iterum disponi, si semel illum amiserit: cæcus enim numquam visum recipit, nec calvus comam, nec dentes edentulus. Et clarius hoc patet in partibus *substantialibus*, ut manu, pede &c.

10. Falsum est de habitu, ad quem subjectum sæpius potest disponi. Sic voluntas & anima possunt sæpius suscipere virtutem justitiæ, temperantiæ &c. aer lumen, aqua frigus.

11. Verum est de privatione *vera*, *propria*, *totali*, *perfecta*, quæ adjunctam sibi habet essentialem destructionem seu corruptionem organi, per quod habitus debet exerceri, adeò ut unà cum actu tollat è subjecto habilitatem, facultatem,

tatem, potentiam & aptitudinem: destructa enim potentia nihil superest, à quo restituatur: neque enim à morte ad vitam, à surditate ad auditum, à cæcitate ad visum ulla est conversio.

12. Falsum est de privatione *imperfecta*, *impropria*, *partiali*, quæ solum actum impedit aut ad tempus aufert adeoqne in subjecto relinquit aptitudinem recuperandi habitum. Sic lippus curari potest, ut videat; surdaster, ut audiat. Ita & Crœsi filius, qui per omnem ætatem voce orbus fuerat, linguæ nodum rupisse memoratur, à Gellio, cùm, parentem jam ferro perimendum videret.

13. Falsum est, non dari regressum ad eundem *specie* habitum, est in homine alternatio somni & vigiliarum, motus & quietis, ebrietatis & sobrietatis, in aere privatio lucis & tenebrarum; & aqua ad idem specie frigus, si ah igne removeatur; se reducit.

Quod tamen universaliter intelligendum non est quasi semper ad eundem specie habitum regressus fiat à privatione neque enim per naturam à mortuis ullus rediisse legitur. Itaque

14. Verum est de eodem *numero* habitu: neque enim potest aer post tenebras eandem numero lucem recipere, qua eum tenebræ privaverant.

15. Ve-

15. Verum est de *regressu naturali & ordinario*: neque enim naturaliter revixit mortuus.

16. Falsum est de *regressu extraordinario & miraculoso*: nam divina virtute ex singulari gratiæ privilegio resurgent mortui in vitam. Non ergo à *principio naturali & interno*, sed ab *externo & supernaturali*. Resurgent autem non iidem specie, sed numero homines, quia resurrectio est ejusdem in numero iterata surrectio: ejusdem numero, inquit Damascenus, quod cecidit vel desiit esse, alioquin resurrectio dici non potest.

Neque impossibilis videri debet resurrectio: non enim minus est, quam creare, id quod cecidit, reparare, siquidem utrobique est terminus à quo, quod est non-esse, & terminus ad quem, quod est esse. Et sanè major hic videtur ratio, quia corrupti aliqua saltem pars remanet creandi verò nihil præexistit.

Alias alij adferunt distinctiones, quas, ut à supra positis parum aut nihil discrepantes, huc non accersam, cùm & superiorum omitti nonnullæ potuissent.

Com-

Compendio sic habe:

1. Verum est, *à privatione totali* non dari *naturaliter* regressum ad eundem *specie* habitum, sive regressus ille sit *mediatus*, sive *immediatus*: ad eundem tamen *numero* habitum non reditur.

3. Falsum est, à *privatione totali* ad eundem habitum *divinitùs* regressum non dari: nam & eundem, *specie* saltem, visum cæcis restituit Christus, & eandem *numero* animam in Lazari corpus redire jussit.

CAP. IX.

DE TOTO ET PARTIBVS.

TOtius & *Partis* significationes multæ numerantur ab Aristotele in Metaphysicis.

Totum 1. sumitur pro *Perfecto* & dicitur *totum perfectionale*. Sic Deus totum dicitur sine partibus: &, anima esse tota *totalitate essentiæ* & *perfectionum* in qualibet parte corporis. Et hoc modo *Totum* non opponitur *Partibus*, sed *Imperfecto* & *Mutilo*.

2. Sumitur pro eo, quod *Partibus* opponitur, sive sit totum *per se*, sive *per acci-*

accidens, ad quod etiam à nonnullis revocatur totum *poteſtatiuum*.

Totum per ſe conſtat partibus propriè dictis: eſtque *Eſſentiale*, *uniuerſale* & *Integrale*.

Totum *eſſentiale* habet partes unam eſſentiam conſtituentes per modum actus & potentiæ ſive materiæ & formæ. Tale totum eſt homo conſtans corpore & anima.

Totum *univerſale* eſt, quod de partibus una & communi ratione dicitur, quibus etiam eſſentiam ſuam communicat. Sic animal homini & pecudi comparatum univerſale totum dicitur.

Totum *integrale* conſtat ex partibus *integrantibus*. Et hoc, ſi Phyſicum eſt, eſt *ſimiliare*, vel *diſſimilare*.

Similare, cuius partes idem nomen & eandem cum toto habent definitionem. Sic omnes partes aquæ ſunt & vocantur aqua.

Diſſimilare eſt, cujus partes & diverſum à toto nomen & diverſam obtinent definitionem atque eſſentiam. Sic corpus humanum eſt totum diſſimilare, quia variis conſtat partibus, quarum qnælibet ſuum ſibi habet nomen ſuamque definitionem & eſſentiam: aliud enim manus eſt, aliud oculus, aliud vertebra.

Quo-

Quoniam verò Quot modis dicitur unum oppositorum, totidem & alterum; ideo difficile non est, ex dictis colligere, quot & quæ *Partis* significationes sint. Est enim *Pars* propriè dicta vel *Essentialis*, vel *Subjectiva*, vel *Integrans* sive *Membrum*. Item *Similaris* vel *Dissimilaris* &c.

EFFATVM 54.

Totum & partes ejusdem sunt scientiæ, ejusdem prædicamenti.

PRimum membrum

1. Verum est de toto & partibus *essentialibus* & *integralibus*. Ideo ubi ex professo agitur de homine, etiam de ejus corpore, anima, supremo, & medio ventre adeoque omnibus, quæ iis continentur, agendum est: tractatio enim totius non potest esse sine tractatione partium. Et quomodo scies, hominem esse risibilem, nisi per animam? aut unde constabit corpori inesse quantitatem, nisi per & propter materiam?

2. At de partibus *subjectivis* distinguendum est: nam

3. Verum est, ubi agitur de genere, ibi quoque agi de specie, *implicitè* saltem & *confusè*. Hinc Sapiens, 1. Metaph. c. 2. dicitur *quodammodo* scire omnia: quæ

300

subjecta sunt universalibus, quia scilicet non scit illa *simpliciter*, sed quatenus sub universali continentur.

4. Falsum est ubi agitur de genere, ibi quoque agi de specie *explicitè & distinctè*, alias extra Metaphysicam nulla foret scientia; cùm enim Metaphysica agat de Ente, si omnes proprias rationes & quidditates Entium in particulari seu ut talia sunt, consideraret, supervacaneæ forent omnes aliæ scientiæ, quæ proprias rerum naturas inquirunt: frustra enim fit per plura, quod fieri potest per pauciora, nec multiplicanda sunt Entia sine necessitate.

Secundum membrum

1. Verum est de *toto integrali* ejusque *partibus*, si totum illud sit *Ens per se*: cùm enim homo sit substantia, caput quoque, manus, pedes &c. substantias esse necessum est, quia ex non-substantiis non potest fieri substantia.

2. Verum quoque est de iis, quæ sunt tota *concreta*, *aggregativa*, *per accidens & collectiva*: hæc enim pro varietate partium ad varia reducuntur prædicamenta: hoc est, quia partes omnes unius prædicamēti nō sunt, ideo nec totū in uno prædicamento collocatur, sed ad eadem revocatur prædicamenta, ad quæ partes ipsæ pertinēt; ut speculanti per se patebit.

3. Ve-

3. Verum est de *toto* & *partibus* toti *essentialibus*: hinc corpus & anima, cùm essentiam hominis constituant, in eadem, qua homo, sunt categoria. Si enim non habent esse substantiale, quomodo illud toti tribuent? cùm, neminem dare quod non habet, vel tonsoribus notum sit.

4. Falsum tamen est eodem, quo totum, modo partes in prædicamento collocati: totum enim *directè*, partes quædam *collateraliter*, quædam *reductivè* ad prædicamenta referuntur.

5. Falsum esse ajunt de toto *potestativo*, quod pro partibus habeat potentias, ut anima altricem, generatricem & alias facultates. Sed hæ non sunt partes animæ, nisi valde impropriè.

6. Verum est de toto *universali* & partibus *subjectivis*: genus enim & species ejusdem esse categoriæ in philosophia adhuc balbutientibus adeò certum est, ut speciem per genus definiendam in ore semper habeant: quid enim est virtus? habitus: quid habitus? qualitas. Et certè evidenter sequitur ex regula prima anteprædicamentali: alias enim prędicatio generis non esset essentialis. Et species non essent unum *essentialiter* constitutum ex partibus ejusdem generis.

Dices: Si genus & species ejusdem sunt prædicamenti, color erit quantitas: nam lib. de sensu. c. 3. Color definitur extremitas, id est, superficies perspicui in corpore terminato. Superficies autem est quantitas.

Resp. Ista definitio *indirectè* de colore dicitur: est enim superficies non genus, sed subjectum coloris, docente ipso Arist. ibid. Color, inquit, in termino corporis inhabitat, sed nequaquam terminus corporis est. Et species non habitat in genere, sed genus potius in specie. Sensus ergo definitionis est, quòd color sit qualitas visibilis in extremitate terminata corporis, quod perspicuum tangit & beneficio luminis videtur.

Dices iterum: Scientia est genus, Grammatica est species. At scientia est in Relatis, Grammatica non in Relatis, sed in Qualitate est. Ergo genus & species non sunt in eadem categoria.

Resp. 1. Distinguendo partem illam Minoris; *Scientia est in Relatis*: nam si scientia conferatur cum *objecto* suo, verum est: si cum *subjecto*, hoc est, sciente, falsum est, quia sic pertinet ad prædicamentum Qualitatis, non minus quàm Grammatica.

Resp. 2. Distinguendo etiam alteram Minoris partem. Grammatica non refertur

fertur *proprio nomine*, sicut refertur scientia, Concedo: neque enim Grammatica est alicujus rei Grammatica. Grammatica non refertur *nomine sui generis*, Nego: est enim Grammatica alicujus rei scientia.

55. *Totum nihil aliud est, quàm suæ partes.*

1. VErum est, totum non esse *realiter* distinctum à suis partibus, si τὸ *realiter* sumatur *propriè*: neque enim potest totum seorsim existere à suis partibus.

2. Falsum est, totum non esse *realiter* distinctum à suis partibus, si τὸ *realiter distingui* sumatur *impropriè*, pro omni vera distinctione, qua quædam entitas in uno est, quæ non est in aliis.

3. Verum est, totum *materialiter* nihil aliud esse, quàm suas partes.

4. Falsum est, totum *formaliter* saltem & ratione à partibus non differre: si enim simpliciter & prorsus essent unum & idem, easdem quoque haberent conditiones & proprietates, & nihil posset dici de toto, quod non etiam diceretur de partibus. Vnum enim ut unum non potest habere diversa prædicata: diversus quippe modus prædicandi sequitur di-

304

diversum modum essendi.

5. Verum est, totum *Metaphysicum*, qualis est species constans ex genere & differentia à suis partibus unitis non distingui. Idemque judicium esto de toto *per accidens* itemque *per aggregationem*: sic album fit ex pariete & albedine, & cumulus lapidum è multis lapidibus in unum congestis.

6. Falsum est, totum *Physicum* non distingui à suis partibus *seorsim* & *separatim* sumptis, non quidem se toto & adæquatè, sed per inclusionem alterius partis, v. g. totus homo distinguitur ab anima rationali, quia præter hanc continet corpus, à corpore verò, quia præter hoc includit animam.

7. Falsum est, non distingui idem totum à suis partibus, *simul aggregatim* sumptis, non tamen unitis, quia præter illas insuper unionem includit, quæ reale quiddam est à materia & forma distinctum.

8. Falsum est, totum à suis partibus etiam unitis *ratione* non distingui, quemadmodum & definitum à definitione. Vt enim definitum per definitionem: ita totum Physicum per suas partes exprimitur: dicimus enim hominem v. g. esse quod constat ex corpore & anima rationali.

9. Ve-

9. Verum est, totum *Physicum* non esse quid *verè* distinctum à partibus suis unitis: hoc est, totum illud non est vera ac realis quædam entitas à partibus ita sumptis distincta. Si enim totum distinguitur à suis partibus unitis, vel ab iis differt, quoad se totum, ita ut nec quicquã sit in toto, quod sit in partibus unitis, nec quicquã in partibus unitis, quod sit in toto, quomodo differentiæ oppositæ v. g. rationale & irrationale opponũtur, vel ab iis differt, quoad aliquam sui partem, quomodo homo distinguitur ab animali, nempe per rationale. At neutrum dici potest; non quidem prius, quia absurdum est in toto non includi partes: non etiam posterius, quia pars illa, qua differret totum, non esset pars vel certè verè distingueretur à seipsa.

Dices: Multa tribuuntur toti composito v. g. generari, corrumpi, ambulare, loqui quæ partibus unitis non conveniunt. Ergo totum compositum à partibus unitis distinguitur.

Resp. Ad antecedens: secundùm *rem*, quicquid tribuitur toti composito, posse etiam tribui partibus unitis, quamquam secundùm *concipiendi modum* res aliter se habeat; ad hoc autem satis est *distinctio rationis*: nam & animali rationali multa tribuuntur, quæ non conve-

niunt homini, ut quod ſit quid clarius ac diſtinctius homine, quod totam hominis eſſentiam conſtituat &c. cùm tamen animal rationale & homo ratione tantùm diſtinguantur.

56. *Omne totum eſt majus ſuis partibus.*

CVm pars à toto ablata relinquat adhuc aliquid, ne totum ipſum auferatur, perſpicuum eſt, omne totum ſua eſſe parte majus, ait Clavius ad axioma 9. lib. 1. element. Euclidis.

Hoc Effatum de toto *integrali* uſurpari conſuevit, ſed latius extendendum. Itaque.

1. Falſum eſt, ſi partes ſumantur *ſimul*: ita enim omne totum æquale eſt omnibus ſuis partibus ſimul ſumptis: omnes enim partes ſimul ſumptæ conſtituunt totum, cujus ſunt partes.

2. Si partes *ſeorſim* ſumantur,

1. Falſum eſſe videtur *abſolutè* & *in univerſum* de toto *eſſentiali*: neque enim hoc ſemper majus eſt ſecundùm quantitatem qualibet ſui parte: nam homo totus *extenſivè* non eſt major corpore ſuo, licèt *intenſivè* & *ſecundùm perfectionem* major ſit & perfectior.

2. Falſum nonnulli putant in Grammatica,

matica, ubi litera, syllaba, dictio sæpe idem: patet hoc in A, E, I, pro ito, O & si qua sunt alia.

Sed puto Ego, etiam in Grammatica verum esse. nam 1. quæ afferuntur ἀδιαίρετα sunt & ἄτομα.

2. Dictioni planè accidentarium est, quod una litera contineatur. Vt enim ex elementis mista naturalia: sic ex literis constant dictiones.

3. De toto *universali* distinguo; nam

1. Verum est secundum *extensionem*: genus enim est majus, seu potius, amplius & latius qualibet sui specie: de pluribus enim dicitur animal, quam homo, quia ad alia multa se extendit, omnia scilicet bruta, quæ ambitu suo continet.

2. Falsum est secundum *intensionem*: species enim, quæ est pars *subjectiva* generis, perfectior est genere, ut homo animali. Cujus rei rationem ante tradidi.

4. Verum est de toto *integrali*: majus enim est corpus humanum capite suo aut corde, aut pedibus: nam in toto pars plenè continetur, & totum qualibet parte majus est.

Dices: Totum est in partibus. Ergo pars non est in toto.

Resp. Negando consequentiam: aliter enim totum in partibus, aliter partes

ſunt in toto. Partes etenim ſunt in toto, tanquam in *effectu*. Totum *integrale*, ut & *eſſentiale*, eſt in ſuis partibus conſtituentibus, tanquam in *cauſa*, totum *univerſale* & *genericum* eſt in partibus *ſubjectivis* tanquam pars *actualis* in toto *eſſentiali*.

Dices iterum: Dimidium eſt plus toto apud Heſiodum. Totum ergo non eſt majus ſua parte.

Reſp. Diſtinguendo antecedens: nam

1. Falſum eſt de dimidio & toto *Phyſico*, *Logico*, *Metaphyſico*.

2. Verum eſt de *Ethica* mediocritate, quam qui excedit, à virtute recedit.

Commendat ergo Heſiodus frugalitatem & mediocritatem: Dimidium enim eſt plus, id eſt, melius toto, cùm totum accipere noxium eſt.

Cum autem omne totum ſit majus ſuis partibus conſtat habere partes: quod verò partes habet, in eas eſt diviſibile: *Omne* ergo *totum in partes eſt diviſibile*.

1. Hoc verum eſt, ſi diviſio fiat *νοητῶς*, *mente & Logicè*: ita enim anima, habitus & omne totum in partes poteſt dividi.

2. Falſum eſt de diviſione; quæ fit *σωματικῶς*, *corporaliter* & *Phyſicè*: ita

enim

enim illud tantùm totum dividi potest, quod corporeum est: incorporea autem quia partes corporeas non habent, σωματικῶς in illas dividi non possunt.

57. *Totum non dicitur in recto de parte, nec pars de toto.*

PRimum membrum

1. Verũ est de toto *essentiali*: neque enim anima est homo, nisi *impropriè*.

2. Verum est de toto *numerali*: neque enim unitas est binarius.

3. Verum est de toto *integrali heterogeneo*: neque enim articulus est digitus, neque digitus est manus.

4. Verum est de toto *universali secundò intentionaliter* sumpto: neque enim species ut species, quocunque tandem modo sumatur, genus est, ut dixi Effato 1.

5. Falsum est de toto *universali primò intentionaliter* sumpto: homo enim est animal.

6. Falsum est de toto *integrali homogeneo*: guta enim aquæ est aqua propter communitatem essentiæ.

Secundum membrum quam veritatem habeat, patet ex Effato 1. Hic tamen

1. Verum est de parte *numerali*: neque

que enim ternarius est unitas.

2. Falsum est in *universalibus materialiter* sumptis & *fundamentaliter*, sive de parte *essentiali Logica*: ita enim genus in recto dicitur de specie, ut *homo est animal*.

3. Verum est de parte *integrante in abstracto* sumpta: hæc enim de toto *integrali* non dicitur, quia homo non potest manus rectè nominari, aut caput.

4. Falsum est de parte *integrante in concreto* sumpta: hæc enim de toto *integrali* verè dicitur: hominem quippe nasutum dicere aut auritum, solemne est.

5. Verum est de parte *essentiali physica*: neque enim homo est anima.

Dices: Homo rectè dicitur corpus. At corpus est pars essentialis physica hominis. Ergo pars essentialis physica dicitur de toto.

Resp. Distinguendo Majorem: nam

1. Falsum est, cùm homo vocatur corpus, τὸ *corpus* sumi ut partem materialem, quæ excludat formam, quasi sensus sit; *homo constat ex corpore*: ita enim homo *corporeus* rectè dicitur, *corpus* verò nulli Philosophorum appellabitur.

2. Verum est, si τὸ *corpus* sumatur ut totum generale, sive ut genus subalternum in prædicamento substantiæ designans

gnans substantiam naturalem completam & includens formam. Vel, verbo dic; hominem vocari *corpus* non *plenè, perfectè* & *reciprocè*, sed *imperfectè*.

58. *Non quicquid tribuitur toti, tribuitur partibus: at quicquid convenit partibus, convenit toti.*

PRimum membrum
1. Verum est de iis *attributis*, quæ conveniunt toti, ut totum est: hæc enim non possunt attribui partibus, quà partes sunt. Ratio est, quia totum est quid unum & completum: partes autem sunt Entia multa & incompleta, ut mox dicetur. Et ideo totum, ut totum, partes habet: pars verò, quà pars est, partes non habet. Hinc
Nota 1. Totius *attributa Logica* & *metaphysica* Partibus competere non posse: Sic; Totum componitur è partibus, at Partes è partibus non componuntur: Genus communicat essentiam speciebus, species autem id facere non possunt.

Nota 2. Attributa, quæ ex partium unione resultant, Toti quidem convenire, partibus verò haud quaquam. Hinc homo moritur, corpus aut anima non item.

2. Verum est de partibus *singulis*: quæ-

quædam enim conveniunt toti secundùm unam partem, quæ non conveniunt illi secundùm alteram. Sic homini conveni intelligere secundùm animam, secundùm corpus non item, cùm etiam sine organis corporeis extra corpus intelligat anima separata.

3. Verum est de toto *essentiali*: quæ enim huic toti insunt aut tribuuntur, propriè partibus tribui non possunt, quia tales partes non recipiunt definitionē sui totius. Hinc totum animal rationale v. g. dicitur homo: attamen nec corpus, nec anima homo dici potest. Hominem quoque Philosophum dicimus aut Medicum, corpus autem Philosophum aut Medicum nemo dicit. unde Aristoteles ait, non esse dicendum, animam intelligere, cogitare, misereri, sed hominem anima præditum.

4. Falsum tamen est de attributis, quæ conveniunt toti essentiali secundū utramque partem, ut sentire convenit homini tam corporis, quàm animæ respectu.

5. Verum est de toto *universali formaliter* sumpto: hoc est, de iis prædicatis, quæ non explicant substantiam rei, sed aliorum nominum sunt designativa. vide Effat. 1.

6. Falsum est de toto *universali materialiter* & *fundamentaliter* sumpto:

quic-

quicquid enim *in re, universim* & *essentialiter* tribuitur generi, idem & speciebus sive partibus singulis *subjectivis* tribui certum est. Ideo quicquid est in animali, idem quoque in homine est & bruto, puta esse vivens, sentiens &c.

7. Verum est de toto *integrali heterogeneo* & ejus partibus: neque enim hic partes cum toto eandem habent aut appellationem, aut naturam, essentiam & definitionem. Sic Petro convenit esse hominem & rationalem: capiti autem & podici idem non competit. Et Romæ convenit esse urbem: Moles autem Adriani aut Thermæ Diocletianæ, quæ Romæ partes sunt, urbs non sunt.

8. Falsum esse dicunt de toto *integrali homogeneo* ejusque partibus, volunt enim *Quicquid dicitur de toto homogeneo, illud & de singulis ejus partibus prædicari.*

Sed neque hoc *omni ex parte* & *absolutè* verum esse videtur: nam

1. Falsum est, cùm nomen *totius homogenei* significat collectionem partium homogenearum: nam mare est totum homogeneum, nec tamen prædicatur de singulis aquæ guttulis, quæ in mari sunt. Idem dic de fluviis, Rheno, Garumna, Tiberi &c.

2. Falsum est de *attributis accidentalibus*: neque enim infima aeris regio in gyrum

gyrum agitur, licèt supremam unà secum cœlum rapiat & circumvolvat.

3. Verum est de *attributis essentialibus*: nomen enim & definitio totius homogenei convenit partibus propter communitatem essentiæ. Ideo quævis gutta vini vinum est. Atque hæc de primo membro.

Secundum membrum, *Quicquid convenit partibus, convenit toti*,

1. Verum est de iis *attributis*, quæ conveniunt partibus, *quatenus respectum habent inter se & ad totum*. Sic homini convenit certa quantitas propter materiam tali forma affectam. Eidem convenit corruptibilitas respectu corporis, quod, quia ex elementis conflatum est contrariis, corruptioni subjacet. Dicitur & homo sapiens propter animam, quæ sedes est sapientiæ.

2. Falsum est de *attributis simpliciter absolutis*, quæ partibus conveniunt *separatim* sumptis: hæc enim omnia toti convenire non posse videt, qui animam humanam incorpoream esse & spiritum non ignorat: is enim manifestè novit, hominem, utpote corpore vestitum, spiritum & incorporeum dici non posse.

3. Falsum quoque est de attributis *simpliciter respectivis*: sive Logica illa sint, sive Metaphysica: partes enim *subjectiva*

jectivæ, puta species, dicuntur essentiam mutuari à suo toto, puta genere: genus autem à specie essentiam non emendicat. Homo namque essentiam animalis, *vivere* scilicet & *sentire*, possidet: animali autem hominis definitio attribui non potest. Et, partes essentiam totius constituunt: totum autem id facere non potest, nisi contra omnium Scholarum decrera, aliquid sui sibi ipsius causam esse, perversè statuas.

4. Falsum est, quod convenit partibus *subjectivis*, quà tales sunt, idem quoque toti universali *universaliter* competere: homo enim rationalis est: animal autem in se spectatum rationale nullus dixerit. Ideo quæ speciei, ut species est, conveniunt, generi convenire non possunt: neque enim genus, quà tale est, generi subjicitur aut de genere prædicatur.

5. Verum est, quod convenit partibus *subjectivis*, convenire quoque toti *universali particulariter*: hinc, quia homo est rationalis, aliquod animal est rationale: *absolutè* autem animali rationem tribuere est nefas.

Plura ad hanc rem pertinentia facilè colliges ex membro primo itemque ex Effato proximè præcedenti.

59. Om-

59. *Omnis pars est Ens incompletum.*

1. FAlsum est de partibus *subjectivis*: species enim *interjectæ* seu genera *subalterna* cùm *directè* ponantur in categoria, sũt entia completa, sicut & individua, concurrunt tamen ut partes ad componendam speciem *specialissimam*.

2. Falsum est de parte *essentiali metaphysica habente rationem materiæ*: ita enim omne genus sive generalissimum illud sit, sive subalternum, speciei compositionem ingreditur: attamen in se est Ens completum, quod prolixè docemus in Logica.

3. Verum est de parte *integrante*, quæ cùm debeat facere cum sua comparte ens unum per se, non potest esse quid completum. Patet hoc in manu, naso, oculo &c. hæc enim, si ab homine separes, manus, nasus, oculus non sunt, nisi *æquivocè*.

4. Verum est de parte *essentiali metaphysica habente rationem formæ*: ita enim per se constat, differentiam, puta rationale, non esse quid completum separatim per se subsistens & omnibus suis numeris absolutum ac perfectum, quia ordinem dicit ad speciem.

5. Verum est de parte *essentiali physica* ob rationem allatam de parte *integrante*.

Dices: Anima rationalis est pars essentialis physica: at anima rationalis non

est

est Ens incompletum, cùm extra corpus per se subsistat. Ergo non omnis pars essentialis physica est ens incompletum.

Resp. Negando Minorem: cùm enim anima rationalis sit forma hominis, est quid incompletum.

Resp. 2. Distinguendo probationem Minoris: Anima subsistit per se extra corpus, hoc est, non est in alio, à quo esse habeat, Concedo: subsistit per se, ita ut nec *actu*, nec *potestate* sit in homine per modum partis vel formæ, Nego.

60. *Pars est prior toto.*

1. FAlsum est, si pars & totum sumantur *relativè*: ita enim simul sunt.

2. Falsum est *simpliciter* & *absolutè* loquendo: partes enim sunt toto usu & perfectione posteriores, quia officium non nisi à toto perfecto adipiscuntur, cùm à toto avulsæ nec agant, nec nomen retineant.

3. Falsum est de toto *universali*: illud enim prius est partibus *subjectivis* secundùm essentiam, quam genus suis speciebus & species individuis communicat.

4. Falsum est de *dignitate* & *prioritate naturæ intendentis*: ita enim contrarium accidit, quia totum est id, cujus gratia partes apparantur.

5. Falsum est *ordine temporis*: ita enim potest pars aliqua esse simul cum toto, ut for-

3-18

forma cum toto essentiali.

6. Falsum est, partem *integralem* esse toto *essentiali* priorem: manus enim & pedes, cùm sine homine separatim existere non possint, imò nec intelligi, ipso homine sunt posteriores.

7. Verum est de *prioritate naturæ generantis* & *quoad genesin*: partes enim quia componunt totum, seu quia totum à partibus essentiam accipit & perficitur priores sunt toto natura: sic prius est casa, quàm vicus, & vicus quàm urbs, licèt urbs sit prior casa essentia, perfectione & usu. Et corpus humanum prius est, oculo, quatenus oculi naturam & essentiam spectas in usu, quem à toto accipit, quemque vicissim à toto separatus & avulsus amittit.

61. *Sublata una parte tollitur totum.*

1. FAlsum est, sublata una parte *homogenea* tolli totum *homogeneum* aut integritatem ipsius: evadit enim aliud totum, v. g. sublata è mari aquæ gutta, nec mare tollitur, nec maris integritas, sed aliud totum fit minus quàm antè, licèt decrementum illud sensu forsan percipi ob sui parvitatem non possit.

2. Verum est, sublata parte una *essentiali* tolli totum *essentiale*: totum enim hoc

hoc essentiale accipit à partibus essentiam suam. Ergo ubicunque talis aliqua pars deest ibi totum esse non potest. Tolle animam, eadem opera hominem sustuleris.

3. Falsum est de parte *subjectiva*: hac enim ablata, continuò tolli totum *universale* non est necesse, quia prius potest esse sine suo posteriori & inferiori. Ideo negata una specie non ilico negatur genus, nec hoc individuum ablatum totam tollit speciem.

4. Verum est, sublata una aliqua parte *heterogenea integrali*, *primaria*, *organica* tolli totum *integrale*: tale namque totum sine tali parte incolume permanere non potest: ablato enim capite aut corde moritur animal.

5. Falsum est, si pars illa sit *minus principalis*: neque enim *ordinariè* deficiente una parte perit totum: sublato quippe naso aut pede non statim perit homo.

6. Licèt ablata una parte *minus principali* non tollatur è rerum natura totum *integrale*, desinit tamen totum esse integrum: hoc est, *totius integritas* tollitur, sive perit totum integrum, quà integrum est. Sublato enim pede aut brachio non statim moritur Petrus, sed desinit esse integer, id est, non est amplius Petrus se-

cun-

cundum omnes sui partes, sed mancus & mutilus. Itaque non tollitur quidem hic totum *simpliciter*, sed tantùm *secundùm illam partem*, quæ sublata est, sive, non fit rei *φθορὰ*, sed *μείωσις* tantùm.

Comprehensè universim dico:

1. Sublata parte *necessaria præcisè & ad esse* tollitur totum: at remota parte quadam *necessaria secundùm quid & ad bene esse*, essentia rei non perit.

2. Sublata parte aut res non est, id est, sublatam partem comitatur corruptio totius, ut si homini præcidatur caput, aut diminuta res est, id est, non manet integra, ut si homini amputetur manus.

CAP. X.

DE SCIENTIA, ARTE, Natura.

HOrum omnium varias significationes reperio apud Authores: Omnes non recenseo, præcipuas tantum delibo.

Scientia opponitur 1. *Ignorantiæ*, & sic omnia scimus, quæ non ignoramus.

2. *Opinioni*: hæc enim aliter se habere potest, illa minime.

3. *Fi-*

3. *Fidei*: Vbi enim ſcientia, ibi ceſſat fides.

4. *Arti*: hujus enim finis eſt opus, illius cognitio vel actio.

5. *Diſciplinis practicis*, ut cùm ſcientia definitur habitus demonſtrativus.

6. *Sapientiæ & intelligentiæ*, ut cùm numeratur inter quinque virtutes intellectus.

Ars ſignificat.

1. *Summam perfectionem tam in Deo, quàm in natura*. Et ſic omnia dicimus arte divina eſſe constructa.

2. *Vmbram artis* in ipſis etiam brutis. Ita in telis texendis aranearum ars commendari ſolet.

3. *Omnem habitum mentis*, prout per eum aliquid agimus. Sic Metaphyſica dicitur ars artium.

4. *Propriè habitum effectivum* à reliquis intellectus habitibus diſtinctum.

Natura ſignificat principium motus & quietis, & quidem

1. *Naturam primam, infinitam, naturantem*.

2. *Naturam ſecundam, finitam naturatam*.

Alias ſignificationes diſce ex 5. Metaphyſicæ cap.4.

EFFATVM 62.

Modus ſciendi non eſt ſcientia.

PEr *modum ſciendi* omnes ferè Ariſtotelis Interpretes intelligunt *Logicam*, quam à fine nomine iſto inſigniverit.

1. Verum nonnulli dicunt eſſe hoc ſenſu; *Modus ſciendi non eſt ſcientia ejus, cujus eſt modus ſciendi; ſed poteſt eſſe modus ſciendi unius rei & ſcientia alterius*: & ſic volunt, Logicam eſſe modum ſciendi aliarum ſcientiarum, & ſcientiam ſimul ſui objecti.

Sed hoc falſum eſt: Logica enim eſt modus ſciendi etiam ſui ipſius reſpectu: cùm nulla ſcientia ſine modo ſciendi acquiri poſſit.

2. Verum eſt de *ſcientia diverſa à modo ſciendi*, ut Phyſica vel Metaphyſica.

3. Falſum eſt de *ſcientia eadem cum modo ſciendi*, qualis eſt Logica.

4. Verum eſt, modum ſciendi non eſſe *formaliter* ſcientiam: ſicut enim album *formaliter* non eſt dulce: ita modus ſciendi *formaliter* non eſt ſcientia.

5. Falſum eſt, modum ſciendi *materialiter* non eſſe ſcientiam. Vna enim & eadem

eadem res potest esse scientia & modus sciendi, sicut una & eadem res, veluti sacchatum, simul est dulcis & alba.

6. Verum est, non esse scientiam aliquam *particularem*, ut ex dictis constat.

7. Falsum est, modum sciendi non esse scientiam *universalem*: in hac enim duo illa concurrunt, modus scilicet sciendi & scientia. Logica ergo est scientia quatenus infert suas conclusiones per demonstrationem: eadem est modus sciendi, non *propriè*, sed quia instrumenta, quibus utendum est in cunctis scientiis, construere docet, partes eorum tradens simulque leges ac præcepta, quibus illa construenda sunt. Vnde janua & organum scientiarum vocatur. Hinc ait Morisanus, Logica non tam est modus sciendi, quàm cognitio istius modi. Cognitio autem modi sciendi est scientia sicut ars fabrilis non tantùm est modus fabricandi v. g. scamnum (qui modus tantùm intervenit in ipsa fabricatione) sed etiam est cognitio modi fabricandi.

Dices: At absurdum est Aristoteli 2. met. cap. 3. quærere simul scientiam & modum sciendi.

Resp. 1. Non intelligit ibi Aristoteles quamlibet scientiam, sed solam Metaphysicam.

Resp. 2. Falsum hoc esse *absolutè* de *simultate temporis*: verum autem de *simultate naturæ*: prius enim natura acquiritur modus sciendi, quàm scientia, cùm hæc pendeat ab illo. Vnde innuit ibi Philosophus necessitatem Logicæ ad alias scientias, docetque non esse simul stūdendum Logicæ & aliis scientiis, sed prius Logicæ esse incumbendum, quàm ad alias fiat transitus.

Quæres, Cùm etiam Logica sit scientia, an non sit absurdum in illa quærere simul scientiam & modum sciendi?

Resp. Non: nam 1. ut inquit Suar. modus sciendi in Logica *latè ac generatim* sumptus inquiritur, ut finis seu ut objectum cognoscendum; scientia verò ipsa ut forma & perfectio talis studio obtinenda: in aliis verò scientiis cùm modus sciendi non quæratur, ut objectum aut finis, debet supponi ut instrumentum deserviens ad scientiam obtinendam, ideoque in aliis scientiis absurdum & operosum esset, simul inquirere scientiam & modum sciendi 2. quia non potest aliter fieri nec ante Logicam supponi potest alius sciendi modus acquisitus, nec procedi debet in infinitum, sed sistendum est in forma, quæ simul sit quod & quo, id est, scientia & modus sciendi.

63. Om-

63. *Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant.*

CRebræ noſtræ percontactiones de rebus variis certè non aliunde proficiſcuntur, quàm à naturali illa cognitionis cupiditate: naturale etiam nobis eſt, ut ſedium mutatione & peregrinatione gaudeamus. Cujus quidem rei cauſa non eſt alia, niſi quia peregrinando nova identidem aliqua numquam antea viſa vel audita objiciuntur.

1. Verum eſt de *appetitu innato*, id eſt, propenſione naturali cujuſque in bonum, adeò ut etiam pueris non ſit nullum animorum pabulum jucundius, quàm admirari, diſcere, ſcire. Hominis enim mens, inquit Cicero 1. de off. diſcendo alitur & cogitando ſemper aliquid aut inquirit aut agit, videndique & audiendi delectatione ducitur: cùm enim ſcientia ſit actus & perfectio animæ & velut anima animæ, dubium non eſt, quin homo ſuopte genio & ingenio ſcire deſideret: omne quippe imperfectum in ſui perfectionem natura ſua fertur.

2. Falſum eſt de *appetitu elicito*, ſive ipſa appetitione & actu appetendi.

3. Verum eſt de ſcientia *in univerſum*.

4. Falſum eſt de aliqua ſcientia *ſingulari:* neque enim omnes deſiderant ſcire Metaphyſicam.

5. Verum eſt *quoad ſpecificationem*.

6. Falſum eſt *quoad exercitium*.

7. Verum eſt per ſe & omni obſtaculo remoto de quavis ſcientia: nihil enim eſt tam reconditum, quo non ingenij acie penetremus, nihil tam ſublime, quò non pervadamus, nihil tam arduum, quod non ſuperemus: teſtantur id cœlorum motus & converſiones, ſtellarum errantium & fixarum variæ commeationes, conjunctiones, oppoſitiones &c. docent id quæ in ſubterraneis ſpecubus latent denſiſſimiſque naturæ tenebris involuta videntur.

8. Falſum eſt *per accidens* de hac aut illa ſcientia, quia ſtudium unius poteſt impedire, quò minus operam navemus alteri.

9. Falſum eſt de iis, qui ſunt homines non *re*, ſed *nomine* tantùm: hi etenim ſunt ex pecudum genere ad voluptatemque feruntur toto impetu.

10. Licèt de omnibus ſcientiis verum ſit, maximè tamen de *ſpeculativis*.

11. Verum eſt, ſi conſideretur aptitudo ad ſcientias comparandas ex parte formæ ſubſtantialis: ita enim, ſine ullo perſonarum delectu, quilibet homo eſt

aptus

aptus ad scientiam.

12. Falsum est, si consideretur aptitudo ex forma sic existente in materia: neque enim cuivis hominem contingit adire Corinthum? vides quippe non omnes esse aptos da Medicinam.

13. Cùm duabus quasi nos à Natura induti simus personis, quarum una est communis, ex eo quòd omnes participes sumus rationis præstantiæque ejus, qua antecellimus bestiis; altera autem, quæ propriè singulis est attributa; ideo verum est de natura *universali*, quæ perfecta est & absoluta: sic enim pueri ipsi *per se* & in genere expetunt scientiam, cùm inter se conferre variis de rebus soleant.

14. Falsum est de natura *singulari*, prout existit in singulis hominum individuis: ita enim non è quovis ligno fit Mercurius, quia multi scientiam per accidens adversantur & fugiunt propter immensos labores & perversa judicia.

Dixi *per accidens*, quia non tam à cognitione abhorrent, quam laborem sibi amarum ducunt. Ideoque finem quidem, hoc est, scientiam omnes desiderant, sed media fugiunt vel non adhibent, nec omnes ingenij sui nervos intendunt, ut in doctrinæ templum plenis velis deferantur. Felis amat pisces, sed

328

aquas intrare recusat. Itaque

15. Verum est, dummodò *facilè* possint scire, nec voluptate, necessitate aut pigritia impediantur.

64. *Scire est rem per causam cognoscere.*

SCire non est propriè cognoscere causam, sed cognoscere rem, id est, effectum per causam, hoc est, per quodcunque medium, per quod ostenditur aliquid alteri convenire. Sic scio, Deum esse æternum, *quia est* immutabilis: est enim immutabilitas veluti causa æternitatis in Deo licèt propriè in Deo nihil sit prius aut posterius, causa aut effectus: si tamen æternitas Dei esset capax Causæ, non haberet aliam, quàm immutabilitatem.

1. Verum est de *perfecta rei scientia*: hæc enim non habetur nisi per causam. Vt enim se res habet in esse, ita & in perfecta sui cognitione. At esse rei pendet ex causa. Ergo & à causa pendebit perfecta rei cognitio.

2. Verum est de *cognitione distincta & à priori*, quæ demonstratione obtinetur & definitione: nulla enim potest ullius rei perfecta & distincta tradi cognitio, quæ à causis non deducatur. Sic cognoscimus hominem esse risibilem, quia

quia est animal rationale aut animam habet intellectivam.

3. Falsum est de *cognitione confusa & à posteriori*: ita enim in hac rerum caligine effecto noscimus causam, lumine corpus, accidente subjectum: multarum enim rerum causas ignoramus, vim & effectum videmus. Cœlum si aspicis, ipsum corpus te subterfugiet, vim & qualitatem sensibus usurpas. Ex eorum itaque, quæ à sensu remota sunt, effectionibus evehimur ab inscitia in ipsorum cognitionem à posteriori, propter intellectus nostri angustiam & infirmitatem.

4. Falsum est, quòd *scire* semper sit per omnes simul causas nosse: Nam Mathematici solùm per formam aut definitionem demonstrant, quia ipsorum objecta nulli motui sunt obnoxia. Sic, quare hæc linea est recta? quia æqualiter interjacet inter sua extrema, Ethici ferè fine tantùm utuntur, Politici efficiente & aliquãdo fine, Metaphasisici usurpant formam efficientem & finem; Physici autem omnes quidem illi causas adhibent, maximè autem materiam, ut; cur non corrumpitur cœlum? quia ex materia ab omni qualitate corrumpente vacua & immuni constat.

5. Falsum est, scientiam oriri *ex quavis causa*,

6. Verum, ſcientiam oriri ex *cauſa prima*: non enim ſatis eſt, me ſcire, aquam contineri loco, quia ſit corpus naturale, ſed alia prior cauſa cognoſcenda eſt, quòd ſcilicet alio exteriori corpore comprehendatur.

Per cauſam *primam* intellige proximam immediatamque rei cauſam (hac enim poſita ponitur effectus) non autem cauſam remotiſſimam, communiſſimam & ſupremam. Vt enim dependentia effectus ultimò completur in cauſa proxima: ita perfecta illius ſcientia, niſi cauſa proxima teneatur, haberi non poteſt.

Nota: Duplex eſt ſcientia, *Definitiva* una, altera *Demonſtrativa*. Ad definitivam tantùm requiritur internarum cauſarum cognitio: illis quippe ſolis natura rei continetur. Demonſtrativa verò ſcientia tam externarum, quàm internarum cauſarum cognitionem requirit: neque enim res tantùm eſt ob cauſas internas, ſed etiam ob externas, dummodo illæ non ſint *per accidens*, ſed *per ſe*.

65. *Scientiæ diſtinguuntur objectis*.

OBjectum eſt id omne, in quo occupatur facultas vel habitus, ſive id, quod objicitur cognoſcendum vel efficiendum facultati aut habitui. Sic color eſt objectum viſus, odor olfactus,

res

res naturales Physica, Deus Theologiæ, jus justitiæ, imago picturæ, ædificium Architecturæ.

Sensus Effati hic est; Illæ scientiæ à seinvicem differunt, quæ circa diversa objecta feruntur, hoc est de diversis rebus agunt & quasi negociantur. Sic ars pingendi differt ab arte ædificandi, quia illa circa imaginem, tanquam proprium objectum, versatur: hæc circa ædificium. Et Physica differt à Metaphysica, quia illa circa res corporeas & sensibiles materiaque constantes occupatur: hæc circa Deum resque divinas, spiritales & materiæ expertes.

Nota: In objecto duo distinguunt Philosophi, *Materiale* scilicet & *Formale*.

Materiale est res ipsa, quæ tractatur & consideratur in aliqua scientia.

Formale est diversus considerandi modus sive ratio, sub qua rem subjectam scientia contemplatur. Vnde

1. Falsum est Effatum de objectis *materialibus*, id est, rebus ipsis, quas scientiæ tractant: quamvis enim ab his etiam scientiarum differentiæ peti possint nonnunquam, sæpe tamen accidit, ut in iisdem rebus explicandis multæ scientiæ occupentur, ut Physica & Medicina in plantis & herbis. Et sanè, si

P 5 di-

distinctio scientiarum peteretur ex *objecto materiali*, tot essent Physicæ, quot sunt species corporis naturalis; tot Metaphysicæ, quot sunt Entium genera.

2. Verum est de *objectis formalibus*: sic enim Musica & Arithmetica scientię diversæ sunt, licèt circa idem objectum materiale, scilicet numerum occupentur, nempe quia diversa est numerum considerandi in utraque ratio. Arithmetica siquidem numerum *absolutè*, ut numerus est, contemplatur abstrahitque ab omni qualitate sensibili: Musica autem non sic, sed ut sonorus est & harmonicus. Differunt ergo Musica & Arithmetica non *materiali*, sed *formali* objecto. Pari jure Physica & Medicina de herbis tractant & plantis, sed sub diversa ratione *formali*: Physica quidem, quatenus sunt species corporis naturalis, principiumque motus & quietis in se continent: Medicina vero, quatenus sunt remedia morborum & ad hominum sanitatem referuntur, tanquam instrumenta medendi. Vel, Physica herbarum & plantarum originem indagat earumque proprietatem, Medicina verò earum tantùm usum observat.

Atque hinc est illud; Quod cognoscitur in una scientia, non cognoscitur in alia, scilicet secundùm *eundem con-*

side-

siderandi modum.

3. Verum est de objectis *totalibus* sive *adæquatis*.

4. Falsum est de objectis *inadæquatis* sive *partialibus*.

5. Verum est de objectis *per se*.

6. Falsum est de objectis *per accidens*.

7. Verũ est de objectis *cõsiderationis*.

8. Falsum est de objectis *operationis* seu *applicationis*.

9. Verum est de objectis *legitimis*.

10. Falsum est de objectis *illegitimis*.

Objectum illegitimum est, quod de omnibus à scientia consideratis prædicatur in recto, ut Ens naturale in Physica, quod prædicatur de principiis, speciebus & proprietatibus objecti Physicæ: verè enim dixeris, materia est ens naturale & motus est ens naturale.

Est autem legitimum objectum id, quod de quibusdam à scientia consideratis prædicatur in recto, de reliquis vero in obliquo, ut Corpus naturale in Physica, quod prædicatur de omnibus suis speciebus, v. g. de cœlo & elementis, in recto, ut cùm dico, Cœlum est corpus naturale, de principiis & proprietatibus in obliquo, ut cùm dico, materia & forma sunt corporis naturalis.

11. Verũ est de scientiis *speculativis*: hæ namq; à se invicẽ objectis distinguuntur.

12. Falsum esse videtur de distinctione scientiarum *speculativarum* à *practicis*: ita enim potissimùm distinguuntur finibus, cùm harum finis sit actio illarum contemplatio & cognitio.

13. Tamen etiam *practicè* possunt à *speculativis* dici distingui objectis, quia finibus distinguuntur: finium enim distinctio pendet ex distinctione objectorum. Causa ergo, cur philosophiæ practicæ finis sit operatio, est, quia ejus objectum est aliquid operabile: speculativæ verò finis est cognitio, quia objectum ejus est aliquid cognoscibile, cujus cognitio per se non refertur ad praxin.

Quemadmodum autem scientiæ distinguuntur per objecta: ita & per eadem definiuntur: per objecta, inquam, *per se, considerationis, formalia, adæquata & legitima*.

66. *Scientia non est singularium, non sensibilium, non corruptibilium sed universalium, necessariorum & æternorum.*

PRimum membrum

1. Falsum est in Astronomia: ibi enim considerantur singularia, non tamen ut singularia.

2. Fal-

2. Falsum est, si intelligas *minus universalia*, quæ per comparationem tantùm singularia dicuntur, ut species respectu generis. Sic Aristoteles dixit, facilius definiri singulare quàm universale.

3. Falsum est in scientiis non agi de singularibus in *actu signato & universaliter* sumptis: definitur enim singulare in Metaph. Confer. Effat. 91. & 97. Cent. 1.

4. Falsum est de singulari *immutabili & æterno*: Deus enim nec genus est, nec species: Metaphysicæ tamen & Theologiæ objectum statuitur, adeoque de Deo vera est scientia: neque enim Deus habet principia verè & propriè intrinseca, qualia sunt in rebus creatis.

5. Verum est de *singularibus mutationi subjectis*, si intelligas individua & *simpliciter* singularia, quæ vocant *in actu exercito* & quæ de nullo prædicantur: horum enim scientia non est, tum quia cum existentia conjuncta sunt, tum quia infinita sunt, tum quia corrumpuntur & semper fluunt atque mutanrur, tum quia omnis scientia est universalium: omnis quippe scientia est alicujus passionis propriæ de subjecto proprio & adæquato, quæ demonstratione de illo subjecto concluditur. At nullum singulare, creatum saltem inter sublunaria, propriam sibi passionem determinare potest: neque

enim

enim Plato *absolutè* sibi determinat risibilitatẽ alioqui Democritus risibilis non esset. Singularium ergo scientia non est. Vnde plerique imponunt Aristoteli, quasi putaverit demonstratam à se mundi æternitatem: Aristoteli enim nulla existentia est per se.

Quæres, cùm præter Deum nihil sit infinitum, quomodo singularia dici queant infinita?

1. Falsum est de individuis & singularibus existentibus: hæc enim omnia sunt numero definita.

2. Verum est de singularibus, quæ esse possunt: hæc enim in infinitum propagari nihil vetat: neque enim umquam dantur tam multa, quin alibi & alia illis semper addi possint.

3. Falsum est de individuis *actu*, si *τὰ infinita* sumantur *secundum numerum*.

4. Verum est de iisdem, si *τὰ infinita* significent *non-definita*: carent enim individua definitione.

5. Verum est, si *τὰ infinita* sumantur non in philosophica significatione, sed pro *incertis* & *indeterminatis*: cùm enim perpetuò intereant & generentur, numquam sub eodem numero considerantur aut conservantur, ut species, quæ semper eædem perseverant.

6. Falsum est, esse infinita *ἁπλῶς* &

re-

reipsa: novit enim Deus exactè omnium numerum.

7. Verum est, esse infinita *nobis*, *respectui nostri*, *nostra cognitione*, quia scilicet nobis incognita sunt, numerum eorum ignoramus, & à mente nostra ad certas classes ita non possunt referri, ut res universales.

8. Verum esset supposita Aristotelis sententia de æternitate mundi: ita enim infiniti homines præcessissent, infiniti quoque secuturi adhuc essent.

Verbo concludam cum Arboreo cap. de Specie. Non immeritò individua dicuntur infinita: nam in tantam quotidie adolescunt multitudinem & ad diversa sparsim loca excrescunt, ut scientia in unum comprehendi non possint. Et plurimum confusa & indeterminata ipsorum multitudo intellectum variis occupatum rebus & tenui adjutum præsidio ab eorum scientia avocat & præpeditum abducit.

Secundum membrum.

1. Verum est *per se*: sensibilia enim sunt singularia semperque defluunt, adeoque de iis scientia non est.

2. Falsum est *per accidens*: datur enim scientia de sensibilibus, quatenus per abstractionem fiunt universalia.

Dices: Aristoteles ait, deficientibus

sensu

sensu cognitis deficere scientiam. Ergo sensibilium est scientia per se.

Resp. Notitia ex sensu, quæ est singularium, præbet intellectui occasionem acquirendæ scientiæ, ideo cognitio sensitiva est aditus ad scientiam.

Tertium membrum.

1. Verum est de corruptibilibus propositionibus, id est, quarum prædicatum non cohæret necessariò cum subjecto, ut, Petrus ambulat.

2. Verum est, rerum actu corruptibilium, id est, ut corrumpuntur, non esse scientiam.

3. Falsum est, corruptibilium non esse scientiam, si *corruptibile* significet passionem aut affectionem rei, cujus inferiora corrumpuntur. Sic in Physica probatur, corpus mixtum omne ex quatuor elementis esse corruptibile: ipsa ergo affectio *posse corrumpi* incorruptibilis est.

4. Verum est, si *corruptibile* significet fontem, radicem & originem istius affectionis.

Omnia hæc verbo complector; Singularium, sensibilium, corruptibilium *in actu exercito*, & quà talia sunt, non est scientia: *in actu signato*, & quatenus ratio in illis reperit prædicata universalia, firma ac fixa, est scientia. Et sic in ipsis mendaciis Stoici scientiam inesse dicebant.

bant, quatenus mendacia esse intelligimus.

Quartum membrum, quo dicitur scientia esse universalium, necessariorum & æternorum, facilè sequitur ex dictis, ac

1. Quidem verum est de *necessitate præceptorum & conclusionum*, ita ut scientiæ intelligantur habere præcepta necessaria ob necessariam habitudinem prædicati ad subjectum: ita necessarium est, compositum ex quatuor elementis esse corruptibile.

2. Verum est in *scientiis speculativis* non modò de *necessitate præceptorum*, sed etiam de *necessitate Entium*, id est, objectum scientiæ eodem semper modo est affectum, nec fieri potest à voluntate nostra.

Dices: Physica est scientia. Res autem, quas Physica tractat, non sunt necessariæ, nec semper eodem modo se habent. Ergo scientiæ non sunt semper de rebus necessariis.

Resp. Distinguendo Minorem: Res naturales, quatenus sunt & existunt in singularibus, non sunt necessariæ nec per scientiam cognoscuntur: quatenus autem sub universali quadam ratione considerantur & ita à certis causis necessariò pendent, ut eas fieri vel non fieri

in

in manu nostra non sit, sunt necessariæ: semper enim & necessariò res naturales sunt corruptibiles.

3. Falsum est in scientiis *practicis* de *necessitate Entium*: hæc enim ferè dependent à voluntate nostra & factibilia sunt. De factibilibus autem ideo scientia non est, quia conjuncta sunt cum existentia nec necessariò rei connectuntur.

4. Verum est in scientiis *practicis* de *necessitate præceptorum*.

Est ergo scientia *propriè* de essentia & proprietatibus, quæ necessariò connectuntur. Vnde & æternæ dicuntur essentiæ non *per se* (ita enim solus Deus æternus est) sed propter necessariam connexionem proprietatum cum re.

67. *Artes non consultant.*

1. VErum est de artibus *certis & definitis*, quæ eodem semper modo operantur, nec mutantur ob materiæ varietatem, ut in arte scribendi v. g. nemo deliberat, an in scribendo hoc nomine *Leo*, scribendum sit LEO neque etiam quam primam literam scribat, sed necessariò & sine prævia consultatione scribit LEO. At Architectura in ædificando non deliberat, an jacienda primùm sint fundamenta, an exstruendi

pa-

parietes, an tectum imponendum, quia scilicet Architectura necessariò sic ædificat. Item ars pingendi imaginem, v.g. Gustavi Suecorum Regis, non deliberat an Gustavi facies sit exprimenda, an Majestas &c. hæc enim depingenda necessariò sunt & describenda, quia certa ratione sunt determinata, nec in consilium aut deliberationem vocari debent, alioquin ars finem non assequeretur.

2. Falsum est de artibus incertis & indefinitis, quæ propter incertitudinem finis *Conjecturales* dicuntur & in iis versantur, quorum principium ita in nobis est, ut à nostro pendeant arbitrio, adeoque adjunctam habent prudentiam. Tales sunt Rhetorica, Medicina, Iurisprudentia &c. quæ in suis officiis & exercitationibus observant circumstantias locorum, temporum, personarum. Rhetores enim & Oratores deliberant consiliumque capiunt de habendis suis sermonibus, de exordiis & perorationibus hoc vel illo modo contexendis, apud has vel illas personas, tali vel tali tempore. Sed & Iudices deliberant in ferendis judiciis, Medici item in morborum curationibus consilium capiunt: incerti namque sunt de ægri convalescentia aut morte.

3. Verum est, non consultare artes de

generalibus & fine, ut, an ſublata cauſa tollatur effectus, an contraria contrariis curentur, an reſtituenda ſit ſanitas, an corpori febribus inflammato vinum ſit porrigendum &c. Et ratio eſt, quia Quæ in deliberationem cadunt, incerta ſunt: fruſtra enim ſuſcipitur de iis, quæ jam certò conſtituta ſunt, deliberatio. Iam autem finis omnis debet eſſe certus. De fine ergo conſultatio inſtitui non debet. Sic exercitus v. g. Principis Auraici non deliberat, an velit vincere, ſed illud ipſum *vincere* in omnium militum animis certum firmumque conſtitutum eſt.

4. Falſum eſt, non conſultare artes de *mediis eorumque qualitate & delectu*: cum enim exitus ſæpe ſit incertus, media ad finem ducentia, prævia deliberatione, eligenda ſunt optima & aptiſſima. Sic Medicus deliberat, an ad reſtaurandam ſanitatem hoc potius, an illud pharmacum expediat: Dialecticus, an ad probandam problema ſatius ſit uti figura prima an quavis alia.

Nota tamen: Non omnes artes deliberant de mediis, cùm quædam certa habeant definitaque media & præcepta, quibus debent fines ſuos obtinere, ut alia eligere aut aſſumere non ſit in hominum poteſtate.

5. Verum eſt, ſi artes conferantur

cum

cum Philosophia *practica*, quæ, quoniam agit de actionibus humanis, in quibus magna est inconstantia, frequentius deliberationibus utitur.

6. Falsum est, si artes comparentur cum Philosophia *theoretica*. Hinc dixit Philosophus frequentius de iis consultationem institui, quæ ab artibus, quàm quæ à scientiis, proveniunt, quoniam de illis magis, quàm de his ipsis dubitamus.

7. Verum est, non consultare artes *more civili, politico & forensi*.

8. Falsum est, non deliberare *judicio cujusque artis proprio*; artifex enim sine consilio & judicio artis nihil efficit, sed judicat è regulis ab arte præscriptis quod agit, ne temere egisse credatur.

9. Verum est de artibus *fabrilibus* & *mechanicis*: textor enim non deliberat, an debeat è filo telam facere.

10. Falsum est de artibus *exquisitis* & quæ *seipsis contentæ sunt*: deliberat enim nauta, an ista aeris & cæli temperie navigandum sit.

11. Verum est, artes non consultare de *modo effectionis in genere*: ita enim ars semper rectè facit, nec deliberat nauta, an clavum tenere debeat.

12. Falsum est de *modo effectionis in specie*; deliberat enim nauta, rectumne

an

an obliquum cursum tenere debeat.

13. Falsum est, artes fabriles non consultare de *qualitate & forma in materiam introducenda*: hæc enim potest esse varia. Vnde sæpe deliberat sartor, an conficere sibi velit braccam Gallicam, an Hispanicam, an Helveticam.

14. Verum est, artes fabriles non consultare de *materia ex qua*: neque enim deliberat sutor, ex ferro ne an ex corio velit facere calceum.

15. Verum est *quoad theoriam* sive *de arte docente*: hæc enim universalia tradit & infallibilia præcepta è singularium observatione collecta.

16. Falsum est, *quoad praxin*, sive de *arte utente & operante*, quæ quia in singularium effectione occupatur, universalium quidem & constantium præceptorum ductum sequitur, deliberat tamen, quo particulari instrumento potius utendum sit.

68. *Ars naturam imitatur, adjuvat, perficit.*

RAtio primi membri est, quia Natura est arte nobilior & potentior: carnosi enim homines & qui bono sunt temperamento longè melius cibos concoquunt, quàm qui fomentis & arte calorem

lorem corporis excitant & juvant. Ignobilius autem & imbecillius semper conatur æmulari id, quod potentius est & nobilius. Itaque membrum hoc.

1. Verū est *quoad genus* seu *in communi*: ordo enim artificiosus debet esse cum naturali addiscendi ordine idem *genere*.

2. Falsum est *in particulari*: neque enim ordo artificialis debet esse idem *specie* cum naturali.

3. Verum est in *modo operandi*: Vt enim naturæ opera certo ordine, constanti lege & modo procedunt: sic opera artis suo etiam modo per certa & determinata quædam media ad fines suos perveniunt. Et, ut natura in materiam introducit formam substantialem sibi similem: ita ars formam accidentalem ideæ, quæ in artificis animo est, similem producit in corpore naturali. Item, ut natura: ita & ars ab imperfectioribus ad perfectiora progreditur. Vt enim natura non statim perfectum animal exhibet, sed primò fœtum informem, cujus sensim membra distinguit ac concinnat: sic & pictor susceptum opus rudi primùm penicillo delineat sensimque adhibita colorum umbrarumque varietate perficit.

4. Verum est in opere seu in effecto, quatenus ars in suis operibus externam

rerum

rerum naturalium ſpeciem adumbrat, ejuſque opera ſimilem cum naturæ operibus figuram, formam vel etiam colorem externum habent, ut ſatis apparet in pictura, quæ umbras, montes, ſylvas, homines, beſtias & id genus alia imitatur: ſicut & textura aranearum telas, architectura hirundinum nidos, ars navis compingendæ caudam piſcium in gubernaculo, eorundem pinnas in remis avium alas in velis. Quò autem proprius ad opera naturæ ars acceſſerit, eò magis commendatur. Hinc prædicari audias ligneam Architæ columbam, quam volaſſe refert Agelius; prædicari Dædali ſtatuas, quæ, niſi ligatæ fugiebant & vago ſinuoſoque quodam impetu ferebantur, prædicari vitream Archimedis ſphæram, in qua multiplices cælorum motus ortus occaſuſque ſiderum viſebantur; prædicari Vulcani tripodes, qui rotis anterioribus acti ſpontè prodibant in certamen & commiſso confectoque prælio domum ſe conferebant.

Quemadmodum autem in natura rerum omnium certæ veluti ætates conſtitutæ ſunt, ut naſcantur, adoleſcant, conſeneſcant tandemque certis temporum intervallis intereant: ita & hominum opera hæc conditio attingit, mores, conſuetudines, leges, artes, linguas, aliaſque

que res cunctas, quæ ab arte naturam imitante ortum duxerunt cùm oriantur aliæ, aliæ verò occidant, quæq; modò floruerunt, nunc obsolescant, mirabili sanè ἀνακυκλώσει.

Falsum est, artem *vi sua* & tanquam *causam per se*, ita naturæ opera moliri aut æmulari, ut veros illius effectus edat: omnis enim ars naturæ effectum supponit traditque regulas, non quibus fiant res naturales, sed formis quibusdam accidentariis afficiantur, vel, quibus res naturales certo quodam modo fiant, v. g. ars saltandi non efficit, ut quis moveatur simpliciter, sed tantùm, ut, venustius, elegantius & ad numerum moveatur.

6. Verum est, Artem, ut *causam applicantem, sine qua non* & *vi aliena*, non modò imitari, sed & verè moliri opera naturæ: possunt enim arte Magi ventos, pluvias, tonitrua producere & sedare, tenebras inducere, tetrum odorem excitare aerem contagione inficere, fontes producere & siccare, fluvios sistere &c. queadmodum Magi Pharaonis serpentes produxisse memorantur.

7. Verum est, *quantum potest*: neque enim semper eò ars, quò natura pertingit, quoniam multa sunt in potestate naturæ, quæ facere ars nulla potest. Sic

vinum & uvas ars non facit, cerevisiam tamen coquit vini imitatricem: succus enim ex hordeo expressus nutrit & leniter calefacit, lupulus calorem auget & putrefactionem impedit.

8. Falsum est absolutè & simpliciter: natura quippe substantiam, ars accidens producit.

1. Hoc ergo Effati membro monentur artifices, ut Naturæ, quoad ejus fieri potest, vestigia premant ad ejusque consuetudinem ac rationem quàm proximè accedere conentur: naturam enim si sequemur ducem, numquam aberrabimus. Hinc quia per multa non facit natura, quod fieri potest per pauciora, ideo nec artifici multis ambagibus est utendum. Vt natura nihil facit frustra: ita nec in arte tradenda sunt futilia usumque nullum habentia. Vt natura nō intendit monstrum: ita nec in artes absurdæ opiniones invehendæ sunt. Vt naturalis motus fit in tempore; ita & in artibus acquirendis tempore est opus, nec immaturus animus ad graviores artes adjungendus est, ne cruda adhuc studia, ut ait ille, in forum propellantur.

2. Deinde monemur, nihil esse invita Minerva, id est, adversante & repugnante natura faciendum: neque enim attinet repugnare naturæ, nec quicquam

se-

ſequi, quod aſſequi nequeas.

3. Monemur quoque, ut contra naturam vniverſam nihil contendamus, ea tamen conſervata propriam naturam ſequamur, ut, etjamſi ſint alia graviora atque meliora, tamen nos ſtudia noſtra regula naturæ metiamur, & ad quas res erimus aptiſſimi, in iis potiſſimùm elaboremus.

4. Præterea monemur, ut ab omni eo, quod abhorret ab ipſa oculorum auriumque approbatione, abſtineamus, quæque natura occultavit, contexit atque abdidit, eadem nos removeamus ab oculis, quemadmodum nec Scenicorum in ſcenam ſine ſubligaculo prodit nemo.

5. Tandem monemur, Elaborandum eſſe, ne animi motus à natura recedant: quod aſſequemur, ſi cavebimus, ne in perturbationes atque exanimationes incidamus, & ſi attentos animos ad decori conſervationem tenebimus. Curandum eſt igitur, ut cogitatione ad res quam optimas utamur, appetitum rationi obedientem præbeamus.

Secundi membri ratio eſt, quia ſupplet ars, quod naturæ deeſt, idq; imi-tatione naturæ. Hoc autem facit tribus præcipuè modis; *corrigendo*, *demendo*, *addendo*: ſic corrigimus vitem ridica, demimus

luxuriam putatione, addimus fimo ſuccum. Sic adjuvat Agricola naturam, cùm terram fodit aut arat, ſemina terræ committit à Zizaniis illam purgat, Medicus, cùm ſucco violarum ſuccurrit pulmoni in tuſſi.

Vbi tamen obſerva, juvari arte naturam, quam diu & quoad naturæ vires patiuntur: nullâ enim hactenus arte potuit quis cælo deducere Lunam, aut loco ſuo dimovere terram.

Membri tertii eadem ratio eſt, quæ ſecundi: opera enim naturæ ἀδιάφορα quæque bene & male fieri poſſunt, artis præceptionibus diriguntur, ut non niſi bene fiant: opera intellectus noſtri interdum bona, interdum mala ſunt: apprehenſiones mentis noſtræ aliquando fallaces, ſæpius confuſæ: judicia nonnumquam falſa, ſæpe verò incerta: ratiocinationes interdum inconcinæ nec bene cohærentes, ut plurimum autem dubiæ ſunt: intellectus aliquando errat, aliquando abſque errore titubat, dum neſcit ſe ſcire, dum non ſapit ſe ſapere & de ſua operatione incertus præſidium ſibi quærit ab arte Logica, quæ ſuis præceptis errores detegit, confuſa diſtinguit, dubia à certis, falſa à veris, fallacia à veriſimilibus diſcriminat.

1. Verum eſt ratione *ſubjecti*, in quo

eſt

est ars: hoc est quatenus perficit artificem, ei promptitudinem aliquam afferendo & facilitatem ad agendum, vagas actiones & incertas determinando ad id, quod optimum est & omnino naturales facultates acuendo, instruendo, dirigendo.

2. Verum est ratione *objecti* seu rei, circa quam artifex versatur, dum illam vel conservat & fovet, vel nobiliore & pulchriore figura instruit: sic Staturia lapidi imprimit figuram Mercurii aut Apollinis.

3. Verum est de *natura deficiente* & artis adminiculo indigente.

4. Falsum est de *natura rectè habente* nec artis indiga.

5. Verum est de *perfectione externa* & *accidentali*.

6. Falsum est de *perfectione interna* & *essentiali*.

7. Verum est de *arte*, *prout naturam supponit*, cui tamen adjutrix, famula, ministra & instrumentum adjungitur.

8. Falsum est de *arte sola*: hæc enim sine natura iners est.

69. *Natura est arte nobilior*.

1. VErum est *absolutè*, *simpliciter*, si *disjunctim* & *solæ* ars ac natura

 in-

intelligantur, ita ut se mutuò non includant, sed sint diversi ordinis. Et ratio est, tum quia natura est substantia; ars accidens, tum quia natura est causa *principalis*, ars *instrumentalis*; tum quia magis pendet ars à natura, quàm contrà (est enim natura fundamentum artis, ita ut sine natura ars operari non possit) tum denique quia natura est quasi finis artis: quò enim magis ars imitatur naturam, eò est nobilior & opus producit prestantius.

2. Falsum est *secundum quid & conjunctim*, hoc est, si ars naturæ conjungatur & prout natura affectat, quod ars perficit: ita enim natura præstantior est ars, quia opus naturæ inchoatum ita perficitur ab arte, ut ab ea consumationem suam obtineat.

Dices: Perficiens est perfectibili nobilius. Ars perficit naturam. Ergo ars est nobilior natura.

Resp. 1. Negando Majorem, quia scientia perficit hominem, nec tamen nobilior est homine: & servus perficit voluntatẽ domini sui, quo est ignobilior.

Resp. 2. Distinguendo Minorem: ars enim perficit naturam, tanquam ejus forma aut instrumentum, non verò tanquam ejus finis aut causa efficiens. Vnde neganda est consequentia.

Di-

Dices: Ars est dux certior quàm natura. Ergo est nobilior.

Resp. Distinguendo antecedens: illud enim

1. Verum est, quatenus ars *cum natura conspirat*, naturæ conjungitur, naturam includit ejusque viribus utitur, quibus aliquid superaddit.

2. Falsum est, si ars consideretur *in se, seorsim, seclusa à natura & secundum propriam suam conditionem*: vis enim naturæ prior est arte.

Dices: Quæ generatione sunt priora, perfectione sunt posteriora. At natura est generatione prior, quàm ars: prius enim naturam habemus, quàm artem ullam discamus. Ergo natura est perfectione posterior, quàm ars.

Resp. 1. Distinguendo Majorem: priora enim generatione sunt perfectione posteriora si ordinentur *essentialiter* ad ea, quæ post ipsa generantur. Sic in Architectura lapides, qui generatione sunt priores quàm domus, perfectione sunt posteriores. At cũ id, quod est generatione prius, non refertur ad id, quod est generatione posterius, falsa est Major: sequeretur enim alias, omnem substantiam esse imperfectiorem suis accidentibus, cùm generatione sit prior illis.

Resp. 2. Distinguendo Minorem:

Ita ut ars fiat *solitariè* & *seorsim* post naturam, Nego: ita ut ars *conjungatur ipsi naturæ* jam antè productæ. Concedo, unde rectè sequitur, Artem & naturam simul sumptas esse quid præstantius natura sola: homo enim Musicus est quid perfectius homine præcisè sumpto. Inde tamen non sequitur, Musicam esse perfectiorem homine: non est enim finis hominis, quia ars est propter naturam, non contrà.

Dices: Quod circa nobiliorem versatur materiam, id est nobilius. At Natura versatur circa materiam primam, quæ est ignobilissima: ars verò circa corpora jam perfecta & completa. Ergo ars est nobilior natura.

Resp. 1. Distinguendo Majorem: si *nobiliori modo* versetur circa istam materiam, Concedo: si *ignobiliori*, Nego.

Resp. 2. Negando Majorem: Nobilitas enim virtutis operativæ non desumitur à nobilitate *materiæ*, sed à præstantia *formæ*, *effectus* & *modi operandi*, nobilissima enim est virtus operativa Dei, qui tamen omnia fecit ex nihilo.

Resp. 3. Distinguendo Minorem: Natura versatur quidem circa materiam, quæ est ignobilior corporibus, in quibus occupatur ars, versatur tamen circa illam *modo* multo *nobiliori*: natura enim

per-

perficit materiam *substantialiter*, ars *accidentaliter* ipsum corpus perficit.

Dices: Deus operatur per artem, non verò per naturam. Ergo modus operandi per artem est nobilior modo operandi per naturam.

Resp. Negando antecedens: ars enim divina est ipsa natura divina, & sic numquam operatur Deus per artem, quin simul operetur per naturam, qua utitur tanquam arte.

Dices tandem: Ars superat naturam. Ergo ars est nobilior natura.

Resp. Distinguendo antecedens: nam

1. Verum est in *ignobilioribus*, scilicet *accidentibus*, ut patet in pictura.

2. Falsum est in *dignioribus* & *nobilioribus*, scilicet *substantia*: nobilitas autem æstimatur ex maximo.

3. Falsum est *secundùm rem*.

4. Verum est *secundùm aliquem modum*.

5. Verum est de *natura particulari*.

6. Falsum est de *natura universali*.

7. Falsum est, si ars consideretur *sola* & *secundùm virtutes proprias*.

8. Verum est, si ars *utatur viribus naturæ*: ita enim unà cum igne facit ars, quod natura non potest, quia educit spiritum ex vino, extrahit aquam, seu quin-

tam eſſentiam ex herbis, oleum ex pyrite &c. quorum nihil natura præſtat.

70. *Ars non producit ſubſtantiam.*

1. Verum eſt, cùm ars operatur *ſola*: ars enim eſt qualitas, quæ, cùm ſit accidens, ſua virtute & tanquam cauſa *principalis*, non producet ſubſtantiam.

Dices: Navis eſt ſubſtantia: ars facit navim. Ergo ars facit ſubſtantiam.

Reſp. Diſtinguendo Majorem: Navis enim *materialiter* & prout habet materiam, eſt ſubſtantia: *formaliter* autem, ſive reſpectu formæ, navis non eſt ſubſtantia: ut enim eſt res artefacta, habens talem formam & certam figuram ordinemque partium, ad prædicamentum Qualitatis pertinet.

2. Falſum eſt, cùm adjuvatur ars à natura: ars enim ut miniſtra naturæ facit cum natura ſubſtantiam, non quidem *ſimpliciter*, ſed *ſecundum quid*, quatenus producit diſpoſitiones accidentarias in ſubſtantiis: patet hoc in auri confectione, quam licet difficilem, noxiam & multis periculoſam, impoſſibilem tamen non putamus.

71. *Natura, dum operatur, non laborat.*

1. VErum est de *natura naturante* sive Deo.

2. Verum est de *natura naturata universali*, quæ in cursu suo numquam inhibetur, lassatur, defatigatur.

3. Falsum est de *natura naturata particulari*, quæ superiori agenti obtemperat & subjicitur. Sic currit equus & currit naturaliter, lassatur tamen: crescit arbor & crescit naturaliter, sensim tamen vires suas amittit & emarcescit: vivit homo & vivit naturaliter, tandem tamen senescit & moritur.

4. Verum est de *natura simplici*; id est, de corporibus naturalibus simplicibus: gravia enim elementa, quò magis descendunt, eò feruntur velocius, & ignis comburens, suas vires auget, quamdiu apta suppetit materia.

5. Falsum est de *natura mixta*, quæ propter varia, è quibus constat, elementa potest in actionibus suis impediri, defatigari & quasi sub onere deficere.

6. Verum est de *natura per se, non labefactata, libera & in statu naturali*: hæc enim nec cessat nec defatigatur, sed ex operatione potius suam sibi acquirit

perfectionem : patet hoc in motu elementorum, corporum cælestium &c.

7. Verum est de *natura impedita & in statu violento*, cùm præstò est obex & impedimentum: hæc enim lassatur non numquam, fatiscit, deficit & planè perimitur : nullum quippe violentum est perpetuum.

72. *Naturalia sunt immutabilia.*

1. FAlsum est *respectu Dei*, tanquam causæ infinitæ, cuius actioni nullà res resistere potest: adeoque omnia naturalia hoc pacto sunt corruptibilia & mutationi obnoxia.

2. Verum est, *naturalia simplicia, quæ in se contraria non habent*, esse immutabilia.

3. Falsum est, *naturalia simplicia, quæ contrarium habent*, esse omnino immutabilia : corrumpuntur enim & destruunt se mutuò elementa secundùm partes.

4. Verum est, naturalia *in universum secundùm essentiam, quoad connexionem prædicati cum subjecto & in actu signato*, esse immutabilia.

5. Falsum est, naturalia *in singulari, secundum existentiam & in actu exercito*, esse immutabilia.

6. Ve-

6. Verum est, naturalia *respectu agentium secundorum* esse immutabilia: cùm enim horum agentium vires finitæ sint, naturam destruere aut mutare non possunt.

7. Falsum est de *bonis naturalibus utilibus*, quorum mutationen introduxit primorum parentum lapsus. Hinc bona valetudo, quæ naturalis nobis fuit, languida nunc est & morte, quæ pœna vel stipendium peccati est, penitus aboletur.

8. Verum est de *essentialibus naturæ bonis*: lapis enim v. g. vel millies sursum projectus non mutabitur assuetudine, ut sursum moveatur, quia ex internis & essentialibus principiis fertur deorsum.

9. Falsum est de *accidentalibus naturæ bonis*: hæc enim tam ab internis, quàm externis causis facillimè mutantur: sic agrorum sterilitas frequenti cultura corrigitur, eorundem feracitas negligentia deperditur.

73. *Natura nihil facit frustra, sed omnia agit propter finem & semper intendit quod optimum est.*

RAtio est, tum quia natura Deum imitatur, tum quia est Deus ipse vel ejus ordinaria potestas, tum quia est sapien-

sapientissima: quod autem sapientissimum est nihil temere, nihil frustra facit &c. Frustra enim id esse dicitur, 1. quod finem suum non assequitur. 2. Cujus finis frustra est.

Primum membrum 1. verum est *per se*, *universaliter* & cùm natura *consultò* facit, quicquid enim fit secundùm naturæ consilium & intentionem, id numquam est frustra.

Dices: Natura nec electionis nec consultationis capax est. Ergo non agit consultò, sed absque ratione.

Resp. Distinguendo antecedens: *propriè* & *per se*, Concedo: neque enim plantæ v. g. finem motus sui *formaliter* cognoscunt. *Directione mentis intelligentis* & beneficio primi principii admirabiliter eam dirigentis, Nego: est enim natura quasi instrumentum, ministra & ordinaria Dei potestas omnia sapienter agentis.

Resp. 2. Negando consequentiam: Opus enim naturæ est opus intelligentiæ non errantis, id est, natura à mente rerum fines cognoscente ad eos dirigitur, licèt ipsa in se Natura mentem istam & intelligentiam non habeat.

2. Falsum est *ex eventu*, *per accidens* & *ratione singularium effectorum*, quæ præter regulam Naturæ sæpe impediun-

tur

tur à diversis & variis causis, ut ab agente, à materiæ vel defectu (unde hic homo cæcus aut monoculus) vel abundantia, unde hic pullus biceps nascitur.

3. Verum est de *natura naturante*.

4. Verum est de *natura naturata universali*.

5. Falsum est de *natura naturata particulari* & *propria*: quorsum enim facultas visiva in cæco ab ortu?

6. Verum est hoc sensu; Natura nihil agit temere & sine ratione aut cæco quodam impetu.

7. Verum est in *effectis universalibus omnibus*, in *particularibus* autem *maxima ex parte*.

8. Falsum est in *sexu uno* nihil esse frustra: in mammis enim virilibus frustra est proclivitas ad lac.

9. Falsum est in *aliquo individuo*: frustra enim est facultas generandi in virgine, ait Crassotus.

10. Verum est in *toto genere*.

11. Quamvis verum sit, naturam *ferè* nihil facere frustra in *specie*; sunt tamen quædam in natura aliqua specifica, quorum nullus est usus nobis saltem cognitus: ad quid enim oculi talpæ, genitalia mulo? falluntur enim, qui oculos talpis denegant & ipsi potius, quàm talpæ, cæci sunt.

12. Videtur tamen etiam quibusdam verum esse de *natura particulari*, quæ licèt ab injectis remoris impediatur, ut non possit assequi finem suum, non tamen penitus illum seponit, ut docent monstra. Quin imò sapientiæ hoc est, dum consultius judicat producere mutilum aut alio nævo infectum, quàm omnino nihil.

Dices: Res venenatæ sunt frustra.

Resp. Falsum hoc esse: nam aut alimentum præbent alicui bestiarum, ut cicuta sturno, aut usum habent in Medicina: eadem enim cicuta medetur igni sacro. Confer effatum 28. Centur. 1.

Secundum membrum sequitur ex primo, & indicat cõsilio Architecti singulas species, in *universa natura* ordinatas esse & servari, certas habere formas & effectiones inque singulis mixtorum speciebus certum esse modum propagationis seu generationis, ac tendere eas ad generationes, formas & effectiones, inclinatione insita suis corporibus à mente Architectatrice. Vt nunc rationes omittam, experientia quotidiana satis superque id ipsum comprobat: nullum si quidem opus est, cujus finem non spectat is, à quo suscipitur. Olitorem quippe si interroges, quid spectet tam sedulò sarculis rastrisque glebas frangen-

gendo plantasque tenellulas rigando? respondebit certè, ut aliquid pecuniæ ex oleribus illis colligam meque meosque curem. Si fluvium interroges, cur tam rapido & festino cursu sine intermissione currat? finem suum esse dicet, redire in mare, unde originem traxerit. Si arbores interroges, cur flores tam varios tempore vero protrudant? respondebunt eo fine, ut autumno appropinquante varii generis poma variis usibus conducentia producant. Cur movetur cælum? certe non impetu cæco, sed ut hæc inferiora oriantur & moriantur. Terra non temere descendit, sed ut suo possesso loco quiescat. Generant plantæ & animalia non frustra sed ut se, cum in individuo nequeant, in specie saltem perpetua reddant.

1. Falsum est hoc membrum *propriè & per se*: neque enim natura *formaliter* cognoscit, intelligit, consultat. Ergo nec *formaliter* propter finem agit.

2. Verum est *per se* vel *per aliud* & directione mentis intelligentis. Opus enim naturæ, ut suprà dicebamus, est opus intelligentiæ, id est, Dei. Sed de his uberius cap. sequenti, Effato. 83.

Tertium membrum

1. Falsum est de *speciebus* vel *unius* vel *diversi generis*, inter quas est *distinctia*

Ctio essentialis: non enim quia animal est planta præstantius, ideo semper in generatione viventis animal potius, quàm planta producitur.

2. Verum est in iis, quæ non differunt *essentia specifica* sed *gradibus* tantùm *perfectionis accidentalis*.

Licèt autem natura semper optimum intendat & efficere conetur, accidet tamen non raró, ut, id, quod deterius est assequatur, ita tamen ut deterius illud sit necessarium ad optimum consequendum. Hinc quamvis natura semper proponat sibi generare masculum, intendit tamen etiam *secundarió* & *per se* fœminam, quoniam illum sine hac generare non potest. Vnde & fœminam alii animal occasionatum, alii malum necessarium vocitarunt, Aristoteles pessimè monstrorum omnium principium.

CAP. XI.

DE CAVSIS TAM IN GENERE, Quam In Specie.

C*Ausæ* vox variis modis sumitur apud Authores: nam

1. Vsurpatur *Grammaticè*, ut si quis dicat; Multæ me ad id causæ impulerunt.

2. Ac-

2. Accipitur *Rhetoricè* pro controversia, ut cùm Rhetores controversias suas forenses *Causas* vocant.

3. Sumitur *Philosophicè*, idque tribus præsertim modis

1. *Strictè* pro causa efficiente, quam Aristoteles primam causam & principium mutationis nominat.

2. *Latissimè* & idem est, quod principium *latissimè* sumptum: sic Privatio in Metaph. principium & causa dicitur.

3. *Propriè* prout complectitur quatuor Causarum genera; *Efficientem Materiam, Formam & Finem*.

EFFATVM 74.

Causa est effecto suo prior.

HOc intelligi potest tam de causa *materialiter*, quàm *formaliter* sumpta.

1. Verum est, Causam tum *materialiter, absolutè & secundum naturam suam* consideratam, tum *quatenus causandi virtutem habet, natura* semper priorem esse effectu suo: prius enim natura est esse & posse exercere causalitatem, quàm actu id ipsum præstare.

2. Verum est, causam *materialiter* sumptam, id est, pro re, quæ denominatur causa, aliquando *tempore* prio-

366

priorem esse suo effectu. Sic Architectus prior est domo, Sutor calceo, pater *materialiter*, id est pro homine sumptus filio: quomodo enim illi actum causandi exerceant, si non antè existunt.

3. Verum est, causam *formaliter* sumptam, id est, quatenus *actu* influit & causalitatem exercet, effectu suo priorem esse natura. Et ratio manifesta est. Id enim *natura* prius est, à quo pendet aliud. At à causa *formaliter* sumpta seu *actu* influente pendet effectus. Ergo causa *formaliter* sumpta natura prior est, quàm effectus. Deinde, quod movet, facit, generat, id *actu* est: quod autem movetur, fit, generatur, id *potentia* tantùm est. At causa movet, facit, generat: effectus autem movetur, fit, generatur. Ergo causa *actu*, effectus *potentia* tantùm est. Quod autem actu est, natura prius est eo, quod potentia tantùm. Vide Effat. 60. Cent. 1.

4. Falsum est, causam *formaliter* sumptam esse priorem *tempore* effectu suo: non enim potest causa actu influere nisi eodem instanti temporis effectus sit, in quem influit.

5. Falsum est, causam *natura* esse priorem suo effectu, si ista duo sumantur *Logicè*, τεχνικῶς, *relativè* sive *ut relata sunt*, relata enim sunt simul natura.

Hinc

Hinc conciliabis Aristotelem dicentem nunc causam esse priorem suo effectu nunc simul esse cum illo: est enim *absolutè* prior natura, *tempore* autem simul.

6. Verum est de effecto, quod habet esse per motum Physicum: id enim semper tam natura, quàm tempore est causa sua posterius.

7. Falsum est de effecto, quod accipit esse per emanationem naturalem, qua quædam effecta subitanea & quasi spontanea opera è causis erumpunt: ita enim effectum simul est tempore cum sua causa: nam Sol & ejus lumen, forma & formatum, ignis & ustio simul sunt.

8. Falsum est *secundum entitatem*: ita enim finis est aliquando effectu suo posterior.

9. Verum est *secundùm causalitatem.*

10. Verum est de *ordine cognitionis distincta & à priori*, quia cognitionis fons est causa, ideo felicem ille prædicat, qui potuit rerum cognoscere causas nullum enim effectum sine causa sua distinctè cognosci potest: nam ut se res habet in esse: ita & in cognosci.

11. Falsum est de *ordine cognitionis confusæ & à posteriori*: ita enim causa est posterior effectu suo. Vnde ignorato motu, inquit Aristoteles, necesse est,

na-

naturam ipsam ignorari. Hac de re plura qui volet, adeat Metaphysicam Suarez disput. 26. sect. 2.

Vnde solves illud; Effectus prior est nobis cognitione: omnis enim nostra cognitio per sensus comparatur, qui non nisi effecta apprehendunt, quemadmodum intellectus *causas*.

Resp. Effectus quidem cognitione nostra, id est, indistincta & vacillante, non autem firma & distincta prior est ipsa causa, quæ posterior quidem est cognitione nostra, sed prior cognitione naturæ.

75. *Causa est nobilior effecto.*

1. VErum est, si *Causa* & *Effectum* sumantur *præcise, relativè & formaliter*: hoc est, si *Causa* sumatur, ut causa est & *Effectum*, ut effectum est: sive, ut est quid pendens ab ipsa causa. Nobilius enim est dare, quàm accipere. Hoc etenim est indigentis, illud autem abundantis: illud copiæ, hoc inopiæ signum. At causa *formaliter* sumpta largitur esse effectui eumque actu producit, effectus verò accipit esse & producitur. Ergo causa Effecto suo est nobilior & præstantior.

2. At falsum est, si causæ sumantur

abso-

absolutè, materialiter & secundùm entitatem suam absolutam, ut ex dicendis patebit. Itaque

3. Falsum est *in universum*: Causa enim *materialiter* sumpta aliquando quidem Effectu suo nobilior est, ut Deus creaturis, Architectus domo, sutor calceo, aliquando æqualis est dignitatis: ut homo hominem generans, canis canem, aliquando est ignobilior, ut Sol respectu hominum aliorumque viventium, ad quorum concurrit generationem. Ergo causa *materialiter* sumpta non semper est effectu suo nobilior. Ideo

4. Verissimum est in *causa æquivoca omnium prima*: Deus enim licèt nec *actu*, nec *formaliter*: *virtute* tamen & *eminenter* omnem effectum continet.

5. Verum est de *Efficiente æquivoca principali*: necesse est enim, summæ virtutis esse id, quod producit tam disformia & aliena à specie sua, ut cùm Sol ranam, cœlum non calidum calorem, sine qualitate qualitatem, sine corruptione corruptionem efficit.

Dices: Animatum est nobilius. At cœlum est inanime: mures, muscæ, ranæ, quas in quisquiliis & luto fabricat, animatæ. Ergò cœlum, ut causa æquivoca, non est nobilius effectis suis.

Resp. Negando Maj. Quis enim ani-

animacula, quorum corpora potius, quàm nomina novimus, pulcherrimæ urbium Lutetiæ præferat aut Antverpiæ, licèt hæc sine sensu, in illis vita cum sensu.

Deinde Mus & Cœlum considerantur vel secundùm *Entitatem*, vel secundùm *Causalitatem*. Quare etiamsi demus, primo modo nobiliorem esse murem, secundo tamen modo nobilius erit cœlum.

Scio alios dicere, murem procreari à cœlo, tanquam instrumento intelligentiæ & naturæ, non autem tanquam à causa præcipua.

6. Falsum est de *causa efficiente principali univoca*: hæc enim secundum naturam absolutam & perfectionem intrinsecam æqualis est perfectionis cum effecto: essentiæ enim rerum sunt sicut numeri. Quemadmodum ergo numerus octonarius v.g. non continet nisi octo unitates: ita nec essentia quicquam habet plus aut minus, ut sæpe dixi, adeoque causa univoca, & ejus effectus æqualem habent nobilitatem. Et sane, Nihil dat, quod non habet. Ergo causa non potest effecto majorem nobilitatem aut perfectionem, quàm habeat ipsa, tribuere.

7. Falsum est de *efficiente minus principali*

cipali sive *instrumentali*: hæc enim potest esse imperfectior, ut cùm accidens substantiam, calor v. g. ignem, producit.

8. Falsum est de *causa finali*: hæc enim subinde est effectis suis nobilior, ut beatitudo hominis excedit perfectione opera virtutis, quæ ad illam obtinendam exercentur: aliquando verò est ignobilior, ut lucrum v. g. vel vana gloria, quam in scientiis vel virtutibus sibi proponunt homines. Itaque

9. Verum est de *fine quodam*, falsum de *omni*.

10. Verum est de fine, qui præexistit agenti & ob quem agens principaliter agit, ut ei uniatur vel assimiletur. Talis finis est Deus.

11. Falsum est de fine, qui producitur ab agente: neque enim Medico præstantior est sanitas.

Neque hoc mirum: cùm enim finis moveat tantùm *metaphoricè* agens ad agendum aut operandum, non est necesse, ut vel *formaliter* vel *eminenter* contineat effectum, sed sufficit, si quam habet rationem boni, sub qua possit movere voluntatem.

12. Verum est, si nomen *Causæ* sumatur *complicatè* seu *complexè* & effectu conferatur cum omnibus suis causis simul

sumptis: ita enim effectus semper est deterior, quia nihil in se habet perfectionis, quod non acceperit à causa.

13. Falsum est, si nomen *causæ* sumatur *divisim*: nam

1. Materia non est nobilior forma, cujus est causa. Est enim Materia turpe quid, Forma verò pulchrum: item Materia est pura potentia, Forma verò est actus.

2. Hinc etiam materia non est nobilior toto composito.

3. Neque forma composito potest esse nobilior: compositum enim cohibet in se formam, adeoque omnem ejus perfectionem & insuper materiam includit. Item, compositum est quid completum per se subsistit, per se operatur, proprietatibus proximè subjicitur: forma verò est quid incompletum & propter compositum &c.

Dices 1. Compositum omnem perfectionem habet à forma. Ergo composito nobilior est forma.

Resp. Negando antecedens: est enim etiam materia quid perfectum, non quidem *simpliciter*, sed tamen *in suo genere* & ratione *potentiæ subjectivæ*.

Dices 2. Materia est omnium imperfectionum seminarium, quia res interitui reddit obnoxias. Ergo nullam tribuit

com-

composito perfectionem.

Resp. Negando consequentiam: est enim materia commune vehiculum accidentium, quæ res corporeas in suo gradu perficiunt.

14. Verum est, omnem omnino caussam *in tali genere causa* esse effecto suo nobiliorem. Sic materia nobilior est homine, prout illi dat esse materiale.

15. Falsum est de *causa intentionali*: neq; enim visione nobilior est species visibilis.

16. Falsum est de *causis per accidens*.

17. Verum est de *causis per se secundùm causalitatem*: Melius enim est dare, quam accipere.

18. Falsum est *secundùm entitatem* de materia aut forma sola: quod è dictis claret.

Quæres, An absolutè verum sit illud; *Melius est dare, quàm accipere*?

1. Falsum est, si dando perdas, &, aliis tua conferendo, egenus ipse fias: patet hoc in prodigis & supra modum liberalibus, qui, alios dum ditant, semet exuunt & omni divitiarum copia spoliant miseri.

2. Verum est, si dando retineas id ipsum, quod alteri tribuis, ut cùm de tuo lumine alteri accendis lumen. Sic Præceptores, Concionatores aliique si-

miles docendo nihil amittunt, sed, quod habent, retinent & aliis, Discipulis puta suis & auditoribus, communicant. Omne enim bonum est diffusivum sui. Atque hic locum habet, quod vulgi sermo apud Belgas trivit, verbum;

Leert wat, soo Kont ghij wat:
Steelt wat, soo hebt ghij wat:
Maer laet elcK 't zijn houden.

Quasi dicas; Disce ut scias: furare, ut habeas. Suum tamen cuique relinquito.

3. Verum est de eo, qui dat indigenti, sive illi, qui erat in potentia ad recipiendum.

4. Falsum est de eo, qui ita non dat. Hinc malè colligebant Arriani, Filium non esse consubstantialem Patri in admirando illo Trinitatis mysterio: Filius enim numquam fuit in potentia, sed semper actu. Vnde nec ei, tanquam indigenti Pater dedit aut dare potuit: quæcumque enim Filius habet, ab æterno habet & immutabiliter.

76. *Posita causa ponitur, & sublata tollitur effectus.*

PRimum membrum

1. Falsum est hoc modo; Posita causa *in esse absoluto* sive *in actu primo* ponitur effectus, maximè si agens sit voluntarium: neque enim, qui facultatem habet canendi, statim canit.

2. Verum est, Posita causa *in esse causalitatis* sive *in actu secundo* poni effectum: simul enim ac aliquid suscipit hanc relationem, ut dicatur causa etiam aliud suscipit hanc relationem, ut dicatur effectus: Relata quippe mutuò sese ponunt & Contraria contrariorum sunt consequentia.

3. Verum est, *causam naturalem sufficientem & totale actu* nec impeditam illico sequi effectum: hæc enim actionem differre non potest. Ideo posito igne non potest non poni calor & calefactio. Atque hoc est, quod alij dicunt, Posita causa efficiente necessaria ponitur effectus necessariò ab illa procedens, dummodo scilicet nec subjectum desit, in quod agat, nec ejus virtus, ab agendo aliquo obice retardetur. Sic igne posito necesse est dari combustionem, si modò sit aliquid, quod comburi queat, nihilque

virtutem ignis remoretur.

4. Falsum est, posita *causa*, etiam *necessaria*, poni confestim effectum ejus in ea perfectione, quam non, nisi temporis progressu, habiturus est, v. g. igne posito non est necesse fieri conflagrationem omnis objectæ materiæ. quæ successivè peragenda est.

5. Falsum est, posita *causa libera* sive *voluntaria* cum omnibus ad agendum requisitis necessariò poni effectum, cujus productionem suspendere & à quo producendo omnino cessare potest, si velit: neque enim posito Iasone necessariò ponenda est profectio ad aureum illud vellus.

6. Falsum est, posita causa insufficiente poni statim effectum: neque enim si doctus est Præceptor, continuò doctus erit discipulus.

7. Verum est, Effectum eo modo poni, quo ponitur causa. Vnde

8. Falsum est, posita causa *potentia*, poni effectum *actu*: neque enim dormiens vigilat, vigilare tamen potest.

9. Verum est de causa physica *per se*.

10. Falsum est de causa *per accidens* & morali.

11. Verum est de causa *simpliciter* proxima.

12. Falsum est de causa *remota* &

univer-

universali: hac enim, etiam in actu secundo posita, non semper effectus necessariò sequitur. Sic enim Sol est causa remota, cur ex ovo fiat pullus, nec tamen generatur pullus, nisi calore & incubatione matris excludatur.

Secundum membrum integro libello docuit Ictorum in Parlamento Parisiensi doctissimus Andreas Tiraquellus, cujus hæc est summa; cessante causa affinitatis belli, commodi, consuetudinis, contractus, delegationis, dispensationis, excusationis, expulsionis, gratiæ, immunitatis, infamiæ, interdictionis, legati, mandati, morbi, obligationis, officij, præsumptionis, privilegij, promissionis, recusationis, substitutionis cessat ipsa affinitas, belum, commodum &c. quia corrupto principio nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, auxilium præbere intelligatur.

1. Verum est, si spectetur *relatio & mutua affectio inter causam & effectum*: neque enim intelligi potest, quo pacto fieri possit effectus ab illa causa, quæ jam sublata est nec amplius in rerum natura reperitur.

2. Verissimum est de *Causis internis & essentialibus*: *forma*, inquam *informante & materia immanente*, quia sunt causæ essentiam rei constituentes. Quemad-

modum enim destructo fundamento corruit ædificium: ita, causa interna sublata, effectum tolli est certissimum. Tolle corpus & animam, sustuleris ipsum hominem.

3. Falsum est aliquando in *materia*, scilicet *transeunte*: panis enim fit ex farina v. g. & aqua: hac tamen & illa sublata non sequitur, non esse panem, quia in pane amplius nec aqua, nec farina esse deprehenditur.

4. Verum est de *causa universali*: hinc sublato motu cœli non moverentur hæc inferiora. Et, si per impossibile desineret esse Deus, corrueret quicquid est in tota hac Orbis pila.

5. Falsum est de causis partialibus.

6. Verum est, sublata efficiente tolli effectum positum pro *actione*, *motu*, *operatione*: sic enim sublato ædificante tollitur ædificatio.

7. Falsum est sublata efficiente tolli necessariò, uuiversaliter & semper effectum positum pro *opere per actionem producto*: sublato quippe generante non tollitur res genita, & ablato igne adhuc in aqua bulliente remanet calor, sed non permanet. Ne hic erres aut vageris,

8. Verum est de illis effectis, quæ & *in fieri & in conservari* pendent à causa: hæc enim unà cum causa pereunt. Sic lumen

lumen Solis & in fieri & in esse dependet à Sole: sublato igitur Sole tollitur lumen. Sublata itàque conservante causa, effectum tolli necessum est.

9. Falsum est de istis effectis, quæ *in fieri* tantùm à causa dependent: hæc enim sublata causa non intereunt, nisi contingenter: ideò filius, quia tantùm *in fieri* dependet à suo patre, sublato patre, remanere potest.

10. Falsum est de *efficiente*, quæ *per motum* efficit & *transmutationem*. Vnde igne sublato calor aliquantisper sedet in aqua fervida.

11. Verum est de agentibus per *emanationem simplicem*.

12. Verum est, si omnes; Falsum, si quædam causæ tollantur.

13. Verum est, sublato *instrumento simpliciter necessario* tolli effectum: sic sublato pulmone tollitur respiratio.

14. Falsum est, si tollatur *instrumentum secundùm quid necessarium*: neque enim atramento & calamo sublato tollitur scriptura: possum namque uti creta, carbone aut alia materia, stylo item ferreo aut aliis instrumentis.

15. Verũ est, sublato omni omnino fine, tolli quamvis actionẽ: omne enim agens agit propter finem, ut inferius dicetur, & alibi prolixa commentatione probabitur.

77. *Qualis causa, talis effectus.*

HVic Effato affinia sunt ista;

Agens producit sibi simile.
Simile fit à simili.
Quæ originem habent à bonis, ipsamet bona sunt.
Quæ originem habent à malis, ipsamet mala sunt.

Nota autem, cùm loquimur de bonitate *Causæ & effectes*, non intelligi semper bonitatem *moralem*, sed etiam *naturalem & artificialem* vim ac facultatem causandi.

Ratio Effati est, quia ut Effectum à sua causa secundùm *esse*: ita & secundùm *existere* dependet. Dans enim formam dat quoque consequentia ad illam.

1. Verissimum est in causis *internis*: hæ siquidem continent ipsum effectum, Ideo quale lignum, talis est Mercurius.

2. Falsum est, effectum semper esse *formaliter* talem, qualis est causa.

3. Verum est, esse talem *potentialiter* saltem & *virtualiter*.

4. Verum est in causa generante.

5. Falsum est de causa corrumpente: sæpe enim mala sunt, quorum corrumpentia

pentia sunt bona. Ideo non quia Magistratus justus est, fures quoque qui ejus judicio suspenduntur, justi sunt: ipsa tamen suspensio est justa.

6. Verum est in causis *per se*: hæ enim semper vel certè utplurimum effectum sibi producunt similem. Hinc homo factus à Deo bonus est, quia Deus ipse bonus est.

7. Falsum est in causis *per accidens & aliquando*, ut si ex malis moribus bonæ nascantur leges. Sic & peccata, quæ mala sunt, sunt causa per accidens pœnitentiæ, quæ est optima.

8. Verum est, si nullum sit impedimentum.

9. Falsũ est, si obex sit aut obstaculum: alioquin enim, unde monstra fierent, causam sufficientem nullus reddiderit.

10. Verum est, à causis *artificialibus* producit simile *secundùm ideam*, dummodò ejusmodi effectum sibi conformem delint producere. Sic bonus sartor bonam, si vult, facit vestem.

11. Falsum est, in *artificialibus* produci simile *secundùm materiam*.

12. Falsum est de *causa instrumentali*: neque enim calamus producit calamum, nec securim securis.

13. Verum est in similitudine *secundùm genus prædicamentale*, quia num-

quam ſubſtantia producit immediatè & per propriam actionem accidens, nec accidens ſine viribus ſubſtantiæ producit ſubſtantiam: ignis quidem calefacit, ſed per calorem & calor producit ignem, ſed virtute ignis.

14. Verum eſt in cauſis *naturalibus & particularibus determinatis*, ſaltem ſecundum ſpeciem: homo enim producit hominem ſibi ſimilem ſecundum ſpeciem. Dixi *ſecundùm ſpeciem*, quoniam falſum eſt *ſecundùm individuum*: Hic etenim homo non producit alium hominem ſibi ſimilem, quatenus hic homo eſt.

15. Falſum eſt in cauſis *univerſalibus & indeterminatis*. Vnde Sol, quia eſt univerſale *in cauſando*, non eſt calidus, licèt ejus effectus ſint calidi.

16. Falſum eſt, talem in *genere* vel *ſpècie* effectum eſſe debere, qualis eſt ejus cauſa *æquivoca*: ideo non ſequitur; Sol eſt planeta. Sol generat muſcam & ranam. Ergo muſca & rana ſunt planetæ.

17. Verum eſt, qualis eſt cauſa *vniuoca*, talem ejus eſſe effectum in *ſpecie* vel ſaltem in *genere*: talis enim in ſpecie eſt filius, qualis eſt pater. Hinc mali corvi malum ovum, nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam.

18. Ve-

18. Verum est in causis *univocis quoad attributa necessaria & essentialia*, hoc est, in iis, quæ essentiam constituunt & constitutam immediatè sequuntur. Hinc qualis pater, talis filius: Pater est homo, animatus rationis compos, ad risum aptus. Ergo & filium talem esse, necessum est.

19. Falsum est in iisdem *univocis*, *quoad attributa accidentalia & contingentia*. Vnde non sequitur, Pater est Medicus Regius aut Cancellarius. Ergo & filius talis erit: sæpe enim teterrimis ignaviæ & nequitiæ sordibus imbuta videas nobilium portenta, & haud rarò ex humili genere quidam ad tantum decus perveniunt, ut post se infinitis parasangis relinquant eos, quorum nobilitas est posita in fumosis parentum imaginibus. Et ratio est, quia pater doctus v. g. non est filio causa proxima quoad accidens illud separabile doctrinam *actu*, sed quoad essentiam & ex hac proxime emanantes potentias: ad doctrinam enim comparandam dedit pater filio naturam, quam hic doctrina & exercitatione excolere debeat, si velit fieri parenti similis.

20. Falsum est in causis *moralibus*, ubi mores arte non rarò flectuntur. Vnde Socrates, quamvis à natura in vitia pronus

pronus esset, studio tamen, more & arte naturam correxit.

Nota tamen, 1. distingui hic posse inter causam in *actu primo* & in *actu secundo*.

Nota 2. In eodem *boni* genere standum esse, nec diversa bonorum genera confundenda, ut puta *morale* cum *artificiali*, aut *naturale*, cum *morali*.

Vt rem in pauca conferam, Qualis causa, quatenus & quando actu est causa, talis quoque est effectus, si modò utrumque ejusdem qualitatis particeps esse potest. Sic pater filio unà cum essentia humana risibilitatem & alia impertit. Hinc.

21. Falsum est de qualitate, quæ per naturam causæ & effecto non debetur, & si non maneatur in eodem genere. Hinc non licet inferre, Deus est æternus, immensus, infinitus, omnipotens. Ergo & homo talis est: neque enim naturaliter homini debetur æternitas, immensitas, infinitas, omnipotentia, quæ sunt attributa Dei propria. Nec valet, Pater est causa filii. Pater est vir bonus. Ergo & filius bonus est: pater enim est causa filii secundùm bonitatem non ethicam sed physicam.

22. Verum est de qualitate, quæ tam causæ quàm effectui, quatenus talis causa.

sa.

sa est & talis effectus, inesse debet, & si maneatur in eodem genere: neque enim potest causa naturaliter bona, quà bona est, effectum bonum producere. Iuxta illud, *Arbor bona non fert fructus malos*.

78. *Quod est causa causæ, id etiam est causa causati.*

HOc est, si Causa, v. g. Sol sit causa alicujus effectus, puta caloris & ab hoc fiat calefactio, Sol, qui est causa caloris, erit etiam causa calefactionis: tantus enim est nexus tantaque rerum inter se communio, ut quod antecedentis causa dicitur, idem & consequentis esse censeatur. Cùm enim causa proxima dependeat à remota, effectus sanè causæ proximæ etiam à causa remota dependebit.

1. Verum est, esse causam *remotam*.
2. Falsum est, esse causam *proximam*.

Dices: Causa simul esse debet cum causato. Causatum autem intermediæ causæ posterius est natura, quàm hujus causæ causa.

Resp. Causa remota simul est cum causato remoto, quatenus scilicet inter hæc est quidem respectus: remotus enim effectus necessariò respicit remotam causam

386

sam & remota causa remotum respicit effectum. Unde fit, ut quæ tempore sunt dissita, quodammodo simul existant.

3. Verum est si *in eodem genere causæ* persistatur, ita ut omnes v.g. formales sint (cujusmodi censentur omnia prædicata superiora collatione partium subjectarum in eadem categoria) vel omnes efficientes: ita se habet Sol ad lucem, lux ad calorem, itemque parentes ad filios, nepotes, pronepotes & sic deinceps.

4. Falsum est, cùm *diversa Causarum genera* permiscentur, v. g. formalis cum efficiente. Hinc non valet, Generans est causa animæ geniti. Anima est forma geniti. Ergo generans est forma geniti. Et ratio est, quia, ubi distinctæ sunt causæ, cessat actionis ordo, quoniam specierum concatenatio cessat.

5. Verum est, cùm inter causas & causatum est *vera, per se & necessaria connexio*.

6. Falsum est, si non sit *vera, per se & necessaria connexio*. Itaque.

7. Verum est in causis *essentialiter & naturæ necessitate subordinatis*.

8. Falsum est, cùm *subordinatio causæ universalis & particularis, superioris & inferioris* atque etiam *causati* est *accidentalis*: id est, cùm causæ ita contingenter & per accidens sunt subordinatæ,

ut

ut causa inferior effectum, non ex natura sua, sed ex aliquo accedente defectu, producat: tunc enim inferior causa superiorem non includit. Hinc non sequitur; Humana voluntas est causa peccati. At Deus est causa humanæ voluntatis. Ergo Deus est causa peccati: non, inquam, sequitur, quia creata voluntas, cùm peccat, exorbitat, egreditur & deficit ab ordine primæ causæ. Quemadmodum ergo claudicatio fit vitio tibiæ, non autem potentiæ motricis: ita peccatum non fit à Deo movente, sed à voluntate deficiente. Bonorum enim solus Deus causa dicendus est, malorum autem quamlibet aliam, præter Deum, causam quærere decet. Et certè, servetur regula; Quod est causa causæ est etiam causa causati. At Deus non est causa pravæ voluntatis, sed ipsa se fecit talem, dum prava appetivit. Ergo nec autor, nec fautor fraudis est aut malitiæ. quæ à prava fit voluntate. Rectè Trismeg. in Pimand. c. 14. sect. 7. *Ab ipso Conditore nihil malum aut turpe esse existimandum est: hæc enim sunt affectiones quædam generationis comites, sicut ærugo æris & sordes corporis. Atqui nec æruginem faber fecit, nec sordes auctor produxit, nec malitiam Deus*: à quo omnium quidem potestates, non autem volunta-

sam & remota causa remotum respicit effectum. Vnde fit, ut quæ tempore sunt dissita, quodammodo simul existant.

3. Verum est si *in eodem genere causæ* persistatur, ita ut omnes v.g. formales sint (cujusmodi censentur omnia prædicata superiora collatione partium subjectarum in eadem categoria) vel omnes efficientes: ita se habet Sol ad lucem, lux ad calorem, itemque parentes ad filios, nepotes, pronepotes & sic deinceps.

4. Falsum est, cùm *diversa Causarum genera* permiscentur, v. g. formalis cum efficiente. Hinc non valet, Generans est causa animæ geniti. Anima est forma geniti. Ergo generans est forma geniti. Et ratio est, quia, ubi distinctæ sunt causæ, cessat actionis ordo, quoniam specierum concatenatio cessat.

5. Verum est, cùm inter causas & causatum est *vera, per se & necessaria connexio*.

6. Falsum est, si non sit *vera, per se & necessaria connexio*. Itaque.

7. Verum est in causis *essentialiter* & *naturæ necessitate subordinatis*.

8. Falsum est, cùm *subordinatio causæ universalis & particularis, superioris & inferioris* atque etiam *causati* est *accidentalis*: id est, cùm causæ ita contingenter & per accidens sunt subordinatæ, ut

ut cauſa inferior effectum, non ex natura ſua, ſed ex aliquo accedente defectu, producat: tunc enim inferior cauſa ſuperiorem non includit. Hinc non ſequitur; Humana voluntas eſt cauſa peccati. At Deus eſt cauſa humanæ voluntatis. Ergo Deus eſt cauſa peccati: non, inquam, ſequitur, quia creata voluntas, cùm peccat, exorbitat, egreditur & deficit ab ordine primæ cauſæ. Quemadmodum ergo claudicatio fit vitio tibiæ, non autem potentiæ motricis: ita peccatum non fit à Deo movente, ſed à voluntate deficiente. Bonorum enim ſolus Deus cauſa dicendus eſt, malorum autem quamlibet aliam, præter Deum, cauſam quærere decet. Et certè, ſervetur regula; Quod eſt cauſa cauſæ eſt etiam cauſa cauſati. At Deus non eſt cauſa pravæ voluntatis, ſed ipſa ſe fecit talem, dum prava appetivit. Ergo nec autor, nec fautor fraudis eſt aut malitiæ. quæ à prava fit voluntate. Rectè Triſmeg. in Pimand. c. 14. ſect. 7. *Ab ipſo Conditore nihil malum aut turpe eſſe exiſtimandum eſt: hæc enim ſunt affectiones quædam generationis comites, ſicut ærugo æris & ſordes corporis. Atqui nec æruginem faber fecit, nec ſordes auctor produxit, nec malitiam Deus*: à quo omnium quidem poteſtates, non autem volunta-

Lutates esse perscripsit Episcopus Hipponensis. Hinc optimè Plato pugnandum esse omnibus modis dixit, ne quis in civitate, quam volumus rectè gubernari, Deum authorem seu causam esse malorum, dicere vel audire ausit, seu juvenis, seu senex, sive in carmine, sive soluta ratione recitetur, quia nec pium est ita dicere, nec utile nobis, neque ipsum dictum secum consentit.

9. Falsum est in causis liberis & voluntariè agentibus, id est, quæ agunt cum cognitione, cogitatione & deliberatione, possuntque agere & omittere atque etiam abrumpere actionem. Sic faber agit volens & potest agere, potest etiam cessare, quamvis materia & instrumenta ad manus sint. Ideò non valet; Faber est author cultri: culter est causa cædis. Ergo faber est causa cædis. Maximè cùm culter non sit causa per se nec principalis, Sed tantùm per accidens & instrumentalis causa homicidij.

10. Verissimum est, cùm causa proxima & ejus effectus seu causatum per emanationem & naturalem resultantiam à causa priore, superiore & remotiore procedunt, hoc est, per modum sequelæ & eadem actione producuntur. Vnde quia generans est causa ignis, erit quoque causa levitatis, quæ est in igne, quia si-

simul ac ignis producitur, ab ejus principiis emanat ista levitas, quoniam *Quo dat esse, dat quoque consequentia ad esse*: quod

1. Verum est de iis solis consequentibus, quæ eadem actione producuntur, suntque cum essentia necessariò connexa ex eo tempore, quo ipsa producitur, ita scilicet, ut unum *per se primo*, alterum *secundariò* & per modum sequelæ sive naturalis consecutionis producatur: sic producit gravitatem, in lapide, qui lapidem producit.

2. Falsum est de iis consequentibus, quæ eadem actione non producuntur, qua generatur, sit creatur ipsum esse seu essentia.

3. Verum est de iis consequentibus, quæ habent *esse permanens*, ut calor & levitas in igne, frigus & gravitas in aqua.

4. Falsum est de iis consequentibus, quæ habent *esse fluens*, ut est motus.

5. Verum est de iis, quæ *simpliciter, necessariò & per se* formam consequuntur sive *proximè* sive *remotè*. Sic hinnibilitas sequitur formam & essentiam equi.

6. Falsum est de iis, quæ *contingenter fortuitò* & *non necessariò* consequuntur. Et sic, qui dat animam, non dat felicitatem.

79. *Ni-*

79. *Nihil dat quod non habet.*

HOc est ferè illud, quod alij dicunt, *Nihil agit ultra speciem suam*, nec quicquam est perfectionis in effectu, quod non actu antè fuerit in causis: intelligi enim non potest, quomodo quod causa non habet, alteri, puta effectui, tribuere possit. Vnde & Vlpianus: *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quàm ipse habet.*

1. Verum est de causa *principali*.

2. Falsum est de causa *instrumentali*: ita enim calamus pingit literas, quas ipse non habet.

3. Verum est in causis *univocis*. Hinc equus non fit ab homine, nec contra.

4. Falsum est in causis *æquivocis*: ita enim cos non acuta ferrum acuit.

5. Verum est, neminem dare id, quod nõ habet *secundùm naturalẽ convenientiam*: alioqui falsum est. Iudæi quippe recutiti generant filios cum præputio, & grana, quæ seruntur repurgnata à spicis, paleis & aristis, non prodeunt tamen sine illis. Et ratio manifesta est, quia grana non habent à natura, quod nuda sunt, sed ab arte & industria humana. Iudęi quoque naturaliter non sunt absque præputio. Mirum ergo non est, si & hi

liberos

liberos non recutitos, & illa producant grana cum spicis, paleis & aristis, cùm omne generans generet sibi simile in natura.

6. Falsum est, causam semper *formaliter* seu *subjectivè* habere id, quod alteri confert: neque enim ita sana sunt medicamenta, ut sanitatem in se, tanquam subjecta sanitatis, habere censenda sint.

7. Verum est causam habere vel *formaliter*, vel *instrumentaliter*, vel *eminenter*, vel *idealiter*, vel *virtualiter*, & *effectivè*, quicquid in alio producit. Sic medicamenta habent sanitatem, quia illam *effectivè* producunt, & Sol calorẽ: est enim Sol calidus, non *formaliter*, id est, *per modum inhærentiæ*, quasi calor in eò sit, tanquam forma seu adjunctum internum sed *virtualiter*, id est, *per modum causationis*, ita ut calor existat in Sole *effectivè* & eminentia quadam, quia Sol habet aliquid calore longè dignius, lucem puta purissimam, cujus virtute in corporibus elementaribus producit calorem. Ignis autem *formaliter* habet formam ignis, calor illam habet *instrumentaliter* Deus verò eandem habet *idealiter*.

1. *Formaliter* causa habet, quod ipsi inest à natura. Sic ignis dat aquæ calorem, quem in se habet *formaliter* & *subjectivè*, quia talis in igne forma est qua-

392

qualitaſque ſenſilis.

2. *Inſtrumentaliter* aliquid habetur, cum ab alio producitur, ut ab inſtrumento: ſic formam ignis producit calor tanquam inſtrumentum, ideò illam habet calor inſtrumentaliter.

3. *Eminenter* cauſa habere dicitur, cum aliquid eſt in cauſa effectu ſublimius ipſum tamen effectum producens. Sic Deus dat nobis animam quam ipſe non habet in ſe, ſed aliquid illa eminentius, majus, excellentius & ſublimius.

4. *Idealiter* id haberi dicitur, quod eſt in cauſa ad modum ideæ ſeu exemplaris. Sic Architectus in mente habet ideam aut formam domus.

5. *Virtualiter* ſeu *effectivè* cauſa habet aliquam virtutem, qua poteſt aliud producere. Sic Sol, cum inferiora calefacit, calorem habet virtualem. Et vinum virtute calidum eſt, id eſt, calefacit, etjamſi guſtus frigidum eſſe ſentit. Saturnus eſt frigidus, Mars ſiccus, humida Luna, Canis Orionis febrim & morbos miſeris mortalibus affert.

Quæres, quommodo cum Sol non *actu*, ſed *virtute* calidus ſit, calorem excitare queat?

Reſp. Tum quia ejus radii vehementer ſunt luminoſi & propterea, ſi refringantur, aeremq́ attenuant atque illum attenua-

tenuatum calidum efficiunt, tum propter corpora, in quæ motus Solis agit: motu enim calorem excitari, in lignis, lapidibus & ferro, quæ motu candeſcunt, certum eſt. Reliquorum autem aſtrorum radii tam luminoſi non ſunt, & ideo pro menſura & ratione ſui luminis vel aerem condenſant & humidiorem efficiunt, vel calorem, qui in illo eſt, exſtinguunt & frigus ejus loco producunt, idque magis & minus prout ipſe aer vel ratione anni, vel præcedentium tempeſtatum affectus fuerit: neque enim putandum eſt, eadem ſemper ab aſtris effici, cum infinita propè ſit materiæ varietas.

Ex dictis colliges, *Nihil eſſe in effectu, quod non antè fuerit in cauſis*, Quicquid enim effectui à cauſa tribuitur, in ipſa præexiſtit modo æquali, ſi ſit *univoca*, aut inæquali & ſublimiori, ſi ſit *æquivoca*

Præterea: Nihil eſt in effectu *proximo* & *adæquato*, quod non vel *genere*, vel *ſpecie*, vel *numero* vel *analogia* quadam & *proportionaliter* idem ante fuerit in cauſis ſuis vel internis, vel externis. Sic humanitas Sophroniſci & Socratis eadem *ſpecie* eſt, vires elementorum eædem numero ſunt in elementis & in iis, quæ fiunt ex elementis: forma domus in mente Architecti eſt eadem *analogicè*.

80. *Idem*

80. *Idem ſemper facit idem, nec poteſt contrariorum eſſe cauſa.*

VT enim ſe res habet ad eſſe: ita & ad operari. Vnde illa quibuſdam dicuntur eadem, quorum effectus eſt idem. Vbi enim naturæ proportio, ibi & habituum proportio & effectorum. Iam

Primum membrum

1. Verum eſt *per ſe*: ita enim ignis ſemper calefacit.

2. Falſum eſt per accidens: ita enim poteſt aliud agere. Sic frigus hyeme calefacit per accidens, quatenus impedit, quò minus è corpore calor effluat.

3. Verum eſt de *cauſa naturali*, ſi illa *eodem* prorſus *modo* ſe habeat: hoc eſt, ſi maneat eadem, nec ullam habeat diverſitatem in ſe. Hæc enim eſt ad unum oppoſitorum determinata. Sic ignis ſemper calefacit. Sic hepar ſanum ſemper facit bonum ſanguinem, & cor ſanum ac calor nativus fortis bonos ſemper gignit ſpiritus vitales.

4. Falſum eſt de *cauſa naturali*, ſi illa *diverſo modo* affecta ſit aliterque diſpoſita: mutantur enim effecta, quoties mutatur cauſæ indoles aut inclinatio. Hinc Gubernator ſua præſentia eſt cauſa ſalu-

tis

tis, absentia verò naufragii. Et hepar malè affectum non gignit bonum sanguinem.

5. Falsum est de causa agente libera sive voluntaria: hæc enim vim habet agendi diversa, imò & opposita sive contraria: tam enim ambulare potest Petrus quàm quiescere, & tam amare, quàm non amare: atq; etiam odisse Antonium.

6. Verum est, si *eadem* sit materia subjecta *numero* nec aliter disposita. Ideo ex bono chylo hepar sanum bonum semper generat sanguinem.

7. Falsum est, si mutetur aut aliter disponatur materia subjecta: hac enim mutata mutantur actiones, quia Quicquid recipitur, ad modum recipientis, id est, subjecti patientis recipitur, nec actio imprimitur secundùm conditionem agentis, sed secundùm dispositionem patientis. Et ideo licèt Solis splendore omnia corpora tam cœlestia, quàm elementaria illuminentur, non eodem tamen modo, sed quædam citius, quædam tardius, quædam plus, quædam minus luminis recipiunt. Hinc hepar etiam, quamvis maxime sanum, ex crudo & vitioso chylo bonum non facit sanguinem. Et sic unus idemque Sol simul liquefacit ceram & indurat lutum.

Vbi nota, Solem isto respectu unicum

S ha-

habere & adęquatum effectum *per se*, scilicet calorem, quæ *remotè* multa, quædam *per se*, quædam *per accidens* efficit: *per se* enim humidum à luto extrahendo, *per accidens* illud indurat.

8. Verum est, idem tam *secundùm essentiam*, quàm *secundùm virtutem* non nisi idem producere. Sic homo non generat asinum nec aquila columbam.

9. Falsum est, unum quoad *essentiam*, quod *virtute* tamen multiplex sit, multa producere non posse. Sic Deus, quia est unus *essentia*, multiplex verò *potentia* plura produxit.

Dices: Natura determinatur ad unum.

Resp. Ad unum producibile, Nego: ad unum modum producendi, Concedo. Vnde

10. Verum est de *modo actionis*: sic enim Sol semper agit calefaciendo.

11. Verum est, idem agens, saltem *naturale*, semper tendere ad eundem finem: sic enim aer descendit ex concavo Lunæ, ut sit infra levissimum & ascendit ex terra, ut sit supra gravissimum. Vtroque autem modo semper tendit ad finem & locum suum, ut ibi quiescat.

12. Verum est, vel *realiter* vel *intentionaliter* idē facere: primo modo sonus producit realem sonum, secundo modo producit etiam imaginem soni in auribus.

Sen-

Sensus ergo primi istius membri hic est, una & eadem efficiens naturalis eodem modo se habens & agens in idem subjectum eodem modo dispositum non potest non idem agere: sive, ut explicat Suarez. Idem, manens idem non tantùm in se, sed etiam in concursu & in concausis ac circumstantiis ad agendum requisitis, facit idem. Sic vinum homini sano semper est salubre, at, si venenum misceas, salubre non erit.

Ex dictis patet, quid respondendum sit ad illud; Ignis siccat, dividit, condensat, rarefacit, indurat, liquat. Licèt enim ignis sit idem agens, non tamen efficit illa in eodem subjecto nec secundùm idem, eadem tamen est ejus actio naturalis, quia calefacit omnia: sed quæ aquea sunt, à frigido congelata, liquefacit; liquida, crassas tamen & terrenas partes habentia humore exhalante & abeunte indurat; condensat terrea & aerea, si aer exspiret, terrenæ verò partes sese coarctent & duriores fiant; rarefacit ea. quæ ex aqua constant ac aere, attenuatis crassioribus aquæ partibus; segregat, quæ diversa sunt à cognatis & similibus ac siccat tandem tenuitate sua penetrans corpora.

Atque hinc facilè intelliges, quomodo *Agens naturale semper facit idem*: nam

habere & adęquatum effectum *per se*, scilicet calorem, quæ *remotè* multa, quædam *per se*, quædam *per accidens* efficit: *per se* enim humidum à luto extrahendo, *per accidens* illud indurat.

8. Verum est, idem tam *secundùm essentiam*, quàm *secundùm virtutem* non nisi idem producere. Sic homo non generat asinum nec aquila columbam.

9. Falsum est, unum quoad *essentiam*, quod *virtute* tamen multiplex sit, multa producere non posse. Sic Deus, quia est unus *essentia*, multiplex verò *potentia* plura produxit.

Dices: Natura determinatur ad unum.

Resp. Ad unum producibile, Nego: ad unum modum producendi, Concedo. Vnde

10. Verum est de *modo actionis*: sic enim Sol semper agit calefaciendo.

11. Verum est, idem agens, saltem *naturale*, semper tendere ad eundem finem: sic enim aer descendit ex concavo Lunæ, ut sit infra levissimum & ascendit ex terra, ut sit supra gravissimum. Vtroque autem modo semper tendit ad finem & locum suum, ut ibi quiescat.

12. Verum est, vel *realiter* vel *intentionaliter* idē facere: primo modo sonus producit realem sonum, secundo modo producit etiam imaginem soni in auribus.

Sen-

Sensus ergo primi istius membri hic est, una & eadem efficiens naturalis eodem modo se habens & agens in idem subjectum eodem modo dispositum non potest non idem agere: sive, ut explicat Suarez. Idem, manens idem non tantùm in se, sed etiam in concursu & in concausis ac circumstantiis ad agendum requisitis, facit idem. Sic vinum homini sano semper est salubre, at, si venenum misceas, salubre non erit.

Ex dictis patet, quid respondendum sit ad illud; Ignis siccat, dividit, condensat, rarefacit, indurat, liquat. Licèt enim ignis sit idem agens, non tamen efficit illa in eodem subjecto nec secundùm idem, eadem tamen est ejus actio naturalis, quia calefacit omnia: sed quæ aquea sunt, à frigido congelata, liquefacit; liquida, crassas tamen & terrenas partes habentia humore exhalante & abeunte indurat; condensat terrea & aerea, si aer exspiret, terrenæ verò partes sese coarctent & duriores fiant; rarefacit ea. quæ ex aqua constant ac aere, attenuatis crassioribus aquæ partibus; segregat, quæ diversa sunt à cognatis & similibus ac siccat tandem tenuitate sua penetrans corpora.

Atque hinc facilè intelliges, quomodo *Agens naturale semper facit idem*: nam

1. Verum est, si intelligatur de *modo actionis*: licèt enim ignis liquefaciat butyrum & induret lateres, hac tamen semper fit calefaciendo.

2. Verum est, nisi *objecta* & *circumstantiæ* varientur: ita enim Sol eodem semper modo lutum indurat: nam dum partes ejus rarefacit, aquosæ & in vaporem resolutæ exhalant, terrestres verò non ita facilè resolvuntur, ideo recedente humore indurantur.

3. Falsum est, si *objecta* recipientia actionem sint *heterogenea*: hoc est, si partes totius non sint ejusdem naturæ. Sic calor hepatis producit humorem sanguineum, cholericum, melancholicum & phlegmaticum, quia agit in corpus heterogeneum.

Agens naturale hoc loco intellige illud, quod agit sua naturali vi & proprietate, sine consilio & deliberatione, & admota materia non potest non agere, ut ignis sine cogitatione agit & non potest non urere admotas stipulas.

Agere idem non est non posse plura facere, sed non posse facere contraria: ignis enim calefacit, exsiccat, illuminat; sed non frigefacit, humectat obscurat.

Secundum membrum

1. Verum est, si idem illud maneat idem. Idem enim manens idem semper

facit

facit idem, & contrariorum effectuum contrariæ sunt causæ.

2. Falsum est in diversis subjectis. Vnde Augustin. Quis dedit paleæ tam frigidam vim, ut obrutas nives servet, vel tam fervidam, ut poma immatura coquat & maturet? Sic Sol indurat lutum calcem, lapides, gypsum; liquefacit ceram, nivem, butyrum, glaciem propter diversa patientia. Sic coturnices & capræ helleboro, sturni cicuta, sine noxa vescuntur, homines non sine vitæ periculo. Vnde Lucret.

——nobis veratrum est acre venenum:
At capreis adipes & coturnicibus auget.
Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta,
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum,

3. Falsum est in *eodem subjecto non eodem modo disposito*: nam

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra: Reficiunt eadem balnea, vina, venus.

4. Falsum est in eodem subjecto eo-

demque modo diſpoſito, ſi diverſo modo vel etiam inſtrumento mediove agat efficiens. Diverſo quidem modo ſeu ratione, efficiendo ſcilicet unum *per ſe*, alterum *per accidens*: ſic diutina nivis contrectatio efficit frigus & calorem, illud *per ſe*, hunc per antiperiſtaſin, qua contraria qualitas obſidet contrariam. Vinum humectat per ſe, deſiccat per accidens; per ſe calefacit, at per accidens frigefacit corpora ingurgitantium, quia calorem nativum ventriculi & hepatis exſtinguit immodica ingurgitatio. Medio diverſo Medicus eundem hominem ſanat & interficit, ſed illud facit amuleto hoc veneno. Vnde

5. Verum eſt *per ſe*: ita enim à cauſis oppoſitis peculiares effectus oppoſiti promanant.

6. Falſum eſt, non poſſe idem eſſe cauſam contrariorum, ſi ſit cauſa unius per ſe & alterius per accidens: nam propriè & per ſe rarefacit calor, per accidens autem condenſat. Sic

Igne quid utilius? ſi quis tamen urere tecta
Apparat, infenſas ſentiet ille manus.

7. Verum ergo eſt, non poſſe eſſe cauſam contrariorum *quovis modo*.

8. Ve-

8. Verum est de causa *univoca*.

9. Verum est de causa *æquivoca*, si eædem omnino sunt conditiones.

10. Falsum est de causa *æquivoca*, si diversæ sunt conditiones.

11. Verum est de agente *merè naturali*.

12. Falsum est de agente *voluntario*: ita enim dixit Aristoteles, potentias rationales esse contrariorum: amat quippe voluntas & odit, persequitur & prosequitur.

Plura hac de re habet Suarez Metaph. disp. 26. sect. 6. quem adi.

81. *Propter quod unumquodque tale, & illud magis tale.*

SVbintellige *est* aut *expetitur*. Sic Petrus amat vetulam propter pecuniam. Ergo magis amat pecuniam, quam vetulam. Et Dux aliquis amat pugnam propter victoriam. Ergo magis amat victoriam, quàm pugnam.

Ratio Effati est, quia finis semper est præstantior mediis.

Sed ad alias etiam causas extendendum est hoc proloquium. Itaque

1. Falsum est in causa *materiali*: neque enim valet; hoc poculum est aureum propter aurum, ex quo factum est,

Ergo aurum est magis aureum. *Concretum* enim non prædicatur de suo *abstracto*. Sic non sequitur; Propter materiam corpora sunt corruptibilia. Ergo materia est magis corruptibilis.

2. Falsum est in causa *formali*: Non enim sequitur, Propter animam Socrates est homo. Ergo anima est magis homo. Sic neque hoc valet; Aristoteles est calidus propter calorem. Ergo calor est magis calidus. Ratio est, tum quia *concretum* nō potest prædicari de suo *abstracto*, tum quia in abstracto nulla qualitas suscipit magis aut minus.

3. Verum esse videtur universaliter in causa *finali*. Hinc quia media bona sunt propter finem, ideo finis magis bonus seu melior est.

Dices: non sequitur, Propter sanitatem ego deambulo. Ergo sanitas magis deambulat. Item propter sapientiam studeo. Ergo sapientia magis studet. Ergo non est universaliter verum de fine.

Resp. hæc facilè solvetur ex cautionibus infrà ponendis.

4. Falsum est in causa *instrumentali*: non enim sequitur; hæc scriptura propter calamum est scriptura. Ergo calamus magis est scriptura.

5. Falsum est in *impulsivis*: non sequitur, Christus propter nos cruci affixus

est.

est. Ergo nos magis cruci affixi sumus.

8. Falsum est in *efficientibus minus principalibus per accidens*. Hinc non sequitur; Homines propter Solem fusci sunt aut nigri. Ergo Sol magis fuscus aut niger est.

7. Verum est in *efficientibus totalibus per se*. Sic propter Christum Sancti Martyres appetunt mortem. Ergo Christum magis appetunt. Vnde Paulus, *Cupio dissolvi & esse cum Christo*.

8. Falsum est, causam *æquivocam formaliter* esse magis tale.

9. Verum est causam *æquivocam eminenter* esse magis talem.

10. Verum est perpetuò, si *causa & effectus* eodem nomine *synonymè* alicui tribuantur. Hinc propter quod quis inebriatur, illud maximè inebriat. At propter vinum homines maximè inebriantur. Ergo vinum maximè inebriat. valet, inquam, quia causa & effectus hic non modò idem sortiuntur nomen, sed eandem quoque habent rationem & relationem. Sic propter quod unumquodque nigresit, illud magis nigrefacit. At propter calorem solis nigresit cutis. Ergo calor solis magis nigrefacit.

11. Verum est in his, quæ sunt *unius ordinis*, id est, si maneatur in uno eodemque *causæ* genere. Hinc quia sanitas

appetitur propter vitam, vita magis appetitur.

12. Falsum est in iis, quæ sunt *diversorum ordinum*: non enim, quia Petrus peccatum odit propter Deum, magis odit ipsum Deum, quoniam Deus est in finium numero, peccatum non item.

13. Vt dictum hoc tam de Efficiente, quam de Fine semper verum sit, requiruntur omnino sex conditiones.

1. Vt ly *propter* idem valeat quod *per*

2. Vt affectio sive prædicatum, in quo duo comparantur, hoc est, unde talis denominatur causa & effectus, utrique insit & conveniat. Hoc enim si non fiat, qua ratione huic magis, illi minus inerit? Hinc non sequitur; Plato studet propter sapientiam. Ergo sapientia magis studet. Sapientia enim non est talis, hoc est, non studet. Nec valet; homo propter vinum est ebrius. Ergo vinum est magis ebrium: neque enim vinum est capax Ebrietatis. Optimè autem sequitur, Petrus amat vetulam propter pecuniam. Ergo magis pecuniam amat, quàm vetulam. Amari enim & pecuniæ convenit & vetulæ.

3. Vt affectio ista sive similis denominatio in causa & effectu possit aliqua ratione suscipere magis & minus: alias enim causa non poterit esse magis talis, quàm effectus. Vnde licèt filius sit homo pro-

pter

pter patrem, tamen pater non est magis homo: natura enim humana non intenditur.

4. Vt prædicatum illud sit causa adæquata & per se. Hinc non valet; Homo est perfectus propter animam rationalem. Ergo anima rationalis est homine perfectior. Non, inquam, valet, quia ab anima non est toto hominis perfectio.

5. Vt prædicatum, in quo fit comparatio, diversum sit in illis rebus, quæ inter se conferuntur: hoc est, sit unum in uno & alterum in altero subjecto, adeoque uni conveniat propter alterum. Vni conveniat per se primò, alteri per participationem. Vnde perperam infertur; homo intelligit propter intellectum. Ergo multò magis intelligit intellectus. Non, inquam sequitur, quia distincta non est intellectio hominis ab intellectione intellectus, sed una planè & eadem.

6. Vt id, quod inest, sit synonymum.

Hisce conditionibus positis verissimum est effatum nostrum, cujus hæc è dictis est sententia; si aliqua forma seu perfectio *formaliter* & *univocè* duobus diversis conveniat, uni tamen per & propter aliud, ac forma illa seu perfectio suscipiat magis & minus, intendatur & remittatur, illud, propter quod convenit,

tanquam propter causam, magis est tale. Hinc rectè intuleris, Aqua ab igne calefacta est propter ignem calida. Ergo ignis multò magis est calidus. Nam 1. igni calor convenit & aquæ. 2. Intendi potest & remitti. 3. caloris aquæ totalis causa est ignis. 4. alius est aquæ calor, alius ignis. 5. Vnivocè tamen in calore convenit aqua cum igni.

14. Verbo: Propter quod unumquodque est tale, & illud magis tale est vel *formaliter*, vel *eminenter* & *virtute*, vel *proportione*, vel *univocè*, vel *analogicè*. Sic Sol, quia producit calorem, dicitur calidus, non *formaliter* & *subjectivè*, quasi in ipso sit calor, *sed eminenter*, quia ejus est virtutis ac eminentiæ, ut suo lumine calorem illum producat, quem produceret res aliqua *formaliter* ac verè calidior.

Atque hæc ultima expositio forsitan aliis fuerit præferenda: cum enim unus ignis alterum ignem ejusque calorem producit, occurrunt conditiones suprà positæ, nec tamen ignis producens producto potest dici calidior. Quamquam dici possit, hic deesse conditionem tertiam: neque enim potest calor in ignibus intendi, eo quod in illis semper perfectus est.

Observabis obiter, fuisse in Gallia & ali-

alibi malè feriatos homines, maximè temporibus *Henrici* III. qui ex hoc Effato probare conarentur, subditos esse Rege præstantiores & superiores, adeoque in vitam ejus impune grassari posse. Argumentum tale formabant; Propter quod unum, quodque tale est, & illud magis est tale. Atqui Rex est propter subditos non contrà. Ergo subditi sunt magis tales, hoc est, Rege præstantiores.

Sed resp. ex Dithmarso: Aliud est esse propter aliud κυβερνητικῶς, hoc est, tanquam dominum & moderatorem, sicut præceptor est propter discipulum, tutor propter pupillum, paterfamiliàs propter subditos: aliud verò esse propter aliud ὑπηρετικῶς, hoc est, tanquam famulum & ministrum, quomodo servus est propter Dominum, subditi propter Magistrum. Qui enim obedit alteri civiliter, is inferior est illo, cui obedit. At subditi obediunt Magistratui obedientia civili. Ergo sunt Magistratu inferiores. Vnde Principes Paulo in epist. ad Rom. vocantur ὑπερέχοντες, hoc est, supereminentes vel in statu sublimiori positi, item τάξις καὶ διαταγὴ τοῦ θεοῦ, ordo vel ordinatio Dei; subditi verò dicuntur ὑποτασσόμενοι, hoc est, subordinati, quòd sint sub ordine, quasi dicas, in ordinem redacti.

82. *Causæ sunt sibi invicem causæ.*

1. FAlsum est in *eodem genere causæ*. Primò enim certum est, duas materias non posse esse sibi invicem materias, ita ut una sustentet aliam & rursus ab illa sustentetur: alioquin enim idem sustentaret seipsum & materia non esset subjectum primum. Deinde fieri non potest, ut una forma informet aliam & ab eadem illa informetur. Et sic pari ratione dicendum est de reliquis.

Dices: Duo fines possunt sibi invicem esse causæ: nam in contractibus actio unius mercatoris causatur (ut loquuntur Scholastici) ab actione alterius, tanquam à causa finali & rursus tanquam causa finalis causat: dat enim unus mercator pecunias, ut alter tradat equum & hic tradit equum, ut alter det pecunias. Vides hic, dationem pecuniarum habere pro fine dationem equi & dationem equi habere pro fine dationem pecuniarum. Vnde orta est solemnis illa formula contractuum, *do, ut des*. Ergo causæ possunt in eodem genere sibi mutuò esse causæ.

Resp. negando antecedens & quod ei stabiliendo affertur exemplum: falsum enim est in contractibus traditionem pecuniæ & equi esse sibi mutuò causas in

genere causæ finalis : nam licèt traditio pecuniæ, si præcedat traditionem equi, habeat pro fine ipsam traditionem equi, traditio tamen equi non potest pro fine habere traditionem pecuniarũ, quæ iam facta est, ut suppono, sed habet pro fine reparationem juris illius, qui pecuniam tradidit & honestatem justitiæ, quæ in tali actu reperitur, aut certè possessionem quietam pecuniæ acceptæ aut simile quid. Vnde non jam dat equum, ut accipiat, sed quia accepit pecunias. Quod si sermo sit non de traditione externa, sed de voluntate ipsa tradendi, adhuc tales voluntates individuæ non sunt sibi invicem causæ: vult enim unus dare pecunias, non ut alius habeat eam numero voluntatem, quam habet, sed ut velit quomodocunque.

Dices iterum: Pluvia fit ex vaporibus, tanquam ex materia transeunte, & rursus vapores fiunt ex pluvia, tanquam ex materia transeunte. Ergo possunt duæ causæ sibi invicem esse causæ in eodem genere causæ.

Resp. negando consequent. Vapores enim ii, qui fiunt ex aqua, non sunt iidem numero, ex quibus aqua facta fuerat, sed alij. Et aqua, quæ fit ex vaporibus, non est illa eadem numero, ex qua vapores fuerunt facti. Et hæc responsio valet, suppo-

nendo

nendo vapores distingui ab aqua essentialiter. Quod si distinguantur tantùm accidentaliter, satis est dicere, eos non fieri ex pluvia, sed esse ipsam eandem aquam, quæ modò dicatur vapor, modo pluvia. Vt enim idem homo jam est albus & postea fit niger, rursusque albus ex nigro, non tamen album & nigrum dicimus sibi invicem esse causas, sed tantùm idem esse subjectum albedinis & nigredinis: ita nec debemus dicere, vapores & pluviam esse sibi causas, sed idem subjectum esse quod modò recipit formam vaporis, scilicet raritatem, modò formam pluviæ, scilicet densitatem.

2. Verum est in *diverso causæ genere*: deambulatio enim est causa efficiens sanitatis & sanitas est finis deambulationis.

3. Verum est *indefinitè* &, ut loquuntur nonnulli, si accipiatur *non-repugnanter*, quatenus non repugnat, aliquas causas sibi invicem esse causas, ut patet in proximè allato exemplo, ubi finis est causa efficientis & vice versa.

4. Falsum est *universaliter*: neque enim efficiens & forma aut materia possunt sibi invicem esse causæ.

5. Falsum est, finem esse causam efficientis *quoad esse*, id est, ut efficiens sit. Vt enim finis moveat & intendatur, necessarium

sarium est, jam esse causam efficientem; quam finis ille moveat & à qua intendatur. Ergo finis non est causa, cur sit efficiens, sed illam supponit: sanitas enim v.g. non est causa, cur existat Medicus.

6. Verum est, finem esse causam efficientis, *quoad causalitatem*. Efficiens enim non agit, nisi quia movetur ab aliquo fine. Sic sanitas est causa, cur operetur Medicus: operatio autem est causalitas efficientis. Et scientia est causa non jam Scholastici, sed Scholastici studentis.

7. Falsum est, efficientem esse causam finis *quoad causalitatem*: prius enim causalitatem suam exercet finis, quàm agat efficiens: hæc enim non agit, nisi mota à fine. Ergo efficiens non est causa finis, quoad causalitatem.

8. Verum est, efficientem esse causam finis *quoad entitatem*, sive quoad esse finis, cur scilicet sit vel saltem ut comparetur. Sic enim Medicus est causa, cur fiat vel producatur sanitas in ægroto.

Dices; Si finis est causa cur agat efficiens, & hæc vicissim, cur existat finis, idem erit causa sui ipsius. Atqui hoc est falsũ. Ergo & illud. Mai. prob. quia quod est causa causæ, est etiam causa causati. Si ergo sanitas v.g. est causa deambulationis & deambulatio vicissim sanitatis, sanitas erit causa sanitatis. Hoc autem esse absur-

absurdum, patet ex eo, quia sic idem erit seipso prius & posterius, notius & ignotius.

Resp. 1. neg. Maj. ad probationem dico, Axioma illud esse verum in eodem genere causæ, non autem in diverso.

Si quæras, cur verum sit in eodem, non autem in diverso genere?

Resp. quia cùm duæ causæ sibi mutuò sunt causæ in eodem genere, omnino necessarium est, ut eadem res secundùm idem sit causa & effectus, quod ἄτοπον. Hoc autem sequi probo: si enim Petrus v. g. est pater Pauli & filius ejusdem, necesse est, vt Petrus secundum suum esse sit Paulo prior & secundum illud idem esse sit illo posterior, quod absurdum. At verò cum causæ se causant in diverso genere, hoc fit secundum esse diversum: finalis enim causa, v.g. secundum suum esse intentionale causat finaliter, at secundum suum esse præsens causatur & est effectus. Atque hinc etiam patet responsio ad id, quod dicitur, idem fore seipso prius & posterius, notius & ignotius: hoc enim non implicat respectu diversorum.

Resp. 2. Neg. Min. qua dicitur id esse absurdum & falsum: potest enim hoc eidem convenire sub diversa ratione: finis namque, ut est in intentione & secundum esse futurum, est causa mediorum,

quæ

quæ iterum ſunt cauſa effectiva finis, ut eſt in re & actu exiſtens. Et ſanè non repugnat, idem eſſe altero prius ſecundum eſſe intentionale eodemque ſecundum eſſe reale poſterius, quomodo ſe habet finis reſpectu efficientis: prius enim eſt domùm intendi ab Architecto, quàm Architectum agere: prius tamen eſt, Architectum agere, quàm verè & realiter eſſe domum.

Nota hic obiter: hæc eſt peculiaris ratio cauſandi finis, ut, dum nondum exiſtit, moveat agens ad dandum ſibi eſſe, ac proinde ſaltem *mediatè* det ſibi eſſe. Hoc autem ex eo oritur, quod cauſa finalis poſſit exercere cauſalitatem, cum nondum eſt; imò ut ſit cauſa, neceſſario debet non eſſe quia id, quod jam eſt, quatenus eſt, non cauſat finaliter, ſed quatenus non eſt.

9. Verum eſt, materiam eſſe cauſam formæ corporeæ *quoad eſſe & exiſtere*: talis enim forma producitur ex materia, paſſivè concurrente. Ergo materia eſt cauſa cur ſit forma corporea.

10. Falſum eſt, materiam eſſe cauſam formæ corporeæ *quoad cauſalitatem*: formæ enim cauſalitas eſt informare & perficere, quod non eſt à materia niſi fortè conditionaliter, quatenus ſcilicet non poteſt forma informare, niſi aliqua ſubjiciatur

abſurdum, patet ex eo, quia ſic idem erit ſeipſo prius & poſterius, notius & ignotius.

Reſp. 1. neg. Maj. ad probationem dico, Axioma illud eſſe verum in eodem genere cauſæ, non autem in diverſo.

Si quæras, cur verum ſit in eodem, non autem in diverſo genere?

Reſp. quia cùm duæ cauſæ ſibi mutuò ſunt cauſæ in eodem genere, omnino neceſſarium eſt, ut eadem res ſecundùm idem ſit cauſa & effectus, quod ἄτοπον. Hoc autem ſequi probo: ſi enim Petrus v. g. eſt pater Pauli & filius ejuſdem, neceſſe eſt, vt Petrus ſecundum ſuum eſſe ſit Paulo prior & ſecundum illud idem eſſe ſit illo poſterior, quod abſurdum. At verò cum cauſæ ſe cauſant in diverſo genere, hoc fit ſecundum eſſe diverſum: finalis enim cauſa, v.g. ſecundum ſuum eſſe intentionale cauſat finaliter, at ſecundum ſuum eſſe pręſens cauſatur & eſt effectus. Atque hinc etiam patet reſponſio ad id, quod dicitur, idem fore ſeipſo prius & poſterius, notius & ignotius: hoc enim non implicat reſpectu diverſorum.

Reſp. 2. Neg. Min. qua dicitur id eſſe abſurdum & falſum: poteſt enim hoc eidem convenire ſub diverſa ratione: finis namque, ut eſt in intentione & ſecundum eſſe futurum, eſt cauſa mediorum,

quæ

quæ iterum sunt causa effectiva finis, ut est in re & actu existens. Et sanè non repugnat, idem esse altero prius secundum esse intentionale eodemque secundum esse reale posterius, quomodo se habet finis respectu efficientis: prius enim est domùm intendi ab Architecto, quàm Architectum agere: prius tamen est, Architectum agere, quàm verè & realiter esse domum.

Nota hic obiter: hæc est peculiaris ratio causandi finis, ut, dum nondum existit, moveat agens ad dandum sibi esse, ac proinde saltem *mediatè* det sibi esse. Hoc autem ex eo oritur, quod causa finalis possit exercere causalitatem, cum nondum est; imò ut sit causa, necessario debet non esse quia id, quod jam est, quatenus est, non causat finaliter, sed quatenus non est.

9. Verum est, materiam esse causam formæ corporeæ *quoad esse & existere*: talis enim forma producitur ex materia passivè concurrente. Ergo materia est causa cur sit forma corporea.

10. Falsum est, materiam esse causam formæ corporeæ *quoad causalitatem*: formæ enim causalitas est informare & perficere, quod non est à materia nisi fortè conditionaliter, quatenus scilicet non potest forma informare, nisi aliqua subjicia-

414

tur materia, quam informet.

11. Falsum est, formam esse causam materiæ *quoad causalitatem*. Causalitas enim materiæ est sustentare, quod non mutuatur à forma, nisi fortè conditionaliter quatenus non potest materia sustentare, nisi aliqua sit forma, quam sustentet.

12. Verum est, formam esse causam materiæ, *quoad esse*, quia non potest materia conservari in suo esse, nisi per formam: neque enim esse debetur materiæ, nisi sub forma existenti. Vnde forma, informando materiam, continet eam in esse.

83. *Omne agens agit propter finem & finis movet efficientem.*

HOc necessariò sequitur ex Effato proximè præcedenti.

Primum membrum ex eo patet, quod Natura nihil facit frustra, Deus omnia propter semetipsum, Creaturæ omnes sui perficiendi gratia.

1. Falsum est hoc sensu; Omne agens *per se* finem sui effectus cognoscit & appetit hoc enim non facit

1. Agens merè *naturale*, ut ignis.

2. Nec omne agens *morale*, ut servus, miles, monachus.

3. Ne-

3. Neque agens *per accidens.*

2. Tam verum eſt de cauſa univerſali & prima, puta Deo, ut cōtrà ſentire prorſus ſit impium: Sacræ namque literæ apertè docent, Deum ad propriam gloriam creaſſe hunc mundum & quicquid in eo eſt.

Dices: finis eſt eorum, quę non habentur & perfectior his, quæ ſunt ad finem. Deo autem perfectius eſt nihil, eique deeſt nihil. Ergo Deus non agit propter finem.

Reſp. diſtinguendo 1ò *agere propter finem*: vel enim ſignificat agere *propter deſiderium finis*, & Deo non competit, quia deſiderium eſt eorum, quæ non habentur. Deus autem eſt ſeipſo dives nec bonorum noſtrorum indigus: vel ſignificat agere *propter amorem finis* & ſic Deus agit propter finem, id eſt, bonitatem ſuam, cujus gratia omnia ſunt condita: hanc infinitam infinitè diligit Deus. Agit ergo Deus propter *finem amatum*, non autem propter *finem deſideratum.*

3. Falſum eſt, ea, quæ agunt *temere*, propter finem agere.

4. Verum eſt, omnia, quæ *rectè & non temere* agunt, propter finem agere.

5. Verum eſt de agentibus intellectu præditis, cujuſmodi ſunt homines. Talia enim agentia *formaliter* cognoſcunt finem,

nem, id est, cognoscunt finem, ut finis est, ac proportionem, quam habent inter se media & finis mediaque ad finis consecutionem destinant. Et bonitas finis ejusmodi agentia ad se allicit movetque ad ea assumenda media, quæ idonea judicantur ad finem obtinendum.

Dices: Dantur actiones quædam otiosæ, quæ non fiunt propter finem.

Resp. Dici otiosas, non quia omnino carent fine, sed quia carent fine debito.

Resp. 2. Actiones *humanas* esse propter finem *formaliter*, non autem actiones *hominis*, ut dicemus in Ethicis.

Quæres, An pueri & amentes agant propter finem?

Resp. Non: potius enim more reliquorum agentium naturalium aguntur in finem, nam quamvis aliquo modo videantur nosse proportionem mediorum ad finem, quia tamen confusè & imperfectè cognoscunt, non censentur agere propter finem. Vnde Iustinian. instit. lib. 3. tit. 20. §. 8. *Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit, quod agit.* Et Paulò post §. 9. *Infans & qui infantiæ proximus est non multum à furioso distant.* Et rationem reddit, *quia nullum habent intellectum.*

6. Falsum est, bruta animantia *in se & absolutè* considerata *formaliter* agere

pro-

propter finem: cùm enim non cognoscant finem: non possunt à fine moveri.

Dices: Bruta animantia per imaginationem cognoscunt finem, in quem tendunt. Ergo propriè se movent ad finem, non autem agunt propter illum, tanquam mota ab alio.

Resp. 1. Bruta animantia sæpe non cognoscere fines eorum, quæ agunt: neque enim hirundo, cùm nidificat, de partu fœtus quicquam cogitat, sed solum ad id instinctu naturali, quem à Deo in eum finem accepit, impellitur.

Resp. 2. Licèt alios fines, qui sunt ipsis præsentes, forsan aliquando cognoscant, tamẽ ne tunc quidem finem cognoscunt eo modo, qui sufficit, ut dicantur seipsa movere in finem numquam enim finem cognoscunt *formaliter*, qui tamen cognitionis modus ad id est necessarius, sed *materialiter* tantùm, cùm numquam cognoscant proportionem mediorum cum re, quæ finis est, nec sciant, eam rem per talia media acquiri aut posse aut debere. Vnde quando agunt non incipiunt à fine progrediendo ad media, id est, non ordinant media ad finem, sed naturali instinctu per media in finem feruntur, quamvis ea media assumant, quæ sunt fini proportionata: canis v. g. famelicus panem procul situm intuens etsi ad illum accur-

rat

rat comedendum, non tamen judicat, illum cursum esse medium aptum ad panem accipiendum, nec se eo pane fami satisfacturum (id siquidem fieri nequit sine judicio rationis, cùm omnis ordinatio & directio sit opus rationis, quæ in bestijs non est) sed instinctu & impetu mere naturali panem, quem cernit, appetit, & postea, absque ordinatione cursus in finem illum, per æstimativam potentiam ex mero naturali instinctu judicat quasi, sibi currendum esse, cursuque peracto, ubi pani proximus est, ex quodam instinctu naturali per eandem facultatem judicat, illum comedendum esse, sicque comedit.

7. Verum est, animalia bruta, quatenus primæ causæ subordinantur, verè propter finem agere, ut constat ex proximè dictis. Et patet, quia, ut plurimùm saltem, agunt eodem modo. Ergo & propter finem.

8. Verum est, sensu carentia in fines suos ferri, non quia illos cognoscunt, sed quia diriguntur à Deo, qui vires ad hunc motum indidit. Deus enim, cùm res omnes naturales secundùm propriam cujusque speciem crearit, singulis indidit inclinationem naturalem ad id procurãdum, quod ipsis consentaneum esse intelligebat: nec tantùm inclinationem dedit, sed

etiam

etiam potentias, quibus, quod cuique bonum est, unumquodque consequi possit, & quod malum est, declinare.

Nota autem, Res ratione carentes non eodem prorsus modo à Deo naturæ auctore ad finem moveri, quo sagitta à Sagittario dirigitur in scopum: sagitta enim ex natura sua & per se nullo modo ad illum inclinatur, nec activè ad eum motum, quo in scopum tendit, concurrit: res autem merè naturales & rationis expertes ad eos motus, quibus in fines proprios moventur, vere & propriè per potentias naturales *effectivè* concurrunt ad eosque naturales habent inclinationes. Vnde fit, ut sagitta dici non possit agere propter scopum, sed tantùm agi ac moveri in illum: contrà autem agentia naturalia, licet seipsa non moveant in finem, verè tamen dicuntur agere propter finem.

9. Verum ergo est *absolutè*, si hoc modo interpreteris; Omne agens agit propter finem, idque vel ex cognitione, ut substantiæ intelligentes, vel ex instinctu naturali, ut bruta, vel ex ordinatione Dei, tanquam principalis agentis & dirigentis: ita agunt reliqua omnia naturalia.

Quamvis autem omnia agunt pro-

pter finem, multa tamen sunt, quæ illum non assequuntur: individua enim aliquando impediuntur & aberrant à fine & scopo speciei, quia non est aptitudinis actus in quolibet individuo necessarius: finis namque hominis est beatitudo, neque tamen omnes eam consequuntur, cùm insipientes beati non sint.

Quæres, Quomodo Deus non dicatur errare, cùm agentia naturalia non semper dirigat ad finem, quem illis constituit?

Resp. Deus non dicitur errare aut à fine deficere, quia non intendit illum *efficaciter* seu absoluta voluntate, sed tantùm, nisi ab aliis agentibus objiciatur remora.

Secundum membrum

1. Verum est de motu *improprio* & *metaphorico*, qui dicitur *amoris* & *desiderii*, quo finis sui amore exstimulat agens ad agendum.

2. Falsum est de motu *vero*, *proprio* & *physico* qui fit per modum effectionis & propriè soli efficienti debetur: finis enim nondum est. Itaque

3. Falsum est, finem movere ποιητικῶς *effectivè*.

4. Verum est, finem movere ὁριστικῶς & *analogicè*, finiendo scilicet, destinando

do & determinando, quatenus sui amore ac desiderio determinat efficientem liberam ad causandum potius hoc, quàm illud & ad conquirendum media fini obtinendo necessaria.

Dices: Non-Ens non movet. At finis non est, sed ab agente producitur. Ergo finis non movet efficientem.

Resp. Licet finis non sit, non tamen ideo est *non-Ens simpliciter*, quia ratione *intentionis* potentia est *secundùm quid* tamen est *non-Ens*, quia ratione *executionis* non est ens actu. Ideo *impropriè* eum allicere & movere efficientem nihil prohibet.

84. *Finis est causa & quidem prima.*

PRimum membrum
1. Falsum est, si finis significet extremum seu terminum alicujus rei, quo sensu mors vitæ, punctum lineæ finis dicitur.

2. Verum est, si finis significet id, propter quid seu cujus gratia aliquid fit: vera enim & realis causa dicitur, à qua per se pendet effectus & quæ verè in effectum influit. Atqui finis est ejusmodi, cùm res quævis sit propter finem. Ergo finis est vera & realis causa.

Dices: Omnis causa est principium. At finis non est principium, tum quia principium motus & finis opponuntur, tum quia principium est quid primum, finis autem non est quid primum, sed ultimum, Ergo finis non est causa.

Resp. Negando Min. & distinguendo primam probationem: principium motus opponitur fini, quatenus est id, ad quod terminatur motus seu actio, Concedo: quatenus est id, cujus gratia fit aliquid, Nego: ita enim est principium motus & actionis in suo genere. Deinde secundam etiam probationem distinguo: finis est ultimum in executione, & sic non est causa, sed effectum. Est autem primum in intentione, & sic est causa, & quidem omnium prima.

Dices: Causa debet esse simul cum suo causato. At finis non est simul cum eo cujus causa dicitur. Ergo finis non est causa.

Resp. Diginguendo Majorem Causa *formaliter & quoad causalitatem* sumpta Concedo: *materialiter & quoad entitatem*, Nego. Eodem modo distinguo Minorem, Etsi finis *quoad entitatem* non semper sit, quando eius effectus est (neque enim victoria est, quando pugna est) est tamen semper *quoad*

cau-

causalitatem . quando [illegible] causalitas [illegible] tia : quando autem [illegible] nis gratia , necessario [illegible] fert id, quod [illegible]

Dices: [illegible]
At finis [illegible] non [illegible] quæ est finis [illegible] vera [illegible]

Resp. [illegible]
Est enim [illegible] fectum [illegible] tenus [illegible] perandi [illegible] informare [illegible] actu [illegible] quæ [illegible] finis . [illegible] re [illegible]

Resp. [illegible] finis [illegible] fatem [illegible] *genum* .

Dices : [illegible] nico . [illegible] causa est.

Resp. [illegible] effectus [illegible] dicatur *movere* [illegible] in Physicis.

Secundo [illegible]

tur materia, quam informet.

11. Falsum est, formam esse causam materiæ *quoad causalitatem*. Causalitas enim materiæ est sustentare, quod non mutuatur à forma, nisi fortè conditionaliter quatenus non potest materia sustentare, nisi aliqua sit forma, quam sustentet.

12. Verum est, formam esse causam materiæ, *quoad esse*, quia non potest materia conservari in suo esse, nisi per formam: neque enim esse debetur materiæ, nisi sub forma existenti. Vnde forma, informando materiam, continet eam in esse.

83. *Omne agens agit propter finem & finis movet efficientem.*

HOc necessariò sequitur ex Effato proximè præcedenti.

Primum membrum ex eo patet, quod Natura nihil facit frustra, Deus omnia propter semetipsum, Creaturæ omnes sui perficiendi gratia.

1. Falsum est hoc sensu; Omne agens *per se* finem sui effectus cognoscit & appetit hoc enim non facit

1. Agens merè *naturale*, ut ignis.

2. Nec omne agens *morale*, ut servus, miles, monachus.

3. Neque agens *per accidens*.

2. Tam verum est de causa universali & prima, puta Deo, ut cõtrà sentire prorsus sit impium: Sacræ namque literæ apertè docent, Deum ad propriam gloriam creasse hunc mundum & quicquid in eo est.

Dices: finis est eorum, quę non habentur & perfectior his, quæ sunt ad finem. Deo autem perfectius est nihil, eique deest nihil. Ergo Deus non agit propter finem.

Resp. distinguendo τò *agere propter finem*: vel enim significat agere *propter desiderium finis*, & Deo non competit, quia desiderium est eorum, quæ non habentur. Deus autem est seipso dives nec bonorum nostrorum indigus: vel significat agere *propter amorem finis* & sic Deus agit propter finem, id est, bonitatem suam, cujus gratia omnia sunt condita: hanc infinitam infinitè diligit Deus. Agit ergo Deus propter *finem amatum*, non autem propter *finem desideratum*.

3. Falsum est, ea, quæ agunt *temere*, propter finem agere.

4. Verum est; omnia, quæ *rectè* & *non temere* agunt, propter finem agere.

5. Verum est de agentibus intellectu præditis, cujusmodi sunt homines. Talia enim agentia *formaliter* cognoscunt finem,

nem, id est, cognoscunt finem, ut finis est, ac proportionem, quam habent inter se media & finis mediaque ad finis consecutionem destinant. Et bonitas finis ejusmodi agentia ad se allicit movetque ad ea assumenda media, quæ idonea judicantur ad finem obtinendum.

Dices: Dantur actiones quædam otiosæ, quæ non fiunt propter finem.

Resp. Dici otiosas, non quia omnino carent fine, sed quia carent fine debito.

Resp. 2. Actiones *humanas* esse propter finem *formaliter*, non autem actiones *hominis*, ut dicemus in Ethicis.

Quæres, An pueri & amentes agant propter finem?

Resp. Non: potius enim more reliquorum agentium naturalium aguntur in finem, nam quamvis aliquo modo videantur nosse proportionem mediorum ad finem, quia tamen confusè & imperfectè cognoscunt, non censentur agere propter finem. Vnde Iustinian. instit. lib. 3. tit. 20. §. 8. *Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit, quod agit*. Et Paulò post §. 9. *Infans & qui infantiæ proximus est non multum à furioso distant*. Et rationem reddit, *quia nullum habent intellectum*.

6. Falsum est, bruta animantia *in se & absolutè* considerata *formaliter* agere pro-

propter finem: cùm enim non cognoscant finem: non possunt à fine moveri.

Dices: Bruta animantia per imaginationem cognoscunt finem, in quem tendunt. Ergo propriè se movent ad finem, non autem agunt propter illum, tanquam mota ab alio.

Resp. 1. Bruta animantia sæpe non cognoscere fines eorum, quæ agunt: neque enim hirundo, cùm nidificat, de partu fœtus quicquam cogitat, sed solum ad id instinctu naturali, quem à Deo in eum finem accepit, impellitur.

Resp. 2. Licèt alios fines, qui sunt ipsis præsentes, forsan aliquando cognoscant, tamē ne tunc quidem finem cognoscunt eo modo, qui sufficit, ut dicantur seipsa movere in finem numquam enim finem cognoscunt *formaliter*, qui tamen cognitionis modus ad id est necessarius, sed *materialiter* tantùm, cùm numquam cognoscant proportionem mediorum cum re, quæ finis est, nec sciant, eam rem per talia media acquiri aut posse aut debere. Vnde quando agunt non incipiunt à fine progrediendo ad media, id est, non ordinant media ad finem, sed naturali instinctu per media in finem feruntur, quamvis ea media assumant, quæ sunt finì proportionata: canis v. g. famelicus panem procul situm intuens etsi ad illum accurrat

rat comedendum, non tamen judicat, illum cursum esse medium aptum ad panem accipiendum, nec se eo pane fami satisfacturum (id siquidem fieri nequit sine judicio rationis, cùm omnis ordinatio & directio sit opus rationis, quæ in bestijs non est) sed instinctu & impetu mere naturali panem, quem cernit, appetit, & postea, absque ordinatione cursus in finem illum, per æstimativam potentiam ex mero naturali instinctu judicat quasi, sibi currendum esse, cursuque peracto, ubi pani proximus est, ex quodam instinctu naturali per eandem facultatem judicat, illum comedendum esse, sicque comedit.

7. Verum est, animalia bruta, quatenus primæ causæ subordinantur, verè propter finem agere, ut constat ex proximè dictis. Et patet, quia, ut plurimùm saltem, agunt eodem modo. Ergo & propter finem.

8. Verum est, sensu carentia in fines suos ferri, non quia illos cognoscunt, sed quia diriguntur à Deo, qui vires ad hunc motum indidit. Deus enim, cùm res omnes naturales secundùm propriam cujusque speciem crearit, singulis indidit inclinationem naturalem ad id procurãdum, quod ipsis consentaneum esse intelligebat: nec tantùm inclinationem dedit, sed

etiam

etiam potentias, quibus, quod cuique bonum eſt, unumquodque conſequi poſſit, & quod malum eſt, declinare.

Nota autem, Res ratione carentes non eodem prorſus modo à Deo naturæ auctore ad finem moveri, quo ſagitta à Sagittario dirigitur in ſcopum: ſagitta enim ex natura ſua & per ſe nullo modo ad illum inclinatur, nec activè ad eum motum, quo in ſcopum tendit, concurrit: res autem merè naturales & rationis expertes ad eos motus, quibus in fines proprios moventur, vere & propriè per potentias naturales *effectivè* concurrunt ad eoſque naturales habent inclinationes. Vnde fit, ut ſagitta dici non poſſit agere propter ſcopum, ſed tantùm agi ac moveri in illum: contrà autem agentia naturalia, licet ſeipſa non moveant in finem, verè tamen dicuntur agere propter finem.

9. Verum ergo eſt *abſolutè*, ſi hoc modo interpreteris; Omne agens agit propter finem, idque vel ex cognitione, ut ſubſtantiæ intelligentes, vel ex inſtinctu naturali, ut bruta, vel ex ordinatione Dei, tanquam principalis agentis & dirigentis: ita agunt reliqua omnia naturalia.

Quamvis autem omnia agunt pro-

pter finem, multa tamen ſunt, quæ illum non aſſequuntur: individua enim aliquando impediuntur & aberrant à fine & ſcopo ſpeciei, quia non eſt aptitudinis actus in quolibet individuo neceſſarius: finis namque hominis eſt beatitudo, neque tamen omnes eam conſequuntur, cùm inſipientes beati non ſint.

Quæres, Quomodo Deus non dicatur errare, cùm agentia naturalia non ſemper dirigat ad finem, quem illis conſtituit?

Reſp. Deus non dicitur errare aut à fine deficere, quia non intendit illum *efficaciter* ſeu abſoluta voluntate, ſed tantùm, niſi ab aliis agentibus objiciatur remora.

Secundum membrum

1. Verum eſt de motu *improprio* & *metaphorico*, qui dicitur *amoris* & *deſiderii*, quo finis ſui amore exſtimulat agens ad agendum.

2. Falſum eſt de motu *vero*, *proprio* & *phyſico* qui fit per modum effectionis & propriè ſoli efficienti debetur: finis enim nondum eſt. Itaque

3. Falſum eſt, finem movere ποιητικῶς *effectivè*.

4. Verum eſt, finem movere ὁριστικῶς & *analogicè*, finiendo ſcilicet, deſtinando

do & determinando, quatenus sui amore ac desiderio determinat efficientem liberam ad causandum potius hoc, quàm illud & ad conquirendum media fini obtinendo necessaria.

Dices: Non-Ens non movet. At finis non est, sed ab agente producitur. Ergo finis non movet efficientem.

Resp. Licet finis non sit, non tamen ideo est *non-Ens simpliciter*, quia ratione *intentionis* potentia est *secundùm quid* tamen est *non-Ens*, quia ratione *executionis* non est ens actu. Ideo *impropriè* eum allicere & movere efficientem nihil prohibet.

84. *Finis est causa & quidem prima.*

PRimum membrum

1. Falsum est, si finis significet extremum seu terminum alicujus rei, quo sensu mors vitæ, punctum lineæ finis dicitur.

2. Verum est, si finis significet id, propter quid seu cujus gratia aliquid fit: vera enim & realis causa dicitur, à qua per se pendet effectus & quæ verè in effectum influit. Atqui finis est ejusmodi, cùm res quævis sit propter finem. Ergo finis est vera & realis causa.

Dices: Omnis causa est principium. At finis non est principium, tum quia principium motus & finis opponuntur, tum quia principium est quid primum, finis autem non est quid primum, sed ultimum, Ergo finis non est causa.

Resp. Negando Min. & distinguendo primam probationem: principium motus opponitur fini, quatenus est id, ad quod terminatur motus seu actio. Concedo: quatenus est id, cujus gratia fit aliquid, Nego: ita enim est principium motus & actionis in suo genere. Deinde secundam etiam probationem distinguo: finis est ultimum in executione, & sic non est causa, sed effectum. Est autem primum in intentione, & sic est causa, & quidem omnium prima.

Dices: Causa debet esse simul cum suo causato. At finis non est simul cum eo cujus causa dicitur. Ergo finis non est causa.

Resp. Diginguendo Majorem Causa *formaliter* & *quoad causalitatem* sumpta Concedo: *materialiter* & *quoad entitatem*, Nego. Eodem modo distinguo Minorem, Etsi finis *quoad entitatem* non semper sit, quando eius effectus est (neque enim victoria est, quando pugna est) est tamen semper *quoad*

cau-

causalitatem, quando ejus effectus est: causalitas enim finis est fieri alterius gratia: quando autem est ipsum fieri alterius gratia, necessariò est effectus finis seu id, quod fit alterius gratia.

Dices: Vera & realis causa actu est. At finis actu non est, ut patet in sanitate, quæ est finis ægroti. Ergo finis non est vera & realis causa.

Resp. 1. Distinguendo Majorem. Est enim vera de illa causa, quæ in effectum influit vel sustentando, ut materia, vel informando, ut forma, vel operando, ut efficiens: sustentare enim, informare & operari sunt tantùm rei actu existentis: falsa autem est de causa, quæ influit, ut res desiderata, qualis est finis, quia scilicet desiderium est propriè rei absentis.

Resp. 2. Negando Min. Est enim finis actu, si non secundùm *esse reale*, saltem secundùm *esse intentionale* & *cognitum*.

Dices: Finis movet motu metaphorico. Ergo non vera, sed metaphorica causa est.

Resp. Negando cons. propriè enim effectus pendet à fine. Cur autem finis dicatur *movere metaphoricè* explicamus in Physica.

Secundum membrum

1. Verum est de *prioritate dignitatis*, quia in genere moventium id est præstantius, quod ita movet, ut non moveatur & cujus gratia sunt cætera. At finis causas alias ita movet, ut ab iis non moveatur ejusque gratia sint aliæ causæ. Ergo finis est causarum prima & præstantissima. Intelligo autem finem principalem.

2. Verum est de *prioritate originis & causationis*, quia à fine res omnes naturales primò ac præcipuè pendent & plus quàm ab aliis causis: pendent enim à materia, quia recipit formam, & à forma, quia recipitur in materia, & ab efficiente, quia producit formam in materia. At nec materia reciperet formam, nec forma informaret materiam, nec utraque constitueret compositum, nisi agens moveret materiam in eaque formam produceret: agens autem formam non produceret, nisi boni seu finis gratia.

3. Falsum est *respectu modi*, quo causæ ad constitutionem effectus concurrunt aut non concurrunt: ordine enim naturæ generantis formam precedit materia: finis autem, cùm sit causa externa non concurrit componendo.

4. Falsum est, si respicias *esse actuale*, quod causæ dant effectui: ita enim for-

ma

ma dat esse rei.

5. Falsum est, finem esse primum in *executione & essendo*, quia sic est ultimus ut sanitas, quæ fit à Medico. Loquor autem de fine, quem agens sua actione producit.

6. Verum est, finem esse primum in *intentione*, licèt ultimus sit in *executione*, quemadmodum materia est prima in generatione & ultima in resolutione.

85. *Nihil est causa sui ipsius.*

OMne enim, quod nascitur, id ab aliqua causa exstitisse necessum est, inquit Plato. Vnde malè nonnulli ex Antiquis, res omnes naturales ortas esse ex fortuito & temerario atomorum concursu voluerunt.

1. Verum est, *positivè* nihil esse sibi causam, ita scilicet ut seipsum producat: esset enim prius seipso.

2. Falsum est, *negativè* nihil esse sui ipsius causam: ita enim Deus dicitur *negativè* esse à seipso, quia scilicet nullam sui habet causam efficientem, non autem quasi seipse produxerit.

3. Falsum est de fine: is enim prout

eſt in *intentione*, eſt cauſa ſui ipſius in *executione*, ſicut ſtatua in mente artificis *objectivè* exiſtens eſt cauſa ſuiipſius *realiter* exiſtentis. Finis ergo habet duplex eſſe, & unum eſt cauſa alterius.

4. Falſum eſt de cauſa *perficiente*.

5. Falſum eſt de cauſa *conſervante*: nihil enim, ut eſt 2. de an. c. 4. ſeipſum generat, ſed conſervat.

6. Falſum eſt de cauſa *corrumpente*: poteſt enim aliquid per accidens eſſe cauſa corruptionis ſuæ, ut ignis conſumens ligna tandem ſeipſum perimit.

7. Verum eſt de cauſa *procreante*: nam cauſa & effectum *eſſentialiter* differunt, ſi ſpectentur *ſecundò intentionaliter*: differunt verò ſaltem *realiter* & *numero*, ſi conſiderentur *primò intentionaliter*.

8. Verum eſt *quoad individuum*

9. Falſum eſt *quoad ſpeciem*. Sic actus producit habitum & habitus viciſſim generat actum, non eundem *numero*, à quo genitus eſt, ſed eundem *ſpecie* tantùm.

10. Verum eſt *quoad eſſe*.

11. Falſum eſt *quoad tale eſſe*.

86. *Ex nihilo nihil fit.*

HOc esse videtur certissimum Physicorum axioma & perpetua rerum experientia omniumque hominum judicio confirmatum: omnis enim opifex, quamlibet potens & egregius, non nisi materia sibi aliunde subministrata, quicquam efficit. Subtrahe ferrum ferrario artifici, lignum lignario, quid aliud quàm in suis officinis habunt? Ars enim omnis præparatam à natura materiam sumit & postulat, in quam postea operatur & formas inducit varias. Sed nec causæ ipsæ & vires, quæ dicuntur naturales & sunt cujusque rei propriæ, sine substrata sibi materia aliquid producunt: quis sine semine umquam far aut adoreum habuit? quis sine surculo aut semine arbores, sine grano herbas & flores vidit?

1. Verum est *per se*, id est, in concreto rerum genere, scilicet natura jam creata, ordinata, à Deo constituta & ad certas leges restricta, qualisque nunc est, quæ generat, alterat, corrumpit: in ea enim Deus hunc ordinem stabilivit, ne ex nihilo aliquid fiat. Hinc materia Platoni ἀνάγκη dicitur, quia nul-

la ſine ipſa fit mutatio , nulla generatio.

2. Falſum eſt *ex accidente*, cum refertur ſcilicet ad rerum primam productionem, quæ creatio eſt ſive ad naturam creandam & illegem: quemadmodum falſum eſt, primas arbores, ſtatim atque eo temporis puncto, quo ſunt à Deo ſatæ, fructus ſuos non protuliſſe, licèt nunc egeant ad fructificandum & matureſcendum longis temporum ſpatiis & intervallis. Ideoque

3. Verum eſt *ſecundùm quid*, ſcilicet *naturaliter* & ſecundùm uſitatum jam naturæ ordinem: inter nihil enim & aliquid nulla eſt proportio, ſed infinita diſtantia.

4. Falſum eſt *ſimpliciter*, *ſuper-naturaliter*, de infinita & immenſa Dei Creatoris virtute & omnipotentia, quæ longe eſt diverſa à potentia noſtra, omnique naturæ hujus conatu & virtute ſuperior, nec ad naturæ leges alligari poteſt, adeoque eam materiam, *in* & *ex qua* agit, ex nihilo facit, aliunde præparatam aut oblatam non habet: in quo enim ab homine illa divina vis differret, ſi, ut homo, ſic etiam Deus, ope indiget aliena? ſiquidem majus eſt propria facere, quam aliena diſponere. Malè ergo Cic. 1 de nat. Deor. ut faber, cùm quid ædificaturus

rus est, non ipse facit materiam, sed utitur ea, quæ sit parata: sic isti providentiæ divinæ materiam præstò esse oportuit, non quam ipse faceret, sed quam haberet paratam.

5. Verum est, nihil fieri ex nihilo, tanquam ex *aliquo subjecto*.

6. Falsum est, nihil fieri ex nihilo, tanquam ex *termino à quo*.

Nota: Ex nihilo aliquid fieri tribus modis sumitur. 1. enim *ex nihilo* idem est, quod *non ex aliquo materialiter*, nec *subjectivè* quidem, nec etiam *conversivè*. Hic modus locum habet in creatione. 2. id dicitur *de nihilo fieri*, quod omnino non fit. Sic tacentem nihil loqui dicimus. Et hic modus locum habet in actionis cessatione. 3. Ex nihilo sicut *ex materia vel subjecto*. Ita sumitur in hoc Effato. Vnde nihil illud, ex quo creatus est mundus, non est *privativum*, sed *negativum* notans simplicem & meram subjecti antecedentis negationem & ordinem à non esse simpliciter ad esse, tanquam à termino à quo ad terminum ad quem, adeò ut mundus non tam ex nihilo sit productus, quàm post nihil cœperit esse aliquid.

87. *Ex quovis non fit quodvis.*

1. VErum est *in natura* seu *naturaliter* propter ineptitudinem subjecti, cuilibet enim formæ subjicitur propria materia, quæ sic sit disposita, ut forma non possit, nisi in tali, recipi ac subsistere. Hinc tot modi coctionum & alterationum, quibus utitur natura ad materiæ præparationem: nam ex pane non *immediatè* fit caro, sed chylus, tum sanguis, post humor rori similis, ex quo tandem fit caro.

Dices: Quodlibet est in quolibet, ex mente magni Anaxagoræ. Ergo quodlibet fit ex quolibet.

Resp. Longe aliter, quam sonant, Anaxogoræ verba accipienda sunt: ipse namque, cum triplicem mundum statuisset, quodlibet esse in quolibet asseruit, utpote quia nihil in uno illorum invenitur, quod in alio simile reperiri non possit. Quod enim in mundo sensibili est ignis, id in cælesti est Sol, in intellectuali Seraphim: quod hic est aqua, in cælo est Luna & in Angelis Cherubim. Sed noster ignis urit, cælestis vivificat, spiritualis animat. Aqua nostra

obruit,

obruit, celestis pascit, Spiritualis intelligit. Voluit ergo Anaxagoras, quicquid est in sublunari hoc mundo, esse etiam in cælesti, & spirituali, Vnde concludi non potest id, quod suprà inferebatur.

2. Falsum est *super-naturaliter*, & si spectes infinitam Dei virtutem. Vt enim Deus è nihilo creare mundum potuit: ita quidvis è materia remota producere solus novit: è pumice quippe, & silice, quæ sunt res natura siccissimæ, & omni humore carentes, aquam in deserto elicuit: potest namq; rerum naturam immutare, potest vim nouam inijcere, potest contraria è contrariis, lucem è tenebris, detracta eorum repugnantia iisque ad similem consentientemque inter se naturam prius redactis extrahere, vti ex saxis, & lapidibus ipsis duris homines atque etiam carneos, & molles filios Abrahæ facere, statuam salis ex vxori Lothi, serpentes ex Mosis baculo, Adamū ex gleba terræ, Euam ex costa Adami.

3. Falsum est, quodlibet elementum non fieri naturaliter ex quolibet: quodvis enim ex quouis gigni natum est 2. de gen. c. 4. licèt facilior sit transmutatio in symbolis, id est, iis, quæ habent similem qualitatem, quam in aliis, quæ

nulla

nulla qualitate cõueniũt, vt ex aqua citius fit aer, quam ignis: conueniunt enim aer & aqua in humiditate. Vbi verò qualitates ambæ inter se pugnant, tardior est transmutatio, quia facilius est vnum quã multa mutari.

4. Verum est de alijs, saltem *proximè*. Vnde.

5. Verum est ex quolibet non fieri quodlibet *immediatè* neq; enim *ex herbis*, & granis fit equus *immediatè* & nulla mutatione intercedente.

6. Falsum est, *mediatè* ex quovis non fieri quodvis: post varias enim mutationes substantiales ex granis, & herbis fit equus.

88. *Materia appetit formam.*

1. FAlsum est de *appetitu rationali & intellectivo*, qui tantùm sequitur intellectum sive cognitionem intellectivam, & voluntas seu appetitus liber, nũcupatur, quo anima appetentis indifferẽs est ad opposita, quoque volũtas tendit in bonum, & refugit malum, quatenus per intellectum apprehenditur, adeoque solum reperitur in natura rationali, & intellectuali.

2 Falsum est de *appetitu animali* siue *sensitivo*, qui est potentia animæ, qua animal tẽdit in bonũ sibi conveniens per

sen-

ſenſum apprehenſum fugitque malum, quod ſibi adverſari cognoſcit, adeoque reperitur in animali tantum.

3. Falſum eſt de *appetitu elicito.*

4. Verum eſt de *appetitu naturali* ſiue *innato.*

Omne enim perfectibile ſuam appetit perfectionem. At materia eſt ens perfectibile. Ergo appetit formam, tanquam ſuam perfectionem.

5. Falſum tamen eſt de *appetitu innato elicitiuo,*

6. Verum eſt de *appetitu innato non-elicitiuo.*

Appetitus innatus eſt naturalis propenſio, capacitas, & aptitudo rei ad ſui perfectionem.

Appetitus elicitus eſt actus appetendi ſeu actualis appetitio re diſtincta ab appetitu innato, vt volitio, deſiderium cibi, & potus.

Appetitus elicitivus eſt, qui poteſt actum ſecundum re à ſe diſtinctum elicere, vt voluntas, quæ edit actum volendi.

Appetitus non-elicitivus non producit actum à ſe diſtinctum. Talis appetitus eſt in aere ad recipiendum lumen & in materia ad formam.

7. Verum, eſt, appetere omnes formas, tam abſentes, quam præſentes: il-

las

las quidem *appetitu desiderii*, has autem *appetitu complacētiæ*: hoc est vult sub, & cum illa forma, quam jam adepta est, & possidet, conservari.

Quæres, Cur materia, cùm existit sub aliqua forma, alias tamen appetat?

Resp. Ne, si fortè præsenti orbetur, maneat informis, & quasi vidua. Sic enim videmus etiam homines, licèt optimum cibum in promptu habeant, alium tamen appetere, ne, si præsens ille assiduo vsu consumptus deficiat, esuriales vt ille loquitur, cogatur residere ferias. Hinc & avarus, ne non satis sit, tam avidè fertur in aurum.

8. Verum est, appetere omnes formas *alternatim* post enim formæ receptionem materia semper in potentia remanet ad aliam recipiendam: nulla namque forma totam illam potentiam explet penitus aut exhaurit.

9. Falsum est, appetere omnes formas *simul*: neque enim fertur in impossibile: formas autem, contrarias præcipuè, & specificas, non potest plures simul possidere.

10. Verum est, appetere formas præteritas, & revocatu impossibiles: appetitus enim iste nihil aliud est, quam aptitudo, quæ semper manet in re priuata.

Di-

Dices: Frustraneus est appetitus rei impossibilis. Cùm ergo materia appetat formas præteritas, & reuocatu impossibiles, frustra appetit.

Resp. 1. Non appetit tanquam impossibiles, sed tanquam bonum absens, quomodo, & nos aliquando præterita concupiscimus.

Resp. 2. Formæ præteritæ non sunt impossibiles vitio materiæ, sed ob defectum efficientis.

Vt rem in pauca conferam,

1. Falsum est de *appetitu proprio*, & *mutationis*: cùm enim materia nihil agat, nihil velit, nihil cognoscat, nec ad se formam rapiat, quomodo quicquam appetere propriè posset?

2. Verum est de *appetitu improprio*, & *perfectionis*: habet enim materia quandam inclinationem ad formam, habet quoque aptitudinem, vt eam consequatur.

89. *Materia est ingenerabilis, & incorruptibilis.*

1. Verum est, si generatio & corruptio sumantur *propriè*: generatio quidē, vt est rei alicujus productio ex materia, corruptio verò rei alicujus in materiam dissolutio, alias enim materia produceretur

retur ex materia, & in materiam reſolueretur, quod abſurdum: fieret enim ex ſeipſa,& in ſeipſam diſſolveretur, adeoque eſſet ante ſui generationem, & maneret poſt ſui corruptionem.

2. Falſum eſt, ſi generatio, & corruptio ſumantur *impropriè*: generatio quidem, prout quamlibet rei productionem ſignificat, ſive ex materia illa fiat, ſiue ex nihilo: corruptio verò quemlibet rei interitum,ſiue poſt eum ſuperſtes ſit materia, ſive non: materia enim, & creata eſt à Deo,& in nihilum ab eodem reduci poteſt.

3. Verum eſt,materiam *ſimpliciter* & *per ſe* ortus,& interitus expertem eſſe.

4. Falſum eſt, materiam *per accidens* non generari & corrumpi, ratione ſcilicet privationis: cùm enim forma introducitur in materiam, privatio expellitur, atque ita deſinit eſſe aliquo modo, quia deſinit habere privationem. Rurſus cùm forma expellitur, priuatio iterum introducitur, atque ita materia incipit eſſe, non ſimpliciter,ſed quia ſub priuatione eſſe incipit,ſub qua ante non erat.

5. Verum eſt,materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem *terminativè*: illud enim eſt generabile, & corruptibile *terminatiuè*, quod per generationem producitur,& corrumpitur ſeu deſtruitur

per

per corruptionem. Atqui materia nec potest produci per generationem, cùm ipsa sit subiectum primum nec vllum aliud supponat, ex quo produci possit: neque corrumpi potest per corruptionē, cum eadem sit vltimum subijectum, in quod resoluitur id, quod corrumpitur. Ergo materia est ingenerabilis & incorruptibilis *terminatiuè*.

6. Falsum est, non esse generabilem & corruptibilem *subjectiuè*: est enim subiectum generationis ac corruptionis & in se recipit formam genitam & illius priuationem,

Quæres, Quare materia non dicatur simpliciter generabilis, cum recipiat generationem & formam substantialem, sicut dicitur simpliciter calefieri, eò quod recipiat calefactionem & calorem? non enim tantùm *subiectiuè* dicitur calefieri, sed etiam *terminatiuè* & *simpliciter*.

Resp. quia id, quod generatur, accipit esse simpliciter, cum antea non esset: id autem, quod calefit, accipit tantum esse secundum quid.

Dices: Materia est subiectum generationis, quia est primum illud, ex quo aliquid fit. Ergo materia generatur. Id enim, quod est subjectum motus localis, dicitur moveri: id, quod est subjectum alterationis, dicitur alterari. Ergo etiam

id,

id, quod est subiectum generationis, dicetur generari.

Resp. 1. negando conseq. Disparitas oritur ex discrimine, quod est inter terminũ generationis & mutationis accidentalis. Terminus enim generationis est Ens simpliciter ac proinde illi propriè competit generari, nõ verò subiecto: terminus verò mutationis accidentalis non est ens simpliciter, sed secundùm quid. Vnde nec etiam dicitur propriè fieri, sed aliquid dicitur fieri illud: non enim dicimus album fit, sed subiectum fit album.

Resp. 2. Non semper formam, quæ in quocunque subjecto reperitur, tribuere tali subjecto omnem denominationẽ, quæ ab ipsa petitur, actio enim est in patiente & tamen non denominat suum subjectum agens: immortalitas animæ est in corpore neque tamen denominat corpus immortale; priuatio vitæ est in materia, nemo tamen materiam denominat mortuam. Pari ergo modo, licèt generatio sit in subjecto, non tamen denominat subjectum suum genitum, quia esse genitum competit tantùm termino generationis, non autem subjecto.

Dices: iterum: Generatio est mutatio totius in totum. Ergo tam materia quam forma totius prioris convertitur in aliud totũ. Debet ergo perire materia.

Resp.

Resp. negando conseq. Vt enim totum aliquod pereat, non est necesse vel vtramque vel alteram partem interire: fieri namque potest, vt totum pereat salvis omnibus partibus, vt cùm anima separatur à corpore, cùm dissuitur thorax v. g. aut pallium.

Dices: propter quod vnumquodque tale, & illud magis est tale. Atqui propter materiam, quæ ideo malefica & corruptionis causa dicitur, res sunt corruptibiles. Ergo materia maximè est corruptibilis.

Resp. distinguendo illud; *materia est causa corruptionis*: nam

1. Falsum est *per se*: ita enim appetit generationem, cujus est principium.

2. Verum est *per accidens*. Vnius generatio cùm sine alterius corruptione esse non possit (duæ quippe formæ substātiales in eodem subjecto esse non deprehenduntur) ideò materia per accidens est causa corruptionis & interitus.

3. Falsum est, materiam solam esse corruptibilem vel corruptionis causam: neq; enim primò & per se ob generationem data est materia, sed ad subsistendum formæ & ad recipiendam qualitatem & figuram.

4. Verum est, materiam secundariò, & stipatam qualitatibus contrarijs esse causam

causam corruptionis: hoc est, materia cũ est sub formis corruptibilibus, à quibus fluũt accidentia, quæ habent contrarium, corruptionem efficit.

90. *Materia definiri non potest.*

1. FAlsum est de *materia secunda*: hæc enim, cum sit directè in prędicamento substantiæ adeoque ens completum, definitionem admittit.

2. Verum est de *materia prima*. Cum enim omnis definitio constet genere & differentia, materia autem neutrum habeat (quia *nec est quid, nec quantum, nec quale, nec aliquid aliud eorum, quibus Ens determinatur*) certe nec definiri poterit.

Dices: Materia est substantia. Ergo est quid & in prædicamento.

Resp. 1. disting. antecedens: Est substantia, id est, Ens completum, Nego: est substantia, id est, Ens non in alio existens Concedo antecedens,

Resp. 2. disting. idem anteced. Est substantia *prædicamentalis*, Nego: substantia *analogicè* &, vt quidam loquuntur, *allegoricè sumpta*, prout includit *substantia* ea omnia, quæ non sunt in prædicamento accidentium & alteri non inhærent, concedo antecedens. vnde

pa-

patet, quid dicendum sit ad consequentiam.

3. Verum est de *definitione vera, perfecta, essentiali, & sciẽtifica:* est enim materia prima à sensibus, unde omnis nostra cognitio pendet, remotissima, quia debet cogitari ab omnibus formis nuda & separata.

4. Falsum est de *Descriptione:* est enim materia prima *subiectum ex quo corpora naturalia fiunt, componuntur, & in quod vltimum resolvuntur*. Neq; enim est bos, aut lignum, aut terra, aut vllum aliud entium, sed est id, ex quo hæc omnia componuntur, & quod restat, cum res intereunt & corrumpuntur.

5. Verum est de *Definitione positiva:* quicquid enĩ ita definitur, debet cognosci: at materia propriè cognosci non potest, quia, cùm sit potentia merè passiua, non potest sui speciem imprimere intellectui, qui propiè, nisi per propriam rei speciem, nihil intelligit.

6. Falsum est de *definitione negativa, imperfecta & impropria:* noscitur enim materia prima negatione formarum. Vnde

Nota 1. Definiri non posse.

1. Deum, ob summam formositatem.

2. Peccatum, ob summam deformitatem.

3. Mate-

3. Materiam, ob ſummam informitatem.

4. Genus ſummum ob ſuam ſimplicitatem.

5. Indiuiduum ob ſummam inconſtantiam.

Nota 2. Duo omnino rerum genera per negationes definiri rectè poſſe: primum eſt rerum, quæ ſunt nobiliſſimæ & perfectiſſimæ adeoque intellectus noſtri aciem longo interuallo ſuperāt. Sic Deū dicimus eſſe infinitum, immenſum, incorporeum, immutabilem &c. alterum genus eſt earum rerum, quæ ſunt imperfectiſſimæ, quaſq; adeò intellectus noſter, propter earum rerū, vilitatem & tenuitatem, vix apprehendere, ſibique, vt ita dicam, ſiſtere poteſt, vt eas diſtinctè, fixè penituſque intueatur. Sic punctum definitur, quod nec eſt longū, nec latum, nec profundum. Et materia prima ſuprā definita eſt, quod *nec ſit quid, nec quantum, nec quale &c.* Itaque ſicut primam *cauſam efficientem*, nempe Deum *negatiuè* cognoſcimus: ita primam *cauſam paſſiuam* ſeu *primum ſubiectum*, nempe materiam primam per negationem inueſtigamus. Hoc tamen diſcrimine, quod Dei naturam inquiramus per negationem, quæ ducit ſupra res omnes, auferendo ab illo omnes imperfectiones re-

rerum creatarum; materiam verò per negationem, quæ ducit infra res omnes, removendo ab illa perfectiones, quæ includuntur in rebus creatis.

91. *Forma eſt nobilior & prior materia.*

PRimum membrum

1. Falſum eſt *ſecundùm quid*: quemadmodum enim

Nos aper auditu, Lynx viſu, Simia guſtu.
Vultur odoratu ſed, vincit arena tactu.

Abſolutè autem beſtiis nobiliores ſumus, propter formam nobiliorem, quæ in nobis eſt: ita etiam materia *ſecundùm* quid eſt forma nobilior: Illa quippe æterna eſt Ariſtoteli, hæc non item.

2. Veriſſimum autem eſt *abſolutè*: Sic enim forma multis nominibus eſt dignior excellentiorque materia, quia forma eſt *actus*, materia verò potentia: Sed in bonis ſemper actus eſt melior potentia. Formæ eſt *agere*, materiæ verò *pati*: forma eſt materiæ *finis*: forma *magis* eſt *ens*, quàm materia & *magis natura*: forma dicitur *bonum quoddam & divinum*: ſed materia eſt *malefica*, propter privationem ſcilicet annexam,

quæ perpetuò maleficium, id est, corporis interitum meditatur, forma propius accedit ad naturam Dei, qui purus est actus: materia autem longissimè recedit à perfectione naturæ divinæ, quia est propè nihil: forma comparatur *pulchro & mari*: materia verò *turpi & fœminæ*. Forma à veteribus *lux* dicitur; materia verò *tenebris* assimilatur, quia forma lumine suo conspiciendam præbet & se & cetera omnia, materia verò (ut S. loquitur Augustinus) cognoscendo ignoratur & ignorando cognoscitur, planè instar, tenebrarum, quas videmus, cum nihil videmus, & non videmus, cum aliquid videmus.

Consistere autem ista formæ nobilitas vulgò putatur in his quatuor.

1. *In præstantia virium*: formæ enim est agere, materiæ verò pati.

2. *In functionibus*: materia enim est causa omnis mutabilitatis & imperfectionis: forma autem est causa bonitatis, perfectionis, stabilitatis.

3. *In titulo causæ*: materia enim est propter formam tam secundùm substantiam, quàm secundùm quantitatem & qualitatem: forma autem est propter se.

4. *In entitate*: materia enim est ens *indeterminatum & perfectibile*: forma verò est *determinatum & perfectivum*.

Di-

Dices: illud eſt nobilius, cujus cauſa immateriata & modus productionis eſt nobilior: ſed cauſa immateriata materiæ & modus, quo producitur, eſt nobilior quàm cauſa formæ & modus, quo producitur forma, quia materia à ſolo Deo, idque per creationem, produci poteſt, formæ verò ſaltem materiales, & producuntur à cauſis ſecundariis & ignobiliori modo, quia ex materiæ potentia eliciuntur.

Reſp. Majorem eſſe veram de iis tantùm, quæ per ſe & propter ſe producuntur: ſed materia non producitur per ſe & propter ſe, quia *cum* & *in* compoſito producitur & propter formam: hæc enim eſt materiæ finis.

Secundum membrum

1. Falſum eſt de *prioritate temporis*: ita enim materia quibuſdam formis, quæ in illa de novo producuntur, eſt prior (unde ab Ariſtotele vocari ſolet *informis ingenerabilis, incorruptibilis, æterna*) quibuſdam verò nec prior nec poſterior, quia fuit creata ſub formis.

2. Falſum eſt de *ordine naturæ generantis*: ſic enim materia eſt prior, quia natura prius præparat materiam, quam introducat formam: ſubjectum enim debet eſſe prius eo, quod eſt in ſubjecto: materia autem eſt ſubjectum formæ.

 3. Ve-

3. Verum eſt de *ordine intentionis naturæ*, id eſt, ſi ſpectes ſcopum naturæ intendentis: ita enim forma prior eſt materia, quia perfectior eſt, quia materiæ actus & finis eſt. Et ideo materia creata eſt propter formam, non contra.

92. *Deus non poteſt ſupplere vicem materiæ & formæ.*

LIs hic futura eſt nobis cum Fonſeca 5. Metaph. q. 12. ſect. 2. 3. & 4. Quæſtio eſt igitur, utrùm Deus concurrat cum materia & forma in genere cauſæ materialis & formalis ad earum effectus? ſeu, An exerceat proprias cauſalitates cauſæ materialis & formalis, ſicut cauſæ efficientis & finalis?

Reſp. 1. Deum non poſſe exercere cauſalitatem cauſæ materialis aut formalis reſpectu compoſiti, ac proinde non concurrere cum materia & forma ad dandum eſſe compoſito in genere cauſæ materialis & formalis. Ita enim dare eſſe compoſito eſt eſſe partem componentem & eſſentialem ipſius compoſiti, per modum potentiæ & actus. At Deus non poteſt concurrere tanquam pars eſſentialis per modum potentiæ vel actus ad conſtitutionem alicujus rei creatæ, tum quia res illa eſſet eſſentialiter Deus ſeu divina, quod eſt impoſibile, tum

quia

quia ratio partis essentialis itemque potentiæ & actus involuit essentialiter imperfectionem: hæc enim omnia, quà talia, sunt entia incompleta ex natura sua ordinata ad constitutionem alicujus entis perfecti & completi.

Resp. 2. Deum non exercere munus causæ materialis circa formam vel causæ formalis circa materiam, ac proinde non concurrere cum materia in genere causæ materialis ad causandum formam, nec cum forma in genere causæ formalis ad causandum materiam sive ad continendum illam in esse. Omnis enim causalitas materiæ & formæ includit *formaliter & essentialiter* imperfectionem; non enim sunt actu causæ nisi media unione intrinseca & formali unius ad aliam ac per intrinsecam sui mutationem: illa quidem patiendo & recipiendo, hæc verò actuando & informando; quæ omnia repugnant Deo: non enim potest Deus ullam recipere mutationem, nec habere rationem potentiæ passivæ & receptivæ aut actus actuantis & informantis, cùm sit actus completus, subsistens, ab omni potentialitate & concretione remotissimus. Vnde propriè non tribuitur Deo aliud causalitatis genus, quàm causæ efficientis, finalis & exemplaris: præter enim bonitatem, quā Deus habet vim

causandi finaliter, & ideas, per quas habet vim causandi exemplariter, non agnoscunt Scholastici in Deo aliam causandi vim *ad extra*, quàm omnipotentiam, quæ solum est potentia effectiva. Dixi *propriè*, quia secundum metaphoram tribuitur interdum Deo, quòd sit quasi forma omnium, ut quando dicitur omnia vivificare, & quod sit quasi materia omnium, ut quando dicitur omnia sustentare.

Respondet Fonseca, Licet materia non causet formam, nisi patiendo & recipiendo, nec forma contineat materiam in esse in genere causæ formalis, nisi actuando & informando, posse tamen Deum concurrere cum illis in peculiaribus earum causandi generibus, nihil recipiendo aut informando, atque adeò posse sustentare formam in genere causæ materialis non recipiendo & continere materiam in esse in genere causæ formalis non actuando: nam, inquit, causæ efficientes corporeæ non agunt nisi tangendo & tamen Deus concurrit cum illis, in genere causæ efficientis non tangendo: omnes item causæ secundæ efficientes non agunt nisi dependenter & tamen Deus concurrit cum illis, ut causa efficiens independenter, potentiæ quoque nostræ apprehensivæ & ap-

petitivæ, cum prodeunt efficienter in actus vitales perficiuntur, & tamen Deus cum illis ita concurrit, ut non perficiatur. Ergo à pari.

Sed magna est disparitas: nam contactus, dependentia, acquisitio perfectionis non sunt propria ratio causandi causæ efficientis, sed conditiones solummodò quædam aliquarum causarum efficientium: at verò receptio & informatio, quæ fit per mutuam unionem formalem & intrinsecam, est propria ratio causandi causæ materialis & formalis. Vnde hoc ipso, quod causalitas non fit per hujusmodi unionem, non est materialis, & formalis, sicut quia propria causalitas efficientis est actio impossibile est, aliquid causari *efficienter*, nisi per actionem, & hoc ipso quòd causalitas aliqua non est per actionem, non est effectiva. Et certè, si Deus sustentat formam non recipiendo illam & continet materiam in esse non actuando illam, necesse est, ut id præstet *effectivè* per actionem, atque adeò in genere causæ efficientis, non autem in genere causæ materialis: sicut si per virtutem divinam materia posset sustentare formam, eam in se non recipiendo, sanè sustentaret *effectivè* & non in genere causæ materialis: nec intelligibile est, id aliter fieri

posse, quicquid dicat Fonseca. Existimat enim, materiam posse sustentare formam per seipsam & causare illam *subjectivè* seu in genere causæ materialis, etiamsi eam in se non recipiat. Sed hoc ut dixi, non est intelligibile, quia propria ratio causandi *materialiter* consistit in patiendo & recipiendo. Manet ergo, Deum non posse supplere vicem materiæ & forma, id est, non posse effectus materiæ & formæ absque materia & forma producere.

Nota: Hi effectus significantur aut per Nomina, aut per Verba, aut per Adverbia denominativa, v.g. *anima* est forma: ejus effectus significantur per *animare, animatio, animaliter*: *sapientia* est forma: ejus effectus significantur per *sapere*, esse *sapientem*, *sapienter*. Deus ergo nō potest animare absq; anima, calidum efficere *formaliter* absque calore.

93. *Causa prima in agendo concurrit cum causa secunda.*

COncedunt omnes, Deum ad actiones omnes creaturarū concurrere aliquo modo, quia creaturas produxit & agendi virtute instruxit, & dum agunt, in *esse* conservat. Sed omnes non admittunt, Deum *per se* & *immediatè* ad omnes actiones agentis naturalis concurre-

re:

re: v. g. cum ignis calefacit, negat Durandus, etiam Deum calefacere aliqua actione, sive eadem cum actione ignis sive diversa, adeo ut ignem sibi relinquat & agere sinat, ipse interea ferietur.

1. Verum est, causam primam sive Deum concurrere cum creaturis ad quãcunque actionem naturalem *concursu simultaneo & concomitante*: hoc enim testatur Scriptura & docet ratio, scriptura quidem, dum ait, Deum omnia operari in omnibus: ratio autem, quia Deo non agente tollitur esse rerum creatarum. Ergo & actio tolletur per solum non-concursum sive cessationem influxus Dei. Sic enim ignis Babylonicus ideo non ussit, quia Deus concursum suum denegavit, & Sol tempore passionis Christi ideo non luxit, quia Deus influxum suum subtraxit. Sic Luc. 4. v. 30. *Ipse*, Christum *cùm transisset per medium eorum*, Iudeorum, qui in Synagoga congregati fuerãt, *profectus est*, ita scilicet ut eum Iudæi nõ viderent, Deo nempe concursum suum denegante vel Christi corpori, ne diffunderet speciem sui, vel oculis Iudæorum ne viderent eum.

Dices: Si Deus cum creaturis concurrit ad earum actiones, concurret vel *mediatè*, vel *immediatè* non *immediatè*, influit enim cum creaturis: neque

mediatè, quia cum Deus rebus omnibus sit præsentissimus, non indiget medio quodam spatio, per quod in aliud agat, sed per se *immediatè* potest effectum attingere.

Resp. Deus *immediatè* non influit, si *immediatè influere* idem sit ac per se & nullo alio concurrente influere (quomodo Deus totum hoc universum *immediatè* condidit) cum ex hypothesi Deus & creatura simul agant: influit autem *immediatè*, si *immediatè influere* idem sit, quod sine medio spatio & in rem non distantem agere (quod vocant *agere contactu & immediatione suppositi*) cùm Deus in omni re sit per essentiam, præsentiam & potentiam, juxta illud;

Enter, præsenter Deus est & ubique potenter.

2. Verum est, Deum ad omnem omnino actionem moralem concurrere *materialiter*. Quod, sicut & id, quod sequitur, patebit ex solutione objectionis.

3. Falsum est, Deum ad omnem actionē moralem concurrere *formaliter*.

Dices: Ergo Deus erit causa peccati.

Resp. Negando hoc rectè sequi: concurrit enim Deus ad actiones vitiosas tantùm *materialiter* sumptas, id est, quatenus physicæ & reales sunt; hæc enim

est materia actionis vitiosæ, cùm actio quà Physica & realis est, sit indifferens ad bonitatem & malitiam moralem: nõ concurrit autem *formaliter*, hoc est, nõ concurrit ad deformitatem actionis seu ad actionem, quatenus est privata re-ctitudine debita, quæ privatio forma est vitiosæ actionis. Vnde & Deus causa est peccati *materialiter*, non *formaliter* sumpti.

Vrgebis: Ideo creatura dicitur causa deformitatis peccati, quia est causa entitatis materialis actionis istius, cui malitia vel deformitas annexa est. At qui Deus concursu suo efficit eandem entitatem, hoc est, est causa actionis, cui annexa est deformitas: Dei enim & creaturæ actio est eadem. Ergo Deus eo modo est causa peccati, quo homo, atque adeò est causa deformitatis peccati, hoc est, est causa peccati *formaliter* sumpti.

Resp. neg. Maj. non enim ob eam rationẽ creatura est causa peccati, sed ideo, quia est etiam causa, cur in illa actione sit deformitas, cum per illam stet, quò minus in illa actiõne sit debita rectitudo: quod de Deo dici non potest, cùm ipse paratissimus sit eum adhibere concursum, qui ad rectitudinem actionis producendam est necessarius.

Inquies: qui potest impedire malam

actionē & non impedit, quò minus fiat, censetur particeps peccati. Sed Deus, qui potest impedire, ne creatura peccet, denegando ei concursū suū, non solùm nō impedit, verū etiā simul cū ea cōcurrit ad totā entitatē actionis malæ, quā sine divino isto concursu nō potest creatura facere. Ergo sic Deus erit particeps peccati.

Resp. Dist. Maj.: quando tenetur impedire, Concedo: Deus autē non tenetur nam eo ipso, quod cōmunicavit creaturæ rationali virtutem agendi, lex naturæ postulat, ut sit paratus cum ea concurrere juxta modum connaturalem agendi talis creaturæ, qui est cū indifferentia & libertate aliqua, ita ut illi concursū suum præbeat ad quamcumq; actionem se determinent sive bonam: sive malam: alias si denegaret hūc concursū suū ad actiones malas, ageret creatura rationalis modo cōnaturali & juxta exigentiā naturæ suæ,

4. De cōcursu verò *prævio, præmovente* & *prædeterminante* magna animorū cōtentione controverti cœpit inter Philosophos & Theologos Christianos annis abhinc circiter quinquaginta: Verum Nos ne falcē in Theologorū messē immisisse videamur, à Philosophorū subsellìis hæc talia exulare jubebimus, in Physica tamē aliquādo Θεοῦ δείξαντος ὀρχὴν accuratè de iis è Philosophiæ principiis disputaturi.

94. *Recipiens debet esse denudatum à natura recepti.*

DE sensu huius Effati varius est Authorum sensus: Nos alibi volente Deo, plura dicemus: nunc hæc delibasse sufficiet.

1. Verum est, si recipiens recipiat *subiective*: intus enim existens prohibet extraneum. Hinc oculus debet esse denudatus à colore, auris à sono, naris ab odore: alias enim non reciperet illum, sicut nec ignis, quia jam calidus est: calefieri potest.

2. Falsum est, si recipiat *obiectiue* sunt enim res spiritales, quæ recipiuntur absque alterius expulsione, præsertim si invicem non sunt oppositæ.

3 Verum est, debere esse denudatum à *primario potentiæ obiecto*. Sic oculus carere debet omni colore, vt omnes aspiciat & in se recipiat.

4. Falsum est, debere esse vacuum à *secundario potentiæ obiecto*: intellectus enim, qui seipsum intelligit, seipso destitutus esse non potest. Ideo

5. Falsum est *vniversaliter* de *potentiis cognoscentibus*, quorum objectum est vniuersale, vt patet in intellectu.

6. Verum est, debere esse denudatum

à natu-

a natura recepti *specifica*.

7. Falsum est, debere esse denudatũ à natura recepti *generica*: sic materia recipit formas, adeoque formam nullam habet ex se, naturam tamen genericam habet eandem cum forma: est enim ens, substantia incompleta &c. intellectus itẽ spiritalis est, spiritalia tamen intelligit.

8. Falsum esse videtur in sensu tactus, qui in mediocritate consistit & temperie primarum qualitatum, & ideo non debet esse denudatus à tota latitudine primarum qualitatum, quas recipit. Verum tamen est, debere tactum esse liberum, & vacuum ab excessibus qualitatũ, quos tantùm suscipit: temperiem enim, quam iam habet, recipere non potest. Sed hac de re, vt dixi alibi fortè latius. Plura si vis, vide Averroem, Zimaram, Gandavensem, Lauredanum, Mercenarium, & alios pene innumeros.

Hujus Effati occasione explanabimus & illud.

95. *Intellectus intelligit & fit omnia.*

PRimum membrum.

1. Falsum est, si per *omnia* intelligas tantùm formas materiales, vt volebat Averroes.

2. Verum est, si intelligas vniuersaliter

liter omnia intelligibilia, ſiue materialia illa ſint, ſiue à materia ſejuncta.

Dices: Solus Deus intelligit omnia. Malè ergo id tribuitur intellectui.

Reſpondet Polus Lauredanus: Deus omnia intelligit, quia omnia virtute in ſe continet & *eminenter* eſt omnia: intellectus noſter omnia intelligit, quia purè potentia eſt, nihilque & omnia fieri poteſt. Quare Deo vt actui, & ſupremæ cauſæ omnia intelligere propriè tributũ eſt, intellectui verò noſtro, vt potentiæ.

Reſp. 2. ex Gocl. Deus intelligit omnia actu, intellectus autem poteſtate. Item, Deus intelligit in ſeipſo ſine receptione ab externo: at intellectus intelligit recipiẽdo ab objectis intelligibilibus.

Dices, intellectum noſtrum ſtellarum plantarum ac animalium numerus &c. latet. Ergo non intelligit omnia.

Reſp. Intellectus omnia intelligit, id eſt, debet ita eſſe conſtitutus, vt omnia ſuſcipere poſſit & ex ſe habilis ſit, vt, ſi quid ei communicetur, ſi quid doceatur, id apprehendere queat; quare licèt ſtellarum &c. numerum ignoret, verum tamen eſt, eũ in ſua natura, ſi ei proponatur, illum capere poſſe. Itaque.

3. Falſum eſt, ſi ſumatur *ſecundum actum* reſpectu vnius individui: nullus enim hominum eſt, qui omnia intelligat.

4. Ve-

4. Verum est, fieri posse, vt *secundùm actum,* totius speciei respectu, omnia intelligat intellectus.

5 Verissimum est *secundum aptitudinem*: est enim intellectus aptus natus omnia intelligere, &, posito phantasmate in phātasia, omnia actu intelligere potest.

Inquies: At actu non intelligit omnia.

Resp. hoc fit per *accidens*, quia caret phantasmate, cujus beneficio indiget intellectus.

Dices iterũ: Vt se habet oculus noctuæ ad lumen Solis: sic intellectus noster ad ea, quæ sunt manifestissima in natura. At oculus noctuæ lumen Solis intueri nō potest: Ergo nec intellectus noster res omnes maximè à materia avulsas.

Resp. Hinc tantum colligi intelligendi difficultatem, non autem impossibilitatem. Vt enim oculus noctuæ *subobscurè* & *imperfectè* lumen solis intuetur: ita intellectus noster res reconditissimas subobscura & tenui quadam cognitione contemplatur, non autem *quidditativè*. Atque hinc

6. Falsum est. intelligere omnia *perfectè* & *intuitivè*.

7. Verum est, intelligere omnia *imperfectè, aliquo modo,* & *quantum potest.*

Secundi membri sensus hic est; Intellectus, dum actu intelligit, res ipsa intelle-

cta

cta fit, & quia omne Ens est intelligibile, intellectus omne ens fit; quemadmodum manus, nobilissimum instrumentum soli homini ad apprehendenda omnia alia externa instrumenta datum, apprehendens omnia quodam modo fit omnia: manus enim hominis est gladius, quia gladium accipit & ferit; est malleus, quia malleum accipit & percutit: est calamus, quia calamum apprehendit, & scribit. Manus ergo est omnia, quia est instrumentum omnia recipiens instrumenta. Sic & intellectus, qui est tanquã speculum, recipit rerum, quas intelligit imagines. Et vti tabula, in qua pictus est homo, vocatur homo: sic intellectus, cùm recipit imaginem arboris, spirituali modo fit arbor & sicuti paries, cum recipit calorem, fit calidus: ita intelectus rerum omnium afficitur imaginibus ijsque fit similis.

1. Falsũ est intellectũ fieri omnia *materialiter* & *realiter*, quasi ipsa res *materialiter* accepta in intellectu recipiatur: nam *realiter* intellectus semper substantia & forma est, neq; umquã forma equi aut asini intellecti evadit, sed sua entitate reali seruata à natura recepti distincta locum materiæ subiectæ tenẽs, illud, quod in eo recipitur, *spiritualiter* fieri dicitur. Itaque

2. Ve-

2. Verum eſt, intellectum fieri omnia *ſpiritualiter & intentionaliter*, quia ſpiritualis ſpecies in illo recipitur: cognitio enim facit intellectum quodãmodo omnia. Sic v. g. intellectus lapidem cognoſcit, nec tamen in anima lapis ipſe materialis, illa, inquam forma realis, quæ conſtituit lapidem in eſſe extra animam, exiſtit. Ergo relinquitur, vt forma ſpiritalis lapidis ipſius repræſentativa ſit in anima, quæ *forma ſine materia* vocatur, ad differentiam realis, quæ ſine materia, eſſe nequit.

3. Falſum ergo eſt, intellectum fieri omnia, quaſi res, vt extra ſunt recipiat.

4. Verum eſt, fieri omnia, quod rerum ſpecies recipiat, & in eas quaſi tranſformetur.

5. Falſum eſt, intellectum fieri omnia eo, quo Antiqui volebant, modo, qui animam dicebant eſſe omnia, quòd ex omnibus principijs realibus conſtaret, quibus mediantibus omnia cognoſceret & fieret.

6. Falſum eſt, intellectum, quatenus *potentiæ* eſt, fieri omnia.

7. Verum eſt, intellectum, vt *actu* cognoſcit, fieri rem illam cognitam. Ideoque intellectus non fit omnia *omnino*, ſed tantùm *quodammodo*, dum ſcilicet actu cognoſcit: neq; enim omnibus modis

dis acceptus intellectus cum re cognita idem esse potest.

8. Falsum est, intellectum fieri omnia, ita vt propriam naturam amittendo alterum evadat, quomodo aer dicitur aqua fieri.

9. Verum est, intellectum, propria natura seruata, fieri hoc, vt cùm aqua fit calida.

Hoc autem duobus modis fieri potest: vno, dum recipiens recipiendo realem formam recipit, & sic *realiter* res fieri dicitur, vt materia prima fit realiter equus per formæ realis receptionem, sub qua forma natura materiæ integra seruatur: alio modo. dum formam spiritalem recipit, transformando se quasi in rem intellectam. Et hic secundus modus intellectui conuenit: recipiens enim intellectus formam equi, non *realis*, sed *spiritualis*, equus fieri dicitur, ipsa interim intellectus natura illæsa manente: est enim realis forma, quæ per intellectioné non ammittit propriam naturam realem, licèt fieri hoc & illud *spiritaliter* dicatur.

96. *Quicquid recipitur, ad modum recipientis recipitur.*

ALijs verbis effertur à Scaligero, *Receptivum non recipit per modum im-*

imprimentis, sed receptivitatis: Id est, patiens non tantum patitur necessario, quãtum agit agens, quia quidvis non est aptum natum pati quævis. Hinc idem movens eadem, vi, sed vario motu diuersa movet. Annosa quærcus vehementi agitatur vento, non tamen agitatur vehementer. Eadem sarcina non æquè fit gravis mulo aut camelo atq; pusioni. Huc spectat illud Quinctiliani; Quemadmodum Vascula oris angusti superfusum humorem respuunt, sensim autem paulatimq; influentem & instillatum liquorẽ recipiunt receptumq; fideliter continent; ita puerorum angusti & majorum adhuc incapaces animi nimia doctrinarum præceptionumq; copia obruuntur & fatigantur, sensim autem paulatimque paucis & brevibus præceptis implentur. Vnde illud.

Adde parum parvo, teneras non obrue
mentes.
Parua doce paruũ pro modulo ingenii.

Quemadmodum autem non tantum sæpe recipit patiens, quantum agit agẽs: ita nonnunquam plus patitur patiens, quam agit agẽs. Patet hoc in scissili, quod plus sepe scinditur, quàm scindit scindẽs.

1. Falsum est, quicquid recipitur ad mo-

modum recipientis recipi, *ratione entitatis*: anima enim eſt ſpiritualis, & indiuiſibilis, recipitur tamen in ſubſtantia corporea & diuiſibili.

2 Verum eſt, recipi ſaltem *ſecundùm proportionem*: debet enim eſſe proportio inter recipiens & receptum, tanquam inter actum & potentiam.

3. Verum eſt de eo, quod *verè & propriè* recipitur.

4. Verum eſt hoc ſenſu, Quicquid recipitur, non recipitur neceſſariò ſecundum modum proprium, ſed ſecundum modum ejus, quod dicitur recipere. Hinc materialia recipiuntur in intellectu non *realiter & materialiter, ſed immaterialiter, ſpiritaliter & intentionaliter*.

97. *Vnius eiuſdemque numero effectus plures poſſunt eſſe cauſæ.*

1. VErum eſt, ejuſdem numero effectus plures eſſe poſſe cauſas *diuerſi generis*: ad ſubſtantias enim naturales neceſſe eſt omnia cauſarum genera concurrere: reliqui verò effectus ſimplices, cuiuſmodi ſunt materia, forma, anima rationalis, Angeli &c. minimùm indigent cauſa efficiente & finali.

2. Verum eſt, plures cauſas *eiuſdem generis*, ſed *diuerſi ordinis* poſſe concur-

rere

461

rere ad eundem numero effectũ producendum: poteſt enim homo propter duos fines ſubordinatos eandem actionem exercere, vt deambulationem ſanitatis tuendæ & Deo placendi gratia. Sic anima & intellectus concurrunt ad eandem intellectionem, tanquam duæ cauſæ ſubordinatæ, tum efficiendo, tum recipiendo. Vbi tamen.

Nota; hoc, in genere cauſæ ſaltem formalis, fieri pon poſſe, tum quia plures formæ ſubſtantiales nunquam informãt eandem materiam. tum quia, licèt informarẽt, ſicut cõtingit in accidẽtalibus, una quæque haberet ſuum effectum formalẽ propriũ diſtinctum ab effectu formali alterius.

3. Falſum eſt, poſſe plures cauſas materiales aut formales *eiuſdem rationis* concurrere ad idem compoſitum: nam, hoc ipſo, quod ſunt plures materiæ aut formę eiuſdẽ rationis minimeque ſubordinatæ, neceſſe eſt conſtitui diuerſa compoſita.

4. Verum eſt, plures cauſas efficientes & finales *eiuſdem generis & ordinis* poſſe concurrere ad eundem effectum *partialiter*, ita ut ex illis coaleſcat vna cauſa totalis & *adæquata*. Idem enim numero filius poteſt à patre & matre, tanquam cauſis efficiẽtibus partialibus procreari,

creari. Et, variæ species rerum naturalium sunt tum propter pulchritudinem & perfectionem vniuersi; tum etiam propter se inuicem & propter animalia.

5. Verum est, vnius & ejusdem rei posse esse plures causas *totales efficientes diuersi ordinis*, id est, quarum aliæ sunt superiores; aliæ inferiores; aliæ vniuersales; aliæ particulares; aliæ principales, aliæ instrumentales. Sic scriptio tota est à scribente & tota à calamo.

6. Falsum est, eundem effectum à pluribus causis *totalibus eiusdem generis & ordinis simul & coniunctim* concurrẽtibus produci posse. Vnus enim numero effectus ex natura sua postulat tantùm vnum adæquatum influxum, per quem accipiat esse, sicut vnum corpus occupat unum locum adæquatum: *esse* enim vnicum postulat *fieri* adæquatum vnicum.

Dices: si duo ignes v. g. eidem materiæ eodem modo dispositæ æquè applicarentur, producerent unum & eundem effectum & vterque ageret vt causa totalis: habet enim uterque seorsim sumptus sufficientem virtutem ad totum illum effectum producendum & vterque ageret quantum potest. Ergo vterque produceret totum effectum, vt causa illius totalis, cum aliunde nulla sit repugnantia.

Resp. Duæ istæ causa ita concurrentes

tes agerent vt causæ partiales per unum influxum utriq; communem & adæquatum effectui: ita enim earum vires temperantur, ſive id fiat lege & ordinatione naturæ, ſive à prima cauſa, cuius eſt actionem cauſarum ſecundarum determinare, ſive utroque modo, vt partialiter tantū agant, non autem ut cauſæ totales.

Quæres ſi, poſtquam effectus productus eſt ab vna earū cauſarum, altera applicetur, manente priore, quid futurū ſit?

Reſp. ſi effectus intendi poteſt & non eſt productus ſecundùm totam latitudinem talium cauſarum, poſterior cauſa juvaret priorem ad efficiendam majorem intenſionem: ſi autem effectus intēdi non poteſt, nihil fiet à ſecundo agente, quia inveniet jam factum, quicquid facere poteſt.

7. Falſum eſt, eūdem effectum à pluribus cauſis *totalibus eiuſdem generis & ordinis diuiſim & ſucceſſivè* ſumptis produci poſſe. Aliquis enim effectus reperitur, qui non poteſt produci, niſi ab una numero cauſa. At eadem eſt ratio de omnibus. Ergo nullus effectus produci poteſt à pluribus, quàm ab vna cauſa ejuſdem generis & ordinis. Major probatur, quia hæc numero viſio non poteſt produci, niſi ab hac numero potentia viſiva, hęc intellectio ab hoc intellectu, hæc vo-

litio

litio ab hac voluntate. Ergo datur aliquis effectus, qui produci non potest, nisi ab una numero causa. Minor, quòd scilicet eadem sit ratio de omnibus, probatur, quia nulla potest afferri ratio, cur id in istis fiat, non verò in illis: quod enim ait Suares, in actibus immmanentibus idcirco id evenire, quia sunt actus immanentes educti scilicet de potentia animæ, à qua producuntur, nihil obstat: quæro enim ex Suares, unde habeat, eundem numero actum, qui reperitur in hac anima, non posse recipi in alia, effectum verò, qui fit ab hoc igne, posse fieri ab alio?

Dices: In quolibet individuo est tota natura specifica. Sed in natura specifica, humana v. g. est vis ad producendum quemlibet hominem. Ergo quilibet potest producere quemlibet.

Resp. 1. Distinguendo Minorem: In natura humana contracta ad hoc individuum est potestas & virtus generandi quemlibet hominem, Nego: in natura humana secundùm se spectata, Cócedo. Vnde nego consequentiam.

Ratio autem, cur natura humana contracta ad aliquod individuum non habeat vim producendi quodlibet individuum, est, quia et si quodlibet individuum contineat totam naturam spe-

465

ciei, continet tamen eam alligatam huic existentiæ & individuationi, à qua sicut natura determinatur ad essendum in hoc individuo, ita determinatur ad producendam certam quandam collectionem effectuum & non aliam.

Resp. 2. Negando Min. quia in qualibet specie necesse est dari aliquod individuum, quod immediatè postulet produci à tali causa, quia alias ista species necessariò contineret aliquod individuũ productum à seipso.

98. *Exemplar est vera causa.*

EXemplar sive Idea est forma intelligibilis quam effectus imitatur ex intentione agenti determinantis sibi finem.

Dicitur *ex intentione agentis*, ut excludantur formæ, quas effectus casu exprimit, ut si pictor fortuitò imaginem effingat, quæ similitudinem habeat Alexandri: tunc enim Alexander non dicitur exemplar hujus imaginis, quia non fuit propositũ pictori Alexandrũ pingere.

Dicitur *determinantis sibi finem*, id est, agẽtis *diaoneticè* sive ex intellectu & voluntate, ut excludantur formæ agentium merè naturalium: hæc enim agentia, quoniam intellectu & voluntate carent, non determinant sibi finem.

Exem-

Exemplar aliud est Externum, aliud Internum.

Externum est, quod foris oculis subjicitur, ut imago vel scriptura ad imitandum proposita. De hoc autem non est hic Nobis sermo, quia tantùm *per accidens* propter imperitiam agentis & *remotè* concurrit ad effectus productionem.

Internum est, quod intus & in mente concipitur ac formatur ut agentis actionem dirigat: tale exemplar est idea domus in mente artificis. De hoc loquimur, quia *verè*, *per se*, & *proximè* ad effectus productionem requiritur.

Exemplaria locum tantùm habent in agentibus per intellectum: hæc enim sola possunt sibi finem determinare & ad istam determinationem indigent exemplaribus, quemadmodum agentia naturalia per formas naturales determinantur ad certos effectus & fines

Sunt autem exemplaria alia rerum naturalium, alia artificialium. Illa in solo intellectu divino locum habent: hæc etjam in humano. Iam

1. Verum est, exemplar esse *veram* & *propriè* dictam causam: effectus enim non minus dependet ab exemplari, quàm à reliquis causis.

2. Falsum est, exemplar esse novum

aliquod cauſæ genus à quatuor in vulgus notis cauſarum generibus diſtinctum, ut mox ex dicendis contra Platonicos manifeſtum fiet.

Dices: Fieri poteſt aliqua interrogatio quærens *propter quid* de re aliquã, cui non poteſt ſatisfieri per quatuor vulgatas cauſas, ſed per ſolam exemplarem: ſi enim de imagine ſima quæratur, propter quid ſima evaſerit? non fit ſatis, ſi dicatur, propter materiam, ex qua facta eſt, aut propter formam vel figurã, quam habet, nec propter artificem aut finem, ſed ſolùm propter exemplar, quod ſibi artifex imitandum propoſuit. Ergo exemplar eſt novum cauſæ genus à reliquis omnibus diſtinctum.

Reſp. hoc ipſo argumento Platonis ſententiam profligari: nam ſimitas illius imaginis ab exemplari proceſſit, tanquam à cauſa efficiente vel formali, quémadmodum alii defectus, quos effectã naturalia ex ſua generaitone contrahere ſolent, reducuntur ad alios ſimiles, quos habuit cauſa efficiens vel materialis. Merito igitur contra Platonem ſtatuimus, non eſſe inducendum aliud genus cauſæ pro exemplari, ſed ad unum ex quatuor reduci debere.

3. Falſum tamen eſt, exemplar pertinere ad cauſam *materialem*: nullã

enim

enim cum illa habet similitudinem, quia nullo modo habet rationem potentiæ passivæ & receptivæ, sed potius actus alicujus.

4. Falsum est, pertinere exemplar ad causam *finalem*, quia finis præcedit causam efficientē, quā movet ad agēdum & ideo prior est exemplari, quod agens intellectuale apud se format & effingit gratia finis, id est, effectus faciendi. Sicut ergo finis *formaliter* in ratione causæ finalis prior est efficiente, ut efficiens est: ita etiam est prior exemplari & longè diversum ab eo modum causandi obtinet. Effectus enim non assimilatur fini, ut finis est, sed gratia finis assimilatur agenti. Adde, quod exemplar non movet nos, tanquam aliquid appetibile, sed tantùm dirigit ac determinat, tanquam aliquid imitabile.

5. Falsum est, exemplar pertinere ad causam *formalē*: forma enim pertinet ad rei essentiam; exemplar autem seu idea est extra essentiam.

Dices: Aristoteles, cùm causarum numerum recenset, semper exemplar conjungit cum forma. Ergo vult eòdem pertinere.

Resp. Aristotelem id fecisse vel ex mente Platonicorum, ut quidam volunt quòd scilicet illi in suis ideis & exēplari-

469

bus rerum formas atque essentiam statuerent, vel quia exemplar in eo convenit cum forma, quòd, ut forma materiam, ita exemplar artificem determinet: ex quo tamen non sequitur, exemplar revocari debere ad formam: nam & speciebus intelligibilibus hoc quodammodo convenit, quæ tamen ad causam efficientem pertinent, vel denique, quia agens naturale producit effectum sibi in forma similem, fitque nonnunquam, ut eadem res *entitativè* sumpta sit forma & exemplar, quamvis *formaliter* & in ratione causæ differant. Quod satis est, ut exemplar ad formam non revocetur: nam & causa efficiens *materialiter* sumpta aliquando eadem est cum forma, neque tamen sumpta *formaliter* in ratione causæ ad eam reducitur v. g. anima canis, quatenus canem componit, est forma; quatenus est principium, quo aliquis alius canis producitur, vocatur causa efficiens; quatenus denique est id, quo canis productus est similis producenti, dicitur exemplar.

Dices: Exemplar nihil est aliud, quàm id, ad quod respiciens operatur agens, ut certam speciem effectui conferat ad similitudinem ejusdem exemplaris. Confert ergo effectui, qui producitur, speciē & similitudinem suo modo exemplar.

Sed

Sed utrumque pertinet ad causam formalem. Ergo ad causam formalem reduci debet exemplar.

Resp. Duobus modis aliquid conferre speciem & similitudinem effectui. 1. *formaliter*, id est ita ut sit tanquam forma ejusdem effectus, à qua constituitur in tali specie Entis, & hoc spectat ad causam formalem. 2. *efficienter*, id est, ita ut sit tanquam forma efficientis causæ, cujus virtute procedit effectus talis speciei & agenti similis, & hoc modo exemplar confert speciem & similitudinē effectui, pertinetq; hic modus ad causam efficientem.

Inquies: exemplar vocari solet forma & ratio quidditatis rei ad illius similitudinem productæ; *forma*, inqnam, *& ratio quidditatis extrinseca*, ut distinguatur à propria forma rei productæ, quæ est ipsi effectui intrinseca, cùm exemplar sit extra effectum, nempè in agente.

Resp. Exemplar non est ratio quidditatis effectus *formaliter*, cùm illum non informet, sed tantùm *efficienter*. Vnde illud genus *causæ formalis extrinsecæ*, quod contrariæ sententiæ fautores invehere conantur, est contra propriam rationem *causæ formalis*, cujus proprius modus causandi est per informationē: quod fieri non potest, nisi forma sit intrinseca

bus rerum formas atque essentiam statuerent, vel quia exemplar in eo convenit cum forma, quòd, ut forma materiam, ita exemplar artificem determinet: ex quo tamen non sequitur, exemplar revocari debere ad formam: nam & speciebus intelligibilibus hoc quodammodo convenit, quæ tamen ad causam efficientem pertinent, vel denique, quia agens naturale producit effectum sibi in forma similem, fitque nonnunquam, ut eadem res *entitativè* sumpta sit forma & exemplar, quamvis *formaliter* & in ratione causæ differant. Quod satis est, ut exemplar ad formam non revocetur: nam & causa efficiens *materialiter* sumpta aliquando eadem est cum forma, neque tamen sumpta *formaliter* in ratione causæ ad eam reducitur v. g. anima canis, quatenus canem componit, est forma; quatenus est principium, quo aliquis alius canis producitur, vocatur causa efficiens; quatenus denique est id, quo canis productus est similis producenti, dicitur exemplar.

Dices: Exemplar nihil est aliud, quàm id, ad quod respiciens operatur agens, ut certam speciem effectui conferat ad similitudinem ejusdem exemplaris. Confert ergo effectui, qui producitur, speciē & similitudinem suo modo exemplar.

Sed

Sed utrumque pertinet ad causam formalem. Ergo ad causam formalem reduci debet exemplar.

Resp. Duobus modis aliquid conferre speciem & similitudinem effectui. 1. *formaliter*, id est ita ut sit tanquam forma ejusdem effectus, à qua constituitur in tali specie Entis, & hoc spectat ad causam formalem. 2. *efficienter*, id est, ita ut sit tanquam forma efficientis causæ, cujus virtute procedit effectus talis speciei & agenti similis, & hoc modo exemplar confert speciem & similitudinē effectui, pertinetq; hic modus ad causam efficientem.

Inquies: exemplar vocari solet forma & ratio quidditatis rei ad illius similitudinem productæ; *forma*, inqnam, *& ratio quidditatis extrinseca*, ut distinguatur à propria forma rei productæ, quæ est ipsi effectui intrinseca, cùm exemplar sit extra effectum, nempè in agente.

Resp. Exemplar non est ratio quidditatis effectus *formaliter*, cùm illum non informet, sed tantùm *efficienter*. Vnde illud genus *causæ formalis extrinsecæ*, quod contrariæ sententiæ fautores invehere conantur, est contra propriam rationem *causæ formalis*, cujus proprius modus causandi est per informationē: quod fieri non potest, nisi forma sit intrinseca

rei, quam informat, hoc est, nisi in re ipsa existat.

6. Verum ergo est, exemplar pertinere *propriè* ad causam efficientem. Eodem enim modo se habet exemplar ad agens voluntariũ, quo forma naturalis ad agens naturale. Sed forma naturalis, si conferatur cum effectibus agentis naturalis, causalitatem exercet efficientis. Ergo exẽplar est causa efficiens illorum operum, quæ ab agẽte per intellectũ & voluntatẽ fiũt.

99. *Qui vult finem, vult media, quibus finis est nobilior.*

PRimum membrum.

1. Verum est de eo, qui *seriò* vult finem, *tanquam causam*: non enim, nisi per destinata in finem, pervenitur ad finem: qui expetit beatitudinem, is virtutum exercitium, quamvis molestum, amet necesse est: finis enim mediis conciliat necessitatem, amabilitatem, & bonitatem, adeò ut media, etjam sui natura fugienda, fiant eligibilia: sic æger sanitatis gratia uti se patitur, aut membrum aliquod sui corporis secari.

2. Falsum est de eo, qui *non seriò* sed *tanquam effectum*, vult finem: hic enim media aut respuit aut negligit. Ideo *felis amat pisces, sed aquas intrare recusat*. Et, *discere vult omnis, mercedem solvere nemo.*

mo. Sic multi sanitatis recuperandæ flagrãt desiderio, sed Pharmacis uti renuũt.

3. Falsum est de *insipiente*, *imprudẽte* & *improbo*.

4. Verum autem est, *sapientem*, *prudentem* & *probum* velle media licita & in potestate sua posita.

Secundum membrum, quod indicat, *finem esse mediis nobiliorem*.

1. Verum est de fine *cujus*. Sic bonitas Dei ei finis *cujus*: illius siquidem gratia, agunt agentia.

2. Falsum est *universaliter* de fine *cui*, scilicet talis finis optatur: sic entia, quibus bonitas De communicatur, sunt finis *cui*.

3. Verum est de fine *ultimo*, *extrinseco* & *principali*, cui res desiderat uniri & ad quem, tanquam ad finem suum, ordinatur: hic enim propter se expetitur.

4. Falsum est de fine *intrinseco*, *minus principali* & *non-ultimo*: aliàs enim cùm operatio sit finis intrinsecus rei, esset melior operante.

5. Verum est, si media *relatè*, id est, qua media sunt, considerentur: ita enim non tam sunt bona & perfectiones, quàm viæ & profectiones ad perfectionẽ nec optantur *per se*, sed *propter finem*.

6. Falsum est, si media considerentur *absolutè*, id est, ut Entia seu res quædam sunt: fieri enim potest, ut *per se* ei jam me-

 dia

dia illo, ad quod diriguntur, ſint præſtantiora. Sic Angelus in ſe eſt homine multò nobilior, ad hominis tamen obſequium aliquo etiam modo deſtinari, certiſſimum eſt ex Scripturis.

Dices: Quod largitur bonitatem eſt præſtantius, quàm quod accipit: melius enim eſt dare, quàm accipere. At pharmacū, quod refertur ad ſanitatē, tanquā ad finem, efficit ſanitatē, adeoq; largitur illi bonitatem. Ergo pharmacum, ut mediū, præſtantius eſt ſanitate, tanquā fine.

Reſp. 1. Diſting. Maj: quod largitur bonitatem &c. ſecundùm rationem & comparationem eandem, Concedo: ſecundùm aliam vel quamvis, Nego.

Reſp. 2. Diſtinguendo Min. Pharmacum, *tanquam finis*, largitur ſanitati bonitatem, Nego: tanquam *cauſa efficiens* eaque *inſtrumentaria*, Concedo.

Hinc nego conſequentiam, quia viciſſim ſanitas tanquam finis reddit pharmacum bonum & optabile: finis autem eſt cauſa efficiente præſtantior.

Dices iterum: Actiones virtutis ſunt deteriores homine, quia accidens deterius eſt ſubſtantia. At virtutis actiones sūt finis hominis. Ergo aliquando finis deterior eſt rebus, quæ ad finem referuntur.

Reſp. 1. Diſtinguendo Majoris probationem: Accidens *in abſtracto* eſt ſubſtan-

ſtantia deterius, ut actio homine, Concedo: Accidens *in concreto* &c. Nego, eſt enim homo bene agẽs nobilior homine.

Reſp. 2. Diſtinquendo Min. Actiones virtutis ſunt finis hominis *partialis*, Concedo: finis *totalis* & *adæquatus*. Nego.

Reſp. 3. Diſtinguendo conſequens: finis *in abſtracto* & *partialiter* ſumptus deterior eſt rebus, quæ ad finem referuntur, Concedo: finis *in concreto* & *adæquatè* ac *totaliter* ſumptus, Nego conſequentiam.

100. *Omnis finis bonus eſt*, & *Omne bonum finis eſt*.

PRimum membrum

1. Verum eſt hoc modo, Omnis finis eſt bonus *realiter* vel *apparenter*: quicquid enim volumus, ſub aliqua ratione boni velle debemus.

2. Falſum eſt autem, omnem finem *ſimpliciter realiter* & *revera* bonum eſſe qui enim v. g. furatur, ut amplificet res ſuas, is ſanè non intendit verum bonum, ſed ſpecie & apparentia boni deceptus revera malum amplectitur, quia bonum apparens in ſe malum eſt.

Dices: Damnati qui noverunt Deo diſplicere blaſphemias, tamen cupiunt eas, ut malas. Ergo aliquis finis eſt, qui

nec *verè*, nec *apparenter* bonus est.

Resp. Negando consequentiam: Cupiunt enim illi blaspemias, quatenus Deo displicent, quia sic quasi vindictam quæ melle dulcior Homero videtur, sumere sese de Deo putant, adeo ut istæ blaphemiæ sint iis bonum jucundum.

3. Falsum est, esse bonum *bonitate honesta*.

4. Verum est, esse bonum *bonitate utili jucunda vel honesta*.

5. Verum est de fine *congruente* seu *legitimo*, ut uxorem ducere procreandæ sobolis gratia.

6. Falsum est de fine *aberrante*, *non-congruente* & *illegitimo*, ut ducere uxorem propter formæ præstantiam, vel ob magnos, quos habet, thesauros.

Finem congruentem dico, ad quem res aut actio verè ordinata est. Sic ruta est destinata, ut sit medicamentum corporum, non autem, ut pellat incantationes. Hinc quid nomine *finis non-congruentis* intelligatur, satis patet.

Secundi membri sensus est, quòd *finis & bonum idem sunt*: at

1. Falsum est, esse idem *formaliter* & *essentialiter*: hoc est, non est eadem formalis ratio boni, quæ finis. Habent enim diversas definitiones: ergo & essentias: id

id namque est aliud *essentialiter*, quod aliter concipitur & definitur. At bonum definitur id, quod est conueniens & appetibile: finis autem id, quod sui gratia expetitur, cætera autem propter ipsum. 2. Bonum latius patet, quàm finis: etsi enim omnis finis, quà finis, bonum aliquod est, non tamen quicquid bonum est actu, etiam finis est actu, tum quia medium, ut medium, non est finis, cùm ordinetur & referatur ad finem, & tamen bonum est, cùm expetatur propter finem ut Medicina propter sanitatem, studium propter sapientiam, tum quia multa sunt in se actu bona & convenientia alicui, quæ, quia non appetuntur, non sunt actu finis, ut sapientia in se bona est, quia tamen non appetitur ab idiotà, licèt illi sit conveniens, non est finis idiotæ.

Dices: In mediis, ut media sunt, non est alia bonitas, quā quę in fine est, quia media non appetuntur ob aliam, quàm ob finis bonitatem. Ergo bonum & finis æquè latè patent.

Resp. negando antecedens: Bonitas enim finis est honestas vel jucunditas, at bonitas propria mediorum est vtilitas, quæ ita illis est interna, sicut honestas aut jucunditas fini, nec ullo modo potest fini esse interna: bonitas enim utilitatis propter se expecti non potest, sed propter

aliud.

aliud. Vnde ad probationẽ antecedentis.

Resp. distinguendo. Duobus enim modis intelligi potest, quòd media appetantur ob solam finis bonitatem. 1. ita vt ratio formalis appetitionis mediorum sit bonitas finis, & hoc sensu falsum est. 2. sic, ut sola bonitas finis impellat nos ad eliciendum actum electionis circa media, cujus ratio formalis sit bonitas vtilitatis. Et hoc sensu verum est, media appeti ob scolam bonitatem finis.

Verum est, esse idem *materialiter, realiter* & *fundamentaliter*, quia idem habẽt fundamentũ, adeò ut illud ens, quod est bonum possit etiam esse finis & tetro, & quod bonum, non est, finis quoque non sit. Vnde 1. Metaph. cap. 3. *hoc enim* scilicet bonum, *finis totius motus & generationis est.*

3. Verum est, esse idem *potentia*, saltẽ in creaturis, ità scilicet ut id, quod bonum est, possit esse finis: quicquid enim est actu bonum, ita à nobis potest intendi, vt ejus gratia aliquid fiat.

4. Falsum est, esse idem *actu*, ita ut actu ipso omne bonum finis sit: omnis enim finis, ut supra dixi, actu bonus est, nõ tamen contrà: medium enim, quà medium, est *actu* bonum, scilicet *utile*, non tamen est finis, quia non expetitur propter se. Et, aurum bonum est, non tamen

tan-

tanquam finis apppetitur à Diogene v.g. aut alio quouis auri contemptore.

5. Verum est de bono *propter se expetibli*, quale est honestum & iucundum.

6. Falsum est de bono *propter aliud expetibili*.

FINIS.

INDEX EFFATORVM Philosophicorum

CENTVRIAE PRIMAE.

CAP. I.

DE PHILOSOPHIA.

Præludium.

CAP.

CAP. II.

De Ente, Non Ente & attributis Entis. 22.

30. Bo-

CAP. III.

De Essentia, & existentia.

CAP.

CAP. IV.

De Actu & potentia.

CAP. V.

De Principijs.

CAP. VI.

De Vniuersalibus.

CAP. VII.

De Singularibus.

FINIS.

INDEX EFFATORVM Philosophicorum

CENTVRIAE SECVNDAE.

CAP. I.

DE GENERE.

Species.

7. Ge-

CAP. II.

De Specie.

489

CAP. III.

De Proprio.

17. *Pro-*

CAP. IV.

De Substantia.

INDEX.

CAP. V.

De Accidente.

Ac-

CAP. VI.

De Quantitate.

CAP. VII.

De Qualitate, Actione & Passione.

CAP. VIII.

De Contrariis.

Vbi

INDEX.

CAP. IX.

De Toto & Partibus.

CAP.

INDEX.

CAP. X.

De Scientia, Arte, Natura.

CAP. XI.

De Causis tam in Genere quam in Specie.

Vbi

INDEX.

03

100. Om-

INDEX.

FINIS.